

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARINDAN No. : 1366
İKTİSAT FAKÜLTESİ No. : 230
MALİYE ENSTİTÜSÜ No. : 36

MALİYE ENSTİTÜSÜ KONFERANSLARI

Onaltıncı Seri – Sene 1968

FAKÜLTELER MATBAASI
İSTANBUL — 1968

Bu Konferanslar Serisinde yayınlanan yazıların her türlü mes'uliyeti yazı sahiplerine aittir.

Responsibility of articles published in this periodical remains entirely with the authors concerned .

Ö N S Ö Z

"Konferanslar" serisinin elinizde bulunan XVI. cildi 1968 de çıkarılmış ikinci sayıdır. Baskısı hayli ilerlemiş durumda olan XVII. cildin de bir aya kadar yayınlanabileceğini ümit ediyorum.

Bu suretle, "Maliye Enstitüsü Konferansları" yeni bir rekor kırmış ve yılda bir olarak başlayan bu yayın, önceki senelerde vardığı yılda iki sayıdan sonra, şimdi üç sayıya çıkmış olacaktır.

Türkiyede, senede dört nüsha olarak çıkarılmaya başlanan dergilerin, bir müddet sonra yılda ikiye, hatta bire düştüğü göz önünde tutulacak olursa, senede bir olarak yayın hayatına başlayan "Konferanslar" serisinin şimdi üç nüshaya erişmesinin mâna ve değeri daha iyi anlaşılır.

"Konferanslar" serisinin bu cildinde de, altısı hem Türkçe hem yabancı dilde yayınlanan oniki etüd yer almıştır.

Yabancı dildeki etüdlere üçü İngilizce, ikisi Almanca, biri de İtalyancadır. Bunlar iki Amerikalı maliyeciden başka, bir Japon, bir Alman ve bir Avusturyalı maliyeci tarafından, "Konferanslar" için kaleme alınmıştır. Aralarında Prof. C. L. Harriss, Prof. G. Schmolders, Prof. T. Yamaguchi gibi milletlerarası şöhretler vardır. Prof. U. Sorbi ile Prof. R. Kerschagl büyük bilgi ve tecrübe sahibi kimselerdir. Prof. V. Bandera ise gelecek için büyük ümitler vaadededen bir kabiliyettir.

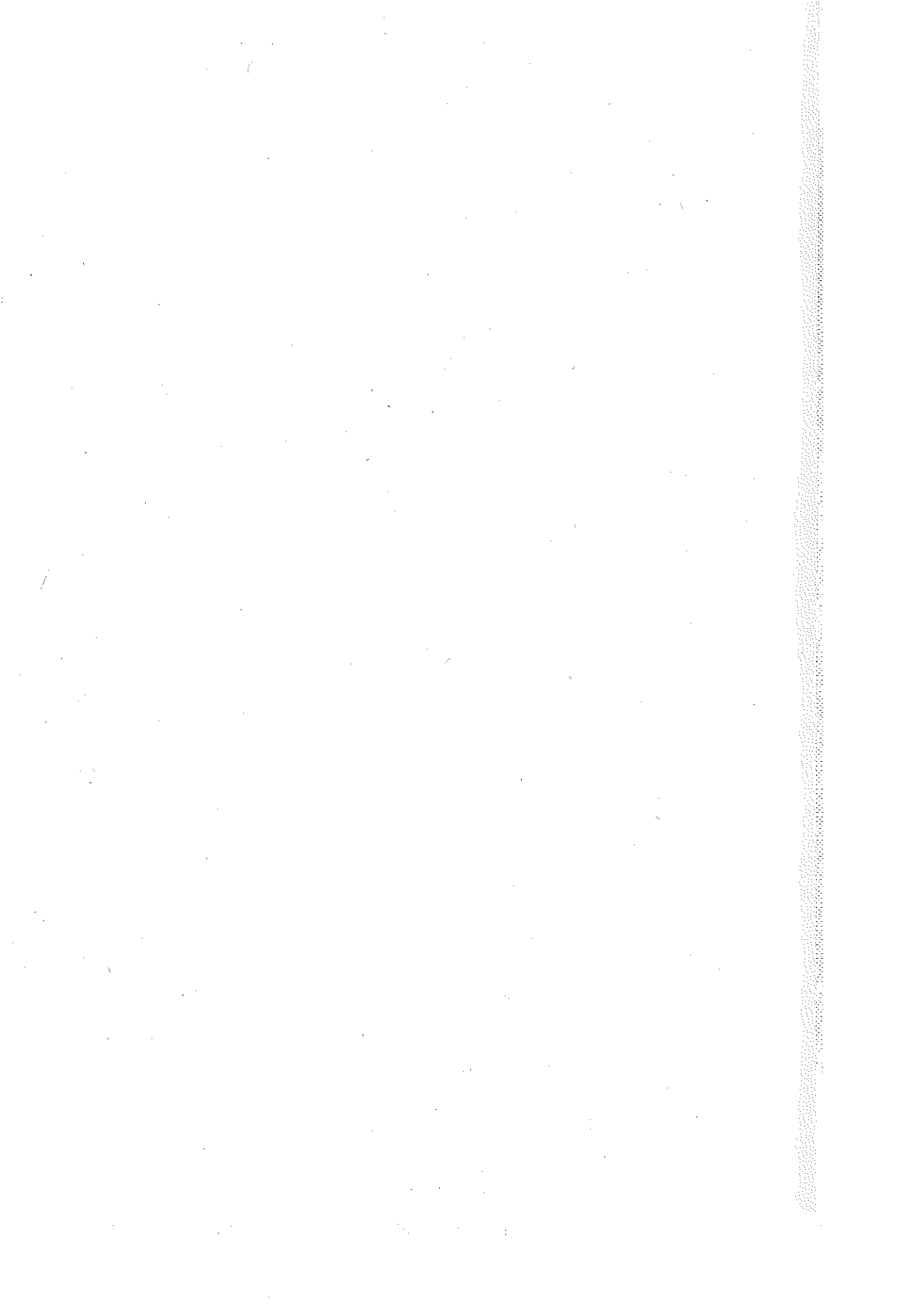
"Konferanslar" serisinin bu sayısında yeni bir rekor daha kırılmış bulunmaktadır. 191. etüdü sahibi Prof. V. Bandera, bu seriye contribution'da bulunan 101. müelliftir.

İleride bu sayının çok daha artacağını ve "Konferanslar" ın milletlerarası hüviyetinin daha da belirli bir hale geleceğini umduğumu kaydetmek isterim.

Bu cildin hazırlanmasına iştirak etmiş olan etüd sahipleri ile tercüme işlerini yapan genç meslektaşlarıma ve tertip ve tashihini üzerlerine alanlara, özellikle bu sayının editörlüğünü feragatle yüklenen ve büyük bir dikkat ve itina ile başaran Metin Tarm'a teşekkürlerimi sunmayı hem vazife hem de zevk bilirim.

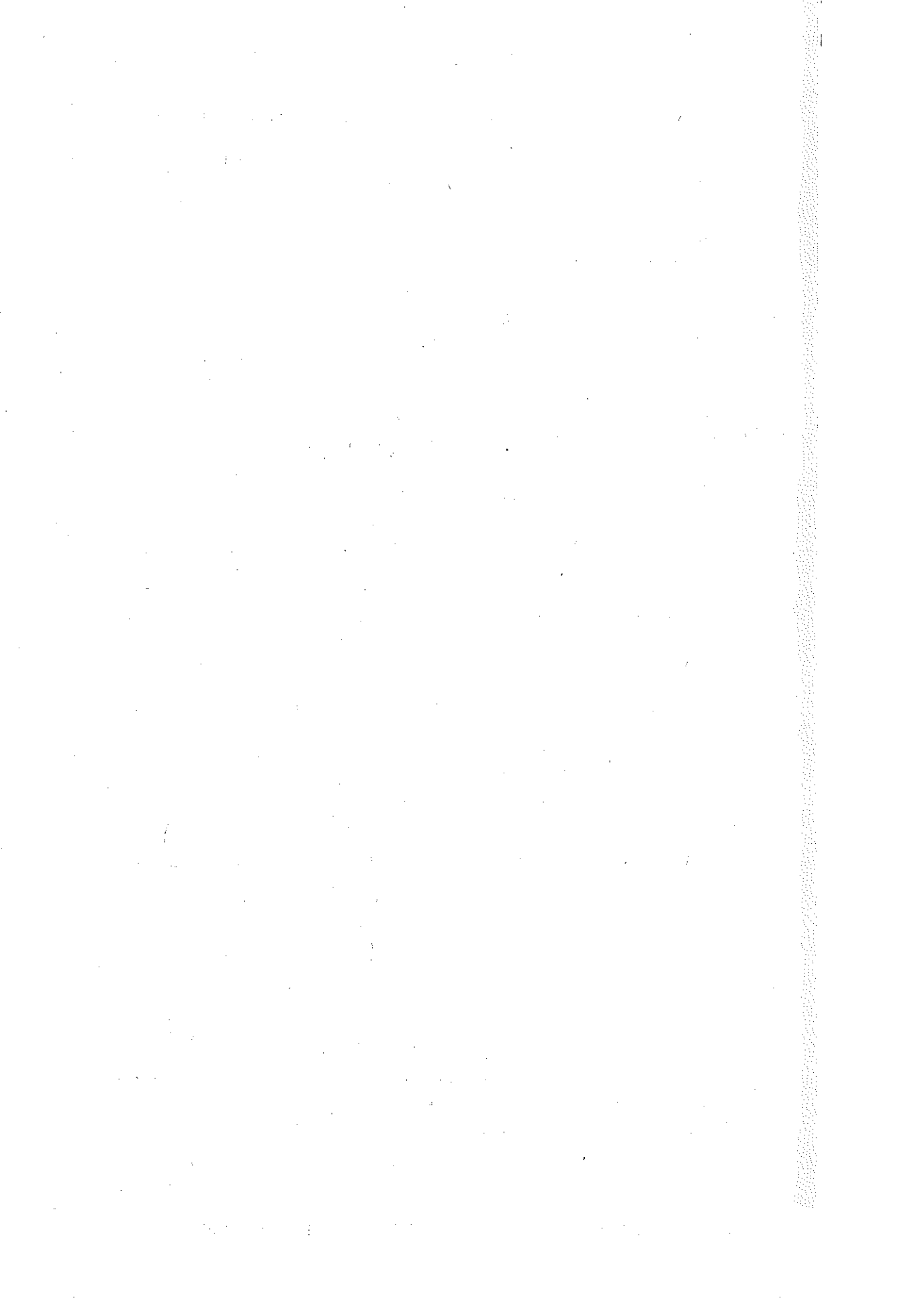
Beyazıt, Ağustos 1968

Maliye Enstitüsü Müdürü
Prof. M. Orhan DİKMEN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sahife</u>
M. Orhan DİKMEN	: Önsöz III
Tadao YAMAGUCHI	: The Fiscal Policy In Relation To Economic and Social Development After 1945 In Japan 1- 22
Tadao YAMAGUCHI	: 1945 den Sonra Japonya'da İktisadi ve Sosyal Kalkınma ile İlişkin Takip Edilen Maliye Politikası 23- 42
Orhan GÜRELİ	: Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi 43- 70
Ugo SORBI	: Aspetti E Tendenze Della Riforma Tributaria in Italia 71- 78
Ugo SORBI	: Anahatlarıyla İtalya'da Vergi Reformu 79- 86
Sevim GÖRGÜN	: Devlet Borçlarının İdaresinde Faiz Problemi 87- 94
C. Lowell HARRISS	: The Use Of Government Finances To Control Inflation 95-109
C. Lowel HARRISS	: Enflasyon Kontrolünde Amme Malîyesinin Kullanılması 111-125
Recep TURGAY	: İkrazatçıların Gelir ve Gider Vergileri Açısından Durumları 127-142
Günter SCHMÖLDERS	: Zehn Jahre Sozialökonomische Verhaltensforschung in Köln 143-152
Günter SCHMÖLDERS	: Köln'deki On Yıllık İktisadi ve Sosyal Davranış Araştırması 153-161
Beysan KEYDER	: İşletmelerde Sermaye İhtiyacı ve Sermaye Temini 163-173
Richard KERSCHAGL	: Die Finanzverfassung und Steuersystem Der Republik Österreich 175-194
Richard KERSCHAGL	: Avusturya Cumhuriyetinin Malî Anayasası ve Vergi Sistemi 195-211
Ahmet HARMANCI	: Türkiyede Küçük Ticaret ve Sanat Erbabının Vergi Durumu 213-230
Vladimir N. BANDERA	: Motivation of Foreign Investors and Tax Incentives Offered By The Host Countries 231-244
Vladimir N. BANDERA	: Yardım Alan Ülkeler Tarafından Sağlanan Vergi Kolaylıkları ve Dış Yatırımcıların Uyarılması 245-260
Nuri KARACAN	: Malî Aracı Müesseseler, Malî Piyasalar ve Büyüme 261-277
	Umumî Fihrist 281-291
	Müellifler İndeksi 292-294
	Mevzu İndeksi 295-304
	Maliye Enstitüsü Yayınları 305

THE FISCAL POLICY IN RELATION TO ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT AFTER 1945 IN JAPAN

Prof. Tadao YAMAGUCHI
University of Chūo

CHAPTER I

THE BACKGROUND

— 1 —

Today, I have to give my speech on the fiscal policy in relation to economic and social development after 1945 in Japan.

In order to make clear the circumstances after the Great war, it is necessary, I think to refer to the background of Japanese economic and social development. In this meaning, for a while, I should like to give a general historical review of the relations between the fiscal policy and the economic and social development in Japan. At the outset I will refer to the national policy that was employed by the Meiji Government after the Restoration (1868).

The national policy adopted by the leaders of Meiji Government, as will be shown later, was the measure "to increase national wealth and to have strong standing army (and navy) for the sake of national defense" It is not too much to say that this policy, having been continued for a long time, gave wide and penetrating influences on our national economy. The governments after Meiji era were fundamentally subject to the influence of this national policy.

Speaking shortly, the essential feature of this policy is found in that the government contributes in no small measure to capital-formation in the private sector of national economy in order to make the increase of national products and economic growth possible, by means of its fiscal means. So far as this feature is concerned, it is not changed even after the 2nd World war. Since 1945 Japan has not been able to expend much money for national defense, but she has given every facilities and conveniences to the private sector.

— 2 —

Well, we must enter into our subject.

Japan had been lagging far behind the western countries in the development of the so-called capitalistic economy, owing to the national isolation policy of Tokugawa Régime (Bakufu) for three hundred years. But after the overthrow of ancient régime, leaders of Meiji revolutionary Government made desperate and frantic efforts to introduce Occidental Civilization inclusive of various sciences, technology and technique, political, economic and social institutions, in order to catch up with advanced-senior nations in the West. It cannot be denied that at the beginning of Meiji era our country was on the brink of being colonized by advanced senior nations under the pressure of their overseas commercial policies.

Under these circumstances, leaders of Meiji Government were enforced to employ the strong policies in order to establish the capitalistic system of national economy as quickly as they can. It was natural that their national economic policy, like the national economic policy of western countries at the formation of their modern states, was mercantilistic. It may be reasonably said that the economic measures employed and pushed forward by Meiji Government under the catchword of "Wealth of Nation and Strong Standing Army" or "National Prosperity and National Defense", was a sort of mercantilism.

With regard to the meaning of mercantilism, we have various interpretations, as you know. But, in spite of many different explanations, I think, with C. Brinkman and H. Sultan¹, both of the modern states and the modern capitalism have the same origin, that is to say, the same social-cultural-facts (environments, surroundings) produced modern states and capitalism.

By the way, we must pay our attention for the circumstances mentioned above, in studying and making clear of the relation between fiscal policy and social-economic development in Japan. If it is admitted to say in a word about the features of our national economy, generally speaking, we can define that our successive government have done much toward

1) Carl Brinkmann, *Die moderne Staatsordnung und der Kapitalismus*, GDS. IV. Abt., 1 Teil, Tübingen 1925, S. 52. Herbert Sultan, *Die Staatseinnahmen, übingen 1932*, SS. 31-32.

the economic development by promoting capital formation of this country, giving firms and undertakings in important industries of private sector many fiscal assistances.

After abolishing many feudal restrictions and shaking off fetters of ancient régime that had hindered economic and social development for a long time, leaders of Meiji Government did their best to prepare the pre-condition that had been necessary to enable our national economy to grow in a new and capitalistic order. They established the new monetary system. They introduced modern banking and credit system as well as corporation system, by which our economic transactions could be carried out in large scale all over the country. They established and managed even the government model-factories, which were transferred to private sector later on, in the field of important industries, for example, in textile and in heavy iron industry.

Meiji Government gave too the private sector many facilities, assistances, bounties and subsidies, and loan without charge to get new machines, in order to increase the national production.

Railway and telegram-telephon system necessary for making economic actions active and promoting production and distribution of goods and services were introduced and managed by the Government. (Even today telegram-telephone industry and a large part of railway are substantially owned and managed by the Government, notwithstanding these enterprises were reorganized as public corporations with monopolistic tobacco industry after the 2nd World War.

The development of marine transportation has been due to the protective shipping policy of the Government. In this connection, it is not too much to say that Mitsubishi Zaibatsu (it was one of the biggest Konzern in Japan before 1945) could not be formed and organized without fiscal advantages by Yataro Iwazaki, who, getting many ships — ships disused after the subjugation of Formosa — disposed of by the Government and receiving much subsidy-money became the eminent big shipping agent.

Well, many capitalistic enterprises were, in the manner mentioned, promoted and stimulated by the aid of Government. Above all, we must pay our attention to the facts that the efforts paid by the Government for the sake of promoting the growth of textile industry and the repletion-solidification of iron-steel industry were remarkable.

In this connection, we must bear in mind that the economic growth and increase of national wealth of Japan up to nineteen-thirties were largely due to increasing production and export of textile goods. Although the time when Japan became the country of heavy industries in real sense began after 1931 (Manchurian Incident), up to nineteen-thirtieth a large part of iron and steel industry under the control (ownership) of the government, and since it was transferred to the corporation in private sector, has been given much financial and administrative assistances to this industry.

— 4 —

The facts and relations mentioned above show us that capital necessary for economic growth and increase of production of our country has been supplied with, to a wide extent, directly and indirectly under the protection of the government. Expressing in another way, Japanese economic history from the beginning of Meiji era to nineteen-thirtieth would suggest us that accumulation of capital equipments necessary for economic development of this country were made possible to a large extent by the government's policy and its fiscal measures.

We can ascertain these circumstances more distinctly by analysing systematically the details of all annual budgets since eighteen-eightieth, in which we can find how much money were expended to realize the policy of giving fiscal aids.

It is not only through government's expenditures, but also through long term credits given by the financial institutions mentioned below, that capital formation were promoted in order to expand national economy. And all of these financial facilities or institutions were established by Meiji Government as semi governmental banks (so-called Special Banks). Excluding the Central Bank (Nippon Ginko), there were Japan Hypothec Bank (Nippon Kangyo Ginko), the Industrial Bank of Japan (Nippon Kogyo Ginko), Yokohama Specie Bank (Yokohama Shokin Ginko) and Hokkaido Colonial Bank (Hokkaido Takushoku Ginko)². Being established by Meiji Government's economic policy, all of these banks aimed, as semi-governmental institutions, at supplying industrial (inclusive of agricultural and mining) and commercial enterprisers with neces-

2) After the War, all of these banks were incorporated into the private sector and reorganized as city banks.

sary capital fund wanting in the private sector on terms advantageous to them (low rate of interest and a long term loan). On the other side, these special banks needed hardly attract deposits from people, on account of that they could borrow mainly much money from Government Trust Fund (formerly Okurasho Yokinbu, now Shikin Un Yobu Shikin) on very low rate or interest.

Formerly	Now
Nippon Kangyo (hypotec bank mainly for loan on real property)	Nippon Kangyo (common deposit bank)
Nippon Kangyo (Industrial bank)	Nippon Kangyo (not changed in business)
Yokohama Specie (foreign exchange)	Tokyo Bank (not changed in business)
Hokkaido Takushoku	Hokkaido Takushoku (Common deposit bank)

Although these banks became city banks, after the War, our successive governments has established many semi-governmental financial institutions and facilities in order to supply the private sector with industrial and commercial capital. The so-called fiscal investment and loan program in Japan is being carried out mainly through these semi-governmental financial institutions.

— 5 —

Showing a historical sketch of our economic development, we have accounted for that Meiji Government, at first, gave many contributions to capital-formation in this country with fiscal measures, and this fiscal policy concerning to supplying the industrial and commercial undertakings in private sector with the means to arrange capital equipments has been followed by successive governments.

Then, next problem to be answered is the following : where has been the source of revenue and the ways and means capable of carrying out this policy looked for? When Meiji Government was set up, Japan was still essentially an agricultural country, and our national economy had to rely on agricultural production for the time. So, it was a natural course that Meiji Government, laying down Land Tax Law (1873-) on the basis of modern proprietary rights, had to depend mainly upon newly reformed land tax in its financial revenue. Thus the land tax revenue became main revenue source for a long time.

The next figures show us the transformation of ratio of land tax revenue to total national tax revenues.

FY	A. Land tax revenue	index N.	(1,000 yen)	A
			B. Total national tax revenues	B
1877	39,450	100	47,923	82%
1897	37,964	96	89,322	43
1916	73,274	186	348,672	21
1926	68,728	174	886,999	8
1935	58,042	147	899,899	6
1939	48,234	122	1,745,937	3

By this tabular matters, we can affirm that from the beginning of Meiji era to the first World War land tax revenue was a dominant and effective one among government's revenues, and the government finance had depended largely upon this land tax revenue, although with development of industry and commerce, ratio of land tax revenue to total national tax revenues was decreasing. After 1920s, the government finance could depend upon many indirect taxes among which liquor tax and revenue from tobacco monopoly were dominant, and gradually on income tax in its revenue³.

At any rate, the circumstances that the government finance was dependent largely upon land tax revenue for a long time would reveal the following fact. It is not too much to say that almost all of added values produced in agriculture were invested in industry and commerce through the government finance. It is sure, roughly speaking, that these added values were not reinvested in agricultural production, and in consequence of the affairs, standard of living of many farmers could not be so much improved as that of manufacturers and merchants in the city, notwithstanding the betterment of technical-managing method in agricultural production. In short, it may be said that the capitalistic development of our economy, the growth of industrial production and enlargement of market had to be carried out at the cost of agriculture⁴.

3) We must pay our attention to the facts that the government finance could rely on income tax inclusive corporation tax in its tax revenue just after 1928 FY. In 1927 FY. income tax revenue was still below liquor tax revenue.

4) After the 2nd World War, this circumstances have been changed by Land Reform. Owing to this reform, this time, we have to transfer much income from non-farmers to farmers through public finance.

— 6 —

Here again, it is time to refer to *fiscal investment and loan program*. This measure, at present, has two related functions, one of which is to supply public corporations (Japan Monopoly Corporation, Japan National Railways and Japan Telegram & Telephone Public Corporation) with investment capital from government funds, and another of which is to supply industrial and commercial enterprisers of private sector with investment capital from government funds. Further, this program is expected to serve as an effective means of counter-cycle policy, together with public finance in narrow sense. In other words, our fiscal policy of today is carried out by balancing of revenue and expenditure and by this program.

So far as the first measure is concerned, it has been an influential means to supply industry and commerce with capital fund since Meiji era. And it has been carried out by lending entrepreneurs of private sector necessary money through semi-governmental financial institutions mentioned above.

Referring to government funds to be used in fiscal investment and loan program, we can mention Industrial Investment Special Account, Trust Fund of Trust Fund Bureau, Post Office Life Insurance Fund and Fund raised by Public Offerings Bonds. The recent size of these funds available in each F. Y. is shown in next table.

Source of Fiscal Investment and Loan

Item	(In hundred millions of yen)	
	1965 F.Y.	1966 F.Y.
Industrial Investment Special Account	557	480
Trust Fund	10639	12361
(Postal Savings)	(3800)	(4900)
(Welfare Pension)	(3260)	(4052)
(National Pension)	(492)	(585)
Post Office Life Insurance Fund	1100	1700
Fund raised by Public Offerings Bond	3910	5732
TOTAL	16206	20273

In this connection, the present situation of income tax burden on lower income classes is to be considered. (See my another paper concerning to the relation between progressive taxation and distribution of national income.)

Among government funds mentioned, Trust Fund of Trust Fund Bureau (Shikin-Unyobu-Shikin, formerly Okurasho Yokinbu) and Post Office Life Insurance Fund are important. Before 1953 F. Y. the latter is a part of the former, but these two funds have been separated since 1954 F. Y. Money to be reserved in these funds are largely and mainly derived from people's saving, installments paid by pensioners in Welfare Pension and National Pension, and installments paid by participants in Post Office Life Insurance. So, therefore, it may be said without exaggeration that a large part of these funds is collected from lower income groups.

In spite of this circumstance, the volume of these funds accumulated is so large that without these funds the government can hardly carry out its fiscal investment and loan program. According to recent official statistics, total sum of deposits of all (86) banks except the Bank of Japan is 22808 milliard yen in 1966, and the entrusted fund of Trust Fund reaches to 6238 milliard yen in the same year⁵. Ratio of the latter to the former is about 25%.

CHAPTER II

The fiscal policy in relation to economic and social development after 1945 in Japan

A) *National economy and fiscal policy during reconstruction and recovery.*

— 1 —

Japan has lost Korea, Formosa, Okinawa and many islands by her surrender. She has also lost many lives not only in these areas but also in the civilian front. Moreover, she has lost the great part of her productive

Further, it must be noticed here that the government finance of today is mainly dependent upon income tax on lower income classes, gasoline tax, corporation tax and indirect taxes (liquor tax commodity tax and revenue from tobacco monopoly etc.) in its tax revenue.

5) Remarks, Quarterly Bulletin of Financial Statistics, 1st and 2nd Quarter, 1967 F. Y.,

— Research Section, Minister's Secretariat, Ministry of Finance, Japan. June 1967.

capital-equipments that were accumulated in consequence of her people's untiring and unremitting efforts since Meiji era.

This is the very situation in which Japan was laid before her economic reconstruction. In order to reconstruct her national economy and raise the level of her national production in agriculture, mining and industries, all possible efforts were exerted by the government and people standing on the burnt ground. Just after the War's end, the level of agricultural production was about 60% in comparison with that before the War; the production-level of mining and industries, on the average, was about 30% of the level of mining and industries before the War.

Although it may be requested to follow the process of Japanese reconstruction and recovery after the War in detail, to my regret, I should like to reserve this following for another occasion.

So, in this place, I must report immediately the circumstances concerning to how Japanese economic reconstruction and recovery were made possible in a very short time.

In order to raise the level of production, it was urgently necessary to supply the impoverished industries with a plenty of labour and sufficient capital-equipments. Fortunately there were many available labourers. But, on the contrary, according to the abuse and exploitation of capital-equipments during War, and according to the destruction of many factories and machines by bombing from the air, a large part of productive installations were severely damaged with necessary materials.

Being faced with this fact, it was the urgent necessity to reconstruct and replenish these lost-destroyed capital-equipments at that time.

Now, frankly speaking, here, we must be contented with making clear the following reasons. That is to say, how was the reconstruction and restoration of capital-plants and machines financed? Answer as follows.

Chronologically following, firstly the price adjustment expenditure, secondly advance of funds by The Reconstruction Finance Bank⁶, thirdly advance of funds from The U.S.A. Aid Counterpart Fund⁷ contributed to the economic reconstruction and made the postwar economic growth possible.

6) See annexed paper on The Reconstruction Finance Bank.

7) See annexed paper on the U. S. Aid Counterpart Fund.

— 2 —

It was the main object of the government just after the war, by means of the price adjustment expenditure, to maintain the stability of prices of important commodities (for example, foodstuffs such as rice and wheat, coal, iron and others such as chemical manure), and to check the fluctuating general prices. Really and strictly speaking, it was almost impossible to give check on the general rising prices. The government was just able to restrain the rising prices of important articles within a certain extent. In spite of this, the government had to give much subsidy-money to the producers of such articles from its tax revenues, for the sake of its price adjustment policy. Thus, the government could not prevent the price adjustment expenditure from increasing yearly. Ratio of this expenditure to total expenditures in General Account is 25% (inclusive of direct exp. and indirect exp.) in 1947, 27% (direct exp. and indirect exp.) in 1948, 28% (only direct exp.) in 1949. Only at making up the so-called over-balanced budget in 1950 — just after this year the real policy of stabilizing national economy was introduced — this expenditure could be reduced to 13%. At any rate, total sum paid to private sector by the government as the price adjustment expenditure was considerably vast.

In spite of its large sum, this price adjustment expenditure served only as the means of maintaining indirectly the existing conditions of capital-plants through restraining the prices of important goods to a certain extent.

— 3 —

On the contrary, the financing of The Reconstruction Finance Bank (RFB) did much toward the reconstruction of capital equipment of the important key industries, notwithstanding that it caused a severe inflation (RFB - inflation). It was recognized evidently that the fiscal policy to stimulate and promote production was carried out at the cost of inflation. To our regret, it was an undeniable fact that the slogan More inflation and More production was supported even by the government authorities. It may be said that the merits and demerits of RFB offset each other. The details of RFB will be shown in annexed paper.

— 4 —

At any rate, we could recover our national economy to a certain extent — up to 80% of production-level before the war — by reconstruct-

ing and replenishing capital-plants owing to RFB-finance and the price adjustment expenditure. But the recovery was not sound. It was the time to let national economy undergo an. In order to stabilize it completely and make its recovery possible stabilization was necessary. So, in 1949, the government had to introduce seriously and carry out the economic stabilization policy. The financing operation of RFB was suspended by the order of GHQ. U.S. Aid Counterpart Fund, which up to that time had been utilized as export-and-import-subsidy, began to serve as a substitute for RFB - Fund. The details relating to U.S. Aid Counterpart Fund will be reserved for annexed paper. The contribution of this Fund to the consolidation of the electric power was remarkable. About 20% of the equipments and supplies of this industry owed to this fund.

Now, taking notice of the time-limit, we must give up the idea of sticking to the details relating to the reconstruction and recovery process, and refer to the fiscal policy after 1950 that has been doing much toward Japanese economic growth.

B) The Fiscal Policy in the Postwar (after 1950) Japan
— in relation to economic growth —

Frequently, it is mentioned that the postwar Japanese economy has a high rate of economic growth. There are many reasons of it. However, in this place, I want to concentrate our attention to what a role the public finance has played in the process of economic growth.

It may be said that the administration of public finance in the postwar Japan has contributed to promote economic growth. I think, in many developed countries, the national policy decision is based on many considerations, for example, economic policy consideration, social security consideration and national defense (military) consideration and so on. However, in the postwar Japan, the economic policy, especially economic growth policy consideration plays a dominant role in the making decision of national policy. It is so in the area of fiscal policy. Therefore, the character of public finance has been a type of promoting economic growth. That is, the fiscal administration has been devised so as to stimulate private investment and capital-accumulation through the public finance itself.

§ 1. Capital accumulation through the public finance itself

In the following table, we can find that the postwar Japanese public finance is relatively small in its size but is a type of promoting economic growth.

Ratio of public finance to G. N. P.

	(national and local, 1950-1960, %)		
	revenues	expenditures	investment expenditure
Japan	21.3	19.8	4.8
U. S. A.	26.0	26.3	2.3
U. K.	31.0	31.5	1.4
W. Germany	35.7	31.7	2.7
Italy	30.8	30.7	2.5

	ratio of investment expenditure to total expenditures		ratio of surplus to revenues	
	total expenditures	surplus	total revenues	surplus
Japan	24.2	6.4	29.8	
U. S. A.	8.8	2.1	8.0	
U. K.	4.4	1.0	3.1	
W. Germany	8.5	6.7	18.9	
Italy	8.1	2.6	8.4	

That is,

- 1) The ratio investment expenditure to total expenditures is very high. Therefore, the public finance is the type of high investment.
- 2) The ratio of surplus to total revenues is very high. Therefore, the public finance is type of high saving.

What is the reason of it? Regarding to high investment type, we must mention that the expenditure on national defense and the expense of public debt are on very low level. On account of this, there are a margins to spend more on other expenditures. In Japan, the government has only small debt, owing to two reasons. One reason is that a large amount of public debt accumulated in the prewar period was redeemed really in the process of postwar hyper inflation. Second reason is that

the postwar public finance was administered without public debt under the provisions of "Fiscal Law" article 4 and 5 (the article 4 provides that the public debt issued to raise general revenue other than for public works, public investment and loan is prohibited. The article 5 provides that the public debt undertaken by the Bank of Japan is prohibited completely). Therefore, there is only small debt. See next table.

The cumulative balance of public debt (1964)

	A) G. N. P.	B) balance of public debt	C) size of public debt	B	B
				—%	—%
				A	C
Japan	256,681	13,492	57,504	5.3	23.5
U. S. A.	628,700	317,274	122,395	50.5	295.0
U. K.	30,960	30,411	8,543	98.3	356.3
W. Germany	376,500	33,287	58,767	8.8	56.6
France	431,900	87,969	101,430	20.4	86.7

Japan (100 million yen) U.S.A. (a million dollar)

U. K. (a million pound) W. Germany (a million D. M.)

France (a million F.)

The composition of public expenditure

	(1965 fiscal year, a hundred million yen)				
	Japan %	U.S.A. %	U.K. %	W Germany %	France %
defence	3014(8.2)	188260(51.7)	21369(25.0)	18194(31.6)	14588(21.7)
social					
security	6835(18.7)	47281(13.0)	19202(22.5)	17613(30.6)	12577(18.7)
public					
work	7359(20.1)	18214(5.0)	5050(5.9)	4930(7.6)	3620(5.4)
interest					
on debt	86(0.2)	41975(11.5)	11844(13.9)	1083(1.9)	4159(6.2)
others	19287(52.7)	68127(18.7)	28034(32.8)	15734(27.3)	32411(41.1)
Total	36581(100.0)	363858(100.0)	85499(100.0)	57554(100.0)	57355(100.0)

Moreover, we must refer to the low level of national defence. It is due to the provision of the "Constitutional Law" article 9 (it provides a limitation of a military preparations) on the one side, and also it is due to the reflection of natinal mind to avoid war on the other side. The above table concerning to composition of public expenditure will make clear these circumstances.

Next, on the high saving type of the Japanese public finance. There are some reasons of it. The first reason is that the postwar Japanese fiscal administration had taken a principle of balancing the budget. Secondly, it is due to that postwar economic growth is so rapid and always so exceeds a prediction that the increase of tax revenue is very large and exceeds an estimate of it. Third reason is that the fiscal authority underestimated always a tax revenue in order to arrest increase of public expenditures. Consequently, the revenue exceeds the expenditure largely and there was an annual budget surplus. According to the Fiscal Law, this budget surplus is carried over to the budget of two years later. Then, this amount could not be spent during two years.

Therefore, this surplus becomes a sort of saving from the view point of national economy. The next table relating to the settlement of the general account in the last decade will make clear the situation mentioned above.

The settlement of the general account

fiscal year	revenues	expenditures	surplus	(1954-63, a hundred million yen)	
				surplus	—% revenues
1954	11,851	10,408	1,443		12.2
1955	11,264	10,182	1,082		9.6
1956	12,325	10,692	1,633		13.2
1957	13,999	11,877	2,122		15.2
1958	14,537	13,316	1,221		8.3
1959	15,972	14,950	1,022		6.4
1960	19,610	17,431	2,179		11.1
1961	25,159	20,635	4,524		18.0
1962	29,476	25,566	3,910		13.2
1963	32,312	30,443	1,869		5.8

§ 2. The postwar public finance stimulated the private investment

Next, I am going to explain that the postwar public finance has stimulated the private investment and promoted the economic growth. This process of public finance has two aspects. On the one hand, the public finance stimulated the private investment through the tax system, fulfilment of social overhead finance has made high rate of investment possible without inflation. I shall refer to first point in this place.

(1) The fulfilment of social overhead capital.

In the process of Japanese economic growth, there has been important bottlenecks in social overhead capital e.g. in roads, in railways, in port equipments and so on. So, the government has intended, by its fiscal measure, to fulfil these deficiencies of social overhead capital through public works, public investment and loan etc. The next table, by showing the percentage of public work expenditure in the general account, will make clear it.

The expenditure on public works
(a hund million yen)

fiscal year	A) total expenditures	public works B) expenditure on	A
			—%
			B
1935	22	11	5.0
1955	10,133	1,445	14.3
1957	11,846	1,754	14.8
1959	15,121	2,599	17.2
1961	21,074	4,036	19.2
1963	28,500	5,134	18.0
1965	36,581	7,359	20.1

This fulfilment of social overhead capital made the high rate of private investment possible.

(2) The promotion of private investment by the fiscal investment and loan.

The government has promoted the private investment by its fiscal investment and loan policy. See the following table.

The composition of fiscal investment and loan
(1953-59, a hundred million yen)

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
investment & loan to key industry	1090	855	707	602	928	884	1343
investment & loan to private firm	634	621	747	877	1356	1474	1622
investment & loan to government enterprise	210	127	160	83	135	310	397
purchase of local government debt	1033	941	867	840	840	850	850
others	—	—	1	10	10	—	10
Total	2967	2544	2482	2413	3268	3518	4222

(3) The encouragement of private investment by the tax system. The encouragement of private investment by the tax system has played an important role in the postwar Japanese economic growth. That is to say. In the Japanese tax system, there are some provisions relative to tax free reserves or allowances. These provisions have contributed to increasing of the internal reserves of corporated companies, and therefore encouraged the capital accumulation and economic growth. It will be made clear in the next table.

The cumulative amount of tax reduction and exemption according to the provisions relative to tax free income and tax free reserves

(1952-67, a hundred million yen)						
fiscal year	1952	1953	1954	1955	1956	1957
tax free income	74	115	178	385	513	806
tax free reserves or allowances	896	1906	3012	4054	5310	6280
fiscal year	1958	1959	1960	1961	1962	1963
tax free income	523	472	493	691	373	576
tax free reserves or allowances	7197	8337	9671	11077	11945	13171

Here, the tax free income implies incomes accrued from export trade, production of new important goods and so on. The tax free reserves or allowances imply reserves or allowances for the fall of price of inventories or securities, retirement allowance, export trade losses etc.

(4) The encouragement of personal saving by the tax system.

There are some other factors related to economic growth in the tax system. For example, the interest of personal deposit is exempted from progressive income tax but imposed at flat rate 10%. This is intended to encourage personal savings. Moreover, there are some other example like this in the tax system.

However, usually, the effect of such treatment are considered as doubtful. Because the personal saving may be considered as remarkably independent of interest rate. This reasoning is based on the recent experiences that personal savings has continued to increase in spite of a rising trend of consumer prices.

§ 3. The public finance made the high rate of private investment possible without inflation

Previously, I mentioned that there was an annual budget surplus every year in the postwar Japanese public finance. The high rate of investment without inflation was due to these circumstances.

The fundamental factor supported the economic growth was the high rate of private investment. Especially, the private fixed investment that was over 30% of G.N.P. in 1959-61 caused economic growth at high rate. This private investment was chiefly financed by borrowings from banks. As to this, there are some reasons, one of which is the insufficient situation of capital market, other reason lies in the insufficient internal reserves of firms and the tax system that gives its favours to borrowings than stock issue etc.

There was very large investment financed by borrowings from banks so that there was a shortage of fund to banks. Then, this shortage of fund of banks was financed by borrowings from the Bank of Japan. Thus, the volume of currency in circulation began to inflate. There was a danger of inflation. But there was no hyper inflation after 1950.

Why? The answer may be found budget surpluses that absorbed excess currency. Of course, there were some other causes also, it was due mainly to the absorption that we could avoid inflation.

However, in this process, the function of funds changed. They absorbed much money by taxation from national economy. This measure reduced consumption funds of people. See the next table.

The composition of tax revenue

(1965 fiscal year, a hundred million yen, %)

		%			%
Direct taxes	20658	58.9	Indirect taxes	14403	41.1
personal income tax	9891	28.2	liquor tax	3889	11.1
corporation income tax	10357	29.5	gasoline tax	2679	7.6
inheritance tax	409	1.2	sales tax	1639	4.7
			custom duties	2847	7.1
			contribution of tobacco monopoly co.	1655	4.7
			others	1876	5.9

On the contrary, as an inflow of fund to national economy, banks lent investment fund to firms. Therefore, in this process, consumption was reduced and investment was encouraged.

**§ 4. The recent situation of Japanese public finance
— the change of the pattern of fiscal administration —**

So far, I have discussed some effects of the government finance on the postwar Japanese economic growth. In short, the postwar Japanese public finance was a type of promoting economic growth. However, in last few years, there is a drastic change of the pattern of fiscal administration. That is to say, The day of annual budget surplus has passed and administration has changed its character from a balanced budget to a deficit budget.

This conversion of the pattern of fiscal administration has been caused by the falling rate of economic growth after 1966-67. This fall of rate of economic growth has caused the falling rate of increase of tax revenue. But, in spite of such a situation, the public expenditures have been increasing at a considerable high rate. It is an important cause of the deficit budget. On account of this, the public debt was issued in order to finance this deficit. Its amount is 250 billion yen in 1965 fiscal year, 730 billion yen in 1966 fiscal year, and 800 billion yen in 1967 fiscal year. The governments finance is changing its character, by accumulating public debt. The fiscal policy seems to threaten us with the fear of cumulation of public debt may lead to inflation.

§ 5. Has national welfare increased in the process of economic growth?

Owing to the remarkable economic growth that has been made possible by the economic and fiscal policies of the government, the national welfare has been increased to some extent. Labourers are employed almost fully, and the level of their nominal wages is rising. The social services given by the government are increasing. National pension system has been introduced, and national medical insurance has been filled up a little. Many people have been given the opportunities of getting a fair amount of education, especially liberal, commercial, technical, business and even university education, under the education system based on democratic principles after the War.

We cannot deny that all of these betterments have done much toward the increase of national welfare. But in spite of these conditions, we cannot refrain from taking it for a superficial and ostensible improvement. The government cannot always stabilize the general price level, especially consumer's price level. Prices of many commodities relative to people's living are rising considerably. The real wages seem to be falling. The real tax burden of the people has been never reduced, notwithstanding that the tax-reduction measures were introduced by the authorities yearly. In this connection, we would like to point out the facts and relations mentioned in my another lecture. The facts and relations are that Japanese tax system depend, even today, considerably upon the income tax on relatively lower income classes and upon the regressive indirect taxes for lower income classes in its tax revenues.

To us, it seems, that in spite of the recent increase of the public expenditure for the social services, people's heavy tax burden cannot be offset fully by this increased expenditure.

Annexed paper on

1) *The Reconstruction Finance Bank (Fukko Kinyu Kinko).*

Was established in January 1947 for the purpose of supplying with the funds necessary to promote the post-war economic recovery in Japan. Its capital counted only 10 billion Yen at the opening, and rose to 145 billion Yen before the end of the year 1948. The capital should have been all financed by the government, but in fact only 25 billion Yen had been paid-up by the government. The Bank might issue the Reconstruction Finance Bond (Fukko Kinyu Saiken), whose limit was the amount of unpaid capital.

From January 1947 to March 1949 the issued bond totaled 168 billion Yen. At the end of the fiscal year 1948 (March 31, 1949) the net balance of the bond amounted to 109 billion Yen, since 59 billion Yen's worth of the bond had been repaid up to that time. A large part of the bond was financed by the Bank of Japan: the part of bond that was financed by the Bank of Japan totaled 70 billion Yen. This meant that the Reconstruction Finance Bond led to an increase in credit creation by the Central Bank. From January 1947 to March 1949 the Bank of Japan notes increased by 213 billion Yen, to which the proportion of the above 70 billion Yen is 33 percent. The inflation in that period, there-

fore, was properly called "Reconstruction Finance Inflation" (Fukkin Inflation). In the same period the effective price index number rose by about 250 per cent (from 100 to 350 per cent).

At the end of March 1949 the amount of loan of the Bank counted 132 billion Yen, of which 94 billion Yen were used for equipment fund, and the remainder 38 billion Yen for working fund. At the same time the proportion of the amount of loan of the Bank to that of all the banking system in Japan was 23 per cent for total fund, 74 per cent for equipment fund, and 9 percent for working fund. Thus it should be noted that the Bank played a very significant role in supplying with equipment fund, especially in the coal, iron and steel, manure, electric power, shipping, and textile industries. In those days the government followed an economic policy called the "priority production system", which attached the greatest importance to the coal and the iron and steel industries. Equipment fund in both industries was almost all financed by the Bank (more than 90 per cent). We must remember that the loan of the Bank consisted mainly of large loan for a small number of big business. From January 1947 to March 1949 the mining and manufacturing production index number rose by about 100 per cent (from 100 to 200 per cent).

In the fiscal year 1949 General Headquarters of the Occupation Forces prohibited the Bank from issuing any new bond and ordered to repay all the issued bond within a year with respect to so-called "Dodge Policy". From that time onward the Bank endeavored mainly to recover the bygone loan. In January 1952 the Reconstruction Finance Bank was finally absorbed by the Japan Development Bank (Nippon Kaihatsu Ginko).

2) The Special Account for the Counterpart Fund of U.S. Aid to Japan :

In the immediate post-war period Japan received the U.S. Aid in two main forms: Government Appropriation for Relief in Occupied Area and Economic Rehabilitation in Occupied Area. These aids were given all in kind. The former consisted mainly of food, manure, and medical supplies etc., while the latter consisted mainly of machinery, raw cotton, and mineral products etc., which acted as capital goods in a process of economic recovery. These goods were sold up in Japan, and the proceeds of sale was applied to trade subsidies under a multiple exchange rate

system before April 1949. (For example, the exchange rate, on an average, was 1 dollar: 130 Yen in import, while it was 1 dollar : 330 Yen in export.) It is, however, impossible to ascertain the amount of these U.S. aids in this period.

In April 1949 a single exchange rate (1 dollar : 360 Yen) was adopted with respect to so-called "Dodge Policy", and at the same time "the Special Account for the Counterpart Fund of U.S. Aid to Japan" was established by a memorandum of General Headquarters of the Occupied Forces. From that time onward the proceeds of sale of these U.S. aids goods of 306.5 billion Yen, which consisted of food etc. and raw material etc. on halves.

The amount that was financed by the Special Account in this period counted 375.6 billion Yen as follows,

	billion Yen	per cent
public enterprise	113.5	30
(Japan Development Bank)	(32.0)	(9)
private enterprise	140.0	37
(electric power)	(63.1)	(17)
(shipping)	(54.6)	(15)
repayment of Reconstruction Finance Bond	62.5	17
miscellaneous	59.6	16
total	375.6	100

From April 1949 to March 1952 the proportion of the Counterpart Fund to equipment fund in the electric power industry was 48 per cent (432 : 892 in billion Yen), and 40 per cent (427 : 1046 in billion Yen) in shipping industry. Besides, in the fiscal years 1951 and 1952 the Japan Development Bank loaned to the electric power industry about 17 billion Yen whose proportion to total loan of the Bank was 29 per cent, while the loan to shipping in industry counted 10 billion Yen (17 per cent). It should be noted that the Special Account directly and indirectly gave large funds to these two industries in this period.

On June 30th, 1952 these U.S. aids ended, and on July 31 st, 1953 the Special Account for Counterpart Fund was abolished, and its assets was succeeded by the Special Account for Industrial Investment which was established on August 1st, 1953. (By the way, Japan and the U.S.A. concluded the Mutual Security Act on March 8th, 1954.)

On January 9th, 1962 Japan and the U.S.A. concluded an agreement for the restitution of these U.S. aids. According to this agreement, the terms of obligation of Japan are as follows,

total obligation to restitute	176.4 billion Yen (490 million dollars),
term of restitution	15 years,
interest rate	2.5 per cent annually.

Japan, therefore, must pay annually 15.8 billion Yen for the first 10 years, and 6.3 billion Yen annually for the remaining 5 years. The restitution should be financed by interest revenue of the Counterpart Fund in the Special Account for Industrial Investment. Japan is now doing just so.

1945 DEN SONRA JAPONYA'DA İKTİSADİ VE SOSYAL KALKINMA İLE İLİŞKİN TAKİP EDİLEN MALİYE POLİTİKASI

Prof. Tadao YAMAGUCHI
Chûo Üniversitesi

FASIL BİR

Giriş : Sermaye Teşkili Açısından Devlet Maliyesinin Tarihi Olarak Gözden Geçirilmesi

— 1 —

Konferansın mevzuu, 1945 den sonra Japonya'da iktisadî ve sosyal kalkınma ile ilişkin olarak takip edilen maliye politikasıdır.

Büyük Harbi müteakip ortaya çıkan durumu daha iyi anlayabilmek için, Japonya'nın iktisadî ve sosyal kalkınma hamlelerinin öncelerine gitmek gereklidir kanaatindeyim. Bu maksatla, Japonya'da takip edilen maliye politikası ile iktisadî ve sosyal kalkınma arasındaki ilişkinin tarihi bir görünüşünü izah etmek istiyorum. İlk olarak, 1868 yılını takiben restorasyon devrinde Meiji hükûmetinin millî politikasına atf yapacağım.

İlerideki bölümlerde de görüleceği gibi, Meiji idaresinin liderlerince takip edilen millî politikanın ana hattı "millî serveti arttırmak ve millî güvenliğin sağlanabilmesi için kuvvetli bir orduya (deniz ordusu) sahip olmak" şeklinde ifade edilebilir. Uzun zaman takip edilen bu politikanın, millî ekonomimiz üzerinde derin tesirleri olduğu inkâr edilemez. Meiji devrinden sonra gelen hükûmetler de esas itibarıyla bu millî politikadan etkilenmişlerdir.

Kısaca özetlemek gerekirse, bu politikanın esası, devletin, maliye politikası aletleri ile, ekonominin özel sektöründeki sermaye birikimine de esashi surette katkıda bulunmasıdır. Meseleye bu açıdan bakılınca, 2 nci Dünya Harbinden sonra iş başına gelen hükûmetler de aynı politikayı takip etmişlerdir. 1945'den sonra Japonya, millî müdafaaya fazla para sarfetmemiştir, fakat özel sektöre her türlü kolaylık ve imkân sağlanmıştır.

— 2 —

Şimdi esas konuya girelim.

Takriben üç yüz yıla yakın bir zaman Takugawa rejimi (Bakufu) altında idare edilen Japonya, tam bir izolasyon içinde bulunduğu için, kapitalist ekonomi açısından diğer batılı ülkelerden bir hayli geri idi. Fakat bu idarenin devrilmesi sonunda iş başına gelen Meiji idaresinin liderleri, ileri batı ülkelerinin seviyesine ulaşabilmek için onların tekniğini, siyasî, iktisadî ve sosyal müesseselerini adapte etme yoluna girdiler. Meiji idaresinin ilk devirlerinde, ileri batılı ülkelerin takip ettikleri ticarî politika sayesinde Japonya'nın bir koloni haline çevrilmesi ihtimalinin çok yüksek olduğu inkâr edilemez.

Bu şartlar altında, Meiji Hükûmeti liderleri millî kapitalist ekonomî sistemini en kısa zamanda kurabilmeleri için güçlü politika gütmeye mecbur oldular. Bu hükûmetin millî iktisat politikası, batılı devletlerin ilk zamanlarındaki politikalar gibi merkantilistti. "Millî Servet ve Güçlü Ordu" veya "Millî Refah ve Millî Müdafaa" sloganı altında Meiji idaresinin tatbik ettiği iktisadî tedbirin, merkantilizm olduğu ileri sürülebilir.

Merkantilizm kelimesinin manâsı hakkında çeşitli yorumların bulunduğu malûmdur. Fakat bütün bu farklı yorumlara rağmen, C. Brinkmann ve H. Sultan¹ ile aynı fikirde olarak, ben de modern kapitalizmin aynı menşeye sahip olduğu kanaatindeyim; diğer bir ifade ile, aynı sosyo-kültürel olaylar (çevre) modern devletleri ve modern kapitalizmi ortaya çıkartmıştır.

— 3 —

Şimdi de yukarıda zikredilen şartları inceleyerek, Japonya'da iktisadî ve sosyal kalkınma ile maliye politikası arasındaki ilişkiyi daha yakından tetkik etmeliyiz. Japon ekonomisinin genel görüntüsü hakkında bir kaç söz söylemek gerekirse, Meiji hükûmetini takiben iş başına gelen bütün hükûmetlerin, özel sektördeki önemli endüstri firmalarına çeşitli malî imkânlar sağlayarak, özel sektörde sermaye teşkiline geniş çapta hizmet etmişlerdir.

1) Carl Brinkmann: Die Moderne Staatsordnung und der Kapitalismus, GDS. IV. Abt., I Teil, Tübingen 1925 s. 52. Herbert Sultan: Die Staatseinnahmen, Tübingen 1932, 55. 31-32.

Japonya'da iktisadî kalkınmayı uzun zaman engelleyen eski idarenin feodal tahdidlerini ortadan kaldıran Meiji hükûmeti, kapitalist iktisadî rejime geçmek için gerekli olan bütün ön tedbirleri sağlamışlardır. Yeni para sistemi ihdas ettiler. İktisadî muamelelerin bütün yurt çapında kütleli bir şekilde cereyan etmesine yardım eden kooperatif sistemi ve yeni banka ve kredi sistemini ihdas ettiler. Tekstil ve ağır demir endüstrileri sahaları gibi önemli sahalarda model devlet işletmeleri kurup, bunları sonradan halka devrettiler.

Millî istihsalin arttırılması gayesine matuf olarak, Meiji hükûmeti özel sektöre yeni makinalar almak gayesi ile karşılıksız malî yardım ve faizsiz kredi sağladı.

İktisadî faaliyetleri daha canlı hale getirmek, mal ve hizmetlerin istihsal ve dağıtımını teşvik etmek için zarurî olan demir yolu, telgraf ve telefon sistemini devlet ihdas etti ve idare etti. Bugün de telgraf telefon işletmesi ile demiryolunun önemli bir kısmı devlet tarafından işletilmektedir; bunlarla ilişkin olmayarak, ikinci dünya harbinden sonra bütün sanayii de devlet işletmesi olarak kurulmuştur.

Japonya'da deniz nakliyatının gelişmesi, hükûmetin himayeci politikasının bir sonucu olmuştur. Bu arada şu husus da belirtilmeli ki, Mitsubiski Zaibatsu (1945 den önce Japonya'nın en büyük şirketlerinden biri idi), Formoza'nın ilhakında Yataro Iwazeki'nin sağladığı malî imkânlar olmasaydı, bugünkü haline ulaşamazdı.

Bir çok kapitalist işletmeler bu yollarla teşvik edilmiştir. Bütün bunların yanında, tekstil ve demirçelik endüstrisinin gelişmesi için devletin sarfettiği çaba ve sağladığı imkân büyük olmuştur.

Şu husus hatırdâ tutulmalıdır ki, Japonya'da 1930 lardan sonra görülen iktisadî kalkınma ve refah artışı geniş çapta tekstil endüstrisinin ilerlemesi ve istihsalinin artırmasının bir sonucu olmuştur. Japonya'nın tam manâsiyle bir ağır sanayi ülkesi haline gelmesi 1931 den sonra mümkün olmuş bulunmakla beraber, 1930 lara gelinceye kadar bu endüstri, devletin kontrolü (bazan mülkiyeti) altında kurulmuş, daha sonraları özel sektöre devredilmiş ve devlet tarafından himaye edilmiştir.

Yukarıda zikredilen hususlar, iktisadî büyümenin ve ülkede istihsalin artması için gerekli sermaye geniş çapta direkt veya indirekt olarak dev-

letin himayesi altında gelişmiştir. Diğer bir ifade ile, Meiji hükûmeti devrinden 1930 lara gelinceye kadar Japonya'da iktisadî kalkınma için gerekli olan sermaye teşkili geniş çapta hükûmetin politikası ve malî tedbirleri ile meydana gelmiştir.

Bu gerçekleri, 1880 den beri yıllık bütçeleri tetkik ederek ve uygulanan malî politikalar için her yıl bütçeye ne kadar tahsisat koyulduğunu görerek izah edebiliriz.

Millî ekonominin büyümesi, sadece devlet harcamaları ile değil, fakat aşağıda isimleri geçen malî müesseselerin malî yardımları ile sağlanmıştır. Bütün bu malî müesseseler veya teşkilâtlar önceleri yarı devlet kuruluşu olarak (Özel Bankalar adı altında) Meiji idaresi tarafından kurulmuştur. Merkez Bankası (Nippon Ginko) hariç olmak üzere, Japon ipotek Bankası (Nippon Kangyo Ginko), Japon Sanayi Bankası (Nippon Kongo Ginko), Yokohama Sikke Bankası (Yokohama Sholcin Ginko), ve Hokkaido Koloni Bankası (Hokkaido Takushoku Ginho) bu müesseseler arasında sayılabilir². Meiji hükûmetinin takip ettiği iktisadî politika sonucunda ve başlangıçta yarı devlet teşekkülü olarak kurulan bu bankaların gayesi, sınaî (ziraî ve madencilik) ve ticarî müesseselere, özel sektörde lüzumlu olan sermayeyi, en avantajlı şartlarla (uzun vadeli ve alçak faizli olarak) sağlamaktır. Diğer taraftan bu bankalar halkın tsarrufunu cezbetmek ve bazı resmî sandıklardan (ilk adı ile Okurasho Yokinbu, yeni adı ile Shikin Unyobu Shikin) çok düşük faizle borç almak yoluna gittiler.

İlk Adı	Yeni Adı
Nippon Kangyo Gayrimenkul üzerine kredi veren ipotek Bankası	Nippon Kangyo (tasarruf-mevduat bankası)
Nippon Kangyo (Sanayi Bankası)	Nippon Kangyo (Faaliyet Sahası değişmemiştir)
Yokohama Specie (Döviz)	Tokyo Bank (Faaliyet sahası değişmemiştir.)
Hokkaido Takushaku	Hokkaido Takushoku (Tasarruf Bankası)

Bütün bu bankalar, ikinci dünya harbinden sonra şehir bankaları haline getirilmiş oldukları halde, iş başına gelen hükûmetler, özel sektöre gerekli sınaî ve ticarî kapitali sağlayabilmek için yarı devlet teşekkülü

2) Harpten sonra bütün bu bankalar özel sektöre aktarılmış ve şehir bankaları halinde ve organize edilmişlerdir

halinde yeni bankalar kurmuşlardır. Japonya takip edilen malî yatırım ve ikraz programı bu yarı-devlet teşekkülü şeklinde kurulan bankalar vasıtası ile yürütülmüştür.

— 5 —

Japon iktisadî kalkınmasının tarihî görünüşü, takip ettiği malî politika ile Meiji idaresinin özel sektörde sermaye teşkiline geniş çapta hizmet ettiğini ifade etmektedir. Bundan sonra iş başına gelen diğer hükümetler de özel sektörde sermaye teşkilini destekleyip, firmalara gerekli yatırım sermayesi temini politikasını devam ettirmişlerdir.

Bu safhanın izahından sonra, cevaplandırılması gerekli mesele şudur: Bu politikanın yürütülmesi için gerekli devlet varidatı nereden sağlanabilmıştır? Meiji idaresi ihdas edildiği devirlerde Japonya bir ziraî ülke idi ve millî geliri ziraî hasılaya bağlı bulunuyordu. Bunun tabii neticesi olarak Meiji idaresi, varidat açısından, esas itibarıyla modern mülkiyet hakkına dayanan ve sonraları yeniden tanzim edilen arazi vergisine (1873-) dayanıyordu. Böylece arazi vergisi uzun müddet ana varidat kaynağı olarak kaldı.

Aşağıdaki rakamlar, zaman süresi içinde arazi varidatının toplam devlet varidatı içindeki değişimini göstermektedir.

Mali Yıl	Arazi Vergisi	Endeks	Toplam Vergi	A
	Varidatı		(B)	B
	(A)	(N)	(1.000 Yen)	
1877	39,450	100	47,923	82%
1897	37,964	96	89,322	43
1916	73,274	186	348,672	21
1926	68,728	174	886,999	8
1935	58,042	147	899,899	6
1939	48,234	122	1,745,937	3

Bu rakamlar, zamanla sanayi ve ticaretin ilerlemesi ile arazi vergi varidatının toplam vergi varidatı içindeki nisbi hissesi azalmakla beraber, Meiji idaresinin başından birinci Dünya harbinin sonuna kadar devlet varidatında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. 1920 lerden sonra devlet varidatı, esas itibarıyla alkollü içkiler üzerinden alınan vergi ve tütün tekeli varidatı olmak üzere, genellikle vasıtalı vergilere ve gittikçe artan ehemmiyette olmak üzere gelir vergisine dayanmaya başladı³.

3) 1928 Mali Yılından itibaren Devlet Varidatı gelir ve kurumlar vergisine dayanabilirdi. 1927 de gelir vergisi varidatı, alkollü içkiler üzerinden alınan vasıtalı vergi varidatından daha düşüktü.

Devlet varidatının uzun müddet arazi vergisine dayanmış olması şunu ifade eder. Ziraat sektöründe yaratılan fazla değerın maliye politikası kanalı ile sınaî ve ticarî sahalarda yatırıma gittiklerini belirtmek fazla iyimserlik olmaz. Aynı gerçeği kabaca ifade etmek gerekirse, takip edilen politika sonucunda, ziraat sektöründe yaratılan fazla değer tekrar aynı sektörde yatırıma gitmedi, fakat sanayi ve ticarî sahalardaki kimselerin refahını yükseltmeye hizmet etti. Ancak bununla beraber, ziraat sektöründe de teknik idarede ilerleme kaydedildi. Kısaca, Japonya'da iktisadî kalkınmanın ve sınaî sektörün büyümesinin, ziraat sektörü aleyhine sağlandığı söylenebilir⁴.

Bu safhada, malî yatırımdan ve ikraz programından söz açmak yerinde olur. Bu politikanın günümüzde iki önemli fonksiyonu vardır; Bunlardan birincisi bazı kamu şirketlerine (Japon Monopol Şirketi, Japon Millî Demiryolları ve Japon Telgraf ve Telefon Şirketi gibi) devlet fonlarından yatırım sermayesi temin etmek, diğeri ise, özel sektördeki ticarî ve sınaî firmalara devlet fonlarından yatırım sermayesi temin etmektir. Bu gayelere ilâveten, söz konusu programın anti-konjonktürel bir fonksiyon da ifa edeceği tahmin edilmektedir. Diğeri bir ifade ile, günümüzde takip edilen maliye politikası, sözü geçen programla varidat ve masrafların denkleştirilmesi sayesinde gerçekleştirilmektedir.

Meiji idaresinden beri sanayi ve ticaret sektörüne sermaye fonu temin etmek müessir bir politika olarak gelişmiştir. Bu politika, yukarıda sözü geçen yarı-devlet teşekkülü halindeki bankalarca sınaî ve ticarî firmalara ikrazda bulunularak yürütülmüştür.

Devlet fonlarının malî yatırım gayeleri ile kullanmak ve ikraz programına gelince, Sınaî Yatırım Özel Hesabını, Muhtelif Fonları, Posta idaresi Hayat Sigortası Fonunu ve halk tarafından tahvillerden sağlanan fonları sayabiliriz. Bu fonların malî yıllar itibarıyla değerleri aşağıda gösterilmiştir.

4) İkinci Dünya Harbini takiben, gerçekleştirilen toprak reformu sayesinde bu durum tamamıyla değişmiştir. Bu reformun bir sonucu olarak şimdi çiftçi olmayan şahıslardan çiftçilere doğru gelir transferi yapılması gerekmektedir.

Burada, gelir vergisi yükünün düşük gelirlilerde nisbeten daha ağır olduğu nazara alınmalıdır. (müterakki vergileme ve gelir dağılımı arasındaki münâsebeti izah eden diğeri konferansına bakınız).

Günümüzde, maliye esas itibarıyla benzin vergisi, kurumlar vergisi ve sair vasıtah vergiler gibi (alkollü içkiler üzerinden alınan vergi, emtia vergisi ve tütün tekeli varidatı, v.s...) düşük gelir gurupları üzerine isabet eden vergi varidatı üzerine kuruludur.

TABLO

Mali Yatırım ve İkras Kaynakları
(Yüz milyon yen olarak)

Kaynaklar	1965 Mali Yılı	1966 Mali Yılı
Sınai Yatırım Özel Hesabı	557	480
Muhtelif Fonlar	10639	12361
(Posta Tasarrufları)	(3800)	(4900)
(Refah Fonları)	(3260)	(4052)
(Yaşlılık Fonu)	(492)	(485)
Posta İdaresi Hayat Sigortası Fonu	1100	1700
Halk Tarafından tutulan Tahviller Fonu	3910	5732
TOPLAM	16206	20273

Yukarıda zikredilen devlet fonları arasında muhtelif fonlar ile posta idaresi Hayat Sigortası Fonu en önemlileridir. 1953 yılından öncesine kadar Posta İdaresi Hayat Fonu, Muhtelif Fonların bir kısmı idi, fakat bu iki fon 1954 yılında birbirinden ayrıldı. Bu fonları teşkil eden paralar esas itibarıyla halkın tasarruflarından gelmektedir; bir kısmı Refah Fonu veya Yaşlılık Fonu mensuplarının taksitlerinden, bir kısmı ise, Posta İdaresi Hayat Sigortasına iştirâk edenlerin yatırdıkları taksitlerden meydana gelmektedir. Şu halde, bu fonların büyük bir kısmının esas itibarıyla düşük gelir gurubuna dahil kişiler tarafından sağlandığını iddia etmek mübalağa olmaz.

Bu şartlar altında dahî, söz konusu fonların miktarı o derece yükselmiştir ki, bunlar olmadan devlet malî yatırım ve ikraz programını çok zor bir şekilde yürütebilir. Son resmî istatistiklere göre, Japon Bankası hariç olmak üzere, bütün bankalarda (86 adet) mevcut toplam mevduat tutarı 1966 yılında 22808 milyar yen, Muhtelif Fonlardaki tasarrufların tutarı ise yine aynı senede 6239 milyar yendir⁵. Muhtelif fonlardaki tasarruf tutarının, bankalardaki toplam mevduat tutarına oranı % 25 dir.

5) Kaynak : Quarterly Bulletin of Financial Statistics, 1 ci ve 2 ci üç ay, 1967 Mali Yılı Research Section, Ministers Secreteriat, Ministry of Finance, Japon, June 1967.

FASIL İKİ

1945 den sonra Japonya'da iktisadî ve sosyal kalkınma ile ilgili olarak takip edilen Maliye politikası

A) *Kalkınmaya Geçiş Devresinde Millî Ekonomi ve Maliye Politikası*

— 1 —

Japonya; Kore, Formoza, Okinawa ve daha bir sürü adaları kaybetmişti. Aynı zamanda sadece bu adalarda değil, hududlarda da ağır insan kaybına uğramıştı. Bütün bunlara ilâveten Meiji idaresinden beri ağır ve meşakkatli bir gayret sonucunda elde edilen sermaye ve teçhizatını da Japonya kaybetmişti.

İşte Japon kalkınması başladığı sıralarda, Japonya'nın içinde bulunduğu ortam böyle idi. Japon millî ekonomisini yeniden kurmak ve ziraat, madencilik ve sanayi sahaları da dahil olmak üzere bütün sektörlerde millî geliri arttırmak için gerek halk, gerek hükûmet ellerinden gelen bütün gayreti sarfettiler. Harbi takip eden yılda, Japonya'da ziraî istihsal seviyesi harpten önceki seviyenin % 60 na, sınaî istihsal seviyesi ise % 30 una düşmüş bulunmaktaydı.

Harbi takiben Japonya'da girişilen iktisadî ve sosyal kalkınma çabalarını detaylı bir şekilde izah etmek enteresan olmakla beraber, burada esas itibariyle bu konuya girmeyeceğiz. Bu itibarla burada sadece, kısa zamanda Japon kalkınmasının nasıl gerçekleştirildiğini ifade edeceğim.

İstihsal seviyesinin yükseltilebilmesi için, harpten zarar görmüş endüstrilerin âcilen emek ve sermaye ile yeniden teçhiz edilmesi gerekmektedir. Emek faktörü oldukça bol miktarda mevcuttu. Fakat, bir yandan harp esnasında aşırı kapasitede kullanılmasından, diğer yandan hava hücumlarında fabrikaların geniş çapta tahribata uğramasından dolayı, sermaye faktörü o kadar bol değildi.

Böyle bir manzara ile karşı karşıya gelen Japonya, ilk hamle olarak yıpranmış ve zâyi olmuş sermayenin yeniden inşası çabasına girişti.

Japon kalkınmasının bu safhasında şu noktaların bilhassa belirtilmesi gereklidir; aşınmış ve yıpranmış fabrika ve makinaların yenilenmesi ne şekilde finanse edilmiştir? Bu soruların cevabı aşağıda verilmektedir.

Kronolojik bir sıra takip etmek gerekirse, şu finansman kaynakları sayılabilir: İlk olarak fiat ayarlama harcamaları, saniyen Yeniden Kuruluş Finansman Bankasının sağladığı fonlar⁶, üçüncü olarak ise Japonya'da iktisadî kalkınmanın sağlanması için, harpten sonra A.B.D. nin temin ettiği Karşılık Fonlarıdır⁷.

— 2 —

Harpten sonra, fiat ayarlaması harcamaları ile, bazı önemli malların (pirinç ve buğday gibi gıda maddeleri, kömür, demir ve sair kimyevî maddeler) fiatlarında istikrar sağlamak ve genel fiat seviyesindeki dalgalanmaları hafifletmek devletin ana gayesi olmuştu. Açık ve kesin ifade etmek gerekirse, genel fiat seviyesindeki dalgalanmaları kontrol altına almak hemen hemen imkânsızdı. Hükûmet ancak bazı önemli malların fiatlarında meydana gelebilecek aşırı yükselmeleri önleyebiliyordu. Buna rağmen, hükûmet, fiat ayarlama politikasını yürütebilmek için, vergi varidatından bir kısmını destekleme yardımı olarak önemli malların müstahsillerine veriyordu. Bu itibarla hükûmet, fiat ayarlama harcamasının yıldan yıla artmasını önleyemez oldu. Söz konusu harcamanın toplam harcamalar içindeki yeri 1947 de % 25 (direkt ve endirekt harcamalar dahil), 1948 de % 27 (direkt ve endirekt harcamalar) 1949 da ise % 28 (sadece direkt harcamalar) idi. Ancak 1950 yılında bütçe fazlası gerçekleştirildiği zaman, söz konusu harcamalar, toplam harcamaların % 13 ü olacak şekilde kısılmıştır. Bu yıldan sonra millî ekonomide istikrarı sağlayacak gerçek politika ihdas edildi. Bu kısıcı politikaya rağmen, fiat ayarlaması politikası kanalı ile devletin özel sektöre yaptığı harcama miktarı önemli seviyeye yükselmiştir.

Miktarının çok yüksek rakamlara ulaşmış olmasına rağmen, fiat ayarlaması harcanması, önemli maddelerin fiatlarının aşırı bir şekilde artmasını önliyerek, endirekt olarak ancak sanayiî olduğu gibi muhafazaya hizmet edebilirdi.

— 3 —

Diğer taraftan Yeniden Kurulmuş Finansman Bankasının yanında, önemli anahtar endüstri dallarında sermaye yenilenmesine geniş çapta hizmet etti. Bu devrede açıkça anlaşıldı ki, iktisadî kalkınma, enflasyon

6) Yeniden Kuruluş Finansman Bankası hakkındaki (ek) e bakınız.

7) A.B.D. Karşılık fonlar hakkındaki (Ek) e bakınız.

pahasına gerçekleştiriliyordu. "Daha Fazla Enflasyon Daha Hızlı Kalkınma" sloganı bazı çevrelerde tasvip edilmemekle beraber, devlet otoritelerince desteklenmekte idi. Yeniden kuruluş Finansman Bankasının sebep olduğu enflasyonun fayda ve mahzurlarının birbirini telâfi ettiği iddia edilebilir. Yeniden Kuruluş Finansman Bankasının detayları (Ek) de görülecektir.

— 4 —

Yeniden Kuruluş Finansman Bankasının sağladığı fonlarla ve devletin fiat ayarlaması politikası ile sermaye faktörünün yenilenmesi ve kurulmasıyla Japon ekonomisi muayyen bir dereceye kadar kalkınabilirdi - muhtemelen harpten öncesi seviyesinin % 80 i kadar. Fakat kalkınma tamamlanmış olmazdı. Millî Ekonomide daha derin bir operasyona girişmek gerekli idi. Ekonomide tam bir istikrarın sağlanabilmesi ve gerçek kalkınmanın tamamlanabilmesi için, stabilizasyon gerekli idi. Böylece, 1949 yılında devlet iktisadî istikrar politikasını ihdas edip, icra etmek durumunda kalmıştı. Bu devreye kadar, ithalât ve ihracat esnasında destekleme politikasının yürütülmesinde kullanılan A.B.D. karşılık fonları, bundan böyle yeniden kuruluş Finansman Bankasının sağladığı fonlarla aynı gayede kullanılmaya başlamıştır. A.B.D. karşılık fonlarına dair detaylı malûmat (Ek) de verilmektedir. Elektrik gücünün birleştirilmesinde bu fonun büyük yapı olmuştur. Elektrik endüstrisi teçhizatının % 20 sine yakın bir kısmı bu fondan temin edilmiştir.

Zaman tahdidini göz önünde bulundurarak, yeniden kuruluş ve kalkınma çabalarının detaylarına girmekten vazgeçip, Japon iktisadî kalkınmasında önemli yeri olan 1950 den sonraki maliye politikasına geçeceğiz.

B) *Japonya'da Harpten Sonra (1950 den sonra) İktisadî Kalkınma ile İlgili Takip Edilen Maliye Politikası*

Genellikle, harp sonrasında, Japon ekonomisinin kalkınma hızının çok yüksek olduğu söylenir. Bunun bir çok sebebi vardır. Ancak burada ben sadece, harp sonrası Japon ekonomisinin kalkınmasında maliyenin ne gibi bir rolü olduğunu belirtmeye çalışacağım.

Harp sonrası Japonya'sında malî idarenin iktisadî kalkınmaya büyük bir katkısı olduğu söylenebilir. Bir çok gelişmiş ülkelerde, millî politikaya ait kararlar, iktisadî politika mülâhazaları, sosyal güvenlik mülâhazaları ve müdafaa mülâhazaları gibi muhtelif düşünceler üzerine kurulur. Ja-

Japonya'da ise harbi takip eden devrelerde iktisadî politika, özellikle iktisadî kalkınma politikası millî politikanın formasyonunda en önemli yeri işgâl etmiştir. Maliye politikasında da bu düşüncenin izleri mevcuttur. Bu itibarla maliyenin esas karakteri, iktisadî kalkınmayı destekleyici mahiyette olmuştur. Diğer bir ifade ile, maliye idaresi, maliye kanalı ile sermaye terakümünü ve özel yatırımı destekleyici bir şekilde kurulmuştur.

1. Maliye Kanalı ile gerçekleştirilen sermaye terakümü aşağıdaki tabloda, Japon maliyesinin hacim itibariyle ufak olduğu, fakat iktisadî kalkınmayı destekleyici mahiyette olduğu görülmektedir.

TABLO
Maliyenin Gayrisafi Millî Hasıla İçindeki Nisbeti
(Millî ve mahallî idareler, 1959-1960, %)

	Varidat	Harcamalar	Yatırım Harcamaları
Japonya	21.3	19.8	4.8
B.A.D.	26.0	26.3	2.3
İngiltere	31.0	31.5	1.4
B. Almanya	35.7	31.7	2.7
İtalya	30.8	30.7	2.5

TABLO

	Yatırım harcaamlarının Toplam Harcamalara Nispeti	Bütçe Fazlası	Bütçe Fazlasının Toplam Varidata Nispeti
Japonya	24.2	6.4	29.8
B.A.D.	8.8	2.1	8.0
İngiltere	4.4	1.0	3.1
B. Almanya	8.5	6.7	18.9

Bu iki tablo bize şunu ifade etmektedir:

1) Japonya'da yatırım harcamalarının toplam harcamalarına nisbeti çok yüksektir. Binaenaleyh, Japon maliyesi yüksek yatırım seviyesini idame ettirmek gayesini gütmektedir.

2) Japonya'da bütçe fazlasının toplam varidata oranı çok yüksektir. Bu itibarla, maliye, tasarruf yaratıcı bir vasıftadır.

Bunların sebebi nedir? Yüksek yatırım seviyesinin muhafazası meselesinde, millî müdafaa harcamaları ile kamu borçları harcamalarının düşük seviyede olduğunu belirtmeliyiz. Bu durumdan istifade ederek, diğer

harcama kalemleri şişirilebilmektedir. Japonya'da iki sebepten dolayı devlet harcamaları seviyesi alçaktır. Birinci sebep, harp öncesi devresinde birikmiş yüksek borçların, harbi takiben meydana gelen enflasyonla kısmen ortadan kalkmasıdır. İkinci sebep ise, harp sonrasında maliye, carî vergi kanununa göre borçsuz yürütülmekte idi (Kanunun 4 üncü maddesi, kamu teşebbüsleri, kamu yatırımı ve ikraz gayeleri dışında devletin borçlanmasını yasaklamaktadır. 5 inci madde ise Japon Bankasının borçlanmasını tamamen yasaklamıştır). Bu itibarla borç miktarı çok düşüktür. Aşağıdaki tablo bunu göstermektedir.

TABLO
Kümülatif Olarak Devlet Borçları Seviyesi
(1964)

	Gayri Safi	Kamu Borcu	Kamu Borcu	B	B
	Millî Hasıla	Seviyesi	Miktarı	— %	— %
	A	B	C	A	C
Japonya	256,681	13,492	57,504	5.3	23.5
A.B.D.	628,700	317,274	122,395	50.5	295.0
İngiltere	30,960	30,411	8,543	98.3	356.3
B. Almanya	376,500	33,287	58,767	8.8	56.6
Fransa	431,900	87,969	101,430	20.4	86.7

Japonya (100 milyon yen), A.B.D. (Milyon dolar).

İngiltere (milyon pound), B. Almanya (Milyon D. M.),
Fransa (milyon Frank).

TABLO
Kamu Harcamalarının Bileşimi
(1965 Malî Yılı)
(yüz milyon yen)

	Japonya	A.B.D.	İngiltere	B. Almanya	Fransa
	%	%	%	%	%
Millî					
Müdafaa	3014(8.2)	188260(51.7)	21369(25.0)	18194(31.6)	14588(21.7)
Sosyal					
Güvenlik	6835(18.7)	47281(13.0)	19202(22.5)	17613(30.6)	12577(18.7)
Kamu					
İşletmeleri	7359(20.1)	18214(5.0)	5050(5.9)	4930(8.6)	3620(5.4)
Kamu Borç-					
ları Faizi	86(0.2)	41975(11.5)	11844(13.9)	1083(1.9)	4159(6.2)
Sair	19287(52.7)	68127(18.7)	28034(32.8)	17734(27.3)	32411(41.1)
Toplam	36581(100.0)	363858(100.0)	85499(100.0)	57554(100.0)	67355(100.0)

Millî müdafaa harcamalarının üzerinde durmamız gereklidir. Birinci sebep, Anayasanın 9 uncu maddesidir (bu madde askerî hazırlıklara bir tahdit koyar); ikincisi ise halkın harbe karşı olan isteksizliğidir. Kamu harcamalarının bileşimini gösteren yukarıdaki tablo bunu açıkça aksettirmektedir.

Şimdi de Japon maliyesinin yüksek tasarruf tipi üzerinde duralım. Bunun muhtelif sebepleri vardır. Bunlardan birincisi, harp sonrası Japon malî idaresinin esas itibariyle denk bütçe görüşünü benimsemesidir. Saniyen harp sonrası Japonya'sında iktisadî kalkınma o derece hızlı olmuştur ki, vergi varidatı, tahminleri bir hayli aşmıştır. Nihayet bir üçüncü sebep ise, kamu harcamalarını mümkün merteye alçak seviyede tutabilmek için vergi tahminlerinin kasdî olarak düşük tesbit edilmesidir. Neticede, bütçe varidatı bütçe harcamalarını büyük miktarda aşar ve her yıl bütçe fazlası meydana gelirdi. Vergi kanununa göre, bütçede muayyen bir yılda meydana gelen bütçe fazlası müteakip iki yılın bütçesine aktarılabilir. Oysa bu bütçe fazlası iki yıl içinde kullanılamazdı. Bu itibarla, bu fazla, millî ekonomi açısından bir tasarruf mahiyeti arzederdi. Genel denge ile ilgili aşağıdaki tablo, son on yıl içinde, yukarıda bahsedilenleri daha açıkça izah edebilir.

TABLO
Genel Muvazene, 1954-1963
(Yüz milyon yen)

Malî Yıl	Varidat	Harcamalar	Bütçe Fazlası	Bütçe Fazlası %
1954	11,851	10,408	1,443	12.2
1955	11,264	10,182	1,082	9.6
1956	12,325	10,692	1,633	13.2
1957	13,999	11,877	2,122	15.2
1958	14,537	13,316	1,221	8.3
1959	15,972	14,950	1,022	6.4
1960	19,610	17,431	2,179	11.1
1961	25,159	20,635	4,524	18.0
1962	29,476	25,566	3,910	13.2
1963	32,312	30,443	1,869	5.8

2. Harp Sonrası Maliye Politikası Özel Yatırımı Teşvik Etti :

Şimdi ise, harp sonrası maliye politikasının özel sektör yatırımlarını teşvik ettiğini ve böylece iktisadî kalkınmayı sağladığını anlatacağım. Bu

devrede takip edilen maliye politikasının iki önemli veçhesi vardır; Bir yandan vergi sistemi sabit sosyal yatırımlar, kamu yatırımları ve ikraz yolu ile özel sektör yatırımı teşvik edildi, diğer yandan ise maliye kanalı ile enflasyona gidilmeden yüksek yatırım seviyesi sağlandı.

İlk olarak birinci nokta üzerinde duracağız.

(1) Sosyal sabit sermaye yatırımlarının gerçekleştirilmesi: Japon iktisadî kalkınma vetiresinde, karayolları, ve limanlar gibi bazı sahalarda dar geçitler (bottlenecks) mevcuttu. Bu itibarla hükümet, kamu teşekkülleri, kamu yatırımları ve ikraz programları ile bu dar geçitleri yenmeye çalıştı. Kamu teşebbüsü yatırımlarının genel harcamalar içindeki nisbetini gösteren aşağıdaki tablo bunu açıkça göstermektedir.

TABLO

Kamu Teşebbüsü Harcamaları
(yüz milyon yen)

Malî Yıl	Kamu Teşebbüsün		B
	Toplam Harcamalar A	Harcamaları B	— % A
1935	22	11	5.0
1955	10,133	1,445	14.3
1957	11 846	1,754	14,8
1959	15,121	2,599	17.2
1961	21,074	4,036	19.2
1963	28,500	5,134	18.0
1965	36,581	7,359	20.1

Sosyal sabit sermaye yatırımının ikmal edilmesi, özel sektör sermaye yatırımlarını teşvik etti.

(2) Malî Yatırım ve İkrazlarla Özel Sektör Yatırımlarının Teşvik Edilmesi: Devlet, takip ettiği malî yatırım ve ikraz politikası ile özel sektör yatırımlarını teşvik etti. Aşağıdaki tablo bunu göstermektedir.

TABLO

Mali Yatırım ve İkrâz Bileşimi, 1953-1959
(yüz milyon yen)

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Anahtar Sanayilere yatırım ve ikraz	1090	855	707	602	928	884	1343
Özel Firmalara Yatırım ve ikraz	634	621	747	877	1356	1474	1622
Devlet Teşebbüslerine yatırım ve ikraz	210	127	160	83	135	310	397
Mahallî Devlet Borç istikrazı	1033	941	867	840	840	850	850
Sair	—	—	1	10	10	—	10
Toplam	2967	2544	2482	2413	3268	3518	4222

(3) Vergi sistemi ile Özel Sektör Yatırımlarının Teşvik Edilmesi : Vergi sistemi yolu ile özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi, harp sonrası Japon iktisadî kalkınmasında önemli bir rol oynadı. Diğer bir ifade ile Japon vergi sisteminde, gelirlerin bir kısmı vergi dışı tutulmakta, vergiden müstesna rezerv ve ihtiyatlar tanınmaktadır. Bu vergi istisnaları, şirketlerin iç ihtiyatlarının artmasına ve böylece sermaye birikimi ve iktisadî kalkınmaya geniş çapta hizmet etti. Aşağıdaki tablo bunu açıkça göstermektedir. Bu tedbir, şahsi tasarrufları teşvik gayesi ile alınmıştır. Vergi sisteminde buna mümasil daha başka tedbirler de vardır.

Ancak, bütün bu tedbirlerin müessiriyet derecesi şüphelidir. Meselâ özel tasarruflar geniş çapta faiz haddine bağlı değildir. Son yıllarda istihlâk malları fiyatlarının devamlı artışına rağmen, özel tasarrufların artması bu gerçeği doğrulamaktadır.

3) Maliye Politikası Sayesinde Enflasyon Yaratılmadan Özel Sektör Yatırımları Seviyesi Yükseltilebildi:

Geçen bölümlerde, harp sonrası Japon maliyesinde hemen her yıl bütçe fazlası olduğunu belirtmiştim. Enflasyon yaratılmadan, yatırımların yüksek seviyede tutulması esas itibariyle bundan lieri geliyordu.

İktisadî kalkınmanın sağlanmasında en önemli faktör, özel sektör yatırımlarının yüksek seviyesidir. Bilhassa, 1959-1961 yıllarında, gayrisafi millî hasılanın % 30 unu aşan seviyedeki özel sektör yatırımları, iktisadî kalkınmada kamçı rolünü oynadı. Bu yatırımlar, esas itibariyle banka ikrazatları ile finanse edildi. Bankadan borç alma politikasının tercih edil-

mesinde bazı faktörler rol oynadı: meselâ, bunlardan biri sermaye piyasasının kâfi derecede gelişmemiş olması; diğeri, firmaların otofinansman veya iç finansman imkânsızlıkları; nihayet bir üçüncü sebep ise vergi kanunları müvacehesinde bankadan borçlanmanın, hisse senedi ihracı yolu ile finansmandan daha kârlı olmasıdır.

Bankadan borçlanılarak girilen özel yatırımların seviyesi o kadar yüksekti ki, bankalar fonunda bir daralma meydana geldi. Özel bankalar, bu fon kısılmasını, Japon Bankasından borçlanarak telâfi ettiler. Böylece piyasadaki para hacmi artmış oldu. Enflasyon tehlikesi başgöstermiş oldu. Fakat 1950 yılından sonra aşırı enflasyona gidilmemiştir. Neden? Bu sorunun cevabı, piyasadaki aşırı satın alma gücünü emen yıllık bütçe fazlalıklarında mündemiştir. Aşırı enflasyona gidilmemenin daha başka sebepleri de mevcut olmakla beraber, esas sebep, bütçenin yukarıda bahsedilen masedici yıllık varidat fazlalarıdır.

Ancak bu prosedür olagelirken, bütçe fazlası fonlarının fonksiyonunda bir değişiklik meydana geldi: vergileme yolu ile millî ekonomiden fazla fonlar çekildi. Bu tedbir, şahısların istihlâke ayırdıkları fonları azalttı. Aşağıdaki tablo bunu ifade etmektedir.

TABLO

Vergi Varidatı Bileşimi, 1965
(yüz milyon yen, %)

		%
Vasıtasız Vergiler	20658	58.9
Gelir Vergisi	9891	28.2
Kurumlar Vergisi	10357	29.5
Veraset Vergisi	409	1.2
Vasıtalı Vergiler	14403	41.1
Alkollü İçkiler Vergisi	3889	11.1
Akaryakıt Vergisi	2679	7.6
Genel İstihlâk Vergisi	1639	4.7
Gümrük Vergileri	2847	7.1
Tütün Tekeli Varidatı	1655	4.7
Sair	1876	5.9

Bunun aksi yönünde, millî ekonomiye zerkedilen nakit akımı olarak, bankaların firmalara sağladığı yatırım fonu sayılabilir. Bu itibarla, bu vetire sonucunda istihlâk kısılmış, yatırım teşvik edilmiş olmakta idi.

4) Japon Maliyesinin Son Durumu (Malî İdarede Politika Değişikliği) :

Buraya kadar, devlet maliyesinin harp sonrası Japon iktisadî kalkınmasına yaptığı katkıyı izah ettim. Kısaca ifade etmek gerekirse, harp sonrası Japon'yada takip edilen maliye politikası, iktisadî kalkınmayı teşvik edici mahiyette idi. Ancak son yıllarda bu politikada esaslı değişiklikler meydana geldi. Diğer bir ifade ile, yıllık bütçe fazlalarının meydana geldiği günler geçmiş ve bütçe idaresinde denk bütçeden açık bütçeye doğru derin bir değişiklik olmuştur.

Malî idarede görülen bu değişikliğe, 1966-1967 den sonra iktisadî kalkınma hızının azalması sebep olmuştur. İktisadî kalkınma hızının yavaşlaması, vergi varidatının azalmasına yol açmıştır. Fakat bu genel duruma rağmen, kamu harcamalarında devamlı bir yükselme trendi görülmektedir. Neticede, açık bütçe kaçınılmaz olmuştur. Bütçe açığını kapatmak için kamu borcuna başvuruldu. Kamu borcunun, miktarı, 1965 yılında 250 milyar yen, 1966 yılında 730 milyar yen, 1967 yılında ise 800 milyar yen idi. Kamu borcunun artması ile maliye politikasının mahiyeti değişmektedir. Yeni politika, kamu borcunun artması ve böyle enflasyona yol açması bakımından endişe vericidir.

5) İktisadî Kalkınma Sonucunda Millî Refah Artımı?

Devletin takip ettiği iktisadî ve malî politika sonucunda geliştirilen önemli iktisadî kalkınma ile millî refah seviyesinde muayyen derecede artış olmuştur. Emek gücü hemen hemen tamamiyle istihdam edilmmişti, ücretler ise nominal olarak yükseliyordu. Devletin yüklendiği sosyal hizmetlerin seviyesi yükseliyordu. Bütün vatandaşlara şâmil bir sosyal sigorta sistemi ihdas edilmiş ve millî sağlık sigortası hizmeti geliştirilmektedir. Bilhassa harpten sonra ihdas edilen ve demokratik esaslar üzerine kurulu olarak, çoğu kimseler, ticarî teknik ve hatta üniversite eğitiminden istifade edebilmektedir.

Bütün bu terakkilerin, millî refahı yükselttiği inkâr edilemez. Fakat bütün bu gerçeklere rağmen bu ilerlemenin sathta daha fazla refah artışına sebep olduğu iddia edilebilir. Devlet her zaman, bilhassa istihlâk malları fiatları olmak üzere fiat seviyesini kontrol edemez. Hayat standardı ile ilişkin olarak çoğu malların fiatları yükselmektedir. Reel ücret seviyesi düşme temayülü göstermektedir. Her yıl vergi indirim tedbirleri ihdas edilmekle beraber, gerçek vergi yükü azaltılamamıştır. Bu noktada, bazı hususlara temas etmek istiyorum. Bu noktalar şunlardır ki, bu-

gün dahî Japon vergi sistemi, geniş çapta düşük gelirliiler üzerindeki gelir vergisine dayanır. Bu vergi ise, düşük gelirliiler bakımından tersine müte- rakki bir durum arzeder.

Kanaatimce, sosyal hizmetlere ayrılan kamu hizmetlerinde son yıl- larda görülen aşırı artışlara rağmen, vergi mükellefleri üzerindeki ağır vergi yükü hafifletilememiştir.

Ek 1. Yeniden Kuruluş Finansman Bankası (Fukko Kinyu Kinko)

Yeniden Kuruluş Finansman Bankası, Japonya'da harp sonrası ikti- sadî kalkınmanın yürütülebilmesi için gerekli olan sermayenin sağlanma- sı gayesi ile 1947 yılının ocak ayında kurulmuştur. Kuruluşunda bankanın sermayesi 10 milyar yen iken, 1948 yılının sonunda 145 milyar yen'e yük- selmiştir. Bütün sermayenin devlet tarafından sağlanması gerekli olduğu halde, sadece 25 milyar yen'i devletçe karşılanmıştır. Banka, ödenmemiş sermaye miktarınca Yeniden Kuruluş Finansman Tahvili (Fukko Kinyü Saiken) ihraç edebilir.

Ocak 1947 den Mart 1949 a kadar ihraç edilen tahvil tutarı 168 mil- yar yen'e ulaşmıştır. 59 milyar yen'lik ödenmemiş sermayenin ödenmesi ile, 1948 malî yılı sonu itibariyle (31. Mart 1949) net tahvil tutarı 109 milyar yen'e inmiştir. Tahvillerin büyük bir kısmı Japon Bankası tarafın- dan finanse edilmişti. Japon Bankası tarafından finanse edilen miktar 70 milyar yendir. Böylece, Yeniden Kuruluş Finansman Bankası, Merkez Bankasının kredi genişletmesine sebep olmuştur. Ocak 1947 den, Mart 1949 a kadar Japon Bankasının ihraç ettiği kâğıt para 213 milyar yendir. yukarıda bahsi geçen 70 milyar yen ise, bu miktarın % 33 üdür. Bundan dolayı bu devrede görülen enflasyona, "Yeniden Kuruluş Finansman Ban- kası Enflasyonu" (Fukkin Inflation) denir. Aynı devrede efektif fiat en- deksi % 250 civarında arttı (100 den 350 ye çıktı).

1949 yılı Mart sonu itibariyle bankanın ikrazat tutarı 132 milyar yen idi. Bu miktarın 94 milyar yen'i teçhizat alımında kullanıldı, 38 milyar yen'i ise çalışma sermayesi olarak kullanıldı. Aynı devre zarfında bu bankanın bütün bankalar sistemine yaptığı istikraz, toplam istikrazın % 23 ü, teçhizat sermayesi istikrazının % 74 ü, çalışma sermayesi istikra- zının ise % 9 u idi. Bu itibarla, bilhassa kömür, demir ve çelik, madenci- lik, elektrik gücü, gemi yapımı ve tekstil dallarında olmak üzere, Banka- nın teçhizat sermayesi sağlamadaki rolü çok önemli olmuştur. Bu devrede hükümet "öncelikli istihlal sistemi" diye bilinen bir politika takip ediyor- du. Bu politika müvacehesinde en önemli yeri demir ve çelik endüstrisi

tutuyordu. Her iki sahada da teçhizat sermayesi fonu Banka tarafından karşılanıyordu (% 90'ından fazlası). Şu nokta hatırlanmalıdır ki Bankanın yaptığı istikraz, hacim itibarıyla büyük, adet itibarıyla mahdut birkaç firmaya inhisar ediyordu. Ocak 1947 den, Mart 1949 a kadar, madencilik ve imalât sanayiindeki endeks % 100 civarında yükseldi (100 den 200 e).

1949 malî yılında, Bankanın yeni tahvil ihracı yasaklandı ve ödenmemiş sermayesinin "Dodge Politikası" çerçevesinde bir yıl içinde ödenmesi şart koşuldu. Bu tedbirleri müteakip Banka, o devreye kadar yaptığı ikrazatı telâfi etmeye çalıştı. Nihayet, 1952 yılının Ocak ayında bu Banka, Japon Kalkınma Bankası (Nippon Kaithatsu Ginko) ile birleşti.

Ek 2. A.B.D.'nin Japonya'ya Sağladığı Karşılık Paralar Özel Hesabı

Harbi hemen takip eden devrede Japonya, A.B.D.'den başlıca iki şekilde yardım aldı: Devlet tahsisatı ve İktisadî Kalkınma Fonu. Bu yardımlar aynı olarak yapıldı. Bunlardan ilki gıda maddesi, gübre ve ilaç gibi maddeleri ihtiva ettiği halde, ikincisi, esas itibarıyla makina, ham pamuk ve maden gibi, iktisadî kalkınmada ana rolü oynayacak maddeleri ihtiva ediyordu. Bu maddeler Japonyaya satılıyordu. Bu satıştan sağlanan hasılâ, 1949 dan önceki Kademeli gümrük tarife sistemi dahilinde, firmalara nakdî fon olarak veriliyordu. (Meselâ, ortalama olarak, ithalâta döviz mübadele haddi 1 dolar = 130 yen olduğu halde, ihracatta 1 dolar = 330 yen idi.) Bu devrede, sözü geçen A.B.D. yardımı miktarının tesbiti maalesef mümkün değildir.

1949 yılı Nisan ayında, "Dodge Politikası" na ilişkin olarak, tek döviz mübadele haddi (1 dolar = 360 yen) kabul edildi ve "A.B.D.'nin Japonya'ya Karşılık Yardım Özel Hesabı" diye bir hesap açıldı. Bu devreden itibaren, Japonya'nın A.B.D. den mübayaa ettiği bu malların hasılatı bu hesapta toplanmaya ve buradan iktisadî istikrarın sağlanmasına tahsis edilmeye başlandı. Nisan 1949 dan Haziran 1952 ye kadar, Japonya'nın aldığı yardım emtiasının tutarı 366,5 milyar yen'e ulaşmıştır. Bu emtia, gıda maddesi, ham madde v.s. gibi kalemleri ihtiva eder.

Bu devrede, Özel Hesap Fonundan finanse edilen miktar 375,6 milyar yen olup, bileşimi aşağıdaki tabloda görülmektedir.

	Milyar Yen	Yüzde
Kamu teşebbüsü	113,5	30
(Japon Kalkınma Bankası)	(32.0)	(90)
Özel teşebbüs	140.0	37
(Elektrik gücü)	(63.1)	(17)
(Gemi inşası)	(54.6)	(15)
Yeni Kuruluş Finansman itfası	62.5	17
Muhtelif	59.6	16
Toplam	375.6	100

Nisan 1949 dan Mart 1952 ye kadar, Karşılık Fonunun, Teçhizat Fonuna oranı, elektrik gücü sanayiinde % 48 (432/892 milyar yen), gemi inşası sanayiinde ise % 40 dır (427/1046 milyar yen). Bundan başka, 1951 ve 1952 mali yıllarında, Japon Kalkınma Bankası elektrik gücü sanayiine 17 milyar yen civarında (toplam ikrazatın % 29 u oranında) ikrazatta bulunduğu halde, gemi inşa sanayiine 10 milyar yen civarında (toplam ikrazatın % 29'u oranında) ikrazatta bulunduğu halde, gemi inşa sanayiine 10 milyar yen (% 17 kadar) ikrazatta bulunmuştur. Direkt ve endirekt olarak, özel hesap fonunun bu endüstrilere geniş fonlar sağladığı belirtilmelidir.

30 Haziran 1952 de söz konusu A.B.D. yardımları sona erdi ve 31 Temmuz 1953 de Karşılık Fon Özel Hesabı feshedildi. Bu fonun aktifleri, 1 Ağustos 1953 de kurulan Sınai Yatırım Özel Hesabına geçirildi. (Japonya ve A.B.D. 8 Mart 1954 de karşılıklı güvenlik anlaşması inzaladılar.)

9 Ocak 1962 de Japonya ve A.B.D. yukarıda zikredilen A.B.D. yardımlarının itfasını karara bağladılar. Bu anlaşmaya göre, Japonya'nın mükellefiyetleri şu şekilde tesbit edildi:

Toplam itfa tutarı	176,4 milyar yen (490 milyon dolar)
İtfa müddeti	15 yıl
Faiz haddi	yıllık % 2,5

Şu hale göre, Japonya ilk 10 yıl için, yılda 15,8 milyar yen, müteakip 5 yıl için ise yılda 6,3 milyar yen ödemek mükellefiyeti altına girmiştir. İtfa, Sınai Yatırım Özel Fonundaki Karşılık Paralardan sağlanan faiz geliri ile yürütülecektir. Şu anda Japonya, bu mükellefiyetini bu şekilde yerine getirmektedir.

Tercüme eden : İzzettin ÖNDER

GAYRİMENKUL SERMAYE İRATLARININ VERGİLENDİRİLMESİ

Orhan GÜRELİ

Maliye Bakanlığı Baş Hesap Uzmanı

I

GENEL AÇIKLAMALAR¹

1 — Gelir Vergisi hakkında kısa açıklamalar :

Vergi Nedir?

Gelir Vergisi hakkında genel mahiyette ve kısa bazı bilgiler vermeden önce, verginin ne olduğunu ana çizgileri ve ilk mefhumları ile belirtmeyi lüzumlu görmekteyiz.

İnsan toplulukları, Toplumları (Cemiyetleri) vucuda getirir. Her toplum müşterek yaşama için kurulmuş bir düzendir. Bu düzenin, toplumun müşterek maksatlarına uygun bir şekilde faaliyet gösterebilmesi, bir takım kuruluşların çalışmalarına bağlıdır. Yani toplumlar kamu müesseselerinin işlemeleriyle düzenli bir şekilde yönetilmiş olur.

Kamu kuruluş ve müesseselerinin şahıslardan ve vasitalardan vucuda geldiği ve bunların kamu yararına çalışmalarını için de bir takım masrafların yapılması gerektiği, herkesce bilinen bir gerçektir.

Şu halde her toplumun bulunduğu yerde bir de "Kamu Masrafları" ortaya çıkar.

Devlet bu masrafların kaynaklarını nasıl ve nereden sağlar? İlk çağlardan bugüne kadar devletlerin tarihî gelişmelerine bakıldığı zaman

1) Bu kısım Maliye İlminin nazari yönü ile herhangi bir suretle temasa gelmemiş vergi mükelleflerine hitap edecek tarzda bir vülgaziyasyon şeklinde tertip edilmiştir.

görülür ki, bu masraflar, o toplumu teşkil eden fertlerin bedeni, mal şeklinde ve para olarak yaptıkları yardımlardan temin edilmiştir.

Toplumu teşkil eden fertlerin toplumdaki kamu hizmetlerinden sağladıkları istifadeye karşılık olmak üzere, Devlete yaptıkları yardım payına “Vergi” denilmektedir.

Bu pay modern toplumlarda, vatandaşların devlete karşı olan ödevlerinin başında gelen bir mükellefiyet şeklini almıştır. Bu mükellefiyet öyle bir şekle gelmiştir ki, bugün artık vatandaş tâbiri yerine “Vergi Mükellefi” “Vergi Ödeyen” terimleri yer almıştır. Vergi ödemek, vatandaşlık şartlarının başında gelen bir unsur haline inkılap etmiştir.

Gelir Vergisi Nedir?

Bu kısa açıklamalardan sonra, konumuza biraz daha yaklaşmak için, Gelir Vergisinin ne olduğunu basit çizgilerle belirtelim:

Yukarda pek umumî mahiyette yaptığımız Vergi tarifine göre, toplumu teşkil eden fertlerin hepsinin Devlete, o Devletin hizmetlerinden istifade etmesi dolayısıyla bir vergi vermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Fakat fertler bu vergiyi nasıl vermelidirler? Yani fertlerin kamu hizmetlerinden istifade hisseleri nasıl tespit edilecektir ve herkesin iştirak payı ne olacaktır?

Vergi nazariyecileri bu soruların cevaplarını uzun uzun aradıktan sonra şu kaideyi bulmuşlardır: Fertlerin vergiye iştirak payları, onların iktisadî ve malî iktidarları ile mütenasip olmalıdır, yani herkes, iktisadî gücü kadar vergi vermelidir.

İş bu kadarla da bitmiyor. Vergi herkesin iktidarı ile mütenasip olmalıdır ama, herkesin iktidarına göre vergi ödemesini temin edecek vergi alma yolu nedir? Vatandaşların vergilerini iktidarları nispetinde ödemelerini sağlayacak olan en iyi vergi usulü hangisidir?

Bu usulü bulmak için, yüz yıllar boyunca pek çok vergi usulü ve sistemi denenmiş ve tatbik edilmiştir ve hâlâ da tatbik edilmektedir.

Memleketimizde de pek çok vergi sistemleri tecrübe edilmiş ve uygulanmıştır. Bunların arasında, yukarda belirttiğimiz fikri, yani vatandaşların iktidarları nispetinde vergi ödemeleri prensibini en iyi şekilde sağlayacak verginin “Gelir Vergisi” sistemi olduğu anlaşılmıştır.

Gelir Vergisi yurdumuzda da 18 yıldanberi oldukça başarılı bir şekilde tatbik edilmektedir. 18 yıllık tatbikattan alınan tecrübelerle

dayanılarak, vergi zaman zaman bazı düzeltmelere tabi tutulmuş, memleketimizin şartlarına intibak ettirilmesi ve geliştirilmesi imkânlarının teminine çalışılmıştır.

Gelir Vergisi, herkesin bir yıldaki kazancı üzerinden iktidarına uygun bir şekilde ve nispette alınır. Diğer vergiler, ya yapılan muameleler, alışlar, satışlar üzerinden, yahut servetler üzerinden ya da şahıs başına muayyen bir miktarda alınır. Bu gibi vergilerin vatandaşın ödeme gücü ile alâkah olmadığı meydandadır.

Gelir Vergisinin, vatandaşların iktidarı ile mütenasip şekilde masını temin için, vergi nispetinin müterakki olması, kendisinin ve birlikte yaşadığı eşinin ve çocuklarının en az geçimlerine tekabül eden bir miktarın vergilendirilecek gelirden indirilmesi, bazı gelirlerin vergiden muaf tutulması gibi bazı usullerden istifade edilir.

Bu arada şu ciheti de belirtmekte fayda vardır: Gelir Vergisi, elde edilmiş bir gelirden ve bu gelirin de safi miktarından alınır. Böylelikle vatandaşların iktidarı dışında, ödeme imkânlarını aşan hayalî ve farazî meblâğlar üzerinden vergi ödemelerine yer verilmemesine çalışılır.

2 — Hangi Kazançlar ve İratlar Gelir Vergisine tabidir?

Gelir Vergisi hangi kazançlar ve iratlar üzerinden alınır? Gelir Vergisi Kanunu, hangi kazançların veya iratların vergiye tabi tutulduğunu, açık olarak göstermiş ve saymıştır?

Evvelâ şu ciheti belirtelim ki, Gelir Vergisi gerçek kişilerin gelirleri üzerinden alınır. Şirketlerin kazançları Gelir Vergisine değil Kurumlar Vergisine tabidir.

Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılında elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.

Bu kazanç ve iratlar şunlardır ::

1) *Ticarî Kazançlar* : Ticaret ve Sanayi erbabının; ithalat, ihracat, alım-satım, imalat, tavassut, nakliyecilik ve çeşitli ticaret ve sanayi işlerinden elde ettikleri kazançlardır.

2) *Zirai Kazançlar* : Kanunun belirttiği ölçüleri aşan nisbette, çiftçilik, hayvancılık, sebze ve meyve yetiştirme, avcılık gibi ziraat işleriyle uğraşanların elde ettikleri kazançlardır.

3) *Ücretler* : İşçilerin, ustaların, memurların gündelikleri, haftalıkları, aylıkları, maaşları şeklindeki ücretleridir.

4) *Serbest Meslek Kazançları* : Avukat, Doktor, Dişçi, Mühendis, Müşavir, Gümrük Komisyoncusu gibi sermayeden ziyade şahsî ve ilmî mesaisi ile kazanç temin eden serbest meslek erbabının kazançlarıdır.

5) *Gayrimenkul Sermaye İratları* : Binaların, döşeli ev ve apartmanların, arazinin, gemilerin ve benzeri malların ve hakların kiraya verilmesinden elde edilen kazançlardır.

6) *Menkul Sermaye İratları* : Sermaye şirketlerinden alınan temettüleri, tahvilat faizleri, bankalardaki mevduattan alınan faizler ve benzeri iratlardır.

7) *Sair Kazanç ve İratlar* : Bazı şartlar altında gayrimenkullerin ve hakların satışından elde edilen kazançlarla, arızî olarak yapılan bazı işlerden doğan kazançlardır.

Vergi bu kazanç ve iratların yıllık safi miktarı üzerinden alınır.

Bu kazanç ve iratların vergiye tabi safi miktarlarının ne suretle hesaplanacağı ve bulunacağı, Gelir Vergisi Kanununda ayrı ayrı gösterilmiştir. Bunun için de, nelerin hasılat ve nelerin masraf olarak kabul edileceği maddelerde belirtilmiştir.

3 — Kimler Gelir Vergisine Tabidir?

Türkiyede yerleşmiş olan gerçek kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri gelir üzerinden vergiye tabi tutulurlar.

Kanun, gerçek kişi demekle, şirket halinde olmayan şahısları kastetmektedir. Tüzel kişi dediğimiz şirketler ve kurumlar Gelir Vergisine tabi olmazlar. Bunlar Kurumlar Vergisine tabidirler.

Tam Mükellefler : Bunlar, kanunun belirttiği şartlarla Türkiyede yerleşmiş gerçek kişiler olup, Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilirler.

Türkiyede yerleşme şartlarını kanun şu şekilde saymıştır:

— Türkiyede ikametgâhı bulunmak, (ikametgâhın tarifi Medeni Kanunda gösterilmiştir).

— Bir takvim yılı içinde Türkiyede devamlı olarak altı aydan fazla oturmak.

Aşağıda yazılı yabancılar memlekette altı aydan fazla kalsalar dahi, Türkiyede yerleşmiş sayılmazlar:

— Belli ve geçici görev veya iş için Türkiyeye gelen iş, ilim ve fen adamları, uzmanlar, memurlar, basın ve yayın muhabirleri ve durumları bunlara benzeyen diğer kimselerle tahsil veya tedavi veya istirahat maksadiyle gelenler,

— Tutukluluk, hükümlülük veya hastalık gibi elde olmayan sebeplerle Türkiyede alakonulmuş veya kalmış olanlar.

Dar Mükellefler : Bunlar Türkiyede yerleşmemiş olup geçici olarak Türkiyede bulunan kimselerdir ki, yalnız Türkiyede elde ettikleri kazanç ve iratları üzerinden vergiye tabi tutulurlar.

Türkiyede yerleşmiş olup tam mükellefiyet dolayısıyla Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri gelirleri üzerinden vergiye tabi olan mükelleflerin, Türkiye dışındaki gelirleri, Gelir Vergisine benzer bir vergiye tabi tutulmuş olduğu takdirde, bu kimselerin Türkiyede ödeyecekleri vergiden, dışarda ödenen vergileri indirilir.

4 — Gelirin Hesaplanmasındaki Usuller :

Vergiye tabi gelirin miktarının hesaplanmasında yani tespitinde, Gelir Vergisi Kanunu, her kazanç ve irat grubu için, kendisine mahsus usuller ve esaslar tayin etmiştir. Diğer taraftan mükelleflerin işlerinin mahiyetlerine ve hacmine göre de kazancın tesbit usulleri değişiklik göstermektedir.

a) Kazancın defter tutmak suretile tesbiti:

İşlerin hacmi kanunun gösterdiği belirli hudutları aşan ticaret ve sanat erbabı kazançlarını muzaaf muhasebe usulüne dayanan bilanço esasına göre tesbit ederler. Diğer bir kısım ticaret ve sanat erbabı İşletme Hesabı, serbest meslek erbabı da Serbest Meslek Kazanç defteri esasına göre kazançlarını hesaplarlar.

Ziraat erbabının bir kısmı da kazançlarını ya Bilanço Esasına ya da Ziraat İşletme Hesabı esasına göre tesbit ederler.

Bu saydıklarımız, vergiye tabi yıllık gerçek kazançlarını defter tutmak suretile tesbit eden mükelleflerdir

b) *Gerçek kazancın defter tutulmadan tesbiti:*

Bir kısım gelir vergisi mükellefleri vergiye tabi yıllık gerçek kazançlarını defter tutmadan, ellerindeki vesikalara ve kayıtlara istinaden tesbit ederler.

Bunlar genellikle, ticarî, zira-ı veya meslekî kazançları dolayısıyla defter tutmak mecburiyetine tabi olmadıkları halde, yıllık olarak beyan edilecek başkaca vergiye tabi gelirleri bulunan kimselerdir.

Bunları şu suretle özetlemek mümkündür:

- Gayrimenkul sermaye iradı sahipleri,
- Menkul sermaye iradı sahipleri,
- Arizi serbest meslek faaliyetinde bulunanlar,
- Arizi kazanç elde edenler.

Şu noktayı bir kere daha tekrar edelim ki, kazancın yukarıda belirtildiği şekilde defter tutulmadan tesbit edilebilmesi imkânı, münhasıran yukarıda sayılan kazanç ve iratların birine veya birkaçına birden sahip olan, defter tutmak suretile kazanç tesbitine mecburiyet hâsıl eden başkaca bir kazanç ve irat sahibi bulunmayan mükelleflere tanınmıştır.

Maaş ve ücretlerin tesbitinde de defter tutmak ve beyanname verme usulü cari değildir.

e) *Kazancın Götürü olarak tesbiti:*

Bazı kazançlar vardır ki bunların gerçek miktarının defter tutmak veya kayıtlara istinaden deftersiz olarak tesbiti imkânı yoktur. Bu gibi hallerde gelir elde eden şahsın bir yılda elde ettiği gelirin miktarının götürü usullerle takdir edilmesine kanun imkân tanımıştır.

Ancak bu halde dahi, takdir edilen bu götürü gelir, gerçek gelir gibi vergiye tabi tutulur.

Bir yılda, kanunda belirtilen hadlerin altında iş yapan ticaret ve sanat erbabının, Ebe, Sünnetçi, Sağlık Memuru, Arzuhalci gibi serbest meslek erbabının kazançlarıyla, özel hizmetlerde çalışan bazı hizmetlilerin ve şoförlerin, özel inşaat sahiplerinin çalıştırdığı inşaat işçilerinin ücretleri Götürü Usulde tesbit edilir.

5 — Gelirin Vergilendirilmesi :**a — Gelirin beyan edilmesi**

Gelirin vergilendirilmesi için, kanunun kabul ettiği en önemli esas, gelirin beyan edilmesi yani beyanname verilmesidir.

Gerçek gelirini defter tutmak suretile veya defter tutmaksızın gerçek miktarı üzerinden hesaplamak mecburiyetinde bulunan mükellefler, bu gelirlerini Vergi Dairesine beyan ederek vergilerini tarhettirirler.

Gelirin kanunda gösterilen belirli hadleri vergiden istisna edilmiştir.

Gelirleri bu istisna hadleri altında kalanlar da beyanname vermezler.

Kazançları götürü usulde tesbit edilenler de beyanname vermezler. Bunların vergileri Karne Esası üzerinden Vergi Dairesince tarhedilerek Vergi Karnelerine yazılır.

Ücret geliri için de beyanname vermek mecburiyeti yoktur. Bunların vergileri, ücretlerini ödeyenler tarafından kesilerek Vergi Dairesine yatırılır. Ücret geliri sahipleri diledikleri takdirde Yıllık Beyanname verebilirler.

Kanun, vergiye tabi gelirin bildirilmesine mahsus olmak üzere üç türlü beyanname göstermiştir. Bunlar:

- Yıllık beyanname,
- Muhtasar beyanname,
- Munferit beyanname'dir.

Yıllık beyanname :

Mükellefler, Gelir Vergisi Kanununun şumulüne giren kazançlarını yıllık beyanname ile bildirmeye ve vergiye tabi kazançlarını bu beyannameyle toplamaya mecburdurlar. Ancak, vergiye tabi gelir sadece ücretten, götürü usulde tesbit edilen ticarî veya meslekî kazançlardan veya bu kazançlarla ücretlerden ibaret ise Yıllık Beyanname verilmez ve toplama yapılmaz.

Tacirlerle çiftçiler ve serbest meslek erbabı ticarî, ziraî ve meslekî faaliyetlerinden kazanç temin etmemiş olsalar bile, Yıllık Beyanname verirler.

Meselâ bir tüccar tuttuğu deftere göre, bir takvim yılı içinde işletmesinin sonucunu zararla kapamıştır ve vergiye tabi bir kazanç doğma-

muştır. Bu tacir Yıllık Beyanname vermek suretile, işletmesinden hâsıl olan zarar miktarını beyan edecektir.

Muhtasar Beyanname :

Gelir Vergisi Kanununa göre, bazı ödemelerden, meselâ bir şirketten temettü alanlara, ücret erbabına veya serbest meslek erbabına yapılan ödemelerden, ödemeyi yapanların bazılarının vergi kesmeleri gerekmektedir. Bu suretle vergi kesenlerin, ödedikleri ücretleri, kestikleri vergileri Vergi Dairesine bildirmeleri Muhtasar Beyanname ile yapılır.

Münferit Beyanname :

Dar mükelleflerin Türkiyede elde ettikleri kazanç ve iratları Vergi Dairesine bildirmelerine ait beyanamedir. Münferit Beyanname, dar mükelleflerin arızî olarak yaptıkları işlerden veya arızî serbest meslek faaliyetlerinden elde edilip vergi kesilmemiş olan kazanç ve iratların bildirilmesi için kullanılır.

Beyannamelerin Verilme Zamanları :

Yıllık Beyanname : Bir takvim yılına ait kazancın bildirilmesine ait beyanname ertesi yılın Mart ayı içinde Vergi Dairesine verilir.

Muhtasar Beyanname : Vergi kesenler, bir ay içinde kestikleri vergileri ertesi ayın 20 nci günü akşamına kadar Vergi Dairesine bildirirler.

Münferit Beyanname : Münferit Beyannamelerin verilmesi bakımından çeşitli şekiller olmakla beraber, umumiyetle kazancın elde edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde verilirler.

b — Vergi Nisbetleri :

Gelir Vergisi, mükelleflerin iktidarlarına göre alınan bir vergi olduğu için, vergi nisbeti de gelirin yükselmesi ile birlikte yükselir. Meselâ yıllık geliri 2500,— lira olan bir mükelleften % 10 nisbetinde vergi alınırken, geliri 1 Milyon lira olan mükelleften alınan verginin nisbeti $\frac{60}{100}$ dir.

Vergi nisbeti, kanunumuzda % 10 ile başlamakta, 1 Milyon lira ve daha yukarısı için $\frac{60}{100}$ olarak sabitleşmektedir.

Bizim sistemimizde mükelleflerin beyannamelerinde gösterdikleri kazanç ve iratlarına müterakki tarifeye göre tesbit edilen nisbetleri tatbit etmek suretile vergi hesaplaması usulü yoktur. Gelir Vergisi Kanunumuz, Vergi Cetvelleri esasını kabul etmiştir.

Yani, Gelir Vergisinin hesaplanmasında, kanuna bağlı cetvellerde yazılı gelir kademeleri ile bunların hizasında yazılı Ortalama Meblâğlar esas tutulur. Bu cetvellerde gösterilen vergiler hesap edilirken mükelleflerin En Az Geçim İndirimleri de nazara alınmıştır¹.

Şu hale göre evvelâ vergiye tabi gelirin hangi gelir kademesine rastladığına bakılacak, sonra bu kademenin ortalama meblâğının hizasında ve mükellefin Medenî haline ve çocuk sayısına uygun düşen sütündeki vergi miktarı ödenecek vergi olarak alınacaktır.

Kanuna 4 cetvel bağlıdır. Bu cetvellerden 1 numaralı gelirlerini yıllık ve münferit beyanname ile bildirmek mecburiyetinde olan mükellefler için uygulanır.

2 numaralı cetvel aylık, 3 numaralı cetvel haftalık ve 4 numaralı cetvel de günlük ücret ödemelerinin vergilerinin hesaplanmasında kullanılır.

c — Ödeme Zamanları :

Gelirlerini yıllık beyanname ile bildiren mükellefler, tarh olunan vergilerini 3 eşit taksitte öderler.

Vergi taksitlerinin ödeneceği aylar: Mart, Temmuz ve Kasım aylarıdır.

Kazançları götürü usulde tesbit edilen ticarî kazanç ve serbest meslek kazancı sahiplerinin vergileri Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere iki eşit taksitte ödenir.

Götürü ücretler üzerinden tahakkuk eden vergiler için Kanun Özel Ödeme Zaman ve Şekilleri tayin etmiştir.

Maliye Bakanlığı, gelirlerinin büyük bir kısmını ziraî kazanç teşkil eden mükellefler hakkında lüzum görülen hallerde, üç taksitten fazla olmamak üzere belli üretim bölgeleri ve ziraat ürünlerine göre, özel ödeme zamanları tayin edebilir.

Vergi tevkifatı yaparak bunları Muhtasar Beyanname ile Vergi Dairesine bildirenler, vergileri de beyannamenin verilme süresi içinde öderler. Yani bir aya ait olmak üzere kesilmiş olan vergiler ertesi ayın 20 nci günü akşamına kadar ödenir.

Münferit Beyanname ile bildirilen kazançların vergisi, beyanname verme süresi içinde Vergi Dairesine ödenir.

1) 1968 yılı başından itibaren Vergi İndirimi Usulünün uygulanmasına başlanmıştır.

Vergiler, Kanunun belli ettiği süreler içinde ödenmediği takdirde Geçikme Zammı uygulanmak suretile tahsil olunur.

d — *Vergi Mahsupları :*

Gelir Vergisi Kanunumuz, bir mükellefin yıllık gelir vergisine mahsuben önceden ödediği vergileri veya gayrimenkul sermaye iratları için ödediği bina ve arazi vergilerini, yıllık Gelir Vergisinden mahsup etmesine imkân tanımaktadır.

Meselâ, bir Gelir Vergisi mükellefi, Bankadaki mevduatından aldığı ve miktarı 200 lirayı geçen faizi yahut bir Anonim veya Limited Şirketten aldığı temettüü, veya bir müesseseden aldığı ücreti yıllık beyannamesine ithal etmiş ise, bunların toplamı üzerinden hesaplanan Gelir Vergisinden, bu iratların elde edilmesi sırasında stopaj yoluyla kesilmiş olan vergileri mahsup ederek geriye kalan miktarı ödemekle mükellef olur.

Aldığı kirayı yıllık beyanname ile beyan eden bir mükellef, bunun üzerinden hesaplanan Gelir Vergisinden, gayrimenkulü için ödemiş bulunduğu Bina, Buhran, Müdafaa veya Arazi Vergilerini mahsup eder.

Yabancı memleketlerde ödenen vergilerin mahsubu hakkında da, Gelir Vergisi Kanununda imkânlar kabul edilmiştir.

II

GAYRİMENKUL SERMAYE İRADI

Bu kısımda, Gelir Vergisi Kanununa göre Gayrimenkul Sermaye İradının ne olduğu, vergiye tabi miktarının nasıl hesaplanacağı hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

1 — Gayrimenkul Sermaye İradı ne Demektir?

Hangi kaynaktan gelen hangi nevi kazançların Gayrimenkul Sermaye İradı olacağını Gelir Vergisi Kanunu 70 inci maddesinde göstermiş ve saymıştır.

Bunları birer birer sıralamadan önce, şunu genel olarak belirtelim ki, Gayrimenkul Sermaye İradı, esas itibariyle "Kira" geliridir. Aşağıda gösterilen mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyetleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar Gayrimenkul Sermaye İradıdır.

Kanunun sıraladığı bu mallar ve hakların büyük bir kısmı gayrimenkul olmakla beraber aralarında tam manasile gayrimenkul olmayanlar ve ya gayrimenkul gibi muameleye tabi tutulanlar da vardır. Mühim olan, bu malların ve hakların hukukî mahiyetleri değil, kanunda gayrimenkul Sermaye İradının kaynağı olarak gösterilmiş olup olmadığıdır.

Diğer taraftan şu noktayı da belirtmekte isabet vardır: Bu Malların ve Hakların kiralalarının Gayrimenkul Sermaye İradı telakki edilmesi için, bunların mutlaka sahipleri tarafından kiraya verilmiş olması şart değildir. Maddede gösterildiği gibi, bu mal ve hakların, bunları kullanmaya selâhiyetli olanlar, ellerinde bulunduranlar veya kira ile tutmuş olanlar tarafından kiraya verilmesi sonunda elde olunan iratlar da Gayrimenkul Sermaye İradı sumulüne girmektedir.

Kiraları Gayrimenkul Sermaye İradı sayılan Mal ve Hakları Gelir Vergisi Kanununun 70 inci maddesi şöyle sıralamıştır:

- Arazi,
- Bina (Döşeli olarak kiraya verilenlerde döşeme için alınan kira bedeli de Gayrimenkul Sermaye İradına dahil edilecektir.)
- Maden suları, Menba suları,
- Madenler,
- Taş ocakları,
- Kum ve Çakıl istihsal yerleri,
- Tuğla ve Kiremit harmanları,
- Tuzlalar,
- Buraya kadar sayılan Gayrimenkullerin mütemmim cüzüleri ve teferruatı,
- Voli mahalleri ve Dalyanlar,
- Gayrimenkullerin, ayrı olarak kiraya verilen mütemmim cüzüleri ve teferruatı ile bilumum tesisatı, demirbaş eşyası ve döşemeleri,
- Gayrimenkul olarak tescil edilen haklar (Yani intifa, irtifak, sukna, kaynak hakları ve diğerleri),
- İmtiyaz, ihtira, işletme hakları ile ticaret ünvanı, alâmeti fârîka gibi sair bilumum haklar,
- Telif hakları (Bu hakların müellifleri veya bunların kanunî mirasçıları tarafından kiralanmasından doğan kazançlar Serbest Meslek Kazancıdır. Bu sayılanların dışındaki şahıslar tarafından kiraya verilmesi Gayrimenkul Sermaye iradı olur.),
- Gemi ve Gemi payları (Motorlu olup olmamalarına ve tonilatolarına kabilmaz),

- Bilumum motorlu tahmil ve tahliye vasıtaları,
- Motorlu nakil ve cer vasıtaları ile her türlü motorlu araç makina ve tesisat.

Yukarıda sayılan Gayrimenkullerin, Hakların ve Gayrimenkullerin mütemmim cüzü ve teferruatının kiraya verilmesinden elde edilen iratlar Gayrimenkul Sermaye İradı sayılır ve Gayrimenkul Sermaye İradının hesaplanmasına mahsus hükümlere tabi tutulur.

Bir tuğla harmanını işletme, bir gemiyi nakliyat işinde kullanmak, bir tuzlada veya madende istihsalde bulunmak,, bir voli mahallinde veya dalyanda avcılık faaliyetinde bulunmak Gayrimenkul Sermaye İradı değil, Ticarî veya Ziraî kazançtır. Fakat yukardaki sıralanan malların kiraya verilmesinden elde edilen kazançlar Gayrimenkul Sermaye İradıdır.

Aynı şekilde bir telif hakkının bizzat müellifi veya müellifinin kanunî mirasçıları tarafından kiraya verilmesi de bir nevi işletme faaliyeti telakki edilerek Serbest Meslek Kazancı sayılmıştır. Fakat bir telif hakkının müellifin kendisi veya kanunî mirasçıları dışında, telif hakkını satın almış olan bir kimse tarafından kiralanması Gayrimenkul Sermaye İradı olarak kabul edilecektir.

Bir otel binasının Otelcilik işi şeklinde işletilmesi Ticarî kazanç, bu otelin kiraya verilmesinden elde olunan kazanç ise Gayrimenkul Sermaye İradıdır.

Burada şu noktaya da önemle işaret edelim: Yukarda sayılan mallar ve haklar Ticarî veya Ziraî bir İşletmenin bilânçosuna dahil bulunduğu takdirde, bunların iratları ticarî ve ziraî kazancın tesbitine müteallik hükümlere göre hesaplanır. Yani bir ticarethanenin veya şirketin bilânçosuna kayıtlı bulunan bir gayrimenkul veya hak dolayısıyla alınan kiralardan doğan gelirin safi miktarı Gayrimenkul Sermaye İradının hesaplanmasına dair olan hükümlere göre değil, Ticarî Kazancın hesaplanmasına ait hükümlere göre tesbit edilir.

Diğer taraftan bir tüccarın veya ziraatçının, bilânçosuna kayıtlı bulunmayan bir binasından, arazisinden veya motorlu bir nakil vasıtasından elde ettiği kira geliri Gayrimenkul Sermaye İradıdır ve buna ait hükümlere göre hesaplanır.

Bu hesaplamadaki farklılıkların neticeleri de önemlidir. Eğer bahsi edilen malların ve hakların gelirleri Ticarî Kazanç sayılırsa, defter tutmak suretile hesaplamak icabeder. Gayrimenkul Sermaye İradına ait hükümlere göre hesaplandığı takdirde defter tutmak mecburiyeti yoktur.

Götürü Gider Usulünün uygulanıp uygulanmaması, gelirlerin ve masrafların hangi hallerde elde edilmiş veya yapılmış sayılacağı hususlarında da farklı neticeler hâsıl olacaktır.

Gayrimenkul Sermaye İradı konusunda, Kanunun 70 inci maddesinin sonundaki hükmü de belirtmekte fayda görülmüştür. Bu hükme göre:

Vakfın veya tesisin gelirinden hizmet karşılığı olmayarak alınan hisseler, Gelir Vergisi Kanunu tatbikatında Gayrimenkul Sermaye İradı sayılmıştır.

2 — Vergiye Tabi Safi İradın Tesbiti :

Gayrimenkul Sermaye İradında, vergiye tabi tutulacak olan gelir, safi irattır. Safi irat ise, gayrisafi hasılatın, iradın sağlanması ve idamesi için yapılan giderler indirildikten sonra kalan müsbet farktır.

Kanun gayrisafi iradın, Gayrimenkul Sermaye İradının sağlanması ve idamesi için yapılan giderlerin neler olduğunu ayrı ayrı göstermiştir. Bunları biraz sonra açıklayacağız. Bundan evvel gözönünde bulundurulması gereken bir husus daha vardır ki o da Gelir Vergisinin vergiden istisna ettiği Gayrimenkul Sermaye İradıdır.

Şu halde bu istisnanın daha önce incelenmesi uygun olur.

a — Vergiden İstisna Edilen İratlar :

Gelir Vergisi Kanununun 21 inci maddesi şöyledir:

“Gayrimenkul Sermaye İratlarında, bir takvim yılı içinde elde edilen toplamı 5000 lirayı aşmayan gayrisafi hasılat Gelir Vergisinden müstesnadır. Elde edilen gayrisafi hasılatın yıllık toplamının 5000 lirayı aşması halinde tamamı vergiye tabi tutulur.

Ticarî, Ziraî veya Meslekî kazancını yıllık beyanname ile bildirmek mecburiyetinde olanlar ile gelirleri bunlar tarafından bildirilecek olanlar bu istisnadan faydalanamazlar.”

Burada açıklanması gerekli noktalar aşağıda gösterilmiştir:

1) Bu istisnadan kimler istifade edebilir veya edemez?

İstifade edemeyecek olanları şöyle sıralamak mümkündür:

— Ticarî, ziraî veya meslekî kazancını yıllık beyanname ile bildirmek mecburiyetinde olanlar yani yıllık kazançlarını defter tutmak suretile tesbit eden ve yıllık beyanname vermek mecburiyetinde bulunan ticaret ve sanat erbabı, serbest meslek erbabı ve ziraat erbabı.

— Gelirleri yukarıda sayılan mükellefler tarafından bildirilenler.

Gelir Vergisi Kanunumuzda, (Madde: 93) eşlerin ve velayet altındaki küçük çocukların yıllık beyanname ile bildirilmesi icap eden gelirlerinin, aile reisi tarafından tek bir beyanname toplanmak suretile bildirilmesi esasını kabul etmiştir. Buna aile reisi beyanı usulü denilmektedir.

Yukarıda sözü edilen 5000 liralık istisnadan, gelirleri aile reisleri tarafından bildirilecek olan kimseler, yani eşler ve velayet altındaki küçük çocuklar istifade edemeyeceklerdir.

İstisnadan istifade edebilecek durumda olanlar ise şunlardır:

— Gayrimenkul Sermaye İradından gayri Gelir Vergisine tabi herhangi bir geliri bulunmayanlar,

— Gelir Vergisine tabi herhangi bir geliri bulunduğu halde yıllık beyanname vermek mecburiyetinde olmayanlar,

— Yıllık beyanname vermek mecburiyetinde olduğu halde, yıllık beyanname ile bildirilecek gelirleri Gayrimenkul Sermaye İradından, Menkul Sermaye İradından veya Sair Kazanç ve İratlardan ibaret bulunanlar.

2) Gayrisafi İradın 5000 lirayı aşmaması:

Kanunun yukarıda zikredilen maddesinde üzerinde durulması gerekli noktalardan biri de budur.

Kiraya verilen mal ve haklardan bir takvim yılında elde edilen kiraların gayrisafi miktarlarının toplamı 5000 lirayı aşmayacaktır.

İstisnadan istifade edebilecek durumda olan bir şahsın bir yılda aldığı kiraların gayrisafi miktarının toplamı 5000 lirayı aştığı takdirde bu kimse iradının tamamı üzerinden vergiye tabi tutulur. Meselâ bir yılda aldığı kiraların toplamı 6000 lira olan bir kimse 6000 liralık Gayrimenkul Sermaye İradı üzerinden vergiye tabi tutulur. Bu 6000 liradan 5000 lira indirildikten sonra geriye kalan 1000 lira üzerinden vergiye tabi tutulması bahis konusu olamaz.

3) 5000 liranın aşıp aşılmamasında gayrisafi miktara ve bir yılda alınan kiraların toplamına bakılacaktır.

Gayrimenkul Sermaye İradı dolayısıyla beyanname verilip verilmemesinin tayininde bir şahsın bir takvim yılı içinde, muhtelif gayrimenkullerinden aldığı kiraların toplamının gayrisafi miktarının 5000 lirayı aşmaması önemlidir.

Bir kimsenin herbirinden yılda 3000 lira kira aldığı iki gayrimenkulü olsa, bunlardan herhangi bir masraf indirilmeden, toplamın gayrisafi miktarı 6000 lira olduğu için, bu şahıs 5000 liralık istisnadan istifade edemeyecektir.

4) Yukarda sözü edilen hükümlerin daha kolarlıkla anlaşılabilmesi için tatbikata ait çeşitli misaller verilmesi yerinde görülmüştür.

— Kiradan başka geliri olmayan bir kimse, gayrimenkulünden bir yılda 4900 lira kira almış olsa, Gayrimenkul Sermaye İradına ait istisnadan istifade edecek ve yıllık beyanname vermiyecektir.

— Kiradan başka geliri olmayan bir kimse, kiraya verdiği bir dükkânından yılda 5050 lira kira almış olsa, 5050 lira için yıllık beyanname vererek, Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre gerekli masrafları indirmek suretile vergiye tabi gelirini ve bu gelire ait vergiyi hesaplıyacaktır.

— Ticarî bir işle iştigal eden meselâ bir bakkal dükkânı işleten ve defter tutarak yıllık beyanname veren bir esnaf, kiraya verdiği bir evinden ayrıca yılda 4000 lira kira almaktadır. Bu şahıs 5000 liralık istisnadan istifade edemez. 4000 liralık kiraya ait Gayrimenkul Sermaye İradının safi miktarını, yıllık beyannamesinde ticarî kazancı ile birleştirmek mecburiyetindedir.

— Bir Kollektif Şirket ortağı şirketten aldığı kâr hissesini yıllık beyanname ile bildirmektedir. Bu tacirin eşinin apartman katından bir yılda aldığı 4500 lira kira geliri de istisnadan istifade edemez.

— Bir Anonim Şirketten yılda 50000 lira temettü alan bir irat sahibinin, bir apartman katından aldığı 4500 lira kira Gayrimenkul Sermaye İradı istisnasından faydalanır.

— Bir Limited şirketten 20000 lira kâr hissesi alan ve yıllık beyanname veren bir irat sahibinin, eşinin 4000 ve küçük çocuğunun da 4500 lira kira geliri olsa, bu aile reisi eşinin ve çocuğunun gelirini de beyan etmek mecburiyetinde bulunduğu halde, bunların kira gelirlerinin herbirinin gayrisafi miktarı 5000 liradan az olması itibarıyla istisnadan istifade ettiği için, bunların gelirlerini beyannameye ithal etmeyecektir. Zira aile reisinin yıllık beyanname ile bildirilmesi icap eden geliri ticarî, meslekî veya ziraî mahiyette değildir, Menkul Sermaye İradıdır. Bundan dolayı gerek kendisinin, gerek gelirlerini bildirmekle mükellef olduğu aile efradının herbirinin Gayrimenkul Sermaye İradı istisnasından faydalanmaları mümkündür.

— Bir müessesede aylıkla çalışan bir memurun, bir yılda 5000 liradan az bir kira geliri bulunduğu takdirde, bu da istisnadan faydalanacak ve yıllık beyanname vermeyecektir.

— Yılda 4500 lira kira geliri olan bir memurun eşinin de 5000 liranın altında bulunan, meselâ 4500 lira bir kira geliri mevcut bulursa, herikisi de istisnadan faydalanacaklardır.

Memurun karısının kira geliri 6000 lira olduğu takdirde, memur kendisine ait Gayrimenkul Sermaye İradı dolayısıyla istisnadan faydalanacak, buna mukabil karısının istisna haddini aşan Gayrimenkul Sermaye İradı için, aile reisi sıfatıyla yıllık beyanname verecektir. Eğer karısının geliri aile reisi beyanına tabi değilse, bu takdirde beyanname kadın tarafından verilecektir.

b — *Gayrisafi hasılat :*

Gelir Vergisi Kanununun 71 inci maddesi, Gayrimenkul Sermaye İradında safi iradın, gayrisafi hasılatı, iradın sağlanması ve idamesi için yapılan giderlerin indirilmesinden sonra kalan müspet fark olduğunu ifade etmiştir.

Şu halde önce, kanunun gayrisafi hasılat deyiminden neyi kastettiğini bilmek lâzımdır.

Kanunun 72 nci maddesi Gayrisafi hasılat hakkında bazı esaslar koymuştur. Bu esaslar ve prensipler şunlardır:

Tahsil Esası :

Gayrisafi hasılat, vergiye tabi mal ve hakların kiraya verilmesinden, bir takvim yılı içinde, o yıla veya geçmiş yıllara ait olarak nakden veya aynen tahsil edilen kira bedellerinin tutarıdır.

Bu hükümden, vergilendirilecek takvim yılına ait olduğu haldetahsil edilmemiş olan kiraların gayrisafi hasılat içinde mütalâa edilmeyeceği manası açık olarak çıkmaktadır.

Yine açık olarak anlaşılan diğer bir nokta da, geçmiş yıllara ait olmak üzere tahsil edilen kiraların ise vergilendirilmesi bahis konusu olan takvim yılı için gayrisafi hasılat olarak kabul edileceği hususudur.

Bu hükümden çıkarılan diğer bir anlam da şudur: Gelecek yıllara ait olmak üzere tahsil edilen kiralar, gayrisafi hasılat içinde mütalâa edilmez.

Nitekim kanun bu anlamı 72 nci maddeye koyduğu bir fıkra ile teyit etmiştir. Bu hüküm şöyledir:

“Gelecek yıllara ait olup peşin tahsil olunan kiralar, ilgili buldukları yılların hasılatı sayılır. Şu kadar ki, ölüm ve memleketi terk hallerinde mükellefiyetin kalktığı tarihi takip eden zamanlara ait olmak üzere peşin tahsil olunan kiralar, mükellefiyetin kalktığı dönemin hasılatı ad-dolunur.”

Bu esasalar, görüldüğü gibi, Gelir Vergisinde ticarî kazançların tes-bitinde kabul edilmiş olan tahakkuk esasından ayrılmaktadır.

Yukarıki hükümler hakkında basit bir kaç misal verilmesi uygun bulunmuştur:

1964 yılına ait bir kira 1965 yılında tahsil edilmiş olduğu takdirde, bu kira 1965 takvim yılının hasılatı olarak kabul edilir; 1965 yılının herhangi bir ayma ait kira 1965 yılı içindetahsil edilmezse, 1965 yılı hasılatı içinde gösterilmez, ileride hangi yılda tahsil edilmiş olursa o yılın hasılatı sayılır.

Diğer taraftan, 1965 yılında 1966 veya daha ilerdeki yıllara ait kiraların peşin olarak tahsil edilmiş olması halinde, bu kiralardan yalnız 1965 yılına ait olanı 1965 yılının gayrisafi hasılatı içinde mütalâa edilir, diğerleri ait oldukları yılların hasılatı içinde vergilendirilir.

İlerki yıllara ait olmak üzere peşin olarak yapılan tahsilatın, tahsil edildiği yılın hasılatı sayılması hali ancak mükellefiyetin kalkması takdirinde bahis konusu olur.

Gelir Vergisinde mükellefiyetin kalkması, ölüm veya memleketi terk ile mümkündür. Şu halde, 1965 yılında memleketi, bir daha dönmemek üzere terkeden bir şahsın 1966 yılı için yapılmış kira tahsilatı varsa, bu kiralar da 1965 yılı hasılatı içinde yer alır.

Nakden veya aynen tahsilat deyimleri :

71 inci maddede, üzerinde durulması gereken esaslardan biri de nakden veya aynen tahsilat deyimleridir.

Nakden tahsilat, para olarak veya para mahiyetinde veya yerinde tedavül eden ödeme vasıtalarıyla yapılan tahsilatı ifade eder. Çekle veya senetle yapılan ödemeleri bu meyanda zikretmek mümkündür.

Aynen yapılan tahsilat ise kira bedeli olarak mal ve eşya alınmasını ifade eder. Meselâ bir aylık kira karşılığı olarak bir çuval un alınması gibi.

Bu gibi hallerde ne yolda hareket edileceği hakkında kanunun 72 inci maddesindeki hüküm şöyledir:

“Ay olarak tahsil edilen kiralar, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre emsal bedeliyle paraya çevrilir.”

Vergi Usul Kanununun 269 uncu maddesinde emsal bedeli şöyle tarif edilmiştir:

“Emsal bedeli, gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tesbit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir.”

Bu hale göre kiraya karşılık olarak tahsil edilen bir malın tahsil edildiği gündeki emsal bedeli, gayrisafi hasılat olarak kabul edilecektir.

Aynen tahsilat konusunda kanunun diğer bir hükmünü de belirtmek lâzımdır. Bu hüküm şöyledir:

Kiracı tarafından gayrimenkulü genişletecek veya iktisadî değerini devamlı surette artıracak şekilde gayrimenkule ilâve edilen kıymetler, kira müddetinin hitamında bedelsiz olarak kiralayana devrolunduğu takdirde, mezkûr kıymetler kiralayan bakımından, bu tarihte yani devir tarihinde, aynen tahsil olunmuş addolunur.

Bu hükmün uygulanmasında, kıymetlerin emsal bedelinden düşük değerle devri halinde, aradaki fark bedelsiz devir sayılır.

Bahis konusu devirlerin de, aynen tahsilat sayılması itibariyle, emsal bedeliyle değerlendirileceği kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Kira bedeli ne zaman tahsil edilmiş sayılır?

Kanun, kiraların hangi hallerde tahsil edilmiş sayılacağını da açıklamıştır. Yani tahsilin ne demek olduğu kanunda belirtilmiştir. 72 inci maddeye göre:

Gayrimenkul iradı sahipleri için,

- 1 — İttıla hasıl etmeleri kaydıyla, namlarına, kamu müesseselerine, icra dairesine, bankaya, notere veya postaya para yatırılması;
- 2 — Kira olarak doğan alacağın başka bir şahsa temlik veya kiracısına olan borcu ile takası;

tahsil hükmündedir.

Mal sahibi adına kiracı tarafından banka vasıtasıyla para gönderilmesi halinde, bankaca kendi adına para geldiği mal shibine ihbar edilmiş olmadığı takdirde, mal sahibi ittila hasıl etmediği için, bu para tahsil edilmiş sayılmıyacaktır.

Mal sahibi kira alacağını, kiracısına olan borcu ile takas ettiği veya bu alacağını başka birisine temlik ettiği takdirde, tahsilat vuku bulmuş demektir.

Emsal kira bedeli :

Gayrisafi hasılatın şumulünü tayin ederken Gelir Vergisi Kanununun (Emsal kira bedeli) müessesesi hakkında bilgi verilmesi zarurî görülmüştür.

Emsal kira bedeli müessesesi, esas itibariyle bir nevi (Vergi güvenlik) tedbiridir. Kanun bununla, kiralarn gerçek miktarlarının saklanmasını bir hadde ve seviyeye kadar önlemek gayesini gütmekle beraber, bazı hallerde emsal kira bedeli müessesesi asgari vergi mahiyetini de almaktadır.

Diğer taraftan emsal kira bedeli müessesesiyle bedelsiz kiralarnın matrahının tayininde başvurulması zarurî bir müessese olarak ortaya çıkmaktadır.

Kanunun 73 üncü maddesinde ana hükümler şunlardır:

Kiraya verilen mal ve hakların kira bedelleri emsal kira bedellerinden aşağı olamaz. Bedelsiz olarak başkalarının intifasına bırakılan mal ve hakların emsal kira bedeli, bu mal ve hakların kirası addolunur.

Şu halde bir şahsa bedelsiz olarak oturmak üzere verilen bir evin kira bedeli olmadığı için, bu ev dolayısıyla gayrisafi hasılat olarak evin emsal kira bedeli gösterilecektir.

Yahut kiraya verilen bir evin bilfiil tahsil edilen kirası bu evin emsal kira bedelinden düşük ise, gayrisafi hasılat olarak, kira yerine emsal kira bedeli alınacaktır.

Emsal kira bedelini kanun şöyle tarif etmiştir:

- Binalarda emsal kira bedeli:
- Yetkili özel mercilerce takdir edilmiş kirası,
- Yetkili özel mercilerce takdir edilmiş kira mevcut değilse, Vergi Usul Kanununa göre taayyün eden gayrisafi irattır.
- Arazide emsal kira bedeli : Vergi Usul Kanununa göre taayyün eden vergi değerinin % 10'udur. (V.U.K. 268)
- Diğer mal ve haklarda emsal kira bedeli : Bu mal ve hakların maliyet bedelinin ve bu bedel malûm değilse, Vergi Usul Kanununun servetlerin değerlendirilmesi hakkındaki hükümlere göre tayin olunan değerlerin % 10'udur.

Yukarıki hükümlerin daha iyi anlaşılabilmesi için şu açıklamaların yapılmasında fayda görülmüştür:

Yetkili mercilerce tayin edilen kira bedeli, binalara Belediye Encümenlerince konulan kiralardır. Bu hal gayet istisnai durumlarda uygulanacağına göre, binaların emsal kira bedeli daha geniş tatbikat sahası itibariyle, gayrisafi irattır. Gayrisafi irat ise, Vergi Usul Kanununa göre tesbit

edilmekte olup, bina vergisine matrah olan safi iradın bulunması için esas alınan değerdir. (V.U.K. 299-300)

Gelir Vergisi Kanununun geçici 4 üncü maddesine göre, gayrisafi iratların hesabında:

a) 1.1.1940 tarihinden önce takdir edilmiş olan iratlar, işyerleri için % 50, konutlar için % 20 fazlasile,

b) 28.2.1947 tarihinden sonra takdir edilmiş olan iratlar % 35 noksanıyla nazara alınır.

Bu iki tarih arasında takdir edilmiş olan iratların aynen alınması gerekmektedir.

Şu halde bir mal sahibi kiraya verdiği evinden yılda 6000 lira kira almış olsa ve bu evin yıllık gayrisafi iradı da, yukarıki zam ve tenziller nazara alınmak suretile 6500 lira olarak hesaplanmış bulursa, gayrisafi hasılat olarak gösterilecek miktar 6500 liradır.

Kanun, bazı hallerde emsal kira bedeli esasının uygulanmayacağını hükme bağlamıştır.

Bu haller şunlardır:

— Boş kalan gayrimenkullerin muhafazaları maksadiyle bedelsiz olarak başkalarının ikametına bırakılması,

— Gayrimenkullerin mal sahiplerinin usul veya furuunun ikametına tahsis edilmesi (Usul veya fürudan her birinin ikametına birden fazla konut tahsis edilmiş ise, bu konutların yalnız birisi hakkında Emsal kira bedeli hesaplanmaz).

— Mal sahibi ile birlikte akrabaların da aynı evde veya dairede ikamet etmesi.

Yukarıda gösterildiği şekilde, başkalarının ikametına bedelsiz olarak tahsis edilen gayrimenkuller için, emsal kira bedeli gayrisafi hasılat olarak alınmayacaktır.

Bunların dışında, meselâ bir şahsın bir apartman katını, ikamet etmek üzere bedelsiz olarak kardeşine tahsis etmiş olması halinde, bu katın emsal kira bedeli gayrisafi hasılat olarak alınacaktır.

Fakat mal sahibinin kendisinin oturduğu dairede, kardeşi de bedelsiz olarak oturmakta bulursa, kardeşin ikamet ettiği kısım için emsal kira bedeli esas uygulanmayacaktır. Yani bu kısım için emsal kira bedeli gayrisafi hasılat olarak gösterilmeyecektir.

Diğer bir misal: Bir baba malik bulunduğu bir apartmanın bir daire-sini oğluna bedelsiz olarak oturmaya üzere tahsis ettiği takdirde emsal kira bedeli bahis konusu değildir. Fakat bu baba oğluna, apartman dairesinden başka, meselâ bir de yazlık ikametgâh tahsis etmiş olsa, bu takdirde bunlardan yalnız birisi hakkında emsal kira bedeli esas uygulanmaya-

caktır. Bugayrimenkullerden hangisinin emsal kira bedelinin gayrisafi hasılat olarak alınacağı hakkında kanunda bir sarahat bulunmadığına göre, keyfiyetin mükellefin takdirine bırakılmış olduğunu kabul etmek icap eder.

c — Giderler :

Buraya kadar olan kısımda safi iradın unsurlarından biri olan gayrisafi hasılat hakkında açıklamalar yapıldı. Sâfi iradın bulunması için bu gayrisafi hasılatın bir kısım giderlerin indirilmesi icap eder.

Kanun hangi giderlerin gayrisafi hasılatın indirilebileceğini 74 üncü maddesinde göstermiştir.

Diğer taraftan mükellefler maddede yazılı giderlere karşılık olmak üzere gayrisafi hasılatın götürü bir gider indirmek hakkını da haizdirler.

İlk usule (Gerçek gider usulü) diğerine (Götürü gider usulü) denilmektedir.

Gerçek Gider Usulü :

Önce gerçek gider esasına göre gayrisafi hasılatın indirilebilecek giderlerin neler olduğunu açıklamak uygun bulunmuştur. Bu giderler, kanunun 74 üncü maddesine göre şunlardır:

1) Kiraya verilen tarafından ödenen aydınlatma, ısıtma, su ve asansör giderleri :

Bu giderlerin kira geliri getiren gayrimenkullere ait olması lâzımdır.

Meselâ birkaç dairesi bulunan bir apartmanın bir dairesinde mal sahibi ikamet etmekte olsa, ve diğer dairelerinde de kiracılar bulunsa, bu apartmanın tamamına ait aydınlatma, ısıtma, su ve asansör giderlerinin hepsinin alınan kiralardan gider olarak indirilmesi mümkün değildir.

Mal sahibinin kira getirmiyen, yani kendi kamet ettiği daireye ait su, aydınlatma, merdiven elektrikleri, asansör, kalorifer veya sair ısıtma masraflarını giderlerin toplamından tenzil etmesi gerekir ve ancak bakiyesini gayrisafi hasılatın indirilmesi mümkün olur.

Gayrimenkul Sermaye İradı sahibinin, yukarıda sayılan masrafları gayrisafi irattan indirebilmesinin bir diğer şartı da, bu masraflara karşılık olmak üzere aldığı paraları, gayrisafi hasılat içinde göstermiş olmasıdır.

Bundan çıkan mana şudur: Bir şahıs seneliği 6000 liraya kiraya verdiği bir apartman dairesinin kiracısından ayrıca yılda 1500 lira da kalori-

fer parası almış olsa, bu 1500 lirayı da kira bedeli olan 6000 liraya ilâve ettiği takdirde, kalorifer parasını, masraf olarak indirebilir.

Kiracılarından yukarıda yazılı masraflar karşılığında aldığı paraları gayrisafi hasıllata ilâve etmemiş olanların, bunları gayrisafi hasıllattan gider olarak indirmeleri mümkün değildir.

2) Kiraya verilen malların idaresi için yapılan ve gayrimenkulün ehemmiyetile mütenasip olan idare giderleri :

Bu masraflara misal olarak kapıcı aylıklarını, kiraların tahsiline ve gayrimenkulü idareye memur edilenlerin ücretlerini göstermek mümkündür.

Bu giderlerin gayrimenkulün ehemmiyetile mütenasip olması gerekmektedir. Meselâ, yılda 6000 lira kira getiren bir gayrimenkul için yılda 6000 lira kapıcı veya idareci ücreti ödendiğini iddia etmek, bu fıkra karşısında kabule şayan görülmemektedir.

3) Kiraya verilen mal ve haklara müteallik sigorta giderleri :

Malûm olduğu üzere gayrimenkuller için çeşitli sigortalar yaptırılmakta ve bundan dolayı primler ödenmekte ve sair masraflar ihtiyar edilmektedir.

Kiraya verilen gayrimenkullere ait olmak şartile ödenen primlerin ve sair masrafların gayrisafi hasıllattan indirilmesi mümkündür.

Ancak bu primlerin gayrisafi iradın taallük ettiği yıllara ait olması da lâzımdır. Meselâ 1965 yılına ait kiraları beyan edilen bir gayrimenkulün 1965, 1966 ve 1967 yıllarına ait primleri peşin olarak ödenmiş olsa bile bunlardan yalnız 1965 yılına ait sigorta giderlerinin gayrisafi hasıllattan indirilmesi kabule şayan olur.

4) Kiraya verilen mal ve haklar dolayısıyla yapılan ve bunlara sarfollunan borçların faizleri :

Gayrimenkullerin inşası, satın alınması veya genişletilmesi sırasında kredi alındığı ve bu krediler için de bankalara faiz ödendiği malûmdur. Bu faizlerin gider olarak indirilmesi mümkündür.

Ancak daima gözönünde bulundurulması gereken prensibe göre, faizlerin gider olarak indirilebilmesi için, borç alınan paranın, kira getiren gayrimenkule sarfedilmiş olması icap eder.

5) Kiraya verilen mal ve haklar için ödenen vergi, resim, harç ve şerefiyeler ve iştirak payları :

Gayrimenkuller için çeşitli vergiler, resimler ve harçlarla şerefiyelere iştirak payları ödenir. Bunlar bina, buhran, müdafaa vergileri ile temizleme ve aydınlatma resimleri, şerefiyeler, harcamalara iştirak payları, alınan ve gayrimenkule sarfedilen borç paraların faizleriyle ilgili gider vergileri ve sairedir.

Bunlardan bina vergisi ile buhran ve müdafaa vergileri gider olarak indirilemez. Bu vergiler daha sonra açıklanacağı üzere, Gelir Vergisinden mahsup edilir.

Diğer vergi ve resimlerin kiraya veren tarafından ödenmiş olması ve kiracıdan ayrıca tahsil edilmemiş bulunması lâzımdır. Kiracıdan ayrıca tahsil edilmiş olduğu halde bu tahsilat gayrisafi hasılat içine ithal edilmemiş ise, bunların gider olarak indirilmesi mümkün değildir.

Fıkıradaki ancak gider olarak indirilebilecekler sayıldığına göre bunların dışında kalanların, meselâ gayrimenkul dolayısıyla ödenen ve şahsî bir mahiyet arzeden Gelir Vergisinin, sayılan vergilere ve resimlere ait cezaların ve para cezalarının gider olarak indirilmesi mümkün değildir.

6) Kiraya verilen mal ve haklar için ayrılan amortismanlar :

Kiraya verilen mal ve hakların eskime ve yıpranmaları dolayısıyla ayrılan amortismanların da gider olarak indirilmesi kabul edilmiştir.

Amortisman maliyet bedeli üzerinden ayrılır. Yani maliyet bedeline, amortisman cetvelinde gösterilen yüzde nisbetinin tatbiki suretile bulunacak miktar gider yazılır.

Maliyet bedeli malûm değilse binalarda ve arazide vergi değeri esas alınır. Vergi değeri ise, arazide tahrir usulü ile tesbit edilen kıymet, binalarda, bina vergisine matrah olan safi iradın 10 misli veya gayrisafi iradın 8 mislidir.

Diğer mallarda maliyet bedeli malûm değilse amortisman için emsal değeri esası uygulanır. Emsal değeri Vergi Usul Kanununun 267 inci maddesinin 3 üncü sırasındaki usulle tesbit olunur ki bu da takdir esastır. Yani ilgililerin müracaatı üzerine emsal bedeli Takdir Komisyonunca tayin olunur.

Amortisman nisbetleri Maliye Bakanlığınca yayımlanmış olan amortisman cetvellerinde gösterilmiştir. Binalarda amortisman nisbeti, binaların inşa tarzlarına ve kullanılış maksatlarına göre değişmek üzere % 2 ile 6 arasında değişir.

Misal olmak üzere, betonarme ve kâgir binalarda % 2, ahşap binalarda % 4 nişbetinin uygulanacağını belirtmek mümkündür.

Boş arazide ve arsalarda amortisman yapılmaz. Ancak, tarım işletmelerinde vücutte getirilen meyvelik, dutluk, fındıklık, zeytinlik ve gül-lüklerle incir bahçeleri ve bağlar gibi tarım tesisleriyle işletmelere inşa edilmiş olan her nevi yollar ve haklar, amortismanına tabi tutulur.

7) Kiraya verenin yaptığı onarım giderleri :

Gayrisafi hasıllattan gider olarak indirilmesi kabul edilen giderler "Onarım" giderleridir. Kanun onarım giderlerinin neler olduğunu saymamıştır. Fakat "Emlakin iktisadî değerini artıracak surette tevsi, tadili veya bunlara ilâveler yapılması için ihtiyar olunan giderler onarım gideri sayılmaz" hükmünü koymak suretile bunların dışında kalan tamir, yenileme, düzeltme gibi giderlerin onarım gideri olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir.

Bu giderlerin, kiraya veren tarafından yapılmış olması lâzımdır. Yani, kiracı tarafından yapılan tamir, temizleme, badana ve benzeri giderlerin, mal sahibi tarafından ödenmedikçe, gayrisafi hasıllattan indirilmesi mümkün değildir.

Yine tekrarlamak yerinde olur ki, onarım giderlerinin kira getiren mal ve haklar hakkında ihtiyar edilmiş olması icap eder.

Onarım gideri sayılmayan ve binanın iktisadî değerini artırıcı mahiyette olan tadilat ve tevsi masrafları binanın maliyet bedeline ilâve edilmek suretile ve amortisman yoluyla, belirli bir nispet altında giderlere intikal ettirilmiş olur.

8) Kiraya verilen mal ve haklara ait bakım ve idame gelirleri :

Kanunun 8 inci bendinde bir de bakım ve idame giderlerinden bahsedilmektedir. Bunların onarım masraflarından ayrılmasında tam bir kesinlik yoktur.

Bu giderlere misal olmak üzere, asansörlerin, kaloriferlerin bakım masraflarını, bacaların temizletilmesi ve dam aktarılması gibi işler karşılığında yapılan ödemeleri göstermek mümkündür.

9) Kiraladıkları mal ve hakları kiraya verenlerin ödedikleri kiralar ve diğer gerçek giderler :

Bunlar bir nevi işletme giderleri mahiyetini arzederler. Bir şahsın kira ile tuttuğu bir gayrimenkulü tekrar kiraya vermesi halinde, bu gay-

rimenkulden aldığı kirayı gayrisafi hasılat olarak beyan etmesi icap ettiğine göre, bu gayrimenkule ödediği kirayı ve yaptığı gerçek giderleri indirmesi de tabiidir.

10) Sahibi buldukları konutları kiraya verenlerin kira ile oturdukları konutların kira bedeli :

Sahibi bulunduğu konutu kiraya veren ve gayrimenkul sermaye iradı elde eden bir kimse kendisi diğer bir yerde kira ile oturmakta ise, ödediği kira bedelini, aldığı kiradan indirebilecektir.

Bu indirme hakkı, maddenin dikkatli bir şekilde incelenmesinden anlaşılacağı üzere bütün mal ve hakların kiraya verilmesi halinde mümkün değildir. Gayrimenkul sahibinin "Sahibi bulunduğu konutu" kiraya vermesi halinde kira ile oturduğu konutun kira bedelini indirmesi mümkün olabilir.

Bu indirme işlemine kanunun koyduğu diğer açık bir tahdit de şudur:

Kiraya verenin kira ile oturduğu konuta ödediği kira, aldığı kiradan fazla ise, bu takdirde ancak alınan kira kadar miktar masraf olarak indirilebilir.

Meselâ sahibi bulunduğu konutu kiraya vermek suretile yılda 7000 lira kira alan bir şahıs, sahibi bulunduğu bir dükkândan da 5000 lira kira almak suretile yılda 12000 lira gayrisafi hasılat elde etmiş olsa ve kira ile oturduğu konuta da yılda 8000 lira kira ödemekte bulursa, aldığı kiradan ancak 7000 lirayı gider olarak indirebilir.

Diğer bir ifadeyle, ödenen kira bedeli, kiraya verilen konut sebebiyle tahsil olunan kira bedelinden fazla ise, fazlası masraf yazılmıyacaktır.

11) Zarar, ziyan ve tazminatlar :

Bent hükmüne göre: Kiraya verilen mal ve haklarla ilgili olarak mukavelenameye, kanuna veya ilâma istinaden ödenen zarar, ziyan ve tazminatların da gider olarak indirilmesi mümkündür.

Burada gözönünde bulundurulması gerekli husus, zarar, ziyan veya tazminatın mukavelenameye, kanuna veya ilâma istinaden ödenmiş olmasıdır.

12) Kısmen kiraya verilen gayrimenkullerde indirilebilecek giderler :

Gayrimenkul sermaye mahiyetindeki mal ve hakların kısmen kiraya verilmesi halinde, yukarıda yazılı giderlerden yalnız bu kısma isabet edenler hasılatından indirilebilir.

Maliki bulunduğu ve bir kısmını bizzat kendisinin işgal ettiği büyük bir mağazanın diğer kısmını kiraya veren bir kimse, gayrimenkulü için yaptığı masrafların yalnız kiraya verdiği kısımlara isabet eden kısmını gider olarak indirebilir.

Bu hükmü şöyle genişletme suretile genel bir prensip halinde ifade etmek de mümkündür: Gayrimenkul Sermaye İradında indirilebilecek giderler, münhasıran kira getiren kısımlara isabet edenlerdir.

İndirilemeyecek giderler :

Maddenin son fıkrasındaki hüküm, indirilemeyecek giderleri göstermektedir:

“Bu madde hükmünün uygulanmasında para cezaları ve vergi cezaları hasıllattan gider olarak indirilemez.”

Bunların mukavelenameye, kanuna veya ilâma istinaden ödenen zarar, ziyan ve tazminatlardan ayrı ve farklı olduğu açıkça görülmektedir.

Götürü gider usulü :

Yukarıda, safi iradın bulunması için gayrisafi hasıllattan indirilebilecek masraflar hakkında açıklamalar yapıldı. Mükellefler bu giderleri tevsi etmek mecburiyetindedirler. Bunun için de defter tutmamakla beraber, giderlere ait belgeleri saklamak ve inceleme sırasında ibraz etmek zorunluluğundadırlar.

Kanun, bu külfete katlanmak istemiyen mükellefler için daha basit ve kolay bir usul de derpiş etmiştir ki bu usul (Götürü gider usulü) dür.

Mükellefler (hakları kiraya verenler hariç) diledikleri takdirde, yukarıda yazılı giderlere karşılık olma küzere hasıllatlarından % 20 sini götürü olarak indirebilirler.

Meselâ kiraya verdiği gayrimenkulünden 8000 lira kira alan bir kimse, bunun % 20'si olan 1600 lirayı götürü gider olarak indirir ve safi irat olarak 6400 lirayı beyan eder. İndirdiği bu 1600 lira gider için herhangi bir vesika ibraz etmek mecburiyetinde değildir.

Götürü gider usulü kiraya verilen haklar için meselâ imtiyaz, ihtira, işletme hakkı, ticaret unvanı ve benzerlerinin kiraya verilmesinde uygulanmaz. Bunlarda ancak gerçek gider usulü uygulanır.

Götürü gider usulünü kabul edenler iki yıl geçmedikçe bu usulden dönemezler.

Götürü gider usulünün uygulanması için Vergi Dairesine daha önceden herhangi bir bildirme yapmak mecburiyeti yoktur.

d — *Safi irat :*

Gayrimenkul Sermaye İradında, safi irat; gayrisafi hasıllattan iradın sağlanması ve idamesi için yapılan giderler indirildikten sonra kalan müspet farktır.

Giderler yukarıda belirtildiği gibi gerçek veya götürü olabilir.

Giderler gayrisafi hasıllattan fazla ise bu takdirde müspet fark yerine menfi fark yani zarar hasıl olur.

Gayrisafi hasılat 5000 lirayı geçmekte ise, sonuç menfi fark yani zarar olarak tecelli etse dahi, yine yıllık beyanname verilerek hasıl olan zarar beyan edilir. Bu takdirde vergi bahis konusu olmayacağı aşıkârdır.

Safi iradın bulunmasından sonra vergi matrahının hesaplanması için safi irattan, geçmiş yılların zararları, sigorta primleri, bağış ve yardımlar da indirilir.

e — *Mahsup edilecek vergiler :*

Gayrimenkul Sermaye İradında mevcut bir özellik, hesaplanan Gelir Vergisinden, Bina, Arazi, Buhran ve Müdafaa vergilerinin mahsup edilmesi usulüdür. (G.V.K. 122)

Gerçek kişilerin sahip oldukları bina ve arazi için ödedikleri, Bina, Buhran, Müdafaa ve Arazi vergileri, aşağıdaki esaslara göre bunların Gelir Vergisinden mahsup edilir:

1 — Bu vergiler Gelir Vergisinden Bina veya Arazi iradına isabet eden kısımdan indirilir. İndirilecek miktar bu kısımdan fazla ise aradaki fark nazara alınmaz.

Meselâ bir şahsın yıllık beyannamesinde 6000 lira Gayrimenkul Sermaye İradı 6000 lira da Serbest Meslek Kazancı vardır. 12000 liranın Gelir Vergisinin 1800 lira ve bu şahsın Gayrimenkul Sermaye İradını temin ettiği binası için ödediği Bina, Buhran ve Müdafaa vergilerinin de 1000 lira olduğunu farzedelim. Bu şahıs bu vergilerin ancak 900 lirasını mahsup edebilecektir. Zira Bina iradına isabet eden vergi 1800 lira Gelir Vergisinin yarısı olan 900 liradır.

2 — İndirilecek vergiler hangi yılda ödenmiş ise, mahsup da o yılın geliri üzerinden hesaplanacak olan Gelir Vergisinden yapılır.

Meselâ, 1964 yılında ödenmiş olan bir bina vergisinin 1965 yılı geliri üzerinden hesaplanan Gelir Vergisinden mahsubu mümkün değildir.

3 — Gelir Vergisinin bina veya arazi iradına isabet eden kısmı, bunların gelire olan nisbeti üzerinden hesaplanır.

Yukarıki misalde 12000 liralık gelir içinde bina iradı 6000 lira yani % 50 idi. Şu halde bunların toplamının Gelir Vergisi olan 1800 liranın % 50'si de (900 lira) bina iradına isabet eden Gelir Vergisidir.

4 — Bina vergisinden geçici muafiyete tabi olan binaların hesaplanacak vergileri aynen ödenmiş vergiler gibi Gelir Vergisinden indirilir.

Bilindiği üzere bazı binalar, bina vergisinden geçici olarak muafırlar. 5 yıl, 10 yıl gibi. Muaflik döneminde Bina, Buhran ve Müdafaa Vergileri de hesaplanır fakat Bina Vergisi muaflik süresinde ödenmez. İşte, muaf olan bir binanın geliri dolayısıyla hesaplanan Gelir Vergisinden, ödenmemiş olan bina vergileri de mahsup edilir.

Vergi mahsupları konusunda, bina ve arazi vergilerinden başka, tev-kif yoluyla ödenen vergileri, götürü usulde tesbit edilmiş olan kazanç ve ücretler dolayısıyla ödenmiş olan vergileri, yabancı memleketlerde ödenen vergileri de zikretmek mümkündür.

Bu vergiler Gayrimenkul Sermaye İradı dışındaki kazanç ve iratlarından kesilmiş olan vergilerdir.

ASPETTI E TENDENZE DELLA RIFORMA TRIBUTARIA IN ITALIA

Prof. Dott. Ugo SORBI
Università degli Studi di Parma

1 — Il crescente dinamismo produttivo e finanziario che ha caratterizzato la vita economica dell'Italia negli ultimi 20 anni, ha provocato notevoli ripercussioni anche sul sistema tributario vigente, in quanto si è dimostrato del tutto insufficiente a fare fronte a tale dinamismo e, soprattutto, a tendere ad una sempre maggiore perequazione tributaria.

Nel quadro di una tale situazione è opportuno tracciare brevemente quali sono le principali innovazioni previste da un recente decreto-legge di delega al Governo approvato in Italia dal Consiglio dei Ministri.

In sostanza, *la base della riforma è data da una unificazione e, di conseguenza, da una semplificazione del sistema impositivo.*

* * *

2 — Infatti, i 19 tributi oggi esistenti a favore dello Stato saranno sostituiti da sole 3 imposte, precisamente :

Imposta sul reddito della persona fisica;
Imposta sul reddito della persona giuridica;
Imposta sul valore aggiunto (I.V.A.).

Per quanto si riferisce ai 10 tributi a favore degli enti locali (Province, Comuni, ecc.) verranno sostituiti anche essi da 3 sole imposte, e cioè :

Imposta sui redditi di natura patrimoniale;
Imposta integrativa comunale sui consumi;
Imposta comunale sull'incremento di valore dell'immobile.

Le nuove disposizioni verranno emanate entro tre anni dalla data di entrata in vigore della legge di delega al governo, con uno o più decreti aventi valore di legge ordinaria, su proposta del presidente del Consiglio.

dei Ministri, di concerto con i ministri per l'Interno, le Finanze, il Tesoro e il Bilancio, sentito il parere di una commissione composta da nove senatori e nove deputati.

* * *

3 — Come giudizio riassuntivo si può dire che il progetto è buono in quanto viene incontro alle sentite esigenze di una maggiore snellezza e modernità nel settore dei tributi e soprattutto ad una più sostanziale perequazione tra le diverse categorie dei contribuenti anche e soprattutto in relazione ad una maggiore semplificazione del sistema tributario.

Al fine anche di rendere più comprensive le successive considerazioni che andremo a fare, crediamo opportuno di esporre ora in un quadro sinottico, quella che sarà la nuova situazione tributaria, a favore rispettivamente dello Stato e degli enti locali, con le relative aliquote per ciascuna imposta, le modalità di accertamento delle medesime, l'oggetto che sarà colpito, nonché l'elenco dei tributi sostituiti :

LE PRINCIPALI INNOVAZIONI DELLA RIFORMA TRIBUTARIA

A FAVORE DELLO STATO

Nuove imposte	Aliquota	Accertamento	Oggetto	Tributi aboliti
1 — Imposta sul reddito delle persone fisiche	Progressiva per scaglioni, dal 7 al 70%	<ul style="list-style-type: none"> — a cura dello Stato — in base a dichiarazione 	reddito complessivo netto costituito da tutti i redditi propri del soggetto o a lui imputati in ragione di rapporti familiari	<ul style="list-style-type: none"> — imposta complementare — imposta di famiglia — imposta sul valore locativo — imposta sulle macchine da caffè espresso — contributo per la manutenzione delle opere di fognatura — contributo speciale di cura — contribuzioni spettanti e tassa di multa applicati nelle stazioni di soggiorno, di cura e di turismo
2 — Imposta sul reddito delle persone giuridiche	proporzionale 32 per cento	<ul style="list-style-type: none"> — a cura dello Stato — in base a dichiarazione 	reddito complessivo netto	<ul style="list-style-type: none"> — imposta sulle società — imposta sulle obbligazioni

A FAVORE DELLO STATO

Nuove imposte	Aliquota	Accertamento	Oggetto	Tributi aboliti
3 — Imposta sul valore aggiunto	10 per cento	— a cura dello Stato — in base a fattura o altro documento con detrazione del l'IVA e dell'imposta di registro assolte in dipendenza della acquisizione di beni o di servizi — obbligo di rivalsa — dichiarazione e versamento mensili	cessione di beni, ad eccezione dei terreni, dei crediti, dei titoli non rappresentativi di merci e delle quote sociali, effettuate da tutti gli imprenditori, tranne i detaglianti sulle importazioni e sulle prestazioni di servizi	— IGE — imposta di congruaglio all'importazione — tasse di bollo sui documenti di trasporto — tassa sulle carte da gioco — tassa sulla radiodiffusione sugli apparecchi TV e radio — imposta sui dischi fonografici e altri apparecchi per la riproduzione del suono — imposte di fabbricazione — su : a) filati b) oli e grassi animali c) organi di illuminazione elettrica e) surrogati di caffè — imposta sulla pubblicità — tassa sulle anticipazioni o sovvenzioni contro deposito o pegno

A FAVORE DEGLI ENTI LOCALI

Nuove imposte	Aliquota	Accertamento	Oggetto	
--- Imposta sui redditi di natura patrimoniale	proporzionale, variabile dall "8 per cento, di cui : al Comune 6 % alla provincia 1,5 % alla C. di C. 0,5 % Totale 8,-- % al 12 per cento, di cui : al Comune 8,5 % alla provincia 2,5 % alla C. di C. 1,-- % Totale 12,-- %	--- a cura dello Stato --- in base a dichiarazione	reddito complessivo netto delle persone giuridiche e dei singoli redditi di terreni agrari, di fabbricati, di capitale e di impresa	--- imposta terreni --- imposta sui redditi agrari --- imposta di R.M. --- imposta speciale sul reddito di fabbricati di lusso e relative sovrimposte --- ICAP e addizionale provinciale --- imposta camerale --- addizionali erariali e locali agli indicati tributi

A FAVORE DEGLI ENTI LOCALI

Nuove imposte	Aliquota	Accertamento	Oggetto	Tributi aboliti
2 — Imposta integrativa comunale sui consumi	base : 5 per cento variabile dall'1 al 10 per cento per determinate categorie di beni o di servizi Ripartizione del gettito tra i comuni secondo parametri	— a cura dello Stato — in base a fattura obbligo di rivalsa — versamento dell'imposta a periodi decedali ad un fondo presso la cassa depositi e prestiti	cessione di beni mobili, ad eccezione dei beni di prima necessità, dei beni esportati, dei crediti, dei titoli non rappresentativi di merci effettuati da tutti gli imprenditori, tranne i dettaglianti, sulle prestazioni di servizi rese da imprenditori o da altri soggetti determinati dalla legge	— imposta comunale di consumo compreso il diritto speciale sulle acque da tavola
3 — Imposta comunale sull'incremento di valore degli immobili	per scaglioni (con aliquote stabilite dai Comuni) dal 3 al 30 per cento sulla differenza tra il valore dell'immobile alla data della alienazione e il valore di esso alla data dell'acquisizione per atto tra vivi o per causa di morte, aumentato delle spese di acquisto, di costruzione e incrementative	— a cura dello Stato — in base a dichiarazione	incremento di valore degli immobili esclusi gli stabilimenti industriali, realizzati da soggetti diversi dalle persone giuridiche mediante alienazione a titolo oneroso	— imposta sull'incremento di valore delle aree fabbricabili e dei contributi di miglioria a favore dello Stato, dei Comuni, delle Provincie

* * *

4 — Risulta chiaro dal quadro sinottico riportato che l'imposta base sarà quella sul reddito delle persone fisiche, in quanto, secondo il progetto di riforma, dovrà assumere il ruolo di imposta principe, sostituendo l'attuale imposta complementare che ha avuto finora un gettito quanto mai modesto, se confrontato con quello delle altre imposte.

Funzione di imposta complementare avrà l'imposta locale sui redditi di natura patrimoniale (reddito di terreni agrari, fabbricati, di capitali e di imprese - soggetti diversi dalle persone giuridiche).

Questa imposta, infatti, dovrà accentuare, mediante una per quanto possibile accurata discriminazione qualitativa, l'onere fiscale a carico dei precisati redditi in confronto dei redditi di lavoro.

Ne risulta, quindi, una notevole *strumentalità sociale* della nuova riforma tributaria, resa anche più evidente dalla progressività delle imposte personali.

Questa imposta, infatti, avrà un'aliquota progressiva per scaglioni, crescente del 7% (reddito fino a 500.000 lire) del 70% (redditi eccedenti a 500 milioni di lire).

Vi è da rilevare, inoltre, le modeste variabilità delle imposte locali sui redditi di natura patrimoniale a favore dei Comuni, le Provincie e le Camere di Commercio, dall'8 al 12%.

Nel complesso, dunque, il carico fiscale complessivo massimo, per redditi elevati, dovrebbe arrivare intorno al 75% e forse anche superarlo se si tiene presente che, pur essendo a base della riforma l'accertamento analitico, non sarà del tutto abbandonato il sistema induttivo, con le ben note conseguenze, trattandosi di valutazione soggettiva e quindi possibile di sbaglio.

* * *

5 — Precisato quanto sopra è forse il caso di fare alcune osservazioni critiche sopra le richiamate principali innovazioni della riforma tributaria.

La prima e più importante ragione di perplessità può essere offerta dal fatto che la determinazione del reddito complessivo sarà fatta in via analitica sulla base dei singoli redditi che lo compongono, salvo ricorso

alla determinazione sintetica quando vi siano elementi presuntivi di evasione.

Pur riconoscendo appieno il lodevole intento del legislatore di fare fronte a eventuali non impossibili evasioni fiscali, non possiamo non rilevare una eccessiva genericità di dizione che potrebbe dare adito, in sede pratica, a interpretazioni soggettive non sempre equilibrate e soprattutto eque.

Certo si è che l'annunciata riforma tributaria in Italia rappresenta un elemento indispensabile, come si è detto, agli inizi per "appoggiare" direttamente e indirettamente l'incessante notevole sviluppo tecnologico produttivo ed economico di questo paese, in quanto permetta il conseguimento di una sostanziale e non effimera giustizia tributaria.

Si tratta di un aspetto economico, sociale e politico che rappresenta oggi una tra le esigenze più fortemente sentite da tutti, e in particolare — elemento questo tutt'altro che trascurabile — dalla crescente massa di individui a reddito fisso, che rappresenta la categoria più solida e importante di ogni paese civile, e così dell'Italia, e sulla quale ricade, in definitiva, l'onere tributario maggiore.

D'altra parte è opportuno anche tenere presente come insigni maestri di Scienza delle finanze non hanno mai mancato di fare presente che aliquote eccessivamente elevate non hanno mai consentito, e mai consentiranno, ci permettiamo di aggiungere noi, il conseguimento di una vera perequazione tributaria, in quanto fonte incessante di evasione di ogni tipo.

Ma è da credere che, proprio per evitare questo fatto, si cercherà in Italia di sagacemente e ponderatamente dosare l'applicazione di questa attesa e sostanzialmente buona riforma tributaria.

ANAHATLARIYLA İTALYA'DA VERGİ REFORMU

Prof. Dr. Ugo SORBI
Parma Üniversitesi

1. Son 20 yıldır İtalya'da ekonomik hayata gittikçe artan bir şekilde hakim olan üretimsel dinamizmin yürürlükteki vergi sistemi üzerinde de büyük reperküsyonları görülmüş, bu çeşit bir dinamizm ve özellikle gittikçe daha gelişen bir vergi adaleti karşısında yürürlükteki vergi sistemi tam manasıyla yetersizliğini ispat etmiştir.

Bu durumda, İtalya'da Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan ve Hükümete vergi reformu ile ilgili kanun hazırlamak yetkisi veren kanun-kararnamede (decreto-legge) öngörülen başlıca yenilikleri anahatlarıyla gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Esas itibariyle *reformun temelini vergi sisteminin ünifikasyonu ve, dolayısıyla basitleştirilmesi teşkil etmektedir.*

2. Nitekim bugün için mevcut olan ve sayıları 19 u bulan çeşitli Devlet vergileri yerlerini sadece 3 vergiye bırakacaklardır. Yani :

*Hakiki şahıslardan alınacak gelir vergisi,
Tüzel kişilerin gelirleri üzerinden alınacak vergi
Katma değer vergisi (I.V.A.).¹*

Mevcut 10 adet Mahalli İdareler (İller, Komünler vb.) vergileri yerine de yine 3 vergi konulacaktır. Yani:

*Patrimuan gelirleri üzerinden alınan vergi,
Tamamlayıcı mahiyette belediyeye tüketim vergisi,
Gayrimenkuller üzerinden alınan değer artışları vergisi.*

Yeni hükümler 9 Senatör ve 9 Milletvekilinden meydana gelen bir komisyonun mütalâasını alarak İçişleri, Maliye, Hazine ve Bütçe Bakanlarının Başbakan ile birlikte teklifi üzerine Hükümete vergi reformu konusun-

1) Bu vergi literatürde "T.V.A." (Taxe a la valeur ajoutée) olarak geçmektedir. (Çevirenin notu)

da yetki veren kanunun yürürlüğe girişinden itibaren üç sene içinde ordiner kanun değerinde bir veya birden fazla karamame ile yürürlüğe konulacaktır.

3. Bu konuda yargımızı özetleyecek olursak, proje, vergi sektöründe ihtiyaç duyulan daha büyük bir çeviklik (snellezza) ve modernlik icaplarına cevap verebildiği ve bilhassa muhtelif mükellef kategorileri arasında, özellikle vergi sisteminin daha ziyade basitleştirilmesi ile ilgili olarak, daha esaslı bir adalet ihtiyacını karşılayabildiği ölçüde faydalıdır.

İleriki izahlarımızın daha iyi anlaşılabilmesini temin gayesiyle Devlet ve mahalli idareler vergilerinin reformdan sonra alacakları şekli, her verginin nispetini, tarh (accertamento) ve konusunu, ve hangi verginin yerine geçeceğini synoptique bir tablo halinde göstermenin faydalı olacağını sanırım.

VERGİ REFORMUNUN BAŞLICA YENİLİKLERİ

DEVLET VERGİLERİ

Yeni vergiler	Nispet	Tarih	Konu	Kaldırılan vergiler
1. Hakiki şahısların gelirleri üzerinden alınan vergi	% 7 den % 70 e kadar trans itibariyle mütetrakki	Devlet tarafından Beyanname usulüyle	Mükellef tarafından gerçekleştirilen veya aile ilişkileri yoluyla mükellefe mal edilen mevcut gelirden teşekkül eden net gelir toplamı	Tamamlayıcı gelir vergisi Aile vergisi "Caffé espresso" makinelere alınmış vergi Kanalizasyon bakım katkı vergisi Özel tedavi katkı vergisi Turistik sayfiye mahalleri ve banliyölerde umumî temsiller ve müzikten alınan katkı vergisi
2. Tüzel kişilerin gelirleri üzerinden alınan vergi	% 32 nispetinde, mütetasip	Devlet tarafından Beyanname usulüyle	Tüm net gelir	Kurumlar vergisi Obligasyonlar üzerinden alınan vergi

DEVLET VERGİLERİ

Yeni vergiler	Nispet	Tarih	Konu	Kaldırılan vergiler
3. Katma değer vergisi	% 10	— Devlet tarafından — Mal ve hizmet satın alınması ile ilgili olarak ödenen kayıt harcı ve katma değer vergisi düşüldükten sonra fatura veya diğer bir doküman esas alınarak — Telâfi mecburiyeti — Aylık beyan ve ödeme	Perakendeciler haricinde kalan bütün müteşebbisler tarafından arazi, kredi satışları, karşılıksız senetler ve sosyal paylar dışında yapılan bütün satışlar ithalât ve hizmet edatları	— IGE (Genel irat vergisi) — İhracat muafiyetini ithalâtta giderme vergisi — Nakliyat evrakları harç pulu — Oyun kâğıtları harcı — Radyo yayını, ve radyo ve TV araçları vergisi — Plâk ve diğer ses kayıt cihazları vergisi — a) Dokuma ipliği b) Hayvani yağlar c) Nebati yağlar d) Elektrikli aydınlatma organları e) Kahve benzerleri üzerinden alınan muamele vergisi — Reklam vergisi — Rehin veya deposito karşılığı avans ve subvanşyonlar üzerinden alınan vergi.

MAHALLİ İDARELER VERGİLERİ

Yeni vergiler	Nispet	Tarh	Konu	Kaldırılan vergiler
1. Patrimuan gelirleri üzerinden alınan vergi	— % 8 den % 12 ye kadar, mütenasip: % 8 olduğu takdirde bunun % 6 sı Komüne, % 1,5 i illere, % 0,5 i Ticaret Odasına, % 12 olduğu takdirde % 8,5 i Komüne % 2,5 i illere, % 1,0 i Ticaret Odasına	— Devlet tarafından — Beyanname usulüyle	— Tüzel kişilerin net gelirlerinin toplamı ve münferit arazi, tarım, bina, kapital ve işletme gelirleri	— Arazi vergisi — Tarım gelirleri vergisi — Bina vergisi — Ricchezza Mobile (menkul sermaye iradi) vergisi — Lüks binaların geliri üzerinden alınan özel vergi ve ilgili munzam vergiler — ICAP ve il zamları — Ticaret ve Sanayi Odaları aidatları — Yukarıdaki vergilere eklenen hazine ve mahalli idareler zamları

MAHALLİ İDARELER VERGİLERİ

Yeni vergiler	Nispet	Tarih	Konu	Kaldırılan vergiler
2. Tamamlayıcı mahiyette belediye tüketim vergisi.	Taban: % 5 Belirli bazı mal ve hizmet kategorileri için % 1 den % 10 a kadar değişen nispetler. Gelirin parametrelerine göre komünler arasında dağılımı.	— Devlet tarafından — Fatura usulüyle — Telif mecburiyeti — Vergi onar günlük periodlarla "Cassa depositi e prestiti" de açılan bir fona yatırılır.	Parakendeciler haricinde bütün müteşebbisler tarafından yapılan ve ilk ihtiyaç maddeleri, karşılıksız senetler dışında kalan bütün mal satışları, müteşebbisler veya Kanununun 117 nci maddesinde belirtilen diğer şahısların hizmet edaları üzerindedir.	Memba suları üzerindeki özel hak dahil belediye istihlak vergisi.
3. Gayrimenkuller üzerinden alınan belediye değer artışı vergisi.	Gayrimenkulün satış tarihindeki değeri ile diğer arasında bir hukuksal fiil veya vasiyet yoluyla devredildiği tarihteki değerine, alış, inşaat ve ilâve masrafların katılması ile bulunan farkın % 3 ünden % 10 una kadar (Belediyeler tarafından tesbit edilen nispetlerde) transz olarak.	— Devlet tarafından — Beyanname usulü ile.	Sanayi tesisleri dışında tüzel kişiler olmayan şahıslar tarafından yapılan satışlar yoluyla gayrimenkullerin değer artışı.	Devlet, belediyeler ve diğer şahısların belediye vergileri ile arazi değer artışı üzerindeki diğer vergiler.

4. Yukarıya çıkarılan synoptique tabloda açıkça görüleceği üzere temel vergiyi hakiki şahısların gelirleri üzerinden alacak vergi teşkil edecek, reform projesine göre bu gelir vergisi esas (principe) vergi rolünü oynayarak, şimdiye kadar diğer vergilere nazaran oldukça mütevazı bir gelir temin eden tamamlayıcı gelir vergisi (imposta complementare) yerine geçecektir.

Tamamlayıcı gelir vergisinin görevini ise patrimonial gelirleri (ekilebilir topraklar, binalar, tüzel kişiler dışında muhtelif mükellefler-kapital ve işletme gelirleri) üzerinden mahalli idareler tarafından alınacak vergi görecektir.

Nitekim bu vergi ile, mümkün olan nispette titizlikle kaynak tefriki (discriminazione qualitativa) yoluyla yukarıda belirtilen gelirler çalışmadan elde edilen gelirlere oranla daha ziyade vergilendirilebilecektir.

Böylece, sonuç olarak yeni vergi reformu büyük ölçüde bir *sosyal vasıta* durumu (strumentalità sociale) arz etmekte ve bu, şahsi vergilerin müterakkiliği ile daha belirli bir hal almaktadır.

Nitekim bu vergi % 7 den (500.000 Lirete kadar gelirler) % 70 e kadar (500.000.000 Lireti aşan gelirler) artan nispette tranş itibarıyla müterakkilik (progressività per scaglioni) arzedecektir.

Ayrıca komünler, iller ve ticaret odaları tarafından patrimonial gelirlere alınmış mahalli vergilerin oranında % 8 den % 12 ye kadar gibi çok az bir fark bulunduğunu belirtmek de yerinde olur.

Şu halde bütünüyle (nel complesso) yüksek gelirler üzerine düşecek vergi yükü % 75 civarında olacak ve hattâ, reform temelini *analitique* tarh teşkil ettiği halde *inductif* sistemin tamamiyle terkedilmeyeceği, bunun da sübjektif bir değerlendirme olması dolayısıyla yanlışlığa müsait tarafları göz önünde tutulursa, % 75 i de aşabilecektir.

5. Buraya kadarki izahlarımız sonunda vergi reformunun getireceğinden bahsedilen başlıca yenilikler hakkında bazı tenkitlerde bulunmanın da belki zamanı gelmiştir.

İlk ve en önemli tereddüt unsuru toplam gelirin münferit gelirler taban alınarak analitik yoldan tespiti, ancak kaçırma olduğuna dair tahmin mevcut olduğunda sentetik tespit (determinazione sintetica) yoluna gidilmesi hususudur.

Kanun koyucunun hiç bir zaman kaçınılamayacak muhtemel vergi kaçakçılıklarına karşı koyabilmek gibi övgüye deyer niyetini tam mânâ-

sıyla takdir etsek bile, uygulama alanında her zaman dengeli ve özellikle adil olamayacak sübjektif yorumlamalara yol açabilecek tarzda ve aşırı derecede genellik ifade eden deyimlerin mevcudiyetini de (*eccessiva genericità di dizione*) belirtmeden yapamayacağız.

Önceden de söylendiği üzere, başlangıçta ülkemizin büyük ölçüde ve aralıksız teknolojik-produktif ve ekonomik gelişmesini doğrudan doğruya ve vasıtalı olarak *desteklemek*, dolayısıyla zayıf olmayan esaslı bir vergi adaletine ulaşabilmek için İtalyada yapılacağı haber verilen vergi reformu muhakkak gerçekleştirilmesi gereken bir işlemdir.

Bu husus, günümüzde herkes tarafından ve özellikle her medeni ülkenin ve dolayısıyla İtalya'nın en büyük (*solida*) ve önemli sınıfını teşkil eden, neticede en büyük vergi yükünü omuzlarında taşıyan ve gittikçe genişleyen sabit gelirliler kitlesinin en ziyade duyduğu ekonomik, sosyal ve politik ihtiyaçlar arasındadır ve bu hususun hiç bir şekilde ihmal edilmemesi gerekir.

Diğer taraftan ünlü maliye hocalarının vergilemede aşırı derecede yüksek nispetlerin kesintisiz ve her tip vergi kaçakçılığı için kaynak teşkil ettiği ve bu yüzden hiç bir zaman bu yolla hakiki bir vergi adaletine ulaşamadığını (ve naçiz kanaatimize göre ulaşamayacaktır da) ifadeden bir an olsun geri kalmadıklarını belirtmek gereklidir.

Bununla beraber, şuna da inanmak gerekir ki, sırf bu durumu önlemek için İtalyada bu özlenen ve esasında iyi olan vergi reformunun uygulanmasında ölçünün temkinle ve akıllıca kullanılması için çalışılacaktır.

Tercüme Eden : İlhan ÖZAY

DEVLET BORÇLARININ İDARESİNDE FAİZ PROBLEMİ

Doç. Dr. Sevim GÖRGÜN
İktisat Fakültesi

Borç idaresi, merkez bankası, hazine veya diğer bir yetkili organ tarafından alınan ve kişilerin ve kuruluşların elinde mevcut devlet borç senetlerinin miktarında veya çeşitlerinde yapılacak değişikliklerle ilgili kararlardır. Borç idaresinde rasyonelliğin sağlanması için bu kararların borçlanma ile güdülen gayeye uygun olması gerekir. Devlet borçlarının temel gayesi ise ekonomide likiditeyi ve dolayısı ile özel harcamaları azaltmaktır. Devlet, özel harcamaları iki gaye için kısmak ister. Bunlardan birincisi kamu harcamalarını arttırmak arzusudur. Tam istihdamın mevcut olduğu durumlarda iktisadî dengenin bozulmaması için özel harcamaların devletin kullandığı kaynaklarda meydana gelecek artış miktarında kısılması gerekir. Bunu sağlamak için devlet ya vergilerin miktarını arttıracak veya borçlanmaya gidecektir. Özellikle yeni vergilerin iktisadî kararlar veya iktisadî denge üzerinde olumsuz bazı etkiler meydana getireceği tahmin ediliyorsa, meselâ yeni vergilerin özel harcamaların istihlâk ve yatırım arasında dağılımında istihlâk lehine bir değişiklik yapacağı veya ekonomide deflasyonist bir temayül meydana getireceği tahmin ediliyorsa, devlet kamu kesimine yeni kaynak sağlamak için borçlanmayı vergiye tercih eder. Enflasyonun mevcut olduğu bir ekonomide devlet borçlanmayı dengeye getirici maliye politikasının bir aracı olarak kullanır. Bu devletin borçlanmaya gitmesinin ikinci sebebidir. Bu durumda istenilen kamu harcamalarını arttırmak değil özel harcamaları kısarak toplam harcamalarda net bir azalma meydana getirmektir.

Meseleye geniş bir açıdan bakıldığında özel harcamaların kısılması ile sonuçlanan bu iki durum arasında büyük bir fark olmadığı görülür. Kamu harcamalarını arttırmak gerektiği zaman, devlet lüzumlu nakdi kaynağı vergi veya kişi ve müesseselerden borçlanmak yolu ile değil, para basarak veya merkez bankasından borçlanarak sağlaması her zaman mümkündür. Vergi veya borçlanmayı tercih etmesinin sebebi ekonomide mevcut dengeyi muhafaza etmek, diğer bir deyişle enflasyona mani olmaktır.

Borçlanma yolu ile ekonomideki likiditenin azaltılmasının tercih edildiği zaman ödünç alman likiditeye karşılık bir bedel —faiz— demek zorunluluğu vardır. Borç idaresinde karşılaşılan en önemli problemlerden biri bu bedelin —faiz haddinin— tesbitidir, nk etkin borç idaresinin Şartlarından biri belirli bir miktar likiditeyi mümkün olan en ucuz fiatda devralmaktır.

Bu yazıda devlet borçlarının faiz yükü ile ilgili problemleri i borçlar açısından inceliyeceğiz, nk dış borçların likidite ve toplam kaynaklar üzerindeki etkileri farklı olduğu gibi dış borç faizlerinin ortaya koyduğu problemler de değişiktir. Cebri borçlar ve kamu sektörü içinde ve merkez bankasından borçlanmalar da konu dışı bırakılmıştır, nk, faiz haddi cebri borçlanmanın başarisında önemli rol oynamaz. Kamu kesimi içindeki borçlanma özel harcamalara tesir etmez, merkez bankasından borçlanma ise özel harcamaları kısıtlamayıp, arttırır.

Faiz demelerinin mümkün olan en düşük seviyede tutulmasını gerektiren hususlar :

Devlet faiz ödemeleri için gerekli kaynakları üç Şekilde temin eder; diğer kamu harcamalarında ödediği faiz miktarına eşit bir kısıntı yapar, aldığı vergileri bu miktarda arttırır, veya faiz demelerine eşit miktarda yeniden borçlanmaya gider. Bu üç kaynakdan herhangi birinden yapılan faiz ödemeleri, eğer yüksek miktarlara ulaşırsa, borçlanmanın gayesi ile çelişen durumlar meydana getireceği gibi ekonomi üzerinde diğer bazı olumsuz etkileri de olur.

Borçlanmanın esas sebebinin devlet hizmetleri için gerekli ilâve kaynak temini olduğu durumlarda, borç faizlerinin diğer kamu giderlerinde yapılacak kısıntı ile ödenmesi borçlanmanın kamu kaynaklarına yaptığı net ilveyi azaltarak, borçlanmanın gayesi ile çelişecektir. Faiz demelerinin kaynağı borçlanma ile temin edilirse, bu borç artışına sebep olarak veya borçların gerektiği zaman azaltılmasına bir engel teşkil ederek, borç yapısının esnekliğini azaltacaktır. Diğer kamu giderlerinde olduğu gibi faiz ödemelerinin de esas kaynağı vergilerdir; ancak borçlanmanın vergiye tercih edilmesinin bir sebebi yüksek vergi oranlarının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak olduğuna göre, faiz ödemelerinin yüksek miktarlara ulaşması, vergilerde bazı önemli artışlarla sonuçlanarak, borçlanmanın temel gayesi ile çelişecektir. Borçlanma ile temin edilen fonlar ekonominin genel produktivitesini arttıracak harcamalarda kullanıldığı takdirde milli gelir ve buna paralel olarak vergi gelirleri, ye-

ni vergilere veya vergi oranlarında değişikliğe lüzum kalmadan kendiliğinden artabilir. Ancak faiz ödemeleri büyük bir ihtimalle bu gibi bir tesirin meydana gelmesinden çok daha evvel başlayacaktır, çünkü, kamu programlarından bir çoğu, yapıları icabı, belirli bir süre sonunda produktiviteye tesir ederler.

Problemi anti-enflasyonist bir maliye politikası açısından ele alacak olursak, faiz ödemelerinin yüksek miktarlara ulaşmasının borçlanmanın hedefi ile çelişik bir durum meydana getirdiğini görürüz. Borçlanma ile özel kesimden aktarılan likidite, faiz ödemeleri yolu ile tekrar özel kesime transfer edileceğinden faiz ödemelerinin miktarı ne kadar büyük olursa, borçlanmanın meydana getireceği net deflasyonist etki o kadar az olacaktır.

Faiz ödemelerinin ekonomi üzerinde meydana getireceği diğer olumsuz etkilere gelince, bunlardan bir tanesi faiz ödemelerinin gelirler arasındaki farkları arttırıcı yönde bir değişiklik meydana getirmesidir. Borç senetlerine genellikle yüksek gelir gruplarında bulunan kişiler sahip olur, vergi ödemeleri ise, bir çok memleketlerde yapılan vergi yükü dağılımı araştırmalarına göre gelir grupları arasında az çok eş bir oranda dağılmaktadır. Yüksek gelir gruplarına diğer gelir gruplarından faiz ödemeleri yolu ile yapılan transferin gelir farklarını arttırıcı etkisi ödemelerin miktarı arttıkça kuvvetlenecektir.

Borç senetlerinin faizi tesbit edilirken göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus, bunun özel borç senetlerinin faizleri üzerindeki etkisidir. Devlet senetlerini talep eden fonlar özel senetleri talep eden fonlardan tamamen ayrı olmadığı için devletin faiz haddini yüksek tesbit etmesi özel borç senetleri için talep edilen faizin yükselmesine sebep olacaktır. Bu özel yatırımların azalması sonucunu meydana getirebilir.

Yukarda açıklanan mülahazalar borç idaresinde etkinliğini sağlaması için faiz ödemelerinin mümkün olan en düşük seviyede tutulmasının niçin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Para otoritesini kontrolü altında tuttuğu için devlet para hacmini arttırarak faiz haddinin düşmesini sağlayabilir. Ancak bu çeşit bir genişletici politika, özellikle enflasyonist devrelerde, borçlanma politikasının gayesi ile gelişir. Kaldı ki, para hacminde artışlar belirli bir nokta aşıldıktan sonra, faiz haddinde önemli bir düşme meydana getirmez. Nihayet, biraz evvel de belirttiğimiz gibi, sermaye piyasasında tek alıcı devlet değildir, özel firmalarla rekabet etmek zorundadır ve bu durum onun faiz haddini kontrol etme imkânını kısıtlar.

Bu şartlar altında devletin faiz yükünü optimum bir seviyede tutabilmesi ancak likit fonlara olan talebini sermaye piyasasına ikraz edilen fonların özelliklerine göre ayarlayabilirse mümkün olur. Sermaye piyasasına arz edilen fonlar için talep edilen faiz bu fonların özelliklerine göre değişmektedir. Devlet likit fonlara olan ihtiyacını sermaye piyasasına arz edilen en düşük faizli fonlardan karşılayabildiği ölçüde faiz ödemelerini asgari bir seviyede tutar. Ancak bu hususda göz önünde tutulması gereken bir nokta, devletin borçlanma politikasının gayelerine uygun bazı özellikleri olan fonları talep edeceğidir. En düşük faizli fonların özellikleri bu özelliklere uymuyorsa, devlet bu özelliklere sahip fonlar arasından faizi en düşük olan ile ihtiyacını karşılamak zorundadır. Bu durumda faiz ödemelerinin mümkün olan en düşük seviyede değil, optimum bir seviyede tesbiti bahis konusu olmaktadır. Aşağıda, değişik borç senetleri için talep edilen faizin farklı olmasına sebep olan özellikleri inceliyeceğiz. Ondan sonra, borçlanma politikasının gayesini gerçekleştirip aynı zamanda faiz ödemelerini optimum bir seviyede tutan borç senetleri bileşimini hakkında, dört ayrı ekonomik durumu ele alarak, bazı sonuçlara varmağa çalışacağız.

Faiz farklarının sebepleri :

Borç senetleri için talep edilen faizi tayin eden en önemli özellik senedin vadesidir. İtfa şartlarında ve tedavül imkânlarında alacaklılara tanınan menfaatler igibi borç senetlerinin diğer farklılaştırıcı özellikleri, gerçekte vade farkını telâfi etmek gayesini güden tedbirlerdir. Uzun vadeli senetlerin faizi kısa vadeli senetlerden daha yüksektir. Bu farkı senetlerin likiditeleri, faiz haddi ile ilgili ileriye ait tahminler, ve kısa ve uzun vadeli fonlara olan talep tayin eder¹.

Uzun vadeli senetlerin likiditeleri kısa vadeli senetlerden daha azdır ve alacaklı uzun bir süre likiditeden vazgeçmek için daha yüksek bir bedel talep edecektir, çünkü gelecekteki likidite talebini kesinlikle tahmin etmesine çoğu zaman imkân yoktur. Sahip olduğu likit fonları bağladığı sürenin bitmesinden evvel elindeki borç senedini paraya çevirmek ihtiyacını hissedebilir. Tedavül imkânının sağlandığı durumlarda alacaklının bunu yapması da mümkündür, ancak, eğer o süre içinde borç senedinin değerinde bir azalma meydana gelmişse bir sermaye kaybına uğrayacak-

1) Newlyn, W. T. **Theory of Money**, Calderon Press, Oxford 1962. s. 110-118

tır. Uzun vadeli fonları arzedenler, paranın değeri ve likidite ihtiyacı ile ilgili bu rizikoları telafi etmek için, daha yüksek bir faiz talep ederler. Bu durumda faiz riziko primini de içine alır. Borç senedinin değerinin artması ihtimali de bahis konusu olabilir. Fakat devlet tahvillerini satın alanlar genellikle zarara uğramak rizikosuna karşı çok hassas kişilerdir ve geleceğe ait tahminlerinde sermaye kaybı ihtimaline sermaye kazancı ihtimalinden daha fazla ağırlık verirler.

Uzun vadeli borç senetleri ile kısa vadeli borç senetleri arasındaki faiz farkını etkileyen faktör sadece likiditeden daha uzun bir süre vaz geçmenin sebep olduğu riziko değildir. Bunda faiz haddindeki değişikliklerle ilgili ileriye ait tahminler de rol oynar. Bekleyişler yaklaşımına göre, eğer alacaklı ilerde faiz haddinin yükseleceğini tahmin ediyorsa kısa vadeli tahvilleri tercih edecektir, aksi halde yükselen faiz haddinden istifade edemeyeceği için gelir kaybına uğruyacaktır. Faiz haddinin düşeceği tahmin ediliyorsa, uzun vadeli borçlanmayı tercih ederek kendini faizin düşmesinden meydana gelecek gelir kaybına karşı korur. Faiz haddi ile ilgili tahminler borçluları tamamen aksi yönde etkiler. Faiz haddinin düşeceğini tahmin ediyorlarsa kısa vadeli senetleri, yükseleceğini tahmin ediyorlarsa uzun vadeli senetleri, tercih ederler. Netice olarak, faiz haddinin yükselmesi bekleniyorsa uzun senetlere olan talep artar, bunların arzı azalır ve faizi yükselir. Böylece kısa vadeli senetlerle uzun vadeli senetler arasındaki faiz farkı büyümüş olur. Faiz haddinin düşmesi bekleniyorsa kısa vadeli senetlere olan talep artar, bunların arzı azalır ve faizi yükselir. Bu durumda uzun ve kısa vadeli senetlerin faizleri arasında ki fark azalır.

Faiz hadlerine tesir eden diğer bir husus kısa ve uzun vadeli fonlara olan ihtiyaçtır. Genellikle borçlular ihtiyaçlarına uygun vadede fon talep ederler. Eğer kısa vadeli fonlara olan ihtiyaç çok fazla ise bunların faizi bir müddet için uzun vadeli senetlerin faizini aşabilir. Ancak likidite ait tahminlerden dolayı uzun vadeli fonların arzı daha az olduğu için bu durum fazla devam etmez.

Yukarda kısaca izah edilen faktörlerin etkisi sonucu, bazı olagan üstü durumlar hariç kısa vadeli borç senetlerinin faizi uzun vadeli borç senetlerinden daha düşük olmakta, fakat aradaki fark değişik faktörlerin nisbî etkisine göre değişmektedir. Daha evvel işaret ettiğimiz gibi, alacaklılara tanınan bazı imtiyazlarla devlet bu farkı azaltarak, düşük faizli ve uzun vadeli borç senetlerini alacaklı bakımından daha cazip bir hale getirebilir. Meselâ uzun vadeli borç senetlerine tanınan ikrazda itfâ hak-

kı, bu gibi senetlerin vadesine bir esneklik kazandırarak senet sahibine ihtiyaç duyduğu anda, bir sermaye kaybına uğramaksızın senedi paraya çevirme imkânını verir. Aynı imkân, daha hudutlu olmakla beraber, senetlere tedavül imkânı verildiği zamanda sağlanmaktadır. Bu imtiyazlarla uzun vadeli bir senet kısa vadeli bir senet kadar likidite kazanır ve daha düşük bir faizde alıcı bulabilir. Başa başa altından ihraç, primli ve ikramiyeli ihraç gibi diğer bazı menfaatler, alacaklıları para değerinin düşmesi rizikosuna karşı korur ve uzun vadeli senetlerin düşük bir faizde ihraç edilmelerini mümkün kılar.

Bu şartlar altında devlet, kısa vadeli borçlanmaya giderek veya alacaklılara bazı imtiyazlar tanımak yolu ile düşük faizli uzun vadeli bonoları satarak, faiz yükünü asgari bir seviyede tutabilir. Ancak böyle bir politika eğer özel harcamalarda gerekli kısıntının yapılmasına mani oluyorsa borçlanmanın gayesi ile çelişerek borç idaresinin etkinliğini azaltır. Bu durumda gereken, faiz giderlerini en düşük seviyede tutmak değil, özel harcamalarda istenilen kısıntıyı en düşük maliyetde gerçekleştirerek daha evvel de belirttiğimiz gibi optimum bir borç yapısına sahip olmaktır.

Optimum borç yapısının tesbiti :

Bu bölümde borçlanmanın gayesini gerçekleştiren ve aynı zamanda faiz ödemelerini en düşük seviyede tutan borç yapısının nasıl olabileceği hakkında bazı sonuçlara varmaya çalışacağız. Problemi, farklı borçlanma politikaları gerektiren dört ayrı durumu ele alarak inceliyeceğiz.

1. İlk olarak ekonomide dengenin mevcut olduğu bir durumu ele alalım. Borçlanmanın gayesi devlete yeni kaynak sağlamaktır. Bir süre için fiatlarda bir artış beklenmemektedir. Bu şartlar altında faiz haddinde önemli değişiklikler olmayacağı gerçekçi bir tahmindir. Bu durumda devlet uzun vadeli fonlara olan ihtiyacını devamlı kısa vadeli borçlanmalarla karşılayarak faiz yükünü düşük tutabilir. Belirli bir dönem içinde ekonomide büyük değişiklikler beklenmediği için borcunu aynı şartlarda yenilemesi mümkündür. Sigorta şirketleri, tasarruf sandıkları gibi bazı kuruluşların ellerinde uzun vadeli yatırım imkânları arayan fonlar mevcuttur. Bu gibi kuruluşlar sermaye kaybına karşı çok hassas olduklarından rizikosu az senetleri tercih ederler. İktisadî dengenin mevcut olduğu devrelerde, borç senetlerine talep edildikleri anda nominal değerleri üzerinden itfa imkânı tanınarak rizikoyu azaltmak ve bu kuruluşların ellerindeki fonları düşük faizli uzun vadeli borç senetleri ile devralmak mümkündür.

2. Hafif bir enflasyonist temayül mevcutsa ve ilerde fiatların yükseleceği tahmin ediliyorsa, uzun vadeli fonlara olan ihtiyacını kısa vadeli borçlanmalarla karşılamak, devletin aleyhine olacaktır, çünkü borcu yeniledikçe daha yüksek faiz ödemek zorunda kalacaktır. Kısa vadeli senetlerin faizi uzun vadeli senetlerinkinin seviyesine yükselmese dahi, faiz giderlerinden yapılacak tasarruf borcu yenilemenin külfetini telâfi etmeyebilir.

Bu gibi durumlarda uzun vadeli borçlanmaya gidilmesi yaratacağı anti-enflasyonist etki bakımından gerekli olduğu gibi, faiz haddindeki artışlara karşı da devleti korur. Faiz haddi yükseldiği zaman borç senetlerinin fiatı düşeceği için alacaklılar sahip oldukları senetleri itfa tarihinden evvel ellerinden çıkarmak istemeyeceklerdir. Bu da enflasyonu önleyici ilâve bir etki meydana getirecektir. Enflasyonist bir devrenin başlangıcında devletin uzun vadeli borçlanmaya gitmesinin diğer bir faydası da ilerde aktif bir hale gelmesi muhtemel atıl depoları transfer etmesidir. Bu şekilde hem faiz masraflarından tasarruf edilir, hem de anti-enflasyonist bir tesir yaratılır.

3. Enflasyonist devrelerde faiz haddi yüksek olacaktır. Daha yükselmedi bekleniyorsa uzun vadeli senetlerin faizleri ile kısa vadeli senetlerin faizleri arasındaki fark artabilir. Bu gibi durumlarda anti-enflasyonist bir politika devletin uzun vadeli borçlanmaya gitmesini gerektirir. Ancak faiz ödemelerinin devlete büyük bir külfet yüklemeyeceğini söylemek mümkündür çünkü vergi sisteminin gelir esnekliği yüksekse vergi gelirleri de artacaktır. Üzerinde durulması gereken husus, yüksek faiz ödemelerinin borcun net deflasyonist etkisini azaltmasıdır. Faiz haddini düşürmek için alacaklılara tanınarak menfaatlerin bazıları senetlerin likiditesini arttırarak deflasyonist etkiyi azaltır. Faizi düşürmek için itfa tarihinde gerçekleşecek avantajlara, meselâ primli ihraç veya nominal değer fiat endekslerine göre ayarlanması gibi, baş vurmak daha yerinde olur. Bu gibi tetbirler, aynı zamanda, borç senetlerinin itfa tarihinden evvel elden çıkarılmasını da bir dereceye kadar önler. Sonuncu tedbir, enflasyon uzun bir süre devam etmeyecekse özellikle etkili olur, çünkü enflasyon olduğu devrelerde değerleri fiat hareketlerini takip eden hisse senetlerini almına giden fonların bir kısmı, rizikosu daha az olduğu ve değeri fiat artışlarına göre ayarlandığı için devlet tahvillerine kayabilir. Elde bulunan kısa vadeli borç senetlerinin bu şartlar altında konsolidasyonu da aynı neticeyi verecektir.

4. Durgunluk devrelerinde ise borçlanma çok daha az problem meydana getirir². Depresyon devrelerinde yatırım imkânlarının hudutlu olmasından ve kişilerin gelecek endişesi ile istihlâk harcamalarında yaptıkları kısıntıdan dolayı uzun ve kısa vadeli atıl fonlar mevcuttur. Eğer devlet başka türlü kullanılmayacak depolardan borçlanırsa, harcamalar üzerinde doğrudan doğruya kısıtlayıcı bir etki meydana gelmiyecektir. Devletin kısa vadeli borçlanmayı tercih etmesi gerek faiz yükü açısından gerek likidite etkisi bakımından yerinde olur. Anti-deflasyonist politika bakımından daha tesirli ve daha ucuz bir yol, merkez bnkasından borlanmaktır.

2) Due, J. F. Maliye, Faklteler Matbaası, İst. 1967. (Tercüme eden S. Görgün, İ. nder) s. 637-8.

THE USE OF GOVERNMENT FINANCES TO CONTROL INFLATION⁽¹⁾

Prof. C. Lowell HARRISS
Columbia University

Our era has been termed the "age of inflation". So it seems to be, not because inflation is the dominant single characteristic of the times, but because it is an important, continuing, and almost universal feature. By now may be excused for feeling that it is a tiresome subject, one about which so much has been said that another commentary has no appeal and little justification for existence. Such an attitude, while understandable, will not rest upon confidence that the problems have been solved. Certainly, they have not been solved in practice. And, I suggest, there has not been "solution" in (public or even professional) understanding of two central points: (1) The reasons why price-level stability has great value for mankind's well-being and (2) the "causes and the cures" or, hopefully, the preventives.

PRICE - LEVEL STABILITY AS AN OBJECTIVE

Definition and Measurement

Although the term "inflation" has different meanings in different contexts, the one used here is a *rise in the general level of prices*. In other words, we mean a drop in the purchasing power of the unit of money. No fully satisfactory measure of the *level* of prices of all goods and services is possible. In the United States the two best indexes, the Consumer Price Index (CPI) and the Wholesale Price Index (WPI) of the U. S. Department of Labor, cover much of what policymakers ought to know. But not all. Is the adjustment for change in product quality ade-

1) Views are my own and not necessarily those of any organization with which I am associated.

quate? A feeling that the CPI has a bias which shows price-level increase when there has been none, helps account for some lack of vigor in U. S. policy.

Scope of the Discussion Here

The attention here will focus on the possibilities of using government finances to prevent inflation. Inflation, even of a mild sort, is evil — by no means society's worst evil but one bad enough to warrant serious, vigorous, determined, unending effort to eliminate —. The following paper reproduces in modified form materials I prepared for another occasion to explain why inflation of the creeping sort — 2 or 3 or 4 percent a year, modest by the standards of much of the world — has bad effects. These include impediments to achieving other objectives which *are* truly important to human welfare. For present purposes let us accept that price-level stability is a desirable goal³. Let us also assume, which is not the fact, that available measures (indexes) of "the" price level do provide reliable measures of the prices which in total are those of significance for human welfare.

The conditions envisioned, the environment which is assumed to exist, will be more or less as that existing in several major industrial countries, most specifically the United States for many years now. As regards one major feature it includes the absence of great war. This assumption may seem unrealistic for the U. S. Our economy is supporting

2) The Consumer Price Index does **not** indicate the "cost of living." To compute the latter requires **two** kinds of measurement : (a) prices and (b) the constituents of the "market basket", the things consumed. The total and the patterns of what families do actually consume both change over time. Even though prices are stable, the **cost of living** can go up when families consume (a) more or (b) better quality goods and services. The CPI measures the price of an unchanging "market basket"; the housewife may often feel that prices rise more than they actually do because the standard of living, the contents of the "market basket", improves. Sometimes the WPI and CPI indicate different movements, not only in amount but even in direction. A broader measure, the Implicit Price Deflator for Gross National Product, is even less satisfactory as an indicator of the level of prices as a whole.

3) In some economies a corresponding short-run goal may be a material reduction in the rate of inflation. For present purposes such a difference in degree can be accepted as also the concern of this paper.

half a million fighting men in a distant part of the world in bitter hostilities, and many more in other countries, to help protect mankind from the evils of Communism. Why, then I make the assumption? I do so with two things in mind (1) For as long as we can see, the United States and several other lands are doomed to using a sizable amount of each year's production for military purposes. Therefore, in planning economic policy we must treat such conditions as part of the apparently permanent structure of the economy, not the temporary exception of times like the wars before 1940. (2) As regards the U. S. economy, the inflationary results discussed here were occurring before fighting intensified. The economic cost of Vietnam has not loomed large in the sense that wars in the past have involved large amounts. As a marginal factor, of course, the 3 to 4 percent or so of GNP now being used to carry on hostilities in Vietnam has more effect than the absolute money amount may suggest.

The institutional conditions of government, the banking system, industry, labor unions, all these do differ from country to country. Analysis based on American conditions will have application which, though somewhat limited, has more that applies generally.

Role of Government

Government is man's agency for collective action on a broad scale. It is one we can use to do some things which cannot be done by acting freely and individually in the market. If we want price-level stability must we not use government to achieve it? Certainly our individual actions taken freely and independently in the market place will not bring us, individually, general price stability. The whole concept of individual action and responsibility for the price level seems so unrealistic that one can hardly even conceive the notion.

For very large groups —labor unions big industrial groupings, farmers or huge cooperatives, even perhaps one or two giant corporations — the effects on the price level of its own actions may not be inconsequential. For present purposes, however, we shall treat the control of inflation as the job of the national government.

The role of government in preventing inflation might better be viewed as simply to give up causing inflation. True — or almost so. But not quite,

or at least an oversimplification. A few comments on the causes of inflation can help the discussion later.

Causes of Inflation

Inflation's causation is not a simple matter. Inflation results from causes which themselves have causes. The discussion here will exclude for the most part elements not involved in government finances.

Demand Pull, (1) Individual prices and (2) the general price level will go up if *demand rises more than supply*. A more accurate statement relates (a) the dollars of total demand for the economy as a whole to (b) the dollar value of the output of goods and services. "Excess" demand is the key. If total *money demand rises* 1 percent and the physical volume of output also rises 1 percent, no change in the *average* level of prices would be expected (assuming no large amount of price and wage inflexibility and resource immobility). If the total *dollar* spending rises by 2 percent, however, and *physical* output goes up only 1 percent, prices on the average will rise. Buyers are trying to get bigger quantities. Sellers naturally seek to obtain more for what they offer. (Who does not want more income? Is not one way to do so in the normal functioning of the economy to raise one's asking price?) The "sellers" may be workers providing their labor or businesses with goods for sale. In an economy producing millions of kinds of goods and services of final output, there is no way of determining which prices will be affected.

When will *demand-pull* inflation occur? Two conditions must be examined : (a) the potential for rise in *output* and (b) the possible change in total *money* demand.

The United States has no fully accurate measures of (a) existing productive capacity or (b) growth in capacity from month to month. "Demand pull" can always pull some more output from the economy. Yet one thing is clear : As workers and businesses reach the point of turning out about as much as they consider "capacity" (e.g., the 40 hour week or "preferred operating rates"), then greater obstacles must be overcome to get much additional output. Human and nonhuman bottlenecks appear. To overcome them frequently requires more inducement per unit of output, i.e., higher wage rates and prices must be paid. These additional payments tend to offset, and eventually to exceed, the advantages of (a) spreading fixed costs over greater volume and (b) the bringing of new, more efficient, machines into use.

In general, the more the push for fuller utilization, the greater the cost of the additional output. The amounts will differ from company to company, product to product, occupation to occupation, industry to industry, area to area, season to season. What seems to be a "capacity" operation may be one at which output is forthcoming only at higher costs per unit, and prices. On the *cost* side, in other words, fuller utilization of existing capacity (labor and plant) due to demand pull, while leading to greater output, will also involve some upward movement in unit costs. Thus, in times of demand pull prices go up as a result of cost (as well as demand) pressures.

Capacity in some parts of the economy will be used to its practical limit while slack remains elsewhere. In this reality lies one of the most perplexing of our challenges. If added purchasing power were pinpointed on goods and services which could be turned out with productive capacity otherwise idle, we could get more output in a real sense without (so much) upward pressure on the price level. But to the extent that added demand goes for things for which there is no unused capacity, the expansion potential does exist. And "in between" lie many cases, many parts of the economy, about which conditions are by no means clear. Rarely can the policymaker be sure where the flows of new demand will exert their influence.

"Cost Push". Many prices and wage rates can go up from the sellers decisions. Labor unions, for example, succeed in negotiating wage agreements which raise costs. Can the average level of price through the whole economy be raised by "cost push"? This question may be debated, partly because of questions of definition, partly because of the time horizon involved. For present purpose it is enough to know that forces of great power exist to raise some wage rates and prices. Will they be overcome by any foreseeable restraint on demand? Nothing that seems politically possible, or really desirable, will be so great. Yet less extreme restraint on demand would not leave them unaffected. If demand is the unemployment resulting from wage-price increases would be "greater" than otherwise, and idle and underutilized labor and other productive capacity will exercise some indirect restraint.

Total demand. Money demand for final output of the economy is conveniently separated into three groups. (A fourth, net foreign buying, can be ignored here). (1) Consumer goods and services; (2) Investment goods and services; (3) Government purchases of goods and services.

The money to buy these various things will come *primarily* from payments received for producing them. Government's taxes however present an exception to the extent that "rerouting" is involved. Three more exceptions to the general rule, that *total* demand tomorrow results from income received today, are of crucial importance for inflation. Holdings of cash may be built up or drawn down. (a) Some money received as income is saved and may not be used at once to pay for new productive capacity. People may decide to hold more dollars in their checking accounts for the time being, and no one else can use *these* dollars in their checking accounts for the time being; these funds are not available for bank lending to others as are the dollars turned over in getting a time deposit. (b) Businesses, households, and governments at all three levels use more of their cash on hand, that is, they draw down cash balances. (c) Money can be *created* in the process of lending by commercial banks. These added dollars are like any others in paying for goods and services. But the borrower who *first* spends these dollars has not received them for productive services rendered.

A rise in total dollar demand (greater than the rise in total real output) lies at the heart of the inflation process. And growth in the supply of money is a key element.

Change (Increases) in the Stock of Money (Currency and Demand Deposits)

For most purposes the stock money is considered to consist of (a) coins and currency in the hands of the public (outside banks) plus (b) demand deposits. A growing economy needs more money from month to month. What growth in the quantity of money will best accommodate growth in the economy as a whole? Those who have studied this question reach somewhat different conclusions, but for the United States a figure of around 4 percent a year would probably be generally accepted as conservative³.

(1) Coins and paper currency for hand-to-hand transactions are supplied by the Federal Reserve and the Treasury in response to public wishes. The amount in circulation varies from season to season, while

3) The absence of growth in the money supply from 1958 through 1960 helps account for both (a) the sluggishness of the economy until early 1961, and (b) price-level stability during that period and for some time thereafter.

growing more or less in line with increases in the general level of business. Neither the causes nor the processes of currency issue are of direct importance here.

(2) Most of the medium of exchange consists of demand deposits against which checks are written. One person makes deposits from which others receive payments. But deposits also come into existence as a result of the lending by (borrowing from) commercial banks. From week to week most bank lending does not in effect change the *total* of demand deposits; the loan to one borrower is the relending of dollars received in loan repayment by an earlier borrower.

What determines the amount of change? The amount depends upon the (a) *legal lending capacity* of banks as determined by the Federal Reserve⁴ and (b) the *demand* of businesses, consumers, governments, and others for borrowed funds.

Velocity of Turnover of Money. When a dollar is used, it is *not used up*. A unit of money continues to exist, to be spent by the person receiving it. *In effect, dollars once created serve repeatedly in paying for one transaction after another.* Therefore, for the study of inflation — total money demand — it is important to realize that each dollar in the stock of money can do more or less “work” in any period, month, year or five-year period. For the economy as a whole, the total money amount of buying in any month or year will depend in part upon the frequency with which holders of money use each dollar of currency and demand deposit.

The variation in demand deposit turnover constitutes one source of difficulty (a) in forecasting future levels of buying and (b) in “regulating” the flows of total spending and (c) therefore in preventing inflation⁵.

4) Although a particular American bank may alter its own legal lending capacity by borrowing from the Federal Reserve — paying whatever rate of interest has been set by the Federal Reserve — the “Fed” can fully offset any such action by one bank¹ (and by all member banks) by other actions in the open market. The individual bank may sell securities to get dollars to lend; it may borrow from other banks. The total for the banking system does not change in this process. In fact, therefore, actual capacity of the banking system to expand demand deposits or compulsion to reduce them is set within narrow limits by the Federal Reserve.

5) What factors make for a rise or fall in money turnover? Our knowledge is incomplete. (a) The general state of **liquidity** certainly makes a difference. Some types of assets cannot themselves be used to make payments but may be converted quicky into cash — savings and loan accounts, CDs,

NATIONAL GOVERNMENT FINANCES AND INFLATION

Two aspects of the relation of national government spending and financing to inflation can be noted. They are quite different in process, effect, and magnitude.

1. Government as Buyer and Types (as Different from Amount) of Taxes

A. As *employer* and *buyer* the U. S. government has considerable leeway in the wage rater and the prices it will offer, especially in paying *above* what would be free market rates. Much the same is probably true in other countries. If the government offers *less* than prevailing market prices, it may not be able to get items or services at all, quality may suffer, etc. But if it pays higher wages and prices, it just pays more, without fear of bankruptcy as would face a business. It can raise *wage rates above* what competitive conditions demand. And such action may set an example with effects extending elsewhere in the economy. The precedent might influence labor unions in their demands, etc. Where the civil service has influence, it may tend to raise its sights for pay increases when more money flows into the Treasury. The prices which the national government pays for specialized purchases (defense and space exploration items and some construction and land acquisition) can be above the "appropriate" market price. It is difficult to judge the significance of such forces for the economy as a whole. Yet the larger the total of employment and spending the greater the total of buying

very short-term obligations of prime creditors, time and savings deposits. The larger the holdings by businesses and families of such highly liquid assets, the smaller the amounts which need to be held in checking accounts for any given volume of business. (b) As interest rates go up and down, the willingness to hold non-interest-bearing demand deposits changes. (c) Psychological factors make a difference — confidence (or lack of it) in the economic outlook; expectations about possible changes in prices; for example, if people come to expect prices to go up, buying may be stepped up, moving dollars from hand more rapidly. (d) Changes in business organization and practice influence the longer-run use of money. The variability of deposit turnover in the short run, and the change in the general level in recent years, constitutes one reason cited against focusing federal monetary and fiscal policy on a single formula such as a pre-set rate of change in the stock of money alone. Forecasting methods which utilize monetary variables encounter difficulties in the velocity element.

and employment that are not restrained fully by the power of competition in the market. In the short run, of course, suppliers of specialized materials and services can be forced to work for less than they might get in a free market. But over time the degree of specialization gets weaker and smaller.

B The types of taxes and other revenues (e. g., postal rates) are not all the same as regards effects on the prices people pay. (a) Some commodity or excise taxes — such as those on cigarettes and gasoline — clearly enter into prices; if the tax goes up, so will the price charged to the consumer. (b) To lesser extent, somewhat the same price effect applies to taxes on business such as corporation income tax and social insurance payroll taxes. (c) Personal income taxes, however, are obviously different. An increase in tax rate will reduce the individual's dollars available for spending rather than boosting the price he must pay, as does an excise tax or a postal rate increase.

To the extent that discussions of inflation focus on quoted prices or a price index, some slight significance can attach to the form a tax change. Per dollar of revenue, the personal income tax has much less price raising effect social insurance payroll taxes an the employer are less easily categorized. In the first few months they may have little opportunity to get into prices, but as time passes they are more likely to do so.

2. Government as Borrower

The source of inflationary pressure is often said to be government budget deficits. Deficits in many countries for many years have been inflationary. Even in such stark, simple form this statement appears frequently in expressions reported in the press in the United States and in editorial comment. The fact that there can be much truth does not mean that the statement is always true. Pointing out the exceptions, though in itself of interest, seems a helpful way to highlight relations and processes of basic importance.

Government spending which exceeds tax revenues (plus other sources such as charges for services of enterprise-type activities) will lead to a budget deficit which, it is said, will be inflationary. The solution, then, is said to lie in reducing expenditures, raising taxes, or some combination. Despite the great amount of truth in this general line of argument, it is at best oversimplified. Therefore, it can lead to bad policy. No one "correction", no single addition, will offset the oversimplification.

A deficit itself if one can think of it as something "itself alone" is neither inflationary or deflationary. The story must be completed. A big part of the completion is the way the deficit is financed. What will convert the deficit of a government budget into an "engine of inflation" is the financing by money creation. Ignoring certain possible exceptions and qualifications, what makes a deficit a source of inflation is the decision of someone — the voting public, the executive branch, the legislature, some combination of them, or no identifiable group — to create money to meet the bills. The process may be to use the printing presses. Or it may be deposit creation by the banking system (over and above what otherwise be created). The method by which government borrowing from the banking system leads to an expansion in the banking system is familiar. Perhaps, however, one aspect in my statement deserves explicit explanation. At least in the United States, it can be of some importance; the deficit and its financing will not in a strict sense lead to *net* money creation if private money creation is curtailed to the extent that money is created for government. Though this distinction may seem to be a quibble, it does have some policy significance. Treasury borrowing (and related financing by other federal agencies) puts the Treasury in competition with other borrowers. The Treasury is one of many "demanders" of funds available for lending by all who supply loanable funds to the market. The Treasury's relative importance in the market can change widely as the size of the deficit changes⁶.

The ability of banks to acquire Treasury obligations depends upon the lending capacity made available by the central bank (the Federal Reserve); The actual decisions will also depend upon the preferences of banks for lending to the Treasury, as against other borrowers.

The Treasury may merely *displace* other borrowing (that is, if the government gets by borrowing, and then spends, dollars that would otherwise go to businesses, state-local governments, or households). If

6) In the United States the actual procedures of Treasury borrowing differ from those used by other borrowers. The differences do not bear significantly upon the results as regards inflation. The Treasury offers its shortest-term issues, Treasury bills, on the open market. Banks may, if they wish, bid for such issues rather than using their lending capacity to supply funds to business. The Treasury does not sell directly to the central bank (the Federal Reserve); the latter's holdings are acquired by its open-market purchase. The Treasury does not negotiate directly with commercial banks as do businesses and individuals when they borrow.

so, neither (a) the *total* of buying nor (b) the *inflation* potential has been affected by the budget deficit. But someone else "goes without". Like a payment of taxes, this borrowing will force restraint in consumption or investment. The difference is that private or state-local capital formation, or debt-financed family consumption, has been reduced to pay for federal spending.

This displacement result may seem undesirable on one or another ground, i.e., shift to government from use of resources. Yet this method of borrowing government can finance a level of its own spending in excess of tax revenue. The process by which Treasury borrowing displaces private borrowing bears upon the generation of inflation in complicated ways.

(1) If there is *no increase in demand deposits* (money), then the deficit is not a source of inflation. This conclusion will apply even if the economy is operating at full capacity. (No new dollars are added to facilitate larger consumer, or business, buying in later periods).

(2) If Treasury borrowing expands demand deposits, then (a) if the economy is operating at essentially *full capacity*, the spending which is financed by the expansion of demand deposits will tend to raise the level of prices in the initial period. As the new dollars flow around the income circle, while the amount of economic slack is large — as in the early 1960's in the United States — no appreciable inflationary effect would be expected. Government spending can be increased (financed) without displacing private. (c) When there is some slack in the economy but not a great deal, the results are much less easily predicted. Such has been the situation much of the time in recent years in the United States.

Sometimes there will be doubt about the extent to which an increase in government borrowing does in fact displace private access to credit. One important variable factor is under deliberate control by the monetary authorities. That is the lending capacity which the Federal Reserve grants to the banks. Within considerable limits the central bank has power to let commercial bank lending grow to accommodate *both* the Treasury and private business without an apparent "shortage" of credit. But such additions to the supply of money will have other effects later.

The Central bank can prevent or permit. Here is the central fact of the major inflation process - not the Treasury deficit so much as the amount of money creation, if any, to finance it.

NONINFLATIONARY FINANCING OF A BUDGET DEFICIT

It is possible to finance a deficit, large or small, in ways having no inflationary effect. That method is well recognized. It requires the Treasury to borrow in the capital market, getting savings that would go for other purposes, e.g., to businesses. But — and this qualification must always be kept in mind — the action of the central bank must not as result be different in an offsetting direction. The Treasury by paying the necessary interest rates can borrow in noninflationary ways. Those rates may seem high. The question, then, is whether taxes for the full amount or some portion of debt — say \$ 7 billion — are better or worse than the interest payments required. The question does not have to be inflation or not. Other aspects of the problem involve issues not directly related to inflation, for example, the relative effectiveness of governmental as contrasted with private use of savings .

Money creation on a scale which will produce inflation can, of course, occur when the government's budget is balanced.

The fact that a budget deficit can be financed in ways that are not inflationary does not by any means provide basis for concluding that a deficit will be financed in such a way. The amount may be so large in relation to the available savings flowing into financial institutions that as a practical matter government officials cannot, or will not, rely upon such financing as contrasted with money creation. For understandable reasons political pressures and short-run conditions in the capital markets may reinforce the inclination of officials to use what is an easier method. Two reasons should be noted. They may help explain choices which in fact mean avoidable inflation. The first is that the level of general public understanding (and even that among high officials of government and business) may not be sufficiently high to provide any broad base of comprehension of the true merits of alternatives. (2) The second is that the short run effects may differ widely from those of the longer run; and the near future gets the most attention. Consequently, budget deficits do lead to money creation. They are a major source of the underlying causes of inflation. Control of spending growth, therefore, stands in fact as basic element.

"Cost Push" Forces : Labor Unions

"Cost push" as a cause of inflation presents problems which seem to be more difficult of "solution" than those of government finance.

Certainly, some of the aspects of cost push present problems for which U. S. economists cannot yet propose satisfactory solutions.

In a society which allows freedom of people to associate to advance their interests as groups, rather than as individuals only, people will often do just that — use opportunities for joint action. Some form labor unions to bargain collectively on wages and get them higher per hour would otherwise be the case. Farmers, business men, professional groups, and others also join into associations. Perhaps they have the support of government in one way or another. One objective is to raise the prices they get — in doing so, to keep the quantity of goods or services supplied lower than otherwise in order to make higher prices effective.

In the case of labor union action, the effect of higher wage rates will be *direct increase in costs* (unless man-hour productivity has gone up equally). This aspect of cost push seems to me much more influential than do others of this broad type, especially those of businesses; for, at least in the United States, the latter are held in check by diffusion of market power, competition, and weaknesses in groupings. Wages, however, are the biggest element of cost. They can go up because of forces quite independent of changes in productivity.

The normal, natural thing is to use the influence which has been acquired by organization into groups to try to get (higher price) than would be possible in free markets. Yet if economic analysis teaches us anything — and the “law of supply and demand” (as phrased carefully) has not been “repealed” — it is that the higher the price, the lower the quantity demanded. The larger the amount supplied, the lower the price needed to clear the market. Sometimes the quantity response is slight relative to price change (inelastic demand or supply). Sometimes quantity changes are relatively greater than those of price. And so on. This is not the place to deal with the general nature of elasticities. This is the place, however, to make explicit the fact that the quantity of real goods and services purchased — and the quantity of labor to produce them — will be *influenced by price*. This conclusion applies to output of the economy as a whole as well as to any particular product or service.

The power which enables labor unions (or other groups) to get wage rates (or prices) higher than would otherwise be the case is also power to reduce the quantity of employment. This conclusion, to repeat applies to labor as a whole or to any particular type. This relationship.

however, gets less recognition than it should. Friends of the labor union movement, as well as the persons directly involved in it may not always recognize the relationship⁷. And when they do recognize it they are understandably reluctant to admit openly that policies which they advocate will mean unemployment for others. The widespread, almost universal, ignoring of this vital relationship has created a large gap in understanding and awareness. Even professional economists whose training makes them aware of the tie between price and quantity, often fail to recognize or to call attention to the relation between wage and price increases and the quantity of employment and unemployment. Custom, habit, and fashion do not call for relating unemployment to wage rates. Yet in this relationship lies some of the reason why the forces which lead to cost push are so fundamentally obstreperous. They do not lend themselves to solution by means of government financial (including monetary) policy.

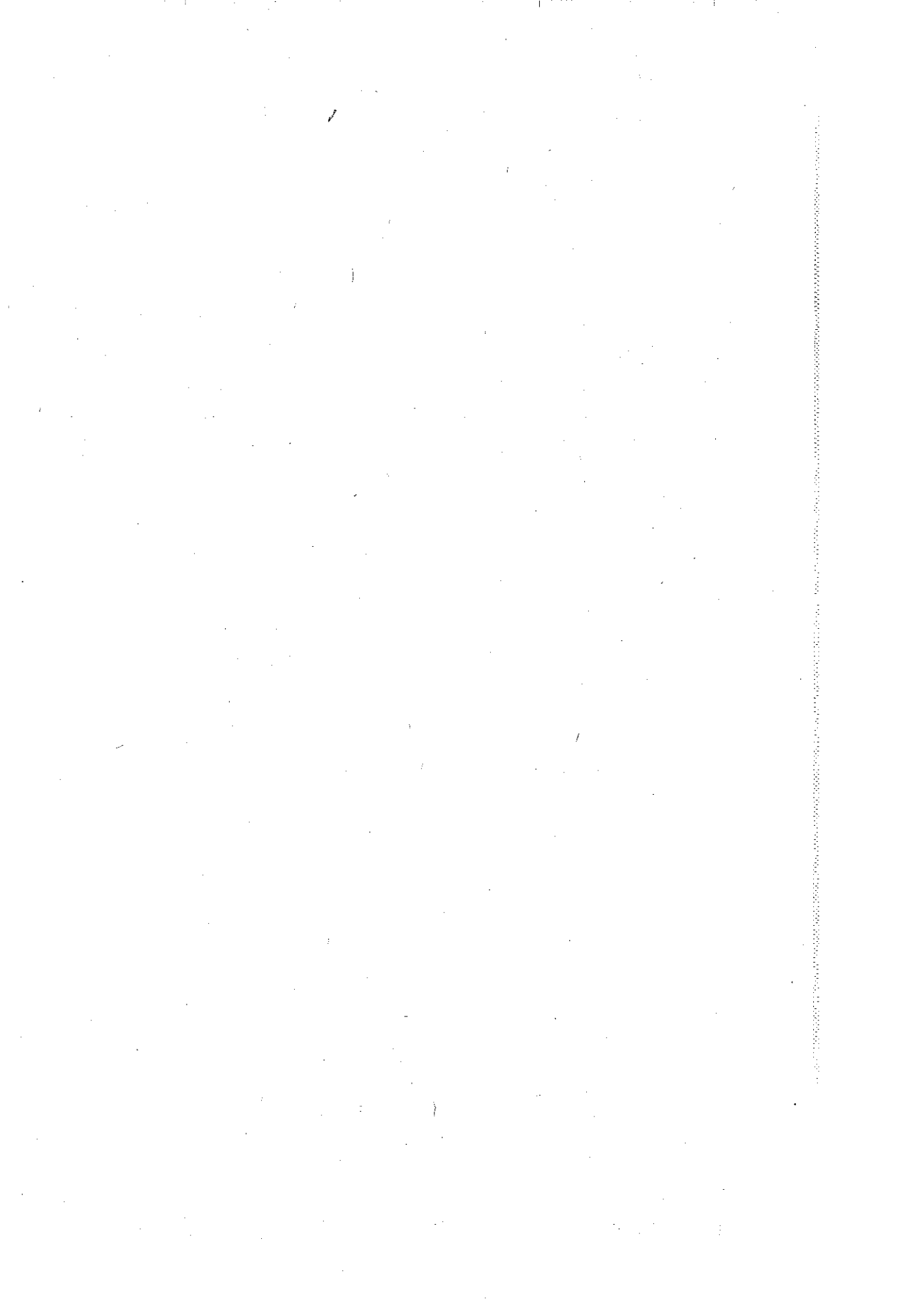
The United States, therefore, faces a difficult dilemma in any short-run period. Essentially full employment means arising wage and price level. Then the rise in wage rates leads to an unemployment problem. More money injection will then be needed to raise total demand enough to achieve full employment at the higher level of wage rates. Labor unions doing the job for which they exist, one which seems so desirable to union members, will create difficulties for others including the whole economy. The "trade off" of something in price level stability for something in unemployment seems cruel.

The problem of inflation arises, of course, from several interrelated sources. One unfortunately, stems from the fact that military costs are high even in times of peace. Though tax rates are very high, budget deficits appear frequently. They are not financed entirely by the borrowing of real savings as distinguished from money creation.

A second force is the existence of groups, especially labor unions, which have both the power and the inclination to push wage rates up faster than man-hour productivity rises.

7) The argument that higher wage rates mean higher purchasing power and more demand for labor frequently appears, sometimes as an "answer" if one is requested. The facts, of course, lead to a different conclusion. The persons paying higher wage rates lose purchasing power equal to that gained by the recipients. Shifting occurs but no net increase. A net rise in purchasing power comes about through monetary action which in itself may result from government finances.

Still another source of modern inflation in countries like the United States may be expressed as impatience in overcoming the curse of scarcity. Economics as a science starts from the fact that our world is one of *scarcity* in the sense that man's wants are greater than his ability to satisfy them. Fortunately, evidence shows that the ability to produce can be increased. Expansion of productive capacity can be more or less rapid. Who will not want the faster pace? Since many of the things needed to expand productive capacity require the spending of money, more money seems to offer promise of getting ahead more rapidly. And modern money can be created easily. So money creation proceeds - and more rapidly than the real increase in output. Same of our challenge, then, is to restrain aspirations, to keep them pressing up to the limits of possibilities of realization - but not beyond.

ENFLASYON KONTROLÜNDE AMME MALİYESİNİN KULLANILMASI(*)

Prof. C. Lowell HARRISS
Columbia Üniversitesi

Çağımıza “enflasyon çağı” adı verilmiştir. Enflasyon aşımımızın tek hâkim karakteri olmamakla beraber, önemli, devamlı ve genellikle evrensel mahiyeti bu hususu doğrulamaktadır. Konunun baktırıcı olduğunu düşünmek hususunda mazur görülebiliriz. Bu konu hakkında o kadar çok şey söylenmiştir ki, yeni bir açıklamanın ne cazibesi ne de varlığının mazzereti vardır. Mazur görülebilmekle beraber, böyle bir tutum meselelerin halledildiği inancına dayanagelemez. Şüphesiz ki, bu meseleler pratikte halledilmemiştir. Ve fikrimce iki temel noktanın (halk ve hattâ ilgililer tarafından) anlaşılışında bir “çözüm” mevcut olmamıştır : 1) Fiyat seviyesi istikrarının insanların refahındaki rolünün sebepleri ve 2) “sebepler ve tedavi çareleri” veya önleyici tedbirler.

BİR GAYE OLARAK FİYAT SEVİYESİ İSTİKRARI :

Tarif ve ölçü :

Değişik ortamlarda ayrı anlamlara sahip olmasına rağmen “enflasyon” teriminin buradaki anlamı *genel fiyat seviyesindeki bir artıştır*. Başka kelimelerle para ünitesinin satın alma kudretindeki bir düşmeyi kastediyoruz. Bütün mal ve hizmetlerin fiyat seviyesini ölçebilecek tam anlamı ile tatminkâr bir ölçü yoktur. Amerika Birleşik Devletlerinde Çalışma Bakanlığının hesapladığı Müstehlik Fiyat İndeksi (MFİ) ve Toptan Fiyat İndeksi (TFİ) karar verme durumunda olanların bilmeleri icap eden hususların çoğunu karşılamaktadır. Fakat hepsini değil. Kalite farkları için yapılacak ayarlama uygun mudur? MFİ'nin, vukubulmadığı hal-

*) İleri sürdüğüm fikirlerin, bağlı olduğum teşkilâtların görüşü olarak anlaşılması gerekir.

de fiyat seviyesinde artış gösteren bir hataya sahip olduğu düşüncesi, Amerikan politikasındaki tutarsızlığın anlaşılmasına yardım etmektedir¹.

Tartışmanın kapsamı :

Burada dikkatimiz, enflasyonun önlenmesinde âmme maliyesinin kullanılışı üzerinde teksif edilecektir. Enflasyon, yumuşak şeklinde bile cemiyetin en fena illeti olmasa bile, ortadan kaldırmak için ciddi, şaşmaz, kararlı ve yorulmayan bir gayreti icap ettirecek kadar zararlıdır. Müteakip çalışmamda başka bir vesile ile hazırlamış olduğum materyel, yumuşak bir enflasyonun — çoğu dünya standartlarına göre mutedil sayılan senede yüzde 2 veya 4 — neden kötü sonuçları olduğu izah edilmektedir. Bunların içinde insan refahı açısından gerçekten önemli olan amaçlara ulaşmaya engel olanlar vardır. Bir an için fiyat seviyesi istikrarının gaye olduğunu kabul edelim². Aynı şekilde, gerçek bu olmamakla beraber, mevcut fiyat seviyesi ölçülerinin, (indekslerin) toplam olarak insan refahında önemi olan fiyatların güvenilir ölçüleri olduğunu farz edelim.

Nazarı itibara alınan şartlar, var olduğu farzedilen çevre, yaklaşık olarak belli başlı sanayileşmiş memleketlerde, bilhassa birçok yıllardan beri Amerika Birleşik Devletlerinde mevcut olanıdır. En belli başlı bir hususiyet de, büyük bir harb yokluğudur. Bu faraziye Birleşik Amerika için realist gözükmiyebilir. Ekonomimiz, dünyanın uzak bir kısmında en acı bir düşmanlık içinde savaşan yarım milyon insanı, ve diğer memleketlerde de daha fazlasını, insanlığı komünizm felâketinden korumak için taşımaktadır. Bunu aklımda iki şey varken farzediyorum : 1) Görebildiğimiz kadar, Birleşik Devletler ve diğer bazı memleketler, yıllık ha-

1) Müstehlik Fiyat İndeksi "hayat pahalılığı" nı **göstermemektedir**. Bu sonuncusunu hesaplamak için iki çeşit ölçü gerekmektedir: (a) fiyatlar ve (b) "piyasa sepeti" nin, yani istihlâk edilen şeylerin muhtevası. Ailelerin istihlâkinin toplamı ve şekli zamanla değişmektedir. Fiyatlar istikrarlı olsa dahi aileler (a) daha fazla veya (b) daha iyi kaliteli mal ve hizmet istihlâk ettikleri takdirde **hayat pahalılığı** artar. MFİ değişmeyen bir "piyasa sepeti" nin fiyatını ölçmektedir; ev kadınları fiyatların, esasında olduğundan fazla yükseldiğini zannederler, çünkü hayat seviyesi yükselmiş, "piyasa sepeti" nin muhtevası iyileşmiştir. Bazen MFİ ve TFİ yalnız kemiyet olarak değil, fakat istikamet olarakta aksi hareketleri işaret ederler. Daha geniş bir ölçü olarak, Gayrisafi Millî Hasıla Fiyat Deflatörü bütün olarak fiyatların seviyesini göstermek hususunda daha az tatminkâr bir ölçüdür.

2) Bazı ekonomilerde mukabil kısa vadeli gaye enflasyon haddinde bir düşme olabilir. Şimdiki maksadımız açısından derece farkı da bu çalışmayı ilgilendirir.

sıllarının mühim bir kısmını askerî maksatlar için ayırmaktadırlar. Bundan dolayı, iktisadî politikayı plânlaştırırken bu şartları ekonominin daimî yapısının bir kısmı olarak nazarı itibare almak ve 1940 tan evvelki harpler gibi geçici şartları istisnaî durumlar olarak düşünmemeliyiz. 2) Birleşik Devletler ekonomisine gelince, bahis konusu edilen sonuçlar, savaş şiddetlenmeden evvel vukubulmuştu. Vietnam savaşının iktisadî maliyeti, geçmişteki harplere nazaran fazla değildir. Marjinal bir faktör olarak, şüphesiz ki, Gayrisafî millî hasılanın yüzde 3 ilâ 4 ünün Vietnam'da muhasamata devam ettirmek için kullanılması, harcanan mutlak para miktarının tesirinden daha fazla tesire sahiptir.

Devletin müessesesevî şartları, banka sistemi, endüstri, işçi sendikaları memleketten memlekete değişir. Amerikan şartlarına göre analiz biraz daha kısıtlı olmakla beraber genellikle geçerlidir.

Devletin rolü :

Devlet geniş çaptaki kollektif fiillerde insanların aracıdır. Piyasada hür ve ferdî olarak yapamadığımız hususları halletmek için kullanılır. Fiyat seviyesi istikrarını arzu ettiğimiz takdirde, devlet bunu başarmak için faaliyette bulunmamalı mıdır? Şüphesiz ki piyasada hür ve bağımsız ferdî hareketlerimiz genel fiyat istikrarını sağlamıyacaktır. Fiyat seviyesi istikrarını sağlamak için ferdî hareketin ve mes'uliyetin anlamı o kadar realist görünmemektedir ki, kavramı anlamakta bile güçlük çekilir.

Geniş toplulukların — işçi sendikaları, büyük sanayi toplulukları, çiftçiler ve büyük kooperatifler, hattâ bir veya iki dev şirket — fiyat seviyesine tesirleri sonuçsuz kalmaz. Şimdiki maksatlar için, mamafih, enflasyonun kontrolünü devletin bir vazifesi olarak göreceğiz.

Enflasyondan sakınmada devletin rolü, daha basit olarak, enflasyona sebebiyet vermekten sakınma olarak görülebilir. Bu yaklaşık olarak doğru olmakla beraber, meseleyi fazla basitleştirmektedir. Enflasyonun sebepleri hakkında birkaç açıklama ilerdeki tartışmaya ışık tutabilir.

Enflasyonun sebepleri :

Enflasyonun sebebiyeti basit bir şey değildir. Enflasyonun sebeplerinin de sebepleri vardır. Buradaki açıklamamız maliye ile ilgili olmayan hususlarla ilgilenmeyecektir.

Talep enflasyonu (Talep çekimli enflasyon) (Demand Pull) :

Arz talepten fazla artarsa 1) Münferit fiyatlar ve 2) genel fiyat seviyesi yükselecektir. Daha doğru bir tâbirle (a) bir bütün olarak ekonomideki toplam arzı temsil eden para miktarı ile (b) mal ve hizmet istihsalinin nakit değeri arasında bir bağıntı vardır. Talep "fazlalığı" bir anahattır. Toplam talep ve toplam fizik istihsal yüzde bir artarlarsa fiyatların ortalama seviyesinde bir değişiklik beklenmez (geniş fiyat ve ücret enflaksibilitesi olmadığını ve kaynak seyyalieti olduğunu farzediyoruz). Mamafih, toplam dolar harcamaları yüzde iki artarsa ve fizik istihsal sadece yüzde bir artarsa, ortalama fiyat yükselecektir. Alıcılar daha çok miktarlarda almak isteyeceklerdir. Satıcılar da gayet tabii arz ettiklerine daha fazla fiyat isteyeceklerdir. (Kim daha fazla gelire sahip olmak istemez? Ekonominin normal işleyişinde takip edilecek tek yol bu değil midir?) "Satıcılar", emek arz eden işçiler ve mal arz eden teşebbüsler olabilir. Milyonlarca çeşit mal ve hizmet istihsal eden bir ekonomide hangi fiyatların etkileneceğini tâyin etmek güçtür.

Talep çekimli enflasyon ne zaman meydana gelir? İki şartı incelemek lâzımdır : (a) istihsaldeki potansiyel bir artış ve (b) toplam efektif talepteki muhtemel bir değişme.

Birleşik Devletler (a) mevcut müstahsil kapasite ve (b) kapasitedeki aylık artış hususlarında hassas ölçülere sahip değildir. "Talep çekimi" ekonomiden daima bir miktar hasıla çeker. Mamafih sarıh olan bir husus da şudur : İşçiler ve teşebbüsler "kapasite olarak farz ettikleri noktayı aşınca (meselâ 40 saatlik hafta veya "tercih edilen işletme haddi") ilâve bir hasıla elde etmek için daha büyük engellerin aşılması lâzımdır. Emek ve emek dışı boşluklar meydana gelir. Bunlara mâni olmak için hasılâ ünitesi başına daha fazla teşvik icap eder, meselâ, daha yüksek ücret ve fiyat ödenmesi lâzımdır. Bu ilâve ödemeler (a) sabit masrafları daha geniş bir hacme dağıtmak ve (b) daha yeni ve randımanlı makineleri kullanmak hususlarındaki avantajları ortadan kaldırır ve hattâ onları geçer.

Genel olarak, tam kullanım için tazyik ne kadar fazla olursa ilâve hasılanın maliyeti de o kadar fazlalaşır. Miktarlar şirketten şirkete, maldan mala, meslekten mesleğe, bölgeden bölgeye, mevsimden mevsime değişir. "Kapasite" de işletme olarak görünen şey hasılanın ünite başına yüksek maliyetlerle elde edildiği ve yüksek fiyatlara satıldığı bir seviyedir. Başka kelimelerle, maliyetler tarafında mevcut kapasitenin (emek ve sermaye) tam kullanımı, daha fazla bir hasılayı meydana ge-

tirmekle beraber, talep çekiminin neticesi olarak ünite başına maliyeti biraz arttırır. Böylece, talep çekiminin vukubulduğu esnada fiyatlar maliyetin (ve talebin) neticesi olarak artarlar.

Diğer yerlerde düşük kapasite olmakla beraber, ekonominin bazı kesimlerinde kapasite pratik limite kadar kullanılır. Bu noktada şaşırtıcı bir hakikat mevcuttur. İlâve satın alma kuvveti, çalışmayan prodüktif kapasite ile istihsal edilebilecek mal ve hizmetlere yöneldiği takdirde, fiyat seviyesinde yukarıya doğru bir tazyik olmadan gerçek anlamda bir istihsal artışı elde edilebilir. Fakat ilâve talebin âtil kapasitenin mevcut bulunmadığı yerlere yönelmesi nisbetinde genişleme potansiyeli mevcut değildir. Ve bu "iki durumun" arasında, ekonominin bir çok kesimlerinde şartların sarîh olmadığı durumlar vardır. Politika tâyin etme durumunda olan kişi yeni talebin hangi istikamette tesir icra edeceğini nadiren bilir.

"*Maliyet İtimli Enflasyon*" (*Cost Push*). Bir çok fiyatlar ve ücret hadleri satıcının kararlarına bağlı olarak artarlar. Meselâ işçi sendikaları maliyeti yükselten ücret sözleşmeleri yapmakta başarılı olmaktadır.

Ortalama fiyat seviyesi "maliyet itimi" ile yükselebilir mi? Bu mesele kısmen tarif meselelerinden, kısmen de ilgili zaman perspektifinden dolayı tartışılabilir. Şimdiki maksadımız açısından, bazı ücret hadleri ve fiyatları yükseltme temayülünde olan büyük kuvvetlerin varlığını bilmek yeterlidir. Tahmin edilebilir bir talep kısıtlanması ile bunlar mağlûp edilebilirler mi? Siyasî bakımdan mümkün ve hakikaten arzu edilen, yeterli güçte, hiçbir şey mevcut değildir. Mamafih talebin kısıtlanması bunlara karşı tesirsiz kalmaz. Talep zayıf olduğu takdirde, ücret-fiyat artışından meydana gelen işsizlik eskisinden fazla olacak ve çalıştırılmayan emek ve diğer prodüktif kapasite biraz dolaylı tesir icra edecektir.

Toplam Talep. Ekonominin nihai hasılasına olan efektif talep rahatça üç gruba ayrılabilir. (Bir dördüncüsü, net dış talep, burada görmezlikten gelinbilir). (1) İstihlâk mal ve hizmetleri; (2) Yatırım mal ve hizmetleri; (3) Devletin mal ve hizmet mübayaası. Bu çeşitli şeyleri satın almak için gerekli olan para *öncelikle* istihsalde yapılan ödemelerden meydana gelir. Devletin aldığı vergiler "yeniden harcama" nisbetinde bir istisna teşkil ederler. Yarımm toplam talebinin bugün elde edilen gelirden meydana gelmesi ile ilgili olarak enflasyon açısından çok önemli olan, genel kaideye aykırı, üç tane daha istisna vardır. Nakit talebi azaltılabilir veya çoğaltılabilir. (a) Gelir olarak elde edilen bir miktar para tasarruf edilir ve yeni prodüktif kapasite için hemen harcanmıyabilir.

Halk, şimdilik vâdesiz hesaplarda daha fazla dolar bulundurmamak ister ve hiç kimse şimdilik bu dolarları harcamaz; bu fonlar vâdeli mevduatta olduğu gibi bankanın ödünç vermesine elverişli değildir. (b) Teşebbüsler, aileler, ve devlet her üç seviyede de eldeki nakit parayı kullanırlar, yani, nakit dengelerini bozarlar. (c) Para ticaret bankalarının borç vermesi ile yaratılır. Bu ilâve dolarlar, mal ve hizmet alımında diğerlerinden farksızdır. Fakat bu dolarları ilk harcayan bunları müstahsil bir hizmet karşılığında elde etmemiştir.

Effektif talebin (toplam hakikî hasıladan fazla) artması enflasyon vetiresinin esasını teşkil eder ve para arzındaki artış bir anahtardır.

Para stökündeki (nakit ve vâdesiz mevduat) değişme (artış) :

Bir çok maksatlar açısından para stokunun (a) (bankalar dışındaki) halkın elindeki madenî ve kâğıt paradan ve ilâveten (b) Kısa vâdeli mevduattan ibaret olduğu farz edilir. Genişleyen bir ekonominin, her ay daha fazla paraya ihtiyacı vardır. Para miktarındaki ne gibi bir artış en iyi şekilde, tüm olarak ekonomideki büyümeyi karşılayabilir. Bu mesele üzerinde çalışmış olanlar değişik sonuçlara varmışlardır, mamafih, Birleşik Amerika için yıllık yüzde 4 civarındaki rakam genellikle muhafazakâr olarak kabul edilebilir³.

1) Elden ele yapılan muameleler için gerekli madenî ve kâğıt para halkın talebine uygun olarak Federal Rezerv ve Hazine tarafından arz edilir. Tedavüldeki miktar, muamele genel seviyesindeki artışlara paralel olarak az çok artsa bile, mevsimden mevsime değişir. Nakit yaratılmasının sebeplerinin ve usulünün burada direkt ehemmiyeti yoktur.

2) Mübadele vasıtalarının çoğu çeklerin yazıldığı vâdesiz mevduattan ibarettir. Bir mudinin mevduatından diğerlerine ödeme yapılır. Mevduat aynı zamanda ticaret bankalarının borç vermesi (ticaret bankalarından borç alma) ile yaratılır. Banka borçlarının çoğu, haftadan haftaya vâdesiz mevduat toplamını değiştirmezler; ödünç alan birine verilen borç daha önceki bir borçludan tahsil edilen dolarları yeniden vermek ile mümkün olabilir.

3) 1958'den 1960'a kadar para arzında bir artma olmaması şu iki durumun: (a) 1961'e kadar ekonominin durgunluğunun, ve (b) bu devrede ve sonraki fiyat seviyesi istikrarının anlaşılmasına yardım eder.

Değişme miktarını ne tesbit eder? Miktar a) Federal Rezerv tarafından t \acute{a} yin edildiği üzere bankaların *kanunî kredi kapasitelerine*⁴ ve b) teşebbüslerin, müstehliklerin, eyaletlerin ve diğerlerinin kredi fonu talebine bağlıdır.

Paranın Devir hızı : Bir dolar kullanıldığı zaman *tüketilmez*. Bir para birimi var olmaya, onu elde eden tarafından harcanmaya devam eder. Esasında, dolarlar yaratılır yaratılmaz müteakip muamelelerde ödeme aracı olarak tekrar tekrar kullanılır. Bundan dolayı, enflasyon etüdünde — toplam efektif talep — para stokundaki beher doların, ay, sene, beş sene gibi herhangi bir zaman süresinde az veya çok “iş” görebileceğini nazarı itibara almak gereklidir. Bir bütün olarak ekonomi için, herhangi bir ayda veya yılda toplam harcamalarda kullanılan para miktarı kısmen, para hâmillerinin beher dolar veya vâdesiz mevduatı kullanma tekrürlerine bağlıdır.

Vâdesiz mevduatın devrindeki değişiklik (a) gelecekteki harcama seviyelerini tahminde ve (b) toplam harcama akımlarını “düzenleme” de ve (c) böylelikle enflasyonu önlemede bir güçlük kaynağı meydana getirmektedir⁵.

DEVLET MALİYESİ VE ENFLASYON :

Devlet harcamaları ve finansmanın enflasyonla alâkasının iki vechesi farkedilebilir. Bunlar vetire, tesir ve boyut olarak değişiktirler.

4) —Federal Rezerv tarafından tespit edilen faiz miktarını ödemekle— herhangi bir Amerikan bankası Federal Rezerv'den ödünç alarak, kanunî kredi kapasitesini değiştirebilir. Federal Rezerv bir bankanın bu fiilini (ve bütün âza bankaların) açık piyasa muameleleri ile karşılar. Bir banka borç verilebilir dolar elde etmek için münferiden tahvil satabilir. Bu vetirede banka sisteminin toplamı değişmez. Bundan dolayı, esasında banka sisteminin kısa vadeli mevduat genişletmek veya daraltmak kapasitesi Federal Rezerv tarafından dar sınırlar içinde tespit edilmiştir.

5) Hangi faktörler para devrinde bir artış veya düşüş yaratırlar? Bu husustaki bilgimiz eksiktir. (a) Genel **likidite** durumunun şüphesiz bir tesiri vardır. Bazı tip varlıklar ödemelerde kullanılamamakla beraber kolaylıkla nakde çevrilebilirler — tasarruflar ve borç hesapları, vadesiz hesaplar, çok kısa vadeli borçlar, cari ve tasarruf mevduatı — Teşebbüsler ve aileler tarafından elde tutulan bu çeşit yüksek likiditesi olan varlıklar ne derece fazla olursa herhangi bir iş hacmi için vadesiz hesaplara da yatırılması ge-

1. Satın alıcı olarak devlet ve vergi tipleri (vergi hasılasına karşılık olarak) :

Devletin de iki vâçesi vardır.

A. İstihdam eden ve satın alıcı olarak Amerika Birleşik Devletleri hükümeti teklif ettiği ücret haddi ve fiyatlarda, bilhassa serbest piyasa hadlerinin üstünde ödemeler yapmada büyük bir serbestliğe sahiptir. Muhtemelen aynı durum diğer memleketlerde de vâki olabilir. Eğer devlet cari piyasa fiyatlarından az öderse ya hiç mal ve hizmet elde edemez ya da kalite düşer. Mamafih yüksek ücret ve fiyatlar öderse dahi bunu bir teşebbüsün karşılaşılabileceği iflâs tehlikesinden çekinmeden yapar. Ücret hadlerinin, rekabet şartlarının gerektirdiğinin üzerine çıkarabilir. Böyle bir hareket, ekonominin diğer taraflarına tesiri görülen bir misal teşkil eder. Bu durum işçi sendikalarının taleplerine tesir eder. Kamu hizmetinin tesirli olduğu yerde, hazineye fazla para aktığı zaman, ücret artışı, taleplere tesir edebilir. İhtisaslaşmış alımlar için (müdafaa ve feza araştırmaları için gerekli araçlar ve bazı yapı ve arazi alımları) devletin ödediği fiyatlar "uygun" piyasa fiyatının üzerine çıkabilirler. Bu çeşit kuvvetlerin, bir bütün olarak ekonomideki anlamları hakkında yargıda bulunmak güçtür. Mamafih, toplam istihdam ve harcama ne kadar fazla olursa, piyasada tamamen rekabet kuvveti ile kısıtlanmamış toplam alımlar ve istihdam o kadar fazla olur. Kısa vâdede, şüphesiz ki ihtisaslaşmış materyel ve hizmet arz edenler, serbest piyasada elde edebileceklerinden daha ucuza çalıştırılabilirler. Fakat zamanla, ihtisaslaşma derecesi zayıflar ve azalır.

B. Vergi ve diğer gelir tipleri (meselâ : posta gelirleri) halkın ödediği fiyatlara tesirleri itibarı ile, aynı değillerdir.

reklî miktarlar o kadar az olacaktır. (b) Faiz hadleri inip çıktıkça, faizsiz kısa vadeli mevduat sahibi olma isteği değişecektir. (c) Psikolojik faktörlerde tesire sahiptirler — iktisadî duruma olan itimat (ve eksikliği); fiyatlardaki mümkün değişmeler hakkında tahminler; meselâ, halk fiyatların yükseleceğini beklerse, harcamalar artar, dolarlar elde ele daha çabuk dolaşır. (d) Teşebbüs organizasyon ve pratiğindeki değişmeler paranın daha uzun vadeli kullanılmasını etkiler. Kısa vâdede mevduat devrindeki değişkenlik, son yıllarda genel seviyedeki değişiklik, yalnız para stoku için evvelden tespit edilmiş değişme haddi gibi, federal para ve maliye politikasını bir tek formüle irca etmek aleyhine söylenen bir sebebi teşkil etmektedir. Moneter değişkenleri kullanan tahmin metodları, hız elemanında güçlüklerle rastlamaktadır.

a) Bazı emtea ve istihlâk vergileri — sigara ve akaryakıt vergisi gibi — açıkça fiyatların içine girerler; eğer vergi artarsa, müstehlikin ödediği fiyat artar. b) Aynı fiyat tesiri, daha az bir seviyede, kurumlar vergisi ve sosyal sigorta vergileri gibi teşebbüslerden alınan vergilerde de görülür. c) Şahsî gelir vergileri, mamafih, fark edilir bir şekilde değişiktirler. Vergi nisbetindeki bir artış, bir istihlâk vergisinde veya posta fiyatlarında olduğu gibi müstehlikin ödemeye mecbur olduğu fiyatı arttırmaz; ferdin harcama için gerekli dolarlarını azaltır.

Enflasyon tartışmalarının afişe fiyatlar veya fiyat indeksine teksif oldukları derecede vergi değişikliği şeklinin bir anlamı vardır. Gelirin beher doları başına, şahsî gelir vergisi daha az fiyat yükseltme tesirine sahiptir. Müteşebbisten alınan sosyal sigorta vergileri daha az kolaylıkla tasnif edilebilir. İlk aylarda, fiyatların içine girme şansına daha az malik-tirler, fakat zamanla bu fırsatı kazanabilirler.

2. Borçlu olarak devlet :

Enflasyonist baskının kaynağının bütçe açıkları olduğu sık sık söy-lenir. Açıklar bir çok devletlerde bir çok seneler enflasyonist olmuşlar-dır. Katı ve basit şekli ile bile bu fikir Amerika Birleşik Devletlerinde, basında ve makelelerde sık sık ileri sürülmektedir. Büyük bir hakikat payı taşınmasına rağmen bu fikir daima doğru değildir. Esasında ilgi çekici olan istisnalara işaret etmek, son derece önemli ilişkilere ve vetirelere ışık tutmak için faydalı bir yol olarak görülmektedir.

Vergi gelirlerini (ilâveten teşebbüs tipi faaliyet hizmetleri fiyatı gibi kaynakları) aşan devlet harcamaları, enflasyonist olduğu söylenen bütçe açıklarına sebebiyet verecektir. O takdirde çözüm, harcamaların kısılma-sında, vergilerin artırılmasında, veya herhangi bir birleşimde bulunmak-tadır. İddianın genel çizgisinde büyük çapta hakikat payı olmasına rağmen, son derecede basitleştirilmiştir. Bundan dolayı kötü politikaya se-bebiyet verir. Tek bir “düzeltme”, tek bir ilâve aşırı derecede basitleş-tirmeyi düzeltemez.

“Tek başına” düşünüldüğü takdirde bir açık ne enflasyonist ne de deflasyonisttir. Hikâyenin tamamlanması gereklidir. Tamamlamanın bü-yük bir kısmı açığın ne şekilde kapandığıdır. Bütçe açığını bir “enflâs-yon makinesi” haline getiren, açığın para yaratma suretiyle finanse edil-mesidir. Bazı mümkün istisnaları ve özellikleri bir tarafa bırakacak olursak, açığı bir enflasyon kaynağı haline getiren, birisinin — oy veren hal-

kın, yürütme organının, yasama organının, bunların bir birleşiminin veya tanımlanamayan bir kitlenin — borçları ödemek için para yaratmaya karar vermesidir. Prosedür baskı makinelerini kullanmak olabilir. Veya banka sistemi tarafından (gerekli olandan fazla) mevduat yaratma sureti ile olabilir. Devletin banka sisteminden ödünç alma metodu ile banka sistemini genişletmesi bilinen bir husustur.

Mamafih, belki bu fikrimin bir veçhesi açıklanmayı gerektirmektedir. Sadece Amerika Birleşik Devletlerini nazarı itibara alırsak dahi bunun epeyce önemi vardır; devletin para yaratması derecesinde özel para yaratmaya mâni olunduğu takdirde, bütçe açığı ve kapatılması dar anlamda *net* para yaratılmasına sebebiyet vermeyecektir. Bu ayırımın, biraz anlamsız görünmesine rağmen; politika açısından anlamı vardır. Hazinesinin borç alması (ve diğer federal şubeler tarafından ilgili finansman), Hazineyi diğer borç alanlarla rekabet haline koymaktadır. Hazine piyasaya borç verilebilir fonları arz edenler tarafından temin edilen borç verilmeye hazır jonları "talep eden" bir çoklarından biridir. Hazinesinin piyasadaki nisbî önemi, büyük çapta, açığın boyutu ile birlikte değişir⁶. Bankaların Hazine bonoları elde etme imkânları merkez bankası (Federal Rezerv) tarafından sağlanan kredi kapasitesine bağlıdır; esas kararlar bankaların, Hazine ve diğer borç alanlar arasında, yapacakları tercihe de bağlı olacaktır.

Hazine sadece diğer borçluların yerini alabilir (yani, devlet şirketlere, veya ailelere gidecek dolarları borçlanmak suretiyle elde edip sonradan harcayabilir). Durum böyle olursa, ne (a) toplam harcamalar, ne de (b) *enflasyon potansiyeli* bütçe açığından tesir görmeyeceklerdir. Fakat, vergi tediyesinde olduğu gibi "karşılıksız olduğu takdirde", bu borçlanma istihlâki veya yatırımı kısıtlıyacaktır. Aradaki fark, özel veya eyaletlerdeki sermaye terâkümünün, veya borçla karşılanan aile istihlâkinin federal harcamayı mümkün kılabilme için azalmış olmasıdır.

Bu yer değişme sonucu şu veya bu sebeple arzu edilmez görünebilir; meselâ: kaynakların özel kullanmadan devlete geçmesi. Mamafih bu

6) Amerika Birleşik Devletlerinde Hazinesinin borç alma prosedürü diğer borç alanlarından değişiktir. Bu değişikliğin, enflasyon açısından pek fazla önemi yoktur. Hazine açık piyasaya, en kısa vadeli tahvillerini, hazine bonolarını, arz eder. Bankalar, arzu ettikleri takdirde, kredi kapasitelerini teşebbüslere fon arz etmek için kullanmak yerine bu tahvilleri satın almakta kullanırlar. Hazine dolaysız olarak merkez bankasına (Federal Rezerv) satmaz; sonuncusunun elinde bulunanlar açık piyasa muameleleri ile elde edilmiş olanlardır. Hazine şirketlerin ve fertlerin yaptığı gibi ticaret bankaları ile direkt olarak temas etmez.

borç alma metodu, devletin vergi gelirini aşan bir harcama seviyesini finanse etmesini mümkün kılan vasitalardan biridir. Hazinesin diğer özel borçlanmalarının yerini almak sureti ile borçlanması karışık yollardan enflasyonun yaratılmasına yardım eder.

1) *Vadesiz mevduatta (para) bir yükselme olmadığı* takdirde, bütçe açığı bir enflasyon kaynağı değildir. Ekonomi tam kapasitede çalışsa dahi bu sonuç geçerlidir (müteakip devrelerde daha fazla müstehlik veya teşebbüs harcamalarını kolaylaştırmak için yeni dolarlar ilâve edilmiştir).

2) Hazinesin borçlanması vâdesiz mevduat miktarını artırdığı takdirde, (a) ekonomi *tam kapasitede* çalışıyorsa, vâdesiz mevduatın artması ile karşılanan harcama ilk devrede fiyat seviyesini yükseltmeye eğilimli olacaktır. İktisadî durgunluk seviyesi yüksek iken — Amerika Birleşik Devletlerinde 1960'ın ilk aylarında olduğu gibi — yeni dolarlar belir dairesine girdikçe, önemli enflasyonist etkiler beklenemez. (c) Ekonomide fazla olmayan bir durgunluk olduğu takdirde, sonuçlar daha az kolaylıkla kestirilebilir. Bu, son senelerde Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen durumdur.

Bazan devlet borçlanmasının özel borçlanma imkânlarının yerini almasının kapsamı hakkında tereddüt yoktur. Bir önemli değişken faktör, para otoritelerinin düşünülmüş kontrolü altındadır — yani Federal Rezerv'in bankaların kredi kapasitelerini tesbit etmesi. Merkez Bankası ticaret bankalarının kredi hacmini, görünür bir "kredi eksikliği" olmadan Hazineyi veya özel iktisadî faaliyetleri geliştirmeyecek şekilde, geniş sınırlar içinde arttırmak kuvvetine sahiptir. Fakat, para stokuna yapılan bu çeşit ilâvelerin sonraları tesirleri görülecektir.

Merkez bankası mâni olabilir veya müsaade edebilir. Burada enflasyon vetiresinin en önemli hakikati bulunmaktadır — Hazine açığı değil, açığı kapatmak için, eğer varsa, yaratılan para miktarı mühimdir.

BÜTÇE AÇIĞININ ENFLASYONSUZ KAPATILMASI :

Küçük veya büyük bir bütçe açığını enflasyonist olmayan usullerle kapatmak mümkündür. Bu metod umumiyetle bilinmektedir ve Hazinesin, başka maksatlarla, meselâ teşebbüslerde kullanılacak olan tasarrufları sermaye piyasasında ödünç almak sureti ile elde etmesini gerektirir.

Fakat merkez bankasının faaliyeti sonuç itibariyle aksi istikamette olmamalıdır — bu hususun daima hatırdâ tutulması gereklidir. Hazine gerekli faiz hadlerini ödeyerek enflasyonist olmayan usullerle ödünç alabilir. Bu hadler yüksek görünebilirler. O takdirde mesele, borcun tamamı veya bir kısmı tutarında verginin — meselâ 7 milyon dolar — gerekli faiz ödemesinden daha iyi veya kötü olup olmadığı meselesine irca edilir. Meselenin diğer veçhelerinin enflasyonla direkt ilgisi olmayan sonuçları vardır: meselâ tasarrufların devlet tarafından veya özel olarak kullanılması nisbî tesirliliği.

Enflasyona sebebiyet verecek derecede para yaratılması, şüphesiz ki, bütçenin denk geldiği zamanda da vukubulabilir.

Bir bütçe açığının enflasyonist olmayan yollardan kapatılabilmesi hususu, mutlaka bir açığın bu tarzda kapatılacağı sonucuna varmak için bir esas teşkil etmez. Miktar, malî müesseselere akan tasarruflara nisbetle o kadar fazla olabilir ki, pratik mülâhazalarla hükümet yetkilileri para yaratmanın alternatifi olan bu çeşit finansmana güvenemezler veya güvenmezler. Mazur görülebilir sebeplerden dolayı sermaye piyasalarındaki kısa vâdeli şartlar ilgililerin kolay metodu seçmeye olan eğilimlerini kuvvetlendirir. İki sebep not edilmelidir. Bunlar esasında sakınılabılır enflasyon anlamına gelen tercihleri açıklamaya yardım edebilirler : (1) Birincisi, genel kamu anlayışı seviyesinin (ve hattâ devlet ve özel teşebbüs yetkililerinininkiler de dâhil) alternatiflerin hakikî liyakatlerini değerlendirme platformu sağlayacak kadar yeterli olmayışıdır. (2) İkincisi ise kısa vâdeli tesirlerin uzun vâdeli tesirlerden çok değişik olabileceğidir; ve yakın gelecek en fazla dikkati çekmektedir. Sonuç olarak, bütçe açıkları para yaratılmasına sebebiyet verirler. Enflasyonun sebeplerinin en büyük kaynağıdır. Harcamanın kontrolü, böylece, esasında temel eleman olarak kalmaktadır.

“Maliyet itimi” kuvvetleri : İşçi sendikaları :

Enflasyonun bir sebebi olarak “Maliyet itimi” çözüm itibariyle kamu maliyesine kıyasla daha güç görünen meseleler arz etmektedir. Maliyet itiminin bazı veçheleri Amerikalı iktisatçıların henüz tatminkâr çözümler teklif edemedikleri meseleler doğurmaktadır.

Toplumun menfaatlerini korumak için ferdin değil, gruplar halinde birleşme hürriyetini sağlayan bir cemiyette, toplum bu hürriyetini — birlikte hareket etme fırsatını — kullanacaktır. Bazıları toplu ücret sözleş-

meleri yapabilmek ve saat başına eskisinden daha fazla ücret elde edebilmek için işçi sendikaları kurarlar. Çiftçiler, iş adamları, meslekî gruplar ve diğerleri de, birlikler halinde birleşirler. Belki şu veya bu şekilde hükümetin desteğini elde ederler. Amaçlarından biri kendilerine ödenen fiyatları yükseltmek ve böylece yüksek fiyatları tesirli kılmak için mal ve hizmet arzını eskisinden düşük tutmaktır.

İşçi sendikalarının bu istikametteki faaliyetleri sonucu yüksek ücret hadlerinin tesiri (insan-saat verimliliği eşit derecede artmadığı takdirde) maliyetlerde dolaysız bir artış olarak görülecektir. Maliyet itiminin bu veçhesi bana, bu geniş kategori içindeki diğerlerinden, bilhassa teşebbüslerinkinden etkili görünmektedir; çünkü, yalnız Amerika Birleşik Devletlerinde bile sonuncusu, piyasa kuvvetinin dağılması, rekabet ve gruplaşmalardaki zayıflıktan dolayı kontrol altındadır. Ücretler, maamafih, maliyetin en büyük elemanlarıdır. Verimlilikteki değişikliklerden oldukça müstakil olan kuvvetler sayesinde artabilirler.

Normal, tabii bir husus, serbest piyasada mümkün olabilenden daha yüksek bir fiyat elde etmek için teşkilatlanma yolu ile elde edilen etkiyi kullanmaktadır. Mamafih iktisadî analizin bize öğrettiği bir şey varsa — ve (dikkatle ifade edildiği gibi), “arz ve talep kanunu” doğru olmaktadır — bu, fiyat yükselince talep edilen miktarın azaldığıdır. Arz edilen miktar artarsa, bütün malların satılabilmesi için fiyatın düşmesi gereklidir. azen miktar fiyat değişikliğine nispetle daha az değişir (inelastik talep ve arz). Bazen miktar değişiklikleri fiyat değişikliklerine göre daha fazladır, vesaire. Esnekliklerin genel mahiyeti ile ilgilenmenin yeri burası değildir. Ancak, burada satın alınan hakikî mal ve hizmet miktarının — ve bunları istihlal eden emek miktarının — fiyat tarafından etkilendiği vakıasını açıklığa kavuşturmamız gerekir. Bu sonuç tüm olarak ekonominin hasılası veya herhangi hususî bir mal ve hizmet için geçerlidir.

İşçi sendikalarının (ve diğer grupların) eskisinden daha fazla ücret (veya fiyat) elde etmelerini mümkün kılan kuvvet aynı zamanda istihdam seviyesini düşürebilecek kuvvettir. Tekrar edersek, bu sonuç emeğin bütünü veya herhangi bir hususî tipi için geçerlidir. Mamafih, bu ilgi gerektiğinden daha az tanınmaktadır. İşçi sendikaları cereyanının dostları ve bizzat alâkalı olanlar bu bağıntıyı her zaman tanımayabilirler⁷. Tanıdıkları zaman da müdafaa ettikleri politikanın başkaları için

7) Yüksek ücret hadlerinin yüksek satın alma kudreti ve daha fazla emek talebi anlamına geldiği tartışması sık sık ortaya, bazen talep edilen

işsizlik anlamı taşıdığı kabul etmeye yanaşmazlar. Bu bağıntının yaygın ve evrensel bir şekilde görmemezlikten gelinmesi, anlayışlarda ve bilgilerde bir uçurum yaratmaktadır. Öğrenimlerinin fiyat ve miktar arasındaki bağıntıyı bilmelerini icap ettirdiği profesyonel iktisatçılar dahi, ücretler ve fiyat artışları ile istihdam seviyesi ve düşük istihdam arasındaki bağıntıyı ya tanıyamamakta ya da üzerinde durmamaktadırlar. Gelenekler, âdetler, ve günün fikirleri işsizliği ücret hadlerine bağlamayı icap ettirmemektedir. Halbuki bu bağıntı maliyet itimini meydana getiren kuvvetlerin neden bu kadar yaygaracı olduğunu izah etmektedir. Bunlar devletin maliye (ve para) politikaları ile çözümlenemezler.

Amerika Birleşik Devletleri, bundan dolayı, kısa vâdede iki şıklı bir güçlük karşısında bulunmaktadır. Esas itibariyle tam istihdam artan ücret ve fiyat seviyesi demektir. Böylece ücret hadlerindeki bir artış bu düşük istihdam problemini doğurur. Yüksek ücret seviyelerinde tam istihdamı gerçekleştirmek üzere, toplam talebi yeter derecede artırmak için daha fazla para enjekte edilecektir. İşçi sendikaları varlıklarının icap ettirdiği, sendika âzalarınca çok arzu edilir görünen vazifeyi yaparken, başkaları ve bütün ekonomi için güçlükler yaratacaklardır. Fiyat seviyesi istikrarındaki bir şey ile düşük istihdamdaki bir şeyin takas edilmesi zalim bir değiş tokuştur.

Nâhiâ açıklama :

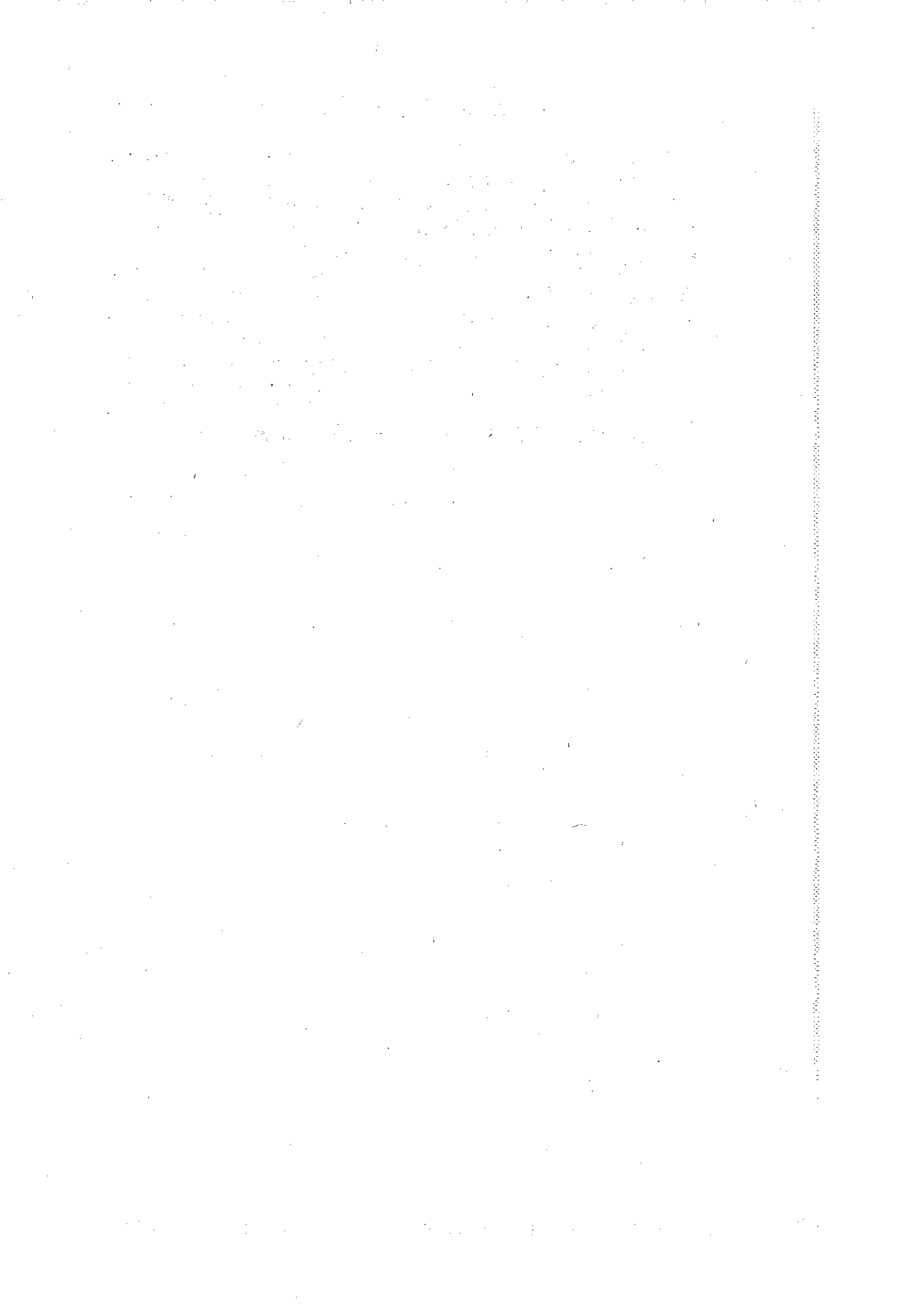
Enflasyon problemi, şüphesiz ki, birbirine bağlı muhtelif kaynaklardan ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri, maalesef, barış zamanlarında bile askerî masrafların yüksek olmasından doğmaktadır. Vergi nisbetlerinin yüksek olmasına rağmen, bütçe açıkları sık sık meydana gelirler. Bunlar, para yaratılmasından farklı olarak, hakikî tasarrufların borç alınmak suretiyle elde edilmesi ile kapatılmaz.

İkinci bir kuvvet bazı grupların; bilhassa, ücretleri insan-saat verimliliğinden daha hızlı arttırmak kuvvetine ve eğilimine sahip işçi sendikalarının varlığıdır.

bir "cevap" olarak çıkmaktadır. Hakikatler şüphesiz ki, değişik sonuçlara götürmektedir. Yüksek ücret ödeyenler, yüksek ücreti elde edenlerin kazandıkları kadar satın alma kudretini kayıp etmektedirler. Net bir artış değil, bir inikâs vuku bulmaktadır. Satın alma kudretindeki bir artış, malî politikaların bir neticesi olarak meydana gelebilen bir moneter faaliyetten ileri gelir.

Amerika Birleşik Devletleri gibi memleketlerde modern enflasyonun diğer bir kaynağı da kıtlık âfetini yenmekte gösterilen sabırsızlık olarak ifade edilebilir. Bir ilim olarak iktisat, dünyamızın, insan ihtiyaçlarının onları tatmin etmek için gerekli çabadan fazla olması anlamında bir kıtlık dünyası olduğu gerçeğinden başlar. Mamafih, durum istihsal kabiliyetinin yükseltilebileceğini isbatlamaktadır. Prodüktif kapasite az veya çok hızlı genişliyebilir. Hızlı gelişmeyi kim istemez? Prodüktif kapasiteyi genişletmek için gerekli olan şeylerden çoğu para harcanmasını gerektirdiğinden, daha hızlı olarak ileriye gitmek için daha fazla para gereklidir. Ve modern para kolaylıkla yaratılabilir. Böylece para yaratılması — hasıladaki reel bir artıştan daha hızlı bir şekilde — devam eder. Böylece cesaretle yapabileceğimiz şeylerden biri de arzuları kısıtlamak onları gerçekleştirme imkânlarının sınırları içinde tutmak ve ileri bırakmaktır.

Tercüme Eden : Asistan Bora OCAKÇIOĞLU

İKRAZATÇILARIN GELİR VE GİDER VERGİLERİ AÇISINDAN DURUMLARI

Recep TURGAY

Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler
Akademisi Öğretim Görevlisi

GENEL AÇIKLAMA :

Son yıllarda yurdumuzda paraya ihtiyacı olan yurtdaşların kredi müesseselerinden normal yollarla borç para temin edememeleri halinde, bazı kimselere gayrimenkul ve menkul malları rehin etmek, senet verme veya kefil gösterme gibi şekillerle sağladıkları teminat karşılığında normal hadlerin çok üstünde, faiz ödemek suretiyle borç para aldıkları ve bu faaliyetin kesif bir şekilde cereyan ettiği, vergi idaresine, malî kaza mercilerine ve Danıştay'a intikal eden olaylardan anlaşılmaktadır. Bu olayların daha ziyade borç para alanla, borç para veren aralarında meydana gelen ihtilâflar sebebiyle vâki olduğu nazara alınacak olursa, uyumsuzluk çıkmadığı için idarenin bilgisi dışında kalan benzeri hâdiselerin daha da kesif olduğu, bu yüzden Hazinesinin önemli miktarları bulan vergi kayıplarına uğradığı tahmin olunur,

Bu çeşit faaliyetin son yıllarda yoğun bir hal almasının bir çok nedenleri mevcuttur. Bu nedenleri bir kaç esasta toplamak mümkündür.

1 — Sermaye şirketleri (anonim, limited, kooperatif ve sermayesi paylara ayrılmış komandit şirket şeklindeki) bankalar dışında kalan diğer gerçek ve tüzel kişilerin bu çeşit faaliyetlerinin kanunlarla çok sıkı kayıtlara tâbi tutulması ve faiz haddinin, gizli olarak yapılan ikraz işlemlerinden sağlanan faiz haddine nazaran düşük olmasıdır.

Yurdumuzda ödünç para verme işleri 18/6/1933 tarihinde yürürlüğe giren 2279 sayılı kanunla düzenlenmiş, bu kanun sonradan 3399, 5841, 18, 36 ve 302 sayılı kanunlarla bir çok değişikliğe uğramıştır¹.

1) Ödünç para verme işleri kanunu ile tadillerinin :

Son değişiklikleriyle birlikte bu kanunun esaslarını şöyle özetlemek mümkündür. Bu kanuna göre, anonim, limited, kooperatif ve sermayesi paylara ayrılmış komandit şirket şeklindeki bankalar, özel kanunları gereğince kurulan teşekküller dışında faizden para kazanmak için ödünç para verme işleriyle meşgul olan gerçek ve tüzel kişiler hükümetten izin almağa mecburdurlar.

Ödünç para verme işleriyle meşgul olanlar her sene Mayıs ayı içinde mahallin en büyük mülkiye âmirine makbuz mukabilinde üç nüsha beyannâme vermeğe ve beyannamelerinde ödünç para verme işlerine tahsis edecekleri sermayenin Türk lirası olarak miktarını ve ticarî ikametgâhını, borçlulardan alınacak faizin en yüksek haddini ve borçlulara yükletilecek diğer şartları göstermeğe mecburdurlar. (Mad. 1, 2, 3).

Bu beyannâmeler üzerine vilâyetçe verilecek izin vesikasının bir örneği beyannâmenin bir örneği ile birlikte Ticaret Bakanlığına, ikinci nüshası ilgili mal memurluğuna gönderilir. Mükellef beyannâmenin büyük harflerle yazılmış bir suretini ticarî ikametgâhına halkın görebileceği bir yere asmaya, yaptığı para verme işlerini Noterlikten tasdikli deftere müfredatı itibariyle yazmaya zorunludur (Madde 4, 6).

Bu defterler Ticaret Bakanlığınca her zaman incelenebileceği gibi her ticarî sene sonunda defterlerin birer sureti Ticaret Bakanlığı teşkilâtına, bulunmayan mahallerde vâlilere verilir (Madde 6).

Müddeti içinde yani Mayıs ayında beyannâme vermeyenlerin izin vesikası iptâl edilir (Madde 8). Ödünç para verenler kendilerinden para alanlara verdikleri paranın miktarını ve şartlarını gösteren imzalı vesika verirler (madde 7).

18/5/1961 tarihli ve 302 sayılı kanun hükümlerine göre ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek âzamî faiz nisbetleri ile temin edilecek sair menfaatlerin ve tahsil edilecek masrafların mahiyet ve âzamî hadlerini tâyine ve bunların yürürlük zamanla-

Numarası	Kabul tarihi	Yayınlandığı Resmi Gazetenin	
		Tarihi	Numarası
2279	8/6/1933	18/6/1933	2430
3399	25/5/1938	28/5/1938	3919
5841	10/8/1951	15/8/1951	7885
18	14/7/1960	18/7/1960	10554
36	27/7/1960	30/7/1960	10565
302	12/5/1961	18/5/1961	10810

rını tesbite Bakanlar Kurulu yetkilidir. Bakanlar Kurulunun bu tesbiti yapabilmesi için yurdun iktisadî faaliyetini devamlı bir surette takip, gereken tedbirlerin ittihazını temin, vâde müddetlerini ve buna göre verilecek faiz nisbetlerini tesbit ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı mevduat karşılıkları mukabilinde verilecek faiz nisbetlerinin tâyini maksadiyle "Banka kredilerini tanzim komitesinin" Maliye Bakanlığı yoluyla Bakanlar Kuruluna teklifte bulunma mükellefiyeti vardır.

Görülüyor ki, normal yollarla ikraz işleriyle uğraşmak bir çok formalitelerin yerine getirilmesini gerektirmektedir. Ticaret erbabı ise bu şekilde formalitesi çok ve yapılan muamelelerin mahiyeti ve miktarı hakkında rakiplerinin ve resmî makamların bilgisi olan işlerden daima kaçınmaktadır.

2 — Ödünç para verenler bu kanunun verdiği yetkiye göre kararname ile tesbit edilecek faiz haddinin çok üstündeki hadlerle faiz sağladıklarından gizli faizciliği tercih etmektedirler.

Ödünç para verme işlerinde uygulanacak faiz nisbetleri ile mevduata verilecek faiz nisbetlerini tesbit eden 23/5/1961 tarihli ve 5/1225 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre :

Ödünç para verme işlerinde alınacak âzamî faiz nisbeti yüzde 10,5 tur. Ziraî kredilere tatbik edilecek faiz nisbeti %9, ihracat finansmanlarına tatbik edilecek âzamî faiz nisbeti %9, küçük sanat erbabı, esnaf ve esnaf teşekküllerine açılacak kredi için âzamî faiz nisbeti %9 olarak tesbit olunmuştur.

Diğer taraftan yürürlüğe konulan Banka Kredilerini Tanzim Komitesi'nin 103 sayılı kararıyla mevduat kabulüne mezun olanların kabul edecekleri bilumum mevduata şu hadler üstünden faiz verilemez :

- a) Vâdesiz ve 4 aya kadar (4 ay dahil) vâdeli tasarruf mevduatına yıllık %3,
- b) 4 aydan 6 aya kadar (altı ay dahil) vâdeli bilumum mevduata yıllık %4,
- c) Altı aydan bir yıla kadar (bir yıl dahil) vâdeli ve bilumum vâdeli mevduata yıllık %5,
- d) 1 ilâ 18 aya kadar (18 ay dahil) vâdeli bilumum mevduata yıllık %6,
- f) 18 aydan fazla vâdeli bilumum mevduata yıllık %6,5 faiz ödenir.

Biraz sonra açıklıyacağımız üzere Danıştay'ın ve Vergiler Temyiz Komisyonunun müstakar içtihatlarına göre serbest piyasa rayicine nazaran piyasada gizli ikrazatta faiz nisbeti asgarî %20 den başlamakta, ekseri ahvalde %30 ve %35'e, bazı hallerde %70 ve hattâ yüzde yüzün fevkine çıkmaktadır.

İlgili makamlardan izin almak suretiyle yapılan ikrazatçılık için tanınan âzâmî %10,5 faiz haddi piyasa rayicine göre önemli farklılıklar arz etmektedir. Bir de elde edilen faizlerden %20 nisbetinde gider vergisi ve ayrıca gelir vergisi ödenilmesi mecburiyeti nazara alındığı takdirde bu yoldan para kazanmak isteyenlerin bu faaliyeti idarî makamların bilgileri dışında yapmalarındaki menfaatlerinin önemi anlaşılır.

2279 sayılı kanunun 18 sayılı kanunla değiştirilen 14 üncü maddesine göre, izin almaya mecbur oldukları halde izin almadan veya izin aldığı halde, Bakanlar Kurulunca ittihaz edilecek kararlara aykırı hareket edenlere ve beyannâmelerindeki şartları ve faiz hadlerini muvazaa ile gizleyenlere tefeci denilir.

Tefecilik edenlerle, Bakanlar Kurulu tarafından tesbit edilen nisbetler üstünde menfaat teminine müncer olabilecek herhangi bir fiil ve harekette bulunanlar veya alınacak faiz nisbeti hususunda hükümetçe ittihaz olunacak tedbir ve kararlara her ne surette olursa olsun aykırı hareket edenler, altı aydan iki seneye kadar hapis cezası ile birlikte, temin ettikleri menfaatlerin beş misli ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Tekerrürü halinde cezalar üç misline çıkarılarak hükmolunur. (18 sayılı kanunla değiştirilen 17 nci madde hükmü).

Tefecilik suçu ile mahkûm olanların izin vesikası iptal edilir (Madde 18).

Görülüyor ki, gizli olarak ikrazatçılık yapanlara kanun tefeci adını vermekte ve bunu suç saymaktadır. Ve bu suçu işleyenlere ağır ceza müeyyide tertip etmiş bulunmaktadır.

Fakat tatbikatta tetkik elemanlarının bu suçu işleyenlere gelir ve gider vergileriyle bu vergilerin cezalarını tertip etmekle yetindikleri, delil noksanlığı ve kifayetsizliği sebebiyle cismanî olarak cezalandırma yoluna gitmedikleri görülmektedir. Bu ağır müeyyidelere rağmen ikrazatçıların bu işi gizli yapmadaki menfaatlerinin büyüklüğü her şeye rağmen onları bu şekilde faaliyette bulunmaya sevk etmektedir.

Gizli ikrazatçılığın vergi tatbikatındaki etkileri :

Kazanç vergisinin câri olduğu devrede iktisadî hayatın bugünkü kadar canlı olmaması ve kredi müesseselerinin bugünkü kadar ağır kredi istekleriyle karşılaşmaması ve müşterilerinin kredi isteklerini karşılama daha fazla imkânlarla sahip olmaları sebebiyle o zaman gizli ikrazatçılık bugünkü kadar şümul peyda etmemiştir.

O zamanki borçlanmalar daha çok zatî ihtiyaçlar için vâki oluyordu. Yeni vergi sistemimizin yürürlüğe girdiği 1950 yılından sonra ekonomik şartların değişmiş olması yüzünden, kredi talepleri fazlaşmış ve başta bankalar olmak üzere diğer kredi müesseseleri yüksek miktarları bulan piyasanın kredi isteklerini karşıyamaz hale gelmişlerdir.

Gizli ikrazatçılık yapanların bu işi resmî makamların gözünden çıkarmak maksadıyla ikraz edilen paralar karşılığında faiz alındığı hakkında yazı, imza, şerh ve saire gibi işaretlerle bir iz bırakmadan yapmaları ve faiz miktarını resülmâle ilâve etmeleri, vergi tatbikatında önemli uyumsuzluklar ortaya çıkarmıştır. Bunlardan önemli olanları şunlardır :

a) Bunlardan birisi gizli ikrazatçılığın şahit ifadesiyle tesbitinin mümkün olup olmadığı hakkındaki uyumsuzluktur.

Vergi hukuku, vergi ve cezalarının yazılı vesikalara göre tarihini âmirdir. Meselâ Vergi Usul Kanununun 29 uncu maddesi ikmâlen vergi tarihini bazı maddî delillerin mevcut olması halinde mümkün görmektedir. Maddî delil ise tanzim edilen ve tanzim edenler hakkında hüküm ifade eden vesikalardır. Meselâ, kontrat, makbuz, fiş, defter, fatura, gider pusulası, mukavele gibi...

Maddî delillerin bulunmaması halinde verginin resen tarihine müsaade eden 30 uncu madde hükmüne göre tarhiyat yapılması için Takdir Komisyonuna şahit dinleme veya olay hakkında şifahî beyanlara itibar etme yetkisi verilmemiştir.

Vergi kazası görevi yapmakta olan itiraz ve temyiz komisyonlarında ve Danıştayda şahit dinleme esası ve usulü yoktur. Gizli ikrazatçılık yapanlar faiz aldıklarına dair yazılı bir vesika tanzim etmediklerine göre sırf yazılı vesika yokluğu dolayısıyla bu gibi kimselerin temin ettikleri gelirleri vergi dışı bırakmalı mıdır? Elbetteki hayır.

Malî kaza mercileri ve bilhassa Danıştay ilk zamanlar esası şekle feda ederek, verginin yazılı vesikalara göre salınabileceği ve şahit ifadesine göre vergi salınamıyacağı içtihadında bulunmuşlardır. Meselâ, Da-

nıstay 4 üncü Dairesinin bir kararında "muhbir ve şahit ifadelerine müsteniden ikrazatçılıktan dolayı vergi tarh olunamayacağı" belirtilmiştir². Daha sonraki tarihlerde mükellefin ikrazatçılıkla iştigal ettiği hakkında Yüksek Mahkemede bir kanaatin belirdiği, ancak bu hususta şahit ifadesinden başka bir delilin bulunmadığı ahvalde, şahit ifadesine göre vergi tarhının mümkün bulunduğu esas kabul edilmiştir.

Nitekim Danıstay 4 üncü Dairesinin bir başka kararında, dâvalının gerek 1950 senesinden evvelki senelerde, gerek 1950 yılında verdiği borç paralardan 1950 yılında faiz aldığı, kendisinden borç alan müteaddit kimselerin şahadetleriyle sâbit olmasına, bu şehâdetlerin borçlular tarafından yapılmış olması şahadetlerine itibar edilmemesi için kâfi bir sebep sayılamayacağına, bu türlü münasebetlerde belli başlı bilginin, faiz alan ve verenlerde bulunması tabii bulunacağına ve daha evvelki senelerde müteaddit kimselere ikrazda bulunmuş olması teklif senesine ait şahadetlerin sıhhatine delâlet edebileceğine nazaran borç alanların ifadelerinin mükellefiyet tesisine esas olamayacağından bahisle tarhiyatın terki cihetine gidilmesinde kanunî isabet görülmemiştir³ denilmiştir.

Bu kararın verildiği 1955 yılından sonra kaza mercileri bilhassa ikrazatçılıkta şahit ifadesine göre vergi tesisinin mümkün olduğu hakkındaki görüşlerini temadi ettirmişler ve hattâ bu esası ikrazatçılık dışındaki faaliyet kollarına da teşmil eylemişlerdir. Eskidenberi gelir ve kurumlar vergileri uyumsuzluklarını çözümleneyen Danıstay 4 üncü dairesi 10.000 liraya kadarki ikrazlarda ikraz edilen paranın bugünkü iktisadî şartlara göre önemli bir değer ifade etmediğini nazara alarak bu miktarı geçmeyen işlemlerde faiz alınmasının bahis konusu olamayacağını, bu itibarla böyle hallerde faiz alındığının vesikalarla isbatının zarurî olduğuna karar vermektedir.

Nitekim Yüksek Mahkeme 25/3/1966 tarihli ve E. 62/5538, K. 66/1505 sayılı kararında "...Dâvalının borç verdiği miktar 5.000 lira gibi cüz'î bir meblağdan ibaret olup, borç para verme işleminin bir defaya mahsus bulunmasına ve faiz alınıp verildiği vergi dairesince herhangi bir delil ve karineye müsteniden tesbit edilmemesine binaen Takdir Komisyonunca matrah tâyin edilmemiş olmasında bir isabetsizlik görülmemiştir. Bu sebeple dâvanın reddine, kanuna uygun bulunan Temyiz Komisyonu kararının onanmasına" dair içtihadta bulunmuştur.

2) 26/12/1954 tarihli ve E. 54/1884, K. 54/1884, Sayılı kararı.

3) DŞ. 4 D. 2/3/1955 T. E. 54/3797, K. 55/629.

Keza aynı mahkeme 18/1/1966, E. 63/2800, K. 66/66 sayılı kararında "...Dâvalının borç verdiği miktar 9.500 lira gibi bir meblağdan ibaret olup, borç para verme işleminin bir defaya mahsus bulunmasına ve faiz alınıp verildiği vergi dairesince herhangi bir delil ve karineye müsteniden tesbit edilmemesine binaen Takdir Komisyonunca matrah tâyin edilmemiş olmasında isabetsizlik görülmemiştir. Bu sebeple dâvanın reddi ile kanuna uygun olan Temyiz Komisyonu kararının tasdikine oybirliği ile karar verildi" mütalâasında bulunmuştur.

Yine aynı mahkeme cüz'î miktarda yapılan bir ikraz için "...Faiz alındığını gösterir kat'î delil ve karineler olmadan mücerret muhbir ve şahit ifadelerine istinaden mükellefiyet tesisine ve vergi salınmasına imkân yoktur. Bu sebeple dâvanın reddine oybirliğiyle karar verildi"⁴ demiştir.

Ancak karardaki istikrarın bazı hallerde bozulduğunu görmekteyiz. Nitekim Yüksek Mahkeme şu kararında : "...Hâdisede, 84.000 lira gibi büyük bir meblağın faizsiz verilemeyeceği düşüncesiyle tarhiyat yapıldığı anlaşılmakta olup, borç verilen meblağ mukabilinde faiz alındığı veya borç verme keyfiyetinin mutad meslek haline getirildiği vergi dairesince isbat edilememiş olmasına binaen karine yoluyla mükellefin faiz almış olduğunun kabulüne imkân yoktur. Dâvanın kabulü ile Komisyon kararının bozulmasına..."⁵ demiştir.

Damıtay son zamanlarda verdiği kararlarda herhangi bir delil olmasa dahi, yüksek miktarların ikraz edilmesi, ikraz edilen meblağlar karşılığında ipotek alınması halinde faiz alındığının kabulü gerekeceği içtihadında bulunmaktadır. Bu kararlardan bazıları şunlardır :

"Hâdisede borç verme sebebi, mükellef tarafından mukni deliller iraeşi suretiyle izah edilmemiş olduğu gibi, yakınlık ve dostluklara mebni insanî hislerle hareket edilen ahvalde umumiyetle başvurulmayan ipotek tesisi cihetine de gidilmiş olduğu ihtilâfsız bulunduğundan dâva konusu kararda isabetsizlik zâhirdir. Dâvanın bu sebeple kabulü ile aksine müttehas Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına"⁶...

"...Mükellefin 1959 yılında K.I. adındaki şahsa ipotek mukabilinde 30 bin lira verdiği ihtilâfsızdır. İpoteğin karşılığında büyük miktarda verilen paralar menfaatsiz verilemeyeceği cihetle dâvada ileri sürülen iddia-

4) DŞ. 4D. 23.2.1965 T., E. 62/5195, K. 65/672.

5) DŞ. 4D. 13.3.1963 T., E. 62/3706, K. 63/926.

6) DŞ. 4D. 9.1.1964 T., E. 62/641, K. 64/98.

lar Komisyon kararının dayandığı gerekçeler karşısında yerinde ve kararın bozulmasını sağlayacak durumda değildir. Bu sebeple dâvanın reddine”⁷...

“...Dâvalının 1958 yılında üç şahsa ipotek mukabili borç para verdiği dosya münderecatından anlaşılmaktadır. Birden fazla şahsa menfaatsiz borç para verilebileceğini kabule imkân bulunamadığından, tarhiyatın borç olarak verilen meblağ karşılığında faiz alındığının tesbit edilemediğinden bahisle terkinde isabet görülmemiştir. Bu sebeple dâvanın kabulü ile Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına”⁸...

“...Mükellefin 1955 ilâ 1958 yıllarında müteaddit kimselere ipotek karşılığında ikrazatta bulunduğu ve bu işi mutad meslek halinde ifa ettiği tetkik olunan dosya münderecatından anlaşılmaktadır. 44.850 lira gibi büyük miktarda bir meblağın menfaatsiz verilmesine imkân olmadığına göre faaliyetini vergi dairesinin bilgisi dışında bırakan mükellefin kasden vergi ziyama sebebiyet verdiği de âşikâr bulunmaktadır. Bu sebeplere binaen dâvanın reddi ile itiraz olunan Temyiz Komisyonu kararının tasdikine”⁹...

İkrazatçuların gelir vergisi bakımından durumları :

Gelir Vergisi Kanununda ödünç para vermek suretiyle menfaat sağlayanlar hakkında menkul sermaye iradının mahiyetini belirten 75 inci maddesinde, bir de ticarî kazancın tesbiti bahsinde ikrazatçıları mutlak şekilde gerçek usulde vergi ödemeye mecbur tutan 51 inci maddesinde açık hükümler görüyoruz.

75 inci maddede “sahibinin ticarî, ziraî veya meslekî faaliyeti dışında nakdî sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği temettü, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradı” olarak tarif edildikten sonra, kaynağı ne olursa olsun her nevi alacak faizleri de menkul sermaye iradı sayılmıştır.

51 inci maddede ise ikrazat işleriyle uğraşanların, kazançlarının mutlak şekilde gerçek usulde tesbit olunacağı belirtilmiştir. Bu hükümde kanun koyucu ikraz işleriyle uğraşanların kazancının ticarî kazanç hükümlerine göre tesbit edileceğini kabul etmiş olmaktadır.

7) DŞ. 4D. 14.1.1964 T., E. 62/3866, K. 64/187.

8) DŞ. 4D. 22.2.1963 T., E. 60/5724, K. 63/743.

9) DŞ. 4D. 8.8.1963 T., E. 61/2499, K. 63/2498.

Bilindiği üzere bir işle uğraşmak o işi devamlı ve mutad sanat halinde yapmak demektir. Bir kimse bir yılda aynı şahsa çeşitli zamanlarda iki defa ikrazda bulunmuştur. Veya bir kimse bir yılda iki şahsa birer defa ikrazda bulunmuştur. Veyahut da bir kimse bir şahsa vâdesi bir kaç yıla intikal eden tek bir ikraz işleminde bulunmuştur. Veyahut da ikraz bir kimseye bir senelik süreyi geçmemek üzere kısa bir devre için yapılmış, fakat borçlu borcunu vâdesinde ödeyemediği için, vâde müteakip yıllara temdit olunmuştur. Veyahut da ikraz işleri bir şahsa ipotek karşılığında bir defada yapılmış, borç ödendiği halde her nedense ipotek çeşitli yıllarda kaldırılmamıştır. Bu kabil haller ikrazatçılıkla uğraşma mı sayılacaktır?

Bu soruların cevaplandırılmasının vergi tatbikatında büyük önemi vardır. Zira elde edilen gelir menkul sermaye iradı addedilecek olursa, mükellef yalnız gelir vergisi ödeyecek ve menkul sermaye iradı elde etme ticarî bir faaliyet sayılmadığı için, bu işi gizli olarak yapanlar Vergi Usul Kanununun kaçakçılığı tarif eden 344 üncü maddesinin son fıkrasındaki "ticarî kazanç sahiplerinin kazançlarıyla ilgili faaliyetlerinin vergi dairesinin ittilâi dışında bırakılması" hükmüne göre kaçakçı sayılamıyacaklar ve sadece kusur cezasına muhatap olacaklardır.

Bu itibarla elde edilen faizin ticarî kazanç değil, menkul sermaye iradı sayılmasında ikrazda bulunanın gelir vergisi bakımından büyük menfaati vardır.

Bundan başka bu yoldan sağladıkları gelirleri menkul sermaye iradı addedilenler, herhangi bir defter tutmağa mecbur olmadıkları ve yalnız yıl sonunda gelir vergisi beyannâmesi verme ödevine tâbi buldukları halde, ticarî kazanç sayılanlar doğrudan doğruya gerçek usulde vergiye tâbi olmuşlardır.

Bir gelirin menkul sermaye iradı sayılmasında ikrazatçının istifadesi gider vergisi tarafından daha da avantajlıdır. Zira, biraz sonra açıklayacağımız gibi, elde edilen gelirin menkul sermaye iradı sayılması halinde ikrazatçı gider vergisi ödememektedir. Ticarî kazanç sayılması halinde ise gelir vergisinden başka %20 nisbetinde ayrıca gider vergisi de ödemek mecburiyetindedir.

Gerek Gelir Vergisi Kanununda, gerek mülga Muamele Vergisi ve halen tatbik edilmekte olan Gider Vergileri Kanununda "ikraz işleriyle uğraşmanın" mahiyeti belirtilmemiştir. Bu boşluk malî kaza mercilerinin ve Danıştayın içtihatlarıyla doldurulmuş, bu konudaki içtihatlar nisbi

bir istikrara kavuşmuş sayılabilir. Malikaza mercilerinin ve Danıştayın görüşlerini şu esaslarda toplamak mümkündür :

1 — Bir takvim yılı içinde birden fazla şahsa, çeşitli senelerde aynı şahsa ikrazda bulunulması hali ikrazatçılık sayılır¹⁰.

2 — Aynı şahsa veya aynı ayrı şahıslara birden fazla borç verme hali ikraz işleriyle devamlı olarak iştigal sayılır. Bir defaya inhisar eden borç verme keyfiyeti borcun vâdesi ne olursa olsun, ikraz işleriyle devamlı olarak iştigal sayılamaz¹¹.

3 — Bir yılda bir şahsa çok defa ve müteaddit yıllarda muhtelif şahıslara ipotek mukabili faizle borç para verilmesi ikrazatçılıktır¹².

4 — Bir yıl içerisinde müteaddit şahıslara veya aynı şahsa müteaddit defalar ve mükerrer borç veren kimse ikrazatçı, kazançları da ticarî kazanç sayılır¹³.

5 — Her yıl aynı ayrı kimselere birer defa ikrazda bulunulması ikrazatçılık değildir¹⁴.

6 — Borç vermeme işinin bir yılda bir kişiye inhisar etmesi ve vâde sonunda borcun ödenmemesi sebebiyle ödeme süresinin uzatılması ilk borç verme muamelesinin temdidini demek olup tekerrür sayılamıyacağından, hâdisenin ikrazatçılık olarak kabulü ile, elde edilen gelirin ticarî kazanç addi doğru olamaz¹⁵.

7 — Borç verilen meblağlar arasındaki farklılık ve vâde tarihlerinin değişik olması ödevlinin muhtelif yıllarda devamlı olarak ikrazatçılık yaptığını gösterir¹⁶.

8 — Çok yakın akrabalar arasında borç alınıp vermekten dolayı menfaat temin edildiği hususunun maddî delillerle tesbit edilemediği ahvalde mükellefiyet doğmaz¹⁷.

10) Vergiler Temyiz Komisyonu Genel kurulunun 8/3/1961 tarihli ve 961/12 sayılı kararı.

11) Vergiler Temyiz Komisyonu genel kurulunun 13/6/1962 tarihli ve 962/118 sayılı kararı.

12) DŞ. 4D. 29/4/1965 T. E. 62/3937, K. 65/1564.

13) DŞ. 4D. 17/4/1963 T. E. 61/4598, K. 63/1493.

14) DŞ. 4D. 29/5/1964 T. E. 60/3163, K. 64/2767.

15) DŞ. 4D. 18/5/1965 T. E. 63/1393, K. 65/3593.

16) DŞ. 4D. 24/9/1966 T. E. 66/1943, K. 66/3510.

17) DŞ. 4D. 23/11/1961 T. E. 61/2002, K. 61/3434.

9 — Büyük miktardaki meblağlar dostluk ve yardım hisleriyle karşılıksız olarak verilemez. Böyle bir durumda yapılan ikrazlarda ipotek tesisi cihetine gidilmesi de düşünülemez. Böyle hallerde mükellefiyet tesisi zaruridir¹⁸.

10 — Müstahsili kendisine bağlamak amacı ile ipotek karşılığı yapılan ikrazdan dolayı mükellefiyet tesis edilemez¹⁹.

11 — İkrazatçılık için paranın miktarına bakılmaz. İpotekle verilen paralarda bir menfaatin bulunduğu zahirdir. Nitekim Danıştay kararı metninde "...İkraz olunan bir paranın cüz'ü mi yoksa fazla miktarda mı olduğu hususunda toplum içinde umumî bir fikrin mevcudiyeti İleri sürülemez. Zira fakir insanlar arasında 5-10 liranın dahi mühim bir değer taşıdığı, buna mukabil varlıklı kimseler veya paraya daha az ehemmiyet atfeden şahıslar için 5.000-10.000 liranın çok büyük bir meblağ olarak telakki edildiği zahirdir. Bu sebeple hâdisenin komisyon kararında yazılı olduğu gibi mütalâa edilmesindeki isabetsizlik aşıkârdır. İpotek mukabilinde verilen bir paranın gerek alan gerek veren kimse için küçümsemeyecek bir değer taşıdığı ipotek muamelesi tesis ettirmek gibi hem masraf, hem de emek isteyen bir işe girişilmesinden anlaşılmaktadır. Durum böyle olunca paranın bir menfaat gözetilmeden verildiğini kabul etmek mümkün değildir" denilmiştir²⁰.

12 — İnşa ettirilmekte olan bir binanın bir katına sahip olmak amacı ile ipotek mukabili para verilmesi ikrazatçılık değildir²¹.

13 — Bir kişiye ikrazda bulunulması ve teklif döneminde veya daha evvelki yıllarda başka kimselere ikrazda bulunulduğunun sabit olmaması halinde hiç mükellefiyet doğmaz²².

14 — İpotek tesis edildiği ve fakat borçlular tarafından faiz alınmadığının beyan edildiği ve alındığı maddî delillerle sabit olmadığı alıvalde mükellefiyet doğmaz²³.

15 — Bir alacağın teminata bağlanması amacı ile yapılan ipotek muameleleri dolayısıyla ikrazatçılık bahis konusu olamaz²⁴.

18) DŞ. 4D. 12/10/1965 T. E. 61/3773, K. 65/3472.

19) DŞ. 4D. 21/1/1966 T. E. 62/4606, K. 66/155.

20) DŞ. 4D. 21/6/1962 T. E. 59/4420, K. 62/2849.

21) DŞ. 4D. 3/11/1962 T. E. 59/5518, K. 62/3869.

22) DŞ. 4D. 25/12/1962 T. E. 60/974, K. 62/4918.

23) DŞ. 4D. 24/5/1963 T. E. 60/1673, K. 63/1908.

24) DŞ. 4D. 16/6/1963 T. E. 60/2863, K. 63/2104.

16 — İkrazatçılığın mevcut olup olmadığının tesbiti için borcun sebep ve âmilleri üzerinde durulmak icap eder²⁵.

17 — Gizli olarak muhtelif şahıslara ipotek karşılığı borç para verilmesi ve elde edilen gelirler için beyannâme verilmemesi gizli ikrazatçılıktır. Kaçakçılık cezasının uygulanmasını gerektirir²⁶.

18 — Bir yıl içinde müteaddit şahıslara veya bir çok yıllarda veya birden fazla şahsa ikrazatta bulunmak ikrazatçılıktır²⁷.

19 — Serbest piyasa rayicine göre yapılan ikrazat dolayısıyla matrah takdirinde faiz nisbetinin örf ve teamüle ve serbest piyasa şartlarına göre %20 olarak kabulü Danıştayın müstakar içtihatlarındandır²⁸.

20 — İkrazatçılıkta alınan faiz miktarının kesin şekilde tevsik ve tesbit edilemediği hallerde faiz haddinin (yüze oranının) yıllık olarak nazara alınması ve yıllık faiz haddinin takdir komisyonu veya ehli hibre tarafından takdir edilmesi ve kapitalin borçluda kaldığı süreye göre hesaplanması ve bulunacak yekûnun matrah ittihazı gerekir²⁹.

21 — İkraz edilen ana paranın dahi tahsil edilememesi halinde mükellefiyet doğmaz³⁰.

22 — İtiraz edilen paranın tahsil edilememesi halinde tahsil edilemeyen kısmın faiz olarak hesaplanan miktardan düşülmesi, şayet faiz olarak hesaplanan miktar bunun dununda ise hiç tarhiyat yapılmaması ik-tiza eder³¹.

İkrazatçıların gider vergisi bakımından durumları :

6802 sayılı Gider Vergileri Kanununda bankalar, sigorta şirketleri, ve bankerler banka ve sigorta muameleleri vergisine tâbi tutulmuşlardır. (Madde 28). Bu müesseseler bir ay içinde yaptıkları vergiye tâbi muamelelerini bir beyannâmeye yazarak ertesi ayın 15 inci günü akşamına kadar vergi dairesine bildirirler ve vergisini yatırırlar (Madde 45-47). Vergi nisbeti %20 dir. Konumuz bankerlerle ilgilidir. Kanuna göre bankerlerin

25) DŞ. 4D. 31/10/1963 T. E. 60/3164, K. 63/3117.

26) DŞ. 4D. 16/12/1963 T. E. 62/1856, K. 63/4914.

27) DŞ. 4D. 22/9/1964 T. E. 62/4052, K. 64/2708.

28) DŞ. 4D. 9/11/1961 T. E. 62/4052, K. 64/2708.

29) DŞ. 4D. 7/10/1964 T. E. 62/2839, K. 64/3942.

30) DŞ. 4D. 30/6/1965 T. E. 62/5306, K. 63/2760.

31) DŞ. 4D. 28/1/1967 T. E. 64/2817, K. 67/256.

yapmış oldukları banka muameleleri dolayısıyla aldıkları paralar banka muameleleri vergisine tâbidir. Şu halde bir kimsenin bu vergi ile teklif edilebilmesi için kendisinin banker olması veya banka muameleleri dolayısıyla para almış olması lâzımdır.

Genel olarak banka muameleleriyle uğraşan kimseye banker denilir. Kanun bankerini tarif etmiştir. 2279 sayılı kanuna göre, ikraz işleriyle uğraşanlarla banka muamele ve hizmetlerinden bir veya bir kaçını ile işteğal edenler bu kanunun uygulanmasında banker sayılır (Madde 28 fıkrası 3). Bu tarife göre :

a) *İkraz işleriyle uğraşanlar :*

2279 sayılı kanun hükümlerine yukarıda kısaca temas etmiş bulunuyoruz. Gelir Vergisi Kanununda olduğu gibi (Madde 51/2), Gider Vergileri Kanununda da (ikraz işleriyle uğraşanlar) terimi kullanılmıştır. Bir işle uğraşmak o işi meşğale ve mutad ticaret haline getirmek demektir. Tatbikatta gelir vergisi bakımından ikraz işleriyle uğraşmadan ne anlaşılıyorsa gider vergisi bakımından da aynı mânanın anlaşıldığını görmekteyiz. Nitekim Danıştayın vaktiyle muamele ve halen gider vergileri uyumsuzluklarına bakan dâva dairesinin müstakar hal alan görüşleri şu esaslarda toplanmaktadır.

1 — İkraz işi bir banka muamelesidir. Bir kimsenin çeşitli yıllarda müteaddit şahıslara ikrazda bulunması ikrazatçılıktır. Kazanç vergisi tarhiyatının kaldırılması muamele vergisinin kaldırılmasına bir sebep teşkil edemez³².

2 — Bir şahsın ikrazatçılıktan dolayı teklif altına alınabilmesi için bir yıl içinde müteaddit şahıslara veya bir şahsa bir çok yıllarda ikrazatçılıkta bulunmasının ve bu suretle ikrazatçılığı itiyat haline getirmesinin tevsiki lâzımdır.

Bir kimsenin bir hesap döneminde biri gayrimenkul ipoteği, diğeri senetli, bir diğeri de senetsiz olmak üzere üç şahsa borç para vermesi ve borçların da müteakip senelere sirayeti ikrazatçılıkla işteğal sayılır³³.

3 — Bir kimsenin 1957 yılında bir kimseye ipotek karşılığında borç para vererek ipoteği çözmek suretiyle 1959 yılına kadar alacağını de-

32) DŞ. 5D. 18/12/1954 T. E. 49/1817, K. 54/1587.

33) DŞ. 7D. 10/10/1964 T. E. 63/1704, K. 64/2917.

vam ettirmesi ve böylece borcun müteakip seneye sirayet etmek suretiyle itiyat halinin teşekkül etmesi ikrazatçılıktır³⁴.

4 — Bir kimsenin bono mukabili 1958 yılında bir şahsa borç para vermesi ve vâde sonunda tahsilâta tevessül edilmeyerek bu muamelenin 1959-1960 yıllarında da devam ettirilmesi ikrazatçılıktır³⁵.

5 — Altı sene vâde ile ipotek mukabili borç para vermek itiyat halinin devam ettiğini gösterir. Ancak ilk sene bir tek ikraz muamelesi mevcut olduğuna ve itiyat hali müteakip yıllar için bahis konusu olacağına göre ilk yılda alınan faiz vergiye tâbi olmaz³⁶.

6 — Bir yılda ipotek karşılığı bir kimseye itiraz yapılması vâdesi gelmeden ipoteğin kaldırılması ve bunun ikraz muamelesinden başka bir borç verme durumunun tesbit edilememesi halinde ikrazatçılık bahis konusu olamaz³⁷.

7 — Borçlu ifadelerine dayanılarak tarhiyat yapılması caizdir³⁸.

b — Banka muamele ve hizmetlerinden bir veya bir kaç ile uğraşan kimseler, Gider Vergisi Kanununun tatbikinde banker sayılmaktadır. Hangi muamelelerin banka muamelesi olduğu hakkında mevzuatımızda bir açıklama yoktur. Maliye Bakanlığı bu boşluğu 2430 sayılı mülga Muamele Vergisi Kanununa ait 6/7/1939 tarihli ve 78 sayılı Muamele Vergisi Genel Tebliği ile doldürmüştür.

Banka muamelelerinden en önemlisini para ve ikraz işleri teşkil etmektedir. Bankalar çeşitli şekillerde ikrazda bulunurlar. İskonto, yani ticarî senetler karşılığında, müşterilerden teminat almaksızın açık kredi veya borçlu cari hesabı, gayrimenkul rehni, müşterinin vâdeli teydiatı üzerine, esham ve tahvilât üzerine, emtia üzerine, muhtelif ticarî vesaik üzerine, kefalet mukabilinde ikrazat yaparlar. Bittabi bu muameleleri yapanlar, banker sayılırlar ve gider vergisine tâbi olurlar.

Meselâ, bir kimsenin gerçek alacaklıdan borç senetlerini ciro etmek suretiyle alacaklı durumuna geçtiği ve kendi lehine bir ücret aldığı sabit olmuştur. Danıştay bunu bankaların yaptıkları senet iskontosu ma-

34) DŞ. 7D. 21/11/1964 T. E. 62/5562, K. 64/3501.

35) DŞ. 7D. 26/11/1964 T. E. 63/3451, K. 64/3576.

36) DŞ. 7D. 17/6/1965 T. E. 64/2276, K. 65/2017.

37) DŞ. 7D. 17/6/1964 T. E. 63/2972, K. 64/2156.

38) DŞ. 7D. 10/1/1963 T. E. 62/3712, K. 63/81.

hiyetinde telakki ederek banka muamelesi' addi ile vergiye tâbi tutulmasını uygun bulmuştur³⁹.

Malî kaza mercilerinin ve Danıştay'ın ilk zamanlardaki ikrazatçılık konusundaki tutumu çok sert olarak nitelenebilir. Mali kaza mercilerinin bu tutumları devam etmesine rağmen, gelir ve kurumlar vergisi ihtilâflarına bakan Danıştay 4 üncü dairesinin bu tutumunda mükellefler lehine bazı yumuşamalar müşahede edilmektedir. Meselâ ikraz edilen ana paranın tahsil edilememesi halinde tahsil edilemeyen kısmın faiz matrahından indirilmesi gibi.

Buna karşılık gider vergilerine bakan malî kaza mercileriyle Danıştay 7 nci dairesinin bu konudaki sert tutumlarında bir değişiklik olmadığını da ayrıca tebarüz ettirmek isteriz. Nitekim vergiler temyiz komisyonu 4 üncü dairesi bir kimsenin bir defa ticarî gaye ile yaptığı ikrazı ikrazatçılık olarak kabul ettiği gibi, faiz nisbetinin de %35 den aşağı olmayacağını kabul etmiştir.

Tatbikatta malî kaza mercilerinin bu sert tutumunu nazara alan inceleme elemanları ikrazatçılığın şümülünü daha da genişletme yoluna gitmektedirler.

Meselâ, geçen yıllarda manifatura piyasasında zuhur eden kriz üzerine başta Sümerbank olmak üzere, yurdumuzun belli başlı dokuma tesislerini ellerinde bulunduran büyük müesseseler banka teminat mektubu getirenlere bu mektuplar karşılığında vâdcli olarak manifatura, ipek ve saire gibi emtia satışına girişmişlerdir. Piyasada para sıkıntısına düşen bazı firmalar da bankalardan temin ettikleri teminat mektupları karşılığında bu müesseselerden veresiye mal satın alarak bunları piyasada manifatura ve iplik ticareti ile iştigal eden kimselere satın aldıkları fiattan daha aşağı fiatla ve peşin para ile satmışlardır.

Bittabiî bu malî satın alan firmalar, defterlerine bu malları alış kıymeti ile, satışında da satış kıymeti ile intikal ettirerek gelir veya kurumlar vergilerini ödemişlerdir. Bir tekkik elemanı olayda bu sonuncular için ikraz işleriyle devamlı iştigal halinin mevcudiyetini iddia etmiş ve bu konuda bir rapor da tanzim ederek, önemli miktarda gider vergisi ve ceza tatbik ettirmiştir. Olay malî kaza mercilerine intikal etmiştir. Neticesi merakla beklenmektedir.

39) Danıştay 7 nci dairesinin 30/6/1964 tarihli ve K. 63/2353, sayılı kararı.

Filhakika anlattığımız hâdisede sıkıntıda bulunan bazı firmalara kredi temin edilmiştir. Ancak bu krediyi teminat mektubu vermek suretiyle bankalar, veresiye mal satmak suretiyle dokuma müesseseleri temin etmişlerdir. Düşük fiatla mal alarak bunu yüksek fiatla satan ve aradaki kârın gelir vergisini ödeyen bir kimseye bu ticarî mahiyetteki işinden dolayı ikrazatçılık izafesine imkân yoktur.

Buraya kadar ikrazatçılar hakkındaki vergi tatbikatını kısaca izaha çalışmış bulunuyoruz. Yurdumuzda çok şümüllü olarak cereyan etmekte olan gizli ikrazatçılığı önlemek için alınan zecrî ve sert tedbirler bu faaliyeti önleyemediğine göre bunların bir takım iktisadî tedbirlerle önlenebileceği kanısındayız. Bu tedbirlerin başlıcalarını şu şekilde özetliyoruz :

1 — Halen bankaların vâdesiz mevduata tatbik ettikleri %3 ve bir yıl vâdeli mevduata uyguladıkları %5 faiz nisbeti çok düşüktür. Para kıymetinde vukua gelen azalmalar da nazara alındığı takdirde halkın tasarruf ettikleri mevduatı için bunlara beş, on, onbeş misli miktarlarda faiz veren kimseleri neden tercih ettikleri anlaşılır.

2 — Yurdumuzda halkın ufak tasarruflarıyla kurulan anonim şirketler mevcut değildir. Anonim şirketlerin halen çoğu aile şirketi niteliğini muhafaza etmektedirler. Yurdumuzda halkın ufak miktardaki tasarruflarıyla kurulacak anonim şirketlerin kurulmasını kolaylaştırmak ve hattâ bazı vergi muafiyetleri tanıyarak teşvik etmek ve bu suretle bu kabil tasarrufların verimli sahalara kanalize edilmelerini sağlamak lâzımdır.

3 — Halkın devlet elinde bulunan büyük tesislere iştirakini sağlamak ve halkın bu iştirakine her yıl bir irat temin etmek de diğer bir tedbir olarak düşünülmektedir.

ZEHN JAHRE SOZIALÖKONOMISCHE VERHALTENSFORSCHUNG IN KÖLN

Prof. Dr. Günter SCHMÖLDERS

Universität Köln

In Köln gelang nach jahrelangen Vorarbeiten 1957 die Gründung einer eigenen Forschungsstelle für empirische Sozialökonomik, in der, ausgehend von des seit langem im Finanzwissenschaftlichen Forschungsinstitut betriebenen Finanzpsychologie, der institutionelle Rahmen für die alsbald erforderlich werdenden umfangreichen Erhebungen, Auswertungen und Forschungsaufträge an Markt- und Meinungsforschungsinstituten usw. geschaffen wurde; hinzu trat 1960 das "Zentralarchiv für empirische Sozialforschung", das heute bereits mit rund 100 auswärtigen Instituten und Forschungsabteilungen zusammenarbeitet und mit 70 von ihnen einen regelmässigen Informationsaustausch über laufende, abgeschlossene und geplante Erhebungen pflegt. Nicht zuletzt gehört zu den institutionellen Voraussetzungen der Kölner Verhaltensforschung das Rechenzentrum des Instituts für angewandte Mathematik, dessen Mitbenutzung der Forschungsstelle grosszügig gestattet wurde; auch die Lochkartenstelle der Universität mit ihren maschinellen Einrichtungen konnte zur Auszählung und Doppelung eigener und fremder Lochkartensätze wiederholt herangezogen werden.

Die Zielsetzung der sozialökonomischen Verhaltensforschung, konnte unverändert beibehalten werden; im Sinne des eingangs zitierten Eucken-Wortes soll das Verhalten der Menschen in der wirtschaftlichen Wirklichkeit neu und gründlich untersucht werden, wobei es darauf ankommt die konstanten von den wandelbaren Elementen dieses Verhaltens zu unterscheiden. Handelt es sich insoweit also eher um eine Ergänzung als um eine Neubegründung der ökonomischen Theorie, die zunächst auf der Vorstellung von einem mehr oder weniger zweckrationalen Verhalten der einzelnen Wirtschaftssubjekte aufgebaut war und alle "Präferenzen", alle Erwartungen und Befürchtungen, alle Gewohnheiten und institutionellen Bahnungen und Bindungen erst nachträglich modifizierend in

diese Vorstellung mit einzubeziehen gelernt hat, so ist doch nicht zu verkennen, dass wir mit steigendem Wohlstand immer mehr zu einem Wirtschaftsleben kommen, in dem die harte Ratio der Entscheidungen hinter einem stark erweiterten Bewegungsspielraum zurücktritt, der allen jenen menschlich-allzumenschlichen Motiven und Verhaltensweisen Platz lässt, die den wirklichen Menschen beherrschen.

Die neue Forschungsrichtung bemüht sich von vornherein, jenen Fehler zu vermeiden, dem die "psychologische" Schule der subjektiven Wertlehre zum Opfer fiel, den Fehler nämlich, ihre Hypothesen auf einer rationalisierend-introspektiven Psychologie aufzubauen, die sich der empirischen Nachprüfung weitgehend entzieht. Im Gegenteil sind die Hypothesen der empirischen Theorie überhaupt nur an Hand systematischer Erfahrungen mit der wirtschaftlichen Wirklichkeit zu gewinnen; die methodisch und technisch hochentwickelten Verfahren der empirischen Sozialforschung stehen zur Verfügung, um die aufgrund systematischer Leitstudien aufgebauten Hypothesen objektiv zu bestätigen oder zu widerlegen. Dieses Verfahren ist nicht mit jener "empirischen Induktion" gleichzusetzen, die der historischen Schule mit einigem Recht zum Vorwurf gemacht worden ist; die Methodologie der Verhaltensforschung kann man demgegenüber vielleicht als "empirische Deduktion" bezeichnen, das ist die fortschreitende Deduktion von Hypothesen, die so lange an den Tatsachen geprüft und aufgrund dieser Prüfung modifiziert, werden, bis sie der Erfahrung standhalten. In aller Regel beginnt man dabei mit Sätzen geringen Abstraktionsgrades, die bestimmte Verhaltensweisen bestimmter Menschen unter bestimmten Raum-Zeit-Bedingungen erst einmal beschreiben. Beispielsweise wird man bei der Analyse des Geldwertvertrauens zunächst die Eienstellung der Menschen zur Stabilität der Währung unter verschiedenen relevanten Bedingungen testen und Vermutungen über die Resistenz dieser Einstellungen, ihre Abhängigkeit von Informationen und Erfahrungen, ihre Variabilität in verschiedenen sozialen Gruppierungen, ihren Zusammenhang mit psychischen Faktoren und last not least ihre Korrelation mit konkretem Verhalten (Geldausgeben, Spanen, Geldanlage) prüfen. Aufgrund dieser Analyse lassen sich die Ausgangshypothesen über Ursachen und Gesetzmässigkeiten dieses Verhaltens bestätigen oder modifizieren, um sie alsdann "härteren", zumindest spezifischeren, experimentellen oder experimentähnlichen Prüfungen zu unterziehen. Am Ende dieses Weges steht die Formulierung einer allgemeinen Theorie des Verhaltens der Menschen in der Inflation. Diese Theorie lag zwar schon beim Beginn der For-

sungen in Ansätzen vor (etwa in der Form des "Grëshamschen Gesetzes"); in aller Regel werden diese Ansätze jedoch im Lauf der Analysen mehr oder weniger korrigiert und ergänzt - ganz abgesehen von der stets vorhandenen Chance, dabei auf gänzlich neue Sachverhalte und Erkenntnisse zu stossen. Jedenfalls aber ist bei dieser Arbeitsweise von einem induktiven "Schluss vom Besonderen auf das Allgemeine" nicht die Rede.

Einige Beispiele aus der Kölner Forschungsarbeit des ersten Jahrzehnts mögen diese Methode und die Art, wie ihre Ergebnisse zustandekamen, im einzelnen veranschaulichen.

Zu den wichtigsten Themen der "Finanzpsychologie", d.h. der finanzwissenschaftlichen Verhaltensforschung, gehören neben der Dynamik der legislativen Meinungs- und Willensbildung und den Gesetzmäßigkeiten des administrativen Verhaltens in erster Linie die Steuerwirkungen, die Ausgabewirkungen und die Möglichkeiten einer "aktiven" Finanzpublizität¹: diese drei Bereiche waren der Gegenstand einer umfangreichen Erhebung, die 1958 nach gründlichen Vorstudien von den Interviewern des Bielefelder EMNID - Instituts bei einem repräsentativen Querschnitt der wesdeutschen Bevölkerung - etwa 2000 Erwachsene - durchgeführt wurde. Diese Erhebung sollte zunächst eine Bestandsaufnahme der grundlegenden Sachverhalte ermöglichen, auf denen die finanzpsychologischen Theorien von den Steuer- und Ausgabenwirkungen und von der Beeinflussbarkeit des Verhältnisses der Bürger zum Fiskus aufbauen. Zu diesem Zweck wurden Fragen über die staatsbürgerliche Einsicht und die bewusste und unbewusste Einstellung der Bürger zu Staat und Gemeinde, zum Fiskus und zur Steuer, zu öffentlichen Subventionen und Unterstützungen gestellt; daneben wurde die Informiertheit über einige Steuern und Staatsausgaben, die subjektive "Belastung" durch Mass- und Marktsteuern u.v.a. erhoben.

Die Analyse dieser Erhebung machte es möglich, z.B. die Hypothese vom Vorhandensein einer besonderen "Steuermentalität" zu überprüfen, die von der üblichen Geschäftsmoral des täglichen Lebens charakteristisch abweicht; es gelang dabei, den Zusammenhang dieser Steuermentalität mit der Steuertechnik, mit dem Belastungsgefühl und der Staatsgesinnung zu verifizieren, Material über die Steuermentalität der Deutschen zu sammeln, die Wirksamkeit der "Cambrider Regel der Steuerbelastung"

1) Veröffentlichungen 36, 19.

zu bestätigen, gegensätzliche Attituden wie Anspruchshaltung und Leistungsbereitschaft in Beziehung zu setzen, die Übertragbarkeit der sozialpsychologischen Interdependenz von "Kontakt und Sympathie" auf finanzpsychologische Sachverhalte zu prüfen und diesbezügliche Vermutungen zu modifizieren, u.a.m.

Zahlreiche Ergebnisse dieser Analyse konnten bereits veröffentlicht werden²⁾; andere identen ausschliesslich zur Grundlegung späterer Spezialstudien, in denen etwa - um nur drei Beispiele zu nennen - spezifischere Hypothesen über den Einfluss der Steuertechnik auf das wirtschaftliche Verhalten geprüft, die Wirksamkeit einiger Methoden der Finanzpublizität erprobt und internationale Vergleiche von Steuermentalität und Steuermoral durchgeführt werden sollen. Alle diese Erhebungen und Analysen kosten Zeit und verschlingen zum Teil sehr viel Geld. Bis zur Formulierung allgemeiner Theoreme über Steuerwirkungen, Ausgabenwirkungen und Finanzpublizität, die empirisch so weit abgesichert sind, dass man sie guten Gewissens verabschieden kann, hat es daher noch gute Weile; doch ist ein Anfang gemacht, der der Mühe wert war.

Bot sich dieses Vorgehen, mit einer möglichst umfassenden Bestandsaufnahme zu beginnen, im Bereich des Verhaltens der breiten Schichten schon von der Technik der Bevölkerungsumfrage her an, so war bei der Untersuchung der legislativen Meinungs- und Willensbildung von vornherein ein anderer Weg zu beschreiten; handelt es sich hier doch um die Einstellungen und Verhaltensweisen vergleichsweise weniger, herausgehobener und vielbeschäftigter Personen. Wir entschlossen uns, auf diesem Gebiet mit einer Spezialstudie zu beginnen, die der Prüfung einer einzigen, spezifischen Hypothese gewidmet war: die vermutete mangelnde Eignung der "Fiscal Policy" - Theorie für die politische Alltagspraxis sollte an einem testfall, dem "Juliusturm" - Problem, untersucht werden. Die Untersuchung war weiterhin auf die parlamentarische Meinungsbildung eingeeengt. Befragt wurde von Spezialinterviewern des Allensbacher Instituts für Demoskopie eine nach dem Zufallsprinzip ausgewählte Stichprobe von 67 Abgeordneten des Dritten Deutschen Bundestages, ausserdem fast alle Mitglieder des Finanzausschusses. Gegenstand der Erhebung war der Niederschlag, den wirtschaftswissenschaftliche Theorien über Finanz- und Währungsfragen bei den Abgeordneten gefunden hatten; im besonderen ging es um das Thema, wieweit den Abgeordneten diejenigen Zusammenhänge und Wechselwirkungen

2) Veröffentlichungen 10, 19, 33, 37, 38, s. a. die Vorarbeiten.

zwischen Finanz - und Währungspolitik gegenwärtig waren, die als Voraussetzung für bewusstes Handeln im Sinne der "Fiscal Policy" unumgänglich sind. Es stellte sich heraus, dass diesem Verhalten nicht nur der verständliche Mangel an Sachverstand bei den meisten Abgeordneten - abgesehen von den wirtschaftlich erfahrenen Parlamentariern und einigen Mitgliedern des Finanzausschusses - im Wege steht, sondern vor allem die spezifische Dynamik und Komplexität der parlamentarischen Meinungsbildung überhaupt³.

Im Herbst 1959 wurde die bisher umfangreichste Untersuchung der Forschungsstelle in Gemeinschaft mit dem Allensbacher Institut für Demoskopie zum Thema "Umgang mit Geld" durchgeführt. Aufbauend auf Vorarbeiten über das "Geldwertbewusstsein"⁴ wurden sämtlich erwachsenen Mitglieder eines repräsentativ ausgewählten Querschnitts von 1050 westdeutschen Haushalten, insgesamt 2435 Erwachsene, anhand eines umfassenden Interviewprogramms über ihre Lebensansprüche, Konsumgewohnheiten usw., über ihr Verhalten zu Bargeld und Buchgeld, über Sparen und Geldausgeben, Einteilen und Disponieren, über Hortung und Ratenkauf sowie bezüglich ihrer Zahlungsgewohnheiten, ihrer Kassenhaltung, ihrer Einstellung zum Erwerb und Besitz von Wertpapieren und zur Geldanlage und Vermögensbildung im allgemeinen befragt. Auch hier handelte es sich, wie schon bei der erstgenannten Untersuchung, um eine allgemeine Bestandsaufnahme der grundlegenden Sachverhalte - allerdings um eine Bestandsaufnahme von ausserordentlicher Komplexität. Erhebungen solchen Ausmasses bringen ungewöhnliche Schwierigkeiten mit sich, die nur dank der langjährigen Erfahrungen des Allensbacher Instituts überwunden werden konnten. Auch in methodischer Hinsicht sind derartige Erhebungen keineswegs unproblematisch; andererseits sind sie angesichts der Vielschichtigkeit des untersuchten Bereichs, auf dem ganz entlegene Sachverhalte in oftmals unvermuteter Beziehung, Wechselwirkung oder gar Identität stehen, bisweilen unerlässlich. Die Erhebung liefert einen umfassenden Komplex von Primärmaterial über den "Umgang mit Geld"; ihre Auswertung ist noch nicht abgeschlossen, nur einige Ergebnisse konnten bisher publiziert werden⁵.

3) Veröffentlichungen 17, 19, 37.

4) Veröffentlichungen 7,8, 18.

5) Ztschr. f. d. ges Kreditwesen, 1961, Heft 15, 17, 21, 22; 1962 Heft 1, 3, 5, 7; Veröffentlichungen 12, 13; 14, 15, 28, 32, 41, 42; 43; 46.

Der in Vorbereitung befindliche fünfte Band der "Beiträge zur Verhaltensforschung"⁶ wird die Ergebnisse insoweit enthalten, als sie Aussagen über die wesentlichen Grundlagen, Verhaltensweisen und Motive des Umgangs mit Geld erlauben : über die wirtschaftliche Rollenverteilung zwischen Mann und Frau im Haushalt und die mehr oder weniger gemeinsame Willensbildung in wirtschaftlichen Fragen, über die Herkunft und Zusammensetzung des Einkommens, die Rolle der "Mitverdiener" und das Ausmass an wirtschaftlicher "Integration" der Mittel und Bedarfe, über die methodische Bedeutung der verschiedenen Einkommensarten und den analytischen Wert des Faktors Einkommen, über die Einkommensstruktur und den angestrebten Lebensstandard, über sparsames und rechenhaftes Wirtschaften und die Ergebnisse dieses Wirtschaftens : den finanziellen Spielraum, die Ersparnisse, die Vermögensbildung; über Kassenhaltung, Horten und Buchgeldsparen, Kreditaufnahme, subjektive Liquidität und die Rolle der Erwartungen, über die Problematik des bargeldlosen Einkommensempfangs und des unbaren Zahlens, über Formen und Motive der Geldanlage, Zinsempfindlichkeit und die Reaktion auf Sparprämien, über Geldwertvertrauen und Geldwertschätzung, die Erziehung zum Sparen und die ökonomische Bildung.

Die Analyse der Verhaltensursachen ist dabei von ganz unterschiedlicher Tiefe : in einigen Fällen kann sie bei rationalen Erwägungen stehenbleiben, in anderen muss sie bis zur individualpsychologischen Motivation vorstossen; meist bewegt sie sich in der Sphäre der "soziologischen Verhaltensklärung unter Verwendung von Begriffen wie Status, Rolle, Erziehung, Umwelt, Mentalität usw. Im Bereich des "Rein-Ökonomischen" verbleibt sie allerdings so gut wie nie; selbst der Faktor Einkommen kann bei näherem Hinsehen nicht ausschliesslich ökonomisch tautologischer Aussagen enden wie der, dass mit höherem Einkommen die Wahrscheinlichkeit eines "Restsparens" wächst. In Wirklichkeit ist das Sparen so gut wie immer aktiv motiviert. Makroökonomische Sätze etwa über die "Sparfunktion" kommen zwar, oberflächlich betrachtet, ohne Motivaussagen aus, prognostisch aber sind sie oft wertlos, wenn man nicht auf die mikroökonomische Kausalanalyse zurückgreifen kann.

Bei vielen Themen der Mikroanalyse wird der Kritiker als erstes nach ihrer gesamtwirtschaftlichen Relevanz fragen : fällt das Verhalten der kleinen Sparer, der kleinen Aktionäre, fallen die Zahlungsgewohn-

6) Veröffentlichung 5.

heiten der Inhaber von kleinsten Konten ins Gewicht? Sie tun es um so mehr, je breiter und wohlhabender in einer Gesellschaft die mittlere Schicht wird. Wenn wir etwa feststellen, dass die Inhaber kleiner und kleinster Kapitalien keineswegs "zinsemphindlich" sind, dass in diesem Bereich die herkömmlichen Vorstellungen von der Preisfunktion des Zinses nicht gelten, dass der Zins vielmehr erst oberhalb einer bestimmten Vermögensschwelle beginnt, zu einem Antrieb wirtschaftlich-rationalen Verhaltens zu werden, und dass diese Schwelle in manchen Bevölkerungsgruppen erstaunlich hoch liegt - dann scheint es uns der Mühe wert, eine "Zinstheorie der kleinen Leute" zu erarbeiten und die Schwellen festzulegen, bis zu denen sie gilt, um den Übergang zu rationalerer "Zinsbeavusstheit" genauer zu verfolgen; liegt doch die Möglichkeit nahe, dass von hier aus befruchtende Anregungen auch für die herkömmliche Zinstheorie ausgehen könnten.

In der Tat kann gerade auch die Analyse des rationalen Verhaltens von den Methoden der mikroökonomischen, soziologisch und psychologisch versierten Verhaltensforschung profitieren: wo in der wirtschaftlichen Wirklichkeit Verhalten von wirtschaftlicher Rationalität geprägt ist, da ist es institutionell gebahnt oder durch bestimmte Erziehungseinflüsse hervorgerufen; welche Menschen sich unter welchen Bedingungen in welcher gestimmten Weise rational verhalten werden, lässt sich aufgrund der Verhaltensforschung prognostizieren. Damit wird die wirtschaftstheoretische Frage, in welchen Bereichen die rationale Verhaltensanalyse die Wirklichkeit annähernd trifft, ebenso entscheidbar wie die wirtschaftspolitische Frage, wo und wie weit wirtschaftliche Rationalität durch bestimmte Massnahmen zu erreichen bzw. zu verbessern ist.

Die Analyse des Umgangs mit Geld in den Privathaushalten ist mit dieser ersten Erhebung ein ganzes Stück vorangekommen; weitere, spezifischere Forschungsprogramme sind geplant. Als Beispiele erwähnten wir das "Verhalten in der Inflation" und die "Schwellen der Zinsemphindlichkeit"; eine erste Spezialstudie zur Problematik des Zinses liegt in einer unveröffentlichten Untersuchung über die "Möglichkeiten und Grenzen einer aus dem Arbeitsverhältnis abgeleiteten Vermögensbildung der Arbeitnehmer" vor, die 1961 im Auftrag des Bundesministeriums für Arbeit und Sozialordnung, durchgeführt wurde⁷. Dabei ging es um die Wirksamkeit bestimmter Massnahmen betrieblicher Förderung der Vermögensbildung der Arbeitnehmer; unter den Adressaten der Vermögens-

7) Veröffentlichungen 13, 32.

politik wurden diejenigen Arbeitnehmer, bei denen eine Förderung der Vermögensbildung nicht mehr erforderlich ist, und ebenso diejenigen, die solcher Förderung (noch) nicht zugänglich sind, von der mittleren Gruppe derer unterschieden, die sowohl förderungsbedürftig als auch förderungswürdig, das heisst zumindest latent sparwillig sind. Die Sparziele dieser mittleren Arbeitnehmerschicht liegen freilich noch weitgehend im Bereich des Konsumvermögens, das nun einmal in der Stufenleiter der Vermögensarten zuerst kommt; andererseits ist es langfristig durchaus nicht sinnlos, das bargeldlose Sparen grösserer Beträge überhaupt erst einmal kräftig anzuregen, auch wenn die gesparten Summen zunächst zumindest teilweise wieder für die Bildung von Konsumvermögen verwendet werden. Die Vermutung, dass die Gewöhnung ans Buchgeld, die in der "unteren" Hälfte der Bevölkerung noch aussteht, auch die Spargewohnheiten, Sparfristen und Sparziele ändert, gehört ebenfalls zu den Themen, die sich in unseren bisherigen Untersuchungen bewährt haben, einer abschliessenden Analyse aber noch nicht unterzogen werden konnten.

Geht es dagegen nicht um solche langfristigen Wirkungen, sondern um den augenblicklichen Effekt von bestimmten Sparförderungsmaßnahmen, so hat man sich in erster Linie mit den zu erwartenden aktuellen Widerständen auseinanderzusetzen, die mit geeigneten Methoden umgehen, andererseits aber auch überwunden werden können, indem man z.B. eine genügend hohe Belohnung auf das gewünschte Verhalten aussetzt. Um z.B. die mutmassliche Wirksamkeit der verschiedenen Möglichkeiten betrieblicher Sparförderung zu testen, wurde u.a. die "split ballot" - Technik angewandt, das heisst die Befragung verschiedener, aber genau gleich strukturierter Stichproben mit planmässig variierten Fragen. In unserem Auftrag befragte das Frankfurter DIVO - Institut zwei Gruppen von je 400 Arbeitnehmern; die Forschungsstelle selbst führte eine ähnliche Aktion mit zwei Gruppen von je rund 100 Arbeitnehmern durch. Ferner diente eine eigene Leitstudie bei rund 40 Unternehmen verschiedenster Branche und Betriebsgrösse dazu, neben der mutmasslichen Wirksamkeit der verschiedenen Möglichkeiten auch Anhaltspunkte über ihre betriebliche Realisierbarkeit zu erhalten.

Unter anderen fanden wir die Vermutung bestätigt, dass die Verhaltenswirksamkeit des Zinses nicht nur vom zu verzinsenden Betrag, sondern auch von der Art und Berechnung des Zinses abhängt. Niedrige Zinssätze wirken allenfalls auf die Wahl der Geldanlage, und auch das nur oberhalb einer variablen Vermögensschwelle, in deren Höhe sich

nicht nur die Stärke des Gewinnmotivs, sondern auch Informations- und Gewöhnungsphänomene wie die Vertrautheit mit Konten und Banken ausdrücken; eine beträchtlich höhere Verzinsung - optimal 50 Prozent - vermag sogar Sparbereitschaft zu wecken, die vorher allenfalls latent vorhanden war; aber auch hier wieder hängt die Verhaltenswirksamkeit des Zinses nicht allein von seiner Höhe ab, sondern ebenso sehr von dem Geschick, mit dem dieser Anreiz in eine Information gekleidet und auf die Mentalität der jeweils angesprochenen Gruppe abgestimmt ist.

Eine im Rahmen einer Seminarübung durchgeführte kleinere Leitstudie in einem rheinischen Landstädtchen über die "Ansteckungswirkung" die die Anschaffung von Fernsehgeräten in der Nachbarschaft auslöste⁸, schliesst einstweilen die Reihe der vorliegenden Untersuchungen ab; ein Mitarbeiter nutzte einen längeren Gastaufenthalt am Survey Research Center der Michigan University (Prof. Katona) zu eigenen Erhebungen, zum Teil auch zu Entwicklungsstudien in British-Honduras, und im Auftrage des Vereins für Socialpolitik läuft zur Zeit noch eine umfangreiche Erhebung über den Einfluss der Verbände, Kammern und Gewerkschaften auf die wirtschaftspolitische Gesetzgebung des Bundes.

Diese wenigen Beispiele mögen genügen, um einige konkrete Arbeitsvorhaben der Kölner sozialökonomischen Verhaltensforschung zu kennzeichnen; über der Forschung darf allerdings auch hier die Lehre nicht zu kurz kommen. Die Hauptvorlesung "Sozialökonomische Verhaltensforschung" ist in Köln unter die Erfordernisse des ordnungsmässigen Studiums für Volkswirte und Soziologen aufgenommen worden; sie wurde erstmalig im Wintersemester 1955/56 einstündig, seit dem Sommersemester 1958 meist zweistündig in zwei - bis dreisemestrigen Turnus gelesen. Eine Spezialvorlesung "Finanzpsychologie" wurde einstündig (SS 1959, WS 1962/63), ein Proseminar bzw. eine Übung zur Sozialökonomischen Verhaltensforschung jeweils zweistündig abgehalten (SS 1959, SS 1961); dazu traten zweistündige Mittelseminare (SS 1960, WS 1960/61, WS 1961/62) sowie ein Hauptseminar im Wintersemester 1961/62. Aus diesen Veranstaltungen kristallisiert sich jeweils ein Stab studentischer Hilfskräfte heraus, die in der Forschungsstelle und im Zentralarchiv für empirische Sozialforschung mitarbeiten; damit ist von selbst auch der Kontakt zu den Nachbardisziplinen, insbesondere zur Soziologie und zur Sozialpsychologie, hergestellt. Über drei Semester hinweg erstreckte sich ein Kolloquium mit der Psychiatrie (Prof. de Boor) über

8) Veröffentlichung 53.

„Psyche und Eigentum“, bei dem jeweils die Neuzugänge der Psychiatrischen Universitätsklinik gemeinschaftlich exploriert und auf die Frage hin untersucht wurden, wie weit in Fällen gestörten oder aufgehobenen Raum- und erhalten geblieben war, das Wissen und die klare Erinnerung an Besitz und Eigentum der Patienten sowie ihr Verhältnis zu Geld und Geldeswert“.

Auf der gleichen Linie liegen die mehrfach durchgeführten „Symposien“ mit Vertretern der Nachbardisziplinen. Im Rahmen der Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein - Westfalen fand am 22. Mai 1957 eine Aussprache mit Vertretern der Rechtswissenschaft und der Technik, am 25. Januar 1960 in Zürich ein Kolloquium mit Vertretern der Anthropologie und Kulturphilosophie, endlich in der Oktober-sitzung 1961 der „Münchener Gespräche“ eine Aussprache mit Vertretern der Psychologie statt; für die sozialökonomische Verhaltensforschung ergaben sich daraus zum Teil unmittelbare Anregungen und Kontakte¹⁰.

Die von W. Eucken aufgeworfene Frage nach Konstanz und Wandel im wirtschaftlich - relevanten Verhalten der Menschen führt, ernstgenommen, zu einem Forschungsprogramm, das die Arbeitskraft von Generationen in Anspruch nimmt. Aus dem breiten Spektrum der Unternehmerentscheidungen und des Käuferverhaltens, des Sparens und der Vermögensbildung, des Verhaltens der Steuerzahler und der Interessenverbände, der legislativen und der administrativen Willensbildung gilt unser Forschungsinteresse derzeit einigen Spezialgebieten, vor allem dem Umgang mit Geld im privaten Haushalt und der skizzierten finanzpsychologischen Thematik. Auf dem Gebiet der Finanzpsychologie wird den vorliegenden Untersuchungen als nächstes eine spezielle Analyse des Steuerzahlerverhaltens der Selbständigen folgen; unsere Kenntnisse über den Umgang mit Geld sollen zunächst durch bereits laufende Erhebung des Verhaltens der Wertpapierbesitzer erweitert werden. Die Richtung, in der darüber hinaus weitere Forschungen angestellt werden sollen, wurde bereits angedeutet; wenn die Konstanz menschlichen Verhaltens im Wirken der Institutionen und Gewohnheiten, der Wandel in der Ratio der sozialökonomischen Mobilität und den wechselnden Umweltbedingungen begründet ist, die allesamt der empirischen Erforschung weitgehend zugänglich sind, so ist auch die Hoffnung berechtigt, dass die sozialökonomische Verhaltensforschung dazu beitragen kann, einer Prognose des wirtschaftlich-relevanten Verhaltens der Menschen näherzukommen.

9) Siehe Veröffentlichung 48.

10) Veröffentlichungen 11, 26-28.

KÖLN'DEKİ ON YILLIK İKTİSADİ VE SOSYAL DAVRANIŞ ARAŞTIRMASI

Prof. Dr. Günter SCHMÖLDERS
Köln Üniversitesi

Yıllar süren hazırlık çalışmalarından sonra 1957 yılında Köln'de amprik sosyal iktisatla ilgili olarak bir araştırma merkezi kuruldu. Böylelikle, burada uzun zamandan beri Maliye Araştırma Enstitüsü'nde ele alınmakta olan maliye psikolojisi çalışmalarını teşkilâtlandırarak ve geniş çaptaki anketleri, kıymetlendirmeleri ve piyasa etüdü ve düşünce araştırmaları enstitülerinin cevaplarını kapsayacak çerçeve kurulmuş oldu. 1960 yılından beri de "Amprik Sosyal Araştırma Merkezi Arşivi" 100 kadar yabancı Enstitü ve Araştırma daireleriyle beraber çalışmakta ve ayrıca bunların 70 kadarıyla, elde edilen, edilmiş ve plânlamakta olan anket sonuçları mübadele olunmaktadır.

Köln'de yapılmakta olan davranış araştırmalarının enstitüsyonel imkânlarına, tatbiki matematik enstitüsünün hesap merkezi de dahil olunmak suretiyle araştırma dairesinin kullanılmasına cömertçe müsaade olunmuştur. Aynı zamanda Üniversitenin (Lockkartenstelle) elektronik cihazları da bu kıymetlendirmelerde yardımcı olarak kullanılabilmişlerdir.

Sosyal-ekonomik davranış araştırmasının hedefinde herhangi bir değişiklik olmaksızın Eucken'in şu şekildeki ifadesine sadık kalınmıştır; "İnsanoğlu'nun Ekonomik gerçekler karşısındaki davranışı yeniden ve derine inilerek incelenmeli ve de bu arada bu davranışın sabit ve değişir unsurları arasındaki farklar bilhassa belirtilmelidir". Dolayısıyla bu tasavvurun nisbeten belirli bir hedefe ulaşacak rasyonel bir hareket tarzı olarak kabul olduğu ve iktisat teorisini yeniden tanımlayacak yerde daha ziyade tamamlayıcı bir vasfa haiz bulunduğu kabul edilip bütün "tercihlerin", ümit ve endişelerin, an'anelerin, teşekkül nizam ve bağlarının zamanla uğradıkları değişikliklere rağmen hâlen geçerli oldukları meydana çıkarsa, hayat seviyesinin iktisadî yükselmesiyle alınacak ka-

rarları etkileyen "rasyo" nun da geniş bir hareket sahasına sahip olduğu belirir ki, bu da insanî duygu ve hareket tarzının iktisada olan tesirini ifade eder.

Yeni araştırmalar büyük gayret sarfederek "psikolojik" Okulun subjektif kıymetler (subjektive Wertlehre) kanununda duçar olduğu hataya düşmemeye çalışmaktadır. Bilindiği gibi bu hata, amprik kontrole girmeyen rasyonel-introspektif psikolojiye ait verilerin hipotez olarak kabulünden ileri geliyordu. Esasında, amprik teori hipotezlerinin ekonomik gerçekleri göz önünde bulunduran sistematik tecrübelerle dayanması gerekmektedir ki ancak bu sayede amprik sosyal araştırmaların metot ve teknik olarak yarattığı geniş imkânlarla, uzun, sistematik çalışmalar neticesi meydana gelen hipotezlerin hata veya doğrulukları anlaşılacaktır. Bu usül tarihçi ekole kısmen doğru, fakat muahezeyle atfolunan "amprik endüksiyona" eşit kabul edilmemelidir; Nitekim belki buna mukabil davranış araştırma metodolojisini "amprik dedüksiyon" olarak vasıflandırmak mümkün olacaktır, bu da gerçeklere dayanan devamlı hipotez dedüksiyonunun tahlili ve tecrübelerle sabitleşecektir. Buna genellikle belirli insanların, belirli zaman ve mekân şartları içindeki davranışlarının kısmen soyutlaştırılmasıyla başlanır. Meselâ insanın para kıymetine olan inancının analizinde, önce, insanoğlunun çeşitli durumlarda para stabilizasyonuna olan tutumu ve bu tutumun dayanıklılığı, müteakiben para hususunda ne gibi bilgi ve tecrübelerin elde edilebildiği ve hangi sosyal grupların bu bilgileri edinerek kıymetlendirdiği psikik faktörlerin ne rol oynadığı ve özellikle somut tutumun (harcama, tasarruf ve yatırım) ne olduğu incelenecektir. Bu şekilde gerçekleştirilecek bir analiz sonucunda insanoğlunun tutumunun sebep ve esasları hakkında bazı ön-hipotezler ortaya çıkacaktır ki, ancak bundan sonra daha belirli bazı tecrübe ve tetkiklere geçilebilecektir. Bu yolun sonunda da "insanoğlunun enflasyon karşısındaki tutumunun genel teorisi" şekillenecektir. Bu teori zaten araştırmaların başında da küçük kaideler halinde (meselâ "Gresham kanunu" gibi) mevcuttu; genellikle bu kaideler analiz sırasında da tamamlanıp tashih olunmakta ve, bu çalışmalar esnasında yepyeni bulguların ortaya çıkma şansı da artmaktadır. Fakat her şeye rağmen böyle bir çalışma metodunda induktif özel bir sonuçtan genel bir sonuç'a intikal söz konusu değildir.

İlk on yıl zarfında Köln'de yapılmış olan araştırmalar hakkında arz edilecek bazı örnekler, kullanılan metot ve usulün ne gibi münferit sonuçlar verdiğini aydınlatabilecektir.

"Maliye psikolojisi" yani maliyeyi ilgilendiren davranış araştırmalarının en önemli konularından biri; hukuken muteber fikir ve arzu teşekkülü dinamiğinin ve idarî tutum kurallarının yanında önce vergi ve harcama reaksiyonu ve "aktif" bir maliyeyi¹ halka benimsetme imkânıdır. Bu üç şümül sahası 1958 yılında Bielefeld'deki Emnid Enstitüsü tarafından Batı Almanyada takriben 2000 kişi ile yapılan bir anketin konusunu teşkil etmişti. Anketin maksadı, vatandaşın maliyeye olan münasebetini etkileyen esasları ve dolayısıyla maliye psikolojisi teorisinin ihtiva ettiği vergi ve harcama reaksiyonlarını tesbit etmektir. Ve bu hedefe ulaşmak için ankete katılan vatandaşa; devlete ve belediyeye, maliye ve vergiye, devlet tarafından verilen sübvansiyon ve yardımlara karşı takındığı şuurlu ve şuuraltı tavırların tesbitini gerektiren sualler sorulmuştu. Bunların yanı sıra da muayyen vergi ve devlet harcamaları ve bunların dağılım ölçüsü hakkında vatandaşın ne derece bilgili olduğu öğreniliyordu.

Bu anketin analizi sayesinde meselâ; bir "vergi moralinin" mevcudu hakkındaki, ve günlük "iş moralinden" bir hayli farklı olan hipotezin tekrar ele alınmasının gerektiği belli oldu. Bu sayede "vergi morali" ile vergi tekniği, vergi yükü hissi ve devlet inancı arasındaki irtibat ve Almanların "vergi mantalitesi" hakkında bilgi edinilerek, "vergi yükü üzerindeki Cambridge Kanununun" tesiri belli oldu. Ayrıca tenakuz ifade eden tutum, iddia ve iş hevesi ile bir irtibat kurmak, sosyal-psikolojik bir temas ve sempati mefhumunun maliye psikolojisi üzerindeki etkilerini görmek ve bu hususlardaki bazı yerleşmiş tahminleri düzeltmek mümkün oldu.

Bu analizin sonuçlarından bir kısmı, bugüne kadar yayınlanmıştır². Bu sonuçların diğer bir kısmı ise, ileride yapılması düşünülen özel etütler için ayrılmışlardır; meselâ vergi tekniğinin iktisadî tutuma olan etkisi, maliyeyi halka benimsetme metotlarının tesir sahası ve milletlerarası vergi mantalitesi ile vergi morali arasında bazı kıyaslamalar bu özel etütleri ihtiva etmektedir. Bütün bu anket ve analizler hem çok zaman almakla hem de çok pahalıya gelmektedir. Vergi ve harcama reaksiyonları maliyeyi halka benimsetme hakkında genel teoremlerin, bütün ampirik çalışmalar sonuçlandıktan sonra geliştirilebilmesi için zaman henüz bir hayli erken olmakla beraber, ciddi bir başlangıcın yapılmış olması memnuniyet vericidir. Meselâ, geniş halk kitleleri arasında yapılan bir ankette kullanılan tekniğin özellikle fikir teşekkülü araştırmalarında

1) Veröffentlichungen 36, 19.

2) Veröffentlichungen 10, 19, 33, 37, 38 s. a.

kullanılacak teknikten tamamen değişik olması gerektiği belli olmuştur. Burada bir insan gurubu üzerinde özel bir araştırma yapılmış ve maliye politikası teorisinin günlük politika ile uyumazlığı, "Juliesturm" problemi bir test vasıtası olarak kullanılmak suretiyle incelenmişti. Anket gene parlamentodaki düşünceler üzerine yapılmıştı. Allensbach Demoskopji Enstitüsünün özel anketçileri 3. Federal Alman Meclisinde teadıifen seçtikleri 67 milletvekili ile Maliye Komisyonunun hemen hemen bütün uyelerine sualler tevcih ettiler. Anketin maksadı maliye ve para teorilerinin milletvekillerinde yaptığı tesiri anlamak, yani, para ve maliye politikası arasındaki bağların ve münasebetlerin ne olduğunun ve ne olması gerektiğinin, milletvekillerinin arasında nasıl anlaşıldığını öğrenmekti. Zira gerçek bir maliye politikasının uygulanabilmesi için bu politikayı uygulayacak olan şahısların bu husustaki bilgilerinin bir hayli yüksek olması gerekirdi. Alınan neticede, uzman sayılabilecekler hariç, bir çok milletvekili ve hatta maliye komisyonu üyelerinin bu problemleri hiç bilmedikleri anlaşılmalı kalmadı, ayrıca, bu husustaki parlömanter fikir dinamizm ve yoğunluğunun eksik olduğu görüldü.⁴

1959 son baharında araştırma bürosu Allensbach Demoskopji Enstitüsü ile birlikte; "para ile münasebet" hakkında şimdiye kadar yapılan en geniş araştırmayı gerçekleştirmiştir. Daha önce "para kıymetinin idraki"³ üzerine yapılan ön çalışmalara dayanılarak temsilen seçilen 1050 Alman ailesine yani 2345 yetişkin şahsa, geniş bir röportaj programı dahilinde, hayattan ne beledikleri, istihlâk adetleri, nakdî para ve kaydî para, tasarruf ve harcama, iddihar ve vadeli satışlar ve bunların ödeme adetleri, kasa tutumları, tahvilat alım-satımları ve nakdî yatırım ile servet birikiminin üzerinde genel anlamda sualler sorulmuştu.

Burada da, ilk araştırmada olduğu gibi gaye, esasî teşkil eden meselerin, ki bunlar çok yoğundu, bir nevi "Demirbaşım" tesbit etmekte. Bu çaptaki anketler beraberlerinde müşkiller de getirmekle beraber Allensbach Enstitüsünün büyük tecrübe ve yardımları sayesinde söz konusu müşküllerin bertaraf edilmesi mümkün olmuştur. Metot bakımından da bu çeşit anketler bazı problemler arz etmekle beraber, öteyandan araştırma sahasının çok geniş olması hiç beklenmedik konularla ilişki kurulmasına sebep olmuştur.

Anket, "para ile münasebet" hakkında geniş miktarda temel döküman toplamayı mümkün kılmış, fakat bu husustaki kıymetlendirmeler

3) Veröffentlichungen 17, 19, 37.

4) Veröffentlichungen 7, 8, 18.

henüz tamamlanamamıştır; bugüne kadar ancak bir kaç sonuç yayımlanabilmiştir.⁶

Hazırlanmakta olan "Davranış araştırmalarına iştirakler"⁷ kitabının beşinci cildi para ile olan münasebetlerin, sebep, tutum ve esas temelleri üzerine kıymetlendirmelerin sonuçlarını da mümkün olduğu nisbette kapsayacaktır. Yani başka bir deyişle bu meseleyi detaylandırmak istersek, erkek ve kadının aile bütçesindeki iktisadî rollerinin dağılımını, iktisadî problemler karşısında meydana gelen müşterek istek gelişimini, imkân ve ihtiyaçların iktisadî bir entegrasyona olan oranını, kazanç ortak olanın rolünü, muhtelif gelir çeşitlerinin metodik anlamını ve gelir faktörünün analitik kıymetini, arzu edilen hayat seviyesi ve gelir struktürünü, iktisadî tasarruf ve hesaplarını, malî hareket serbestliğini, sermaye birikimini, krediyi, sübjektif likidite ve ihtimal rollerini, kaydî paranın sağladığı gelir ve gider problemlerini, para yatırımlarının şekil ve sebeplerini, tasarruf primlerinin faiz ve tepkilerini para kıymetine olan inanç ve itibarını, tasarruf ve iktisadî eğitimi ilgilendiren hususlarda açıklamalar ihtiva edecektir.

Bu arada davranış sebepleri üzerine yapılan analizler çok değişik noktalara dayanmaktadır: bazı hallerdeki rasyonel hesaplamalarda bir duraklama teşhis oluncağı gibi bazı hallerde de bu analiz fert psikolojisi motivasyonuna kadar ilerler; fakat daha ziyade eğitim, cemiyet içindeki rol, çevre, mantalite vs.. gibi sosyolojik kavramların izahına dayanan bir çerçeve içinde kalır. Yani saf iktisat alanında hemen hemen hiç kalmaz; ve hatta gelir faktörünün bile yakın bir tetkike tutulduğu takdirde iktisadın dışında kaldığı görülür. Meselâ "Tasarruf fonksiyonu" hakkındaki makroekonomik cümleler belirli bir sebep ortaya atmadan sathî bir sonuca varsa bile, mikroekonomik anlayış dahilindeki bir "illiyet" bakımından analiz olmaksızın teşhis kıymetsiz addedilir.

Mikroanaliz konularının çoğunda, tenkitçi önce bu konuların genel iktisadi sağlamlığına bakacaktır: küçük tasarrufçuların, küçük aksiyonerlerin, küçük hesap sahiplerinin ödeme teamülleri bir ağırlık teşkil etmekte midir? Elbette ki orta tabakanın ağırlık teşkil ettiği ve refah içinde olduğu bir cemiyette bu teamüller büyük önem arzedecektir. Şayet yapılan çalışmalar sonucunda küçük iş sahipleri ve küçük sermayenin faiz hassasiyetinin düşük olduğunu, bu çerçeve dahilinde faiz fiyat

5) Ztschr. f. d. gs. Kreditweseh, 1961 heft. 15, 17, 21, 22; 1962 heft. 1, 3, 5, 7. Veröffentlichungen 12, 13, 14, 15, 28, 32, 41-43, 46

6) Veröffentlichungen 5.

fonksiyonunun geçerli olmadığını tesbit eder ve sadece belirli bir servet kademesinden sonra iktisadî-rasyonel bir tutumun mevcudiyetini teşhis ve hatta bazı bölgelerde bu servet kademesinin çok yüksek olduğunu isbat edersek, bu takdirde bir "küçük kişiler faiz teorisi" üzerine çalışmanın gerekli olduğu görülecek ve hangi servet sınırından itibaren iktisadî-rasyonel bir tutumun başladığı ve faiz'e müdrik olmanın gelişimi takip edilebilecektir. Dolayısıyla bu şekildeki bir çalışmanın neticesinde, eldeki faiz teorisini zenginleştirici katkılarda bulunmak mümkün olacaktır.

Gerçekten özellikle rasyonel davranış analizi, mikroekonomik, sosyolojik ve psikolojik metotlarla meydana gelmiş bir davranış araştırması sonucundan faydalanabilir. İktisadî gerçekler içinde davranışın rasyonel bir iktisada dayanmasını iktisadî teşekküllerin ve belirli eğitim şartlarının mevcudiyeti tesbit etmektedir. Yani hangi kişilerin, hangi şartlar altında rasyonel bir davranış gösterdikleri ancak Davranış Araştırmaları sayesinde tesbit edilebilir. Bu suretle de bir iktisad teorisi sorunu olan; rasyonel tutum analizinin gerçeğe uyup uymadığına ve bir siyasî iktisad sorunu olan; rasyonel iktisadın nerede, ne nisbette ve hangi tedbirler sayesinde erişilebileceğine bir cevap bulunmuş olacaktır. Aile bütçeleri için yapılan bu ilk "Para ile münasebet" anketi sayesinde analiz bir hayli ilerledi, ve daha spesifik araştırma programlarının plânlanmasına başlandı. Örnek olarak daha yukarıda sözünü ettiğimiz "Enflasyonda davranış" ve "Faiz hassasiyet sınırını" zikredebiliriz. Hâlen "İşçi emeğinin servet yaratıcı imkân ve sınırları" konusunda, faiz problemi üzerine yapılmış özel bir etüt tamamlanmış fakat henüz yayınlanmamıştır. Bu etüt 1961 yılında Çalışma ve Sosyal Düzen Bakanlığı tarafından istenilmiştir.⁸ Burada işçilerin servet birikimlerini sağlayabilmek gayesiyle işyerleri tarafından alınan bazı tedbirlerin tesirleri incelenmiş ve bu şekilde bir çalışma takip edilmiştir. İşçilerin arasında bir servet birikimi teşvikine ihtiyacı olmayanlar ile bu çeşit bir teşvike henüz malik olmayanlar, bir gruba alınmış ve bunlar servet birikimi teşvikine ihtiyaç olan ve tasarruf arzusunda olan ikinci bir gruptan ayrı tutulmuşlardır. Bu ikinci grubun tasarruf gayelerinin, daha ziyade tüketim servetine meyilli olduğu tesbit olunmuştur. Bilindiği gibi tüketim malları serveti, servet birikimi hareketinin başlangıcını teşkil etmektedir. Öte yandan uzun vadeli olarak düşünülürse, büyük meblâğlı "kaydı para" tasarrufunun teşviki, —bu tasarrufun bir kısım tüketim malları birikimine dönse bi-

7) Veröffentlichungen 13, 32.

le— mantıklı gözükmemektedir. Halkın alt yarısındaki kişilerin henüz kaydı paraya alışık olmadığı tahmini ve bunun tasarruf teamüllerinin, tasarruf vade ve hedeflerini değiştireceği fikri de, bizim bugüne kadar yapmış olduğumuz çalışma konularından olmakla beraber, henüz bir sonuç kaymetlendirmesi analizinde bulunulmamıştır.

Fakat şayet esas gaye uzun vadeli tesirler yerine, belirli bir tasarruf teşviki için bazı tedbirlerin alınması ise, bu takdirde, önce hâlen mevcut veya muhtemel olan direnmelerin metodik bir şekilde bertaraf edilmesini sağlamak ve meselâ arzu edilen davranışa yüksek bir ücret tayin etmek gerekecektir. Meselâ işçi tasarrufunu teşvik maksadıyla alınan tedbirlerin tesirini ölçmek için bir "slit-ballot"; yani rastgele alınan işçilere sualler tevcih eden plânlı bir anket yapılabilir. Nitekim Frankfurt-taki Divo Enstitüsü bizim için iki gruptan müteşekkil ve beher grupta 400'er kişi bulunan bir işçi topluluğuyla bir anket yaptığı sırada, Araştırma Merkezimiz de 100'er kişilik iki işçi grubuyla aynı tarzda bir anket yapmıştır. Ayrıca, 40 kadar çeşitli kapasitelerdeki işveren arasında yapılan bir etütte de tasarruf teşviklerinin tesirleri, muhtelif imkânları ve işletme açısından gerçekleşme imkânları üzerinde durulmuştur. Bunun yanında, faiz'in davranışa olan tesirinin, yalnız faiz alınacak meblağa değil fakat aynı zamanda faizin hesaplanış metoduna da dayandığı tahmininin doğruluğu da teyid edilmiş olmaktadır. Düşük faiz hadlerinin tesiri ancak para yatırımının seçiminde ve bu da sadece mütehavvil bir servet sınırının üzerinde ise bir rol oynayacaktır; bu servet sınırının seviyesine göre de sadece kazanç değil, fakat aynı zamanda bilgi ve alışkanlıklarla, cari hesap ve bankalara olan aşinalık da önemli bir rol oynamaktadır. Fakat belirli bir faiz artışı, meselâ % 50'lik, daha önce tereddüt halinde olan bir tasarruf arzusunu derhal uyandıracaktır. Ancak burada da faizin davranışa olan tesiri, faiz seviyesiyle birlikte, verilen bilginin sunuluş tarzına ve hitab edilen gruptaki mantaliteye göre de değişiklikler arzedecektir. Yapılan çalışmaların, şimdilik sonucusu da, bir seminer çalışması mahiyetinde yapılmış ve Ren havalisinin küçük bir şehrinde vukubulan bir "yayıma tesiri" sayesinde televizyon cihazlarının artışı ele alınmıştır.⁸ Mesai arkadaşlarımızdan biri de misafireten bulunduğu Michigan Üniversitesinin Survey Research Center (Prof. Katona)'inde özel anketlerde ve gelişme problemleri hakkında British-Honduras'ta tetkiklerde bulunmuştur. Verein für Social Politik derneği de halen Cemiyetler, Odalar ve Sendikaların, devletin iktisad po-

8) Veröffentlichungen 53.

litikası üzerine çıkardığı konulara olan etkileri hakkında mufassal bir anket yürütmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz bu birkaç örnek, Köln'deki sosyal ekonomik davranış araştırmalarının somut çalışması hakkında bir bilgi vermektedir. Bu arada, ilmi kıymetlendirmenin de ihmal edilmemesi gerekmektedir. Nitekim, Köln'de "Sosyal ekonomik davranış araştırmaları" bahsi esas bir ders olarak iktisat ve sosyoloji öğrenimine dahil olunmuştur. Bu ders ilk defa 1955/56 kış sömestrinde haftada bir saat verilmiş ve 1958 yaz sömestriden itibaren de haftada iki saat ve iki veya üç sömestirde bir defa olmak üzere öğretim programına dahil edilmiştir. "Maliye Psikolojisi üzerine özel bir ders 1959 yaz ve 1962-63 kış sömestirlerinde haftada birer saat, sosyal ve ekonomik bir tepki araştırması ön semineri 1959 ve 1961 yaz sömestirlerinde haftada ikişer saat verilmiştir. Ayrıca 1960 yaz ve 1960/61 ve 1961/62 kış sömestirlerinde bir orta seminer ve 1961/62 kış sömestrinde de bir esas seminer çalışmasında bulunulmuştur. Bu faaliyet sayesinde de öğrencilerden müteşekkil bir yardımcı kuvvet kurulmuş ve böylece sosyoloji ve sosyal-psikoloji gibi komşu konularla da irtibat temin edilmiştir. Üniversitenin psikiyatri kliniği (Prof. De Boor) ile de yapılan üç sömestirlik bir müşterek çalışma süresinde "psişik hal ve mülkiyet" konusu ele alınmış ve kliniğe gelen yeni meseleler beraberce incelenmiştir. Bu çalışmalarda hasta di- mağların "mülkiyet fonksiyonunu" ne oranda muhafaza ettikleri ve hastaların para ve servet ile olan ilişkilerinin ne şekilde etkilendiği araştırılmıştır.¹⁰

Bazı komşu konuların temsilcileriyle yapılmış olan açık oturumlar da, bu çalışmalara paralel olarak yürütülmüşlerdir. 22/Mayıs/1957 de Kuzey-Ren eyaletince tertiplenen bir araştırma seminerinde hukuk ve teknik bilimler temsilcileriyle fikir teatisinde bulunulmuştur. 25 Ocak 1960 da Zürih'te antropoloji ve felsefe bilimi temsilcileri ve 1961 Ekim'inde de Münih'te psikoloji temsilcileri bir araya gelmişlerdir. Bu temaslar sayesinde de yeni fikirler ve teşviklerin çıkması sağlanmıştır.¹¹

Görülüyor ki W. Eucken'in insanoglu'nun ekonomik gerçekler karşısındaki davranışı üzerine olan sorusu ancak ciddi ve uzun bir araştırma programının gerçekleşmesi sayesinde cevabını bulacaktır.

Çok geniş bir sahada araştırmalara devam etmekle beraber, özellikle üzerinde durduğumuz husus, aile içinedki para münasebeti ve maliye

9) Veröffentlichungen 48.

10) Veröffentlichungen 11, 26-28.

psikolojisedir ve bu gelecek çalışmalarda analize edilecektir. Halen başlanmış olan bir çalışmamızda tahvil sahiplerinin tutumları ele alınmaktadır. Bundan sonra yapılacak çalışmaların yönü daha önce de belirtildiği gibi; insanoğlunun davranışı; cemiyet ve an'anelerin, "rasyo" daki sosyal-ekonomik gelişimin ve muhtelif hayat şartlarının tesirlerine göre değişiyorsa, ki bütün bunlar amprik araştırmaya müsaittir, bu takdirde sosyal ekonomik bir davranış araştırmalarının, iktisadî önem taşıyan bir davranışın incelenip kıymetlendirilmesine katkıda bulunabileceği ümit edilebilir.

Tercüme Eden : **Dr. Hayri S. ÜRGÜPLÜ**

İŞLETMELERDE SERMAYE İHTİYACI VE SERMAYE TEMİNİ

Beysan KEYDER

Sınai Kalkınma Bankası İştirakler ve
Esham - Tahvilât Müdürü

Bugün, sanayiın kuruluş, beka ve tevsii için yatırım ve işletme sermayesi imkânlarının elde bulundurulması şarttır. Gerek yatırım, gerekse işletme sermayesi talebi, makine ve tesisat ve sair sabit kıymetlerin temini, yenilenmesi veya tevsii, işin ve işletmenin devamlı kontrol altında bulundurulması, uzun vâdeli kredilerin vâdelerinde ödenmesi gibi ahvalde doğan finansman ihtiyacında kendini gösterir. Yani hangi safhada olursa olsun, bir işletmenin inkişafı daima daha fazla sermaye ihtiyacı meydana getirir.

Yatırım sermayesi esas itibarile istihsal maddeleri temininde kullanılmak lâzımdır. Yatırım sermayesi olarak tefrik edilen meblâğların istihsal maddeleri temininde kullanılmaması, işletmelerde gayri iktisadî bir gelişmeye yol açar. İstihsal maddeleri bir işletmede gelir temin edecek sınaî mamûllerin imalinde kullanılacağına göre, bu sahada kullanılan sabit kıymet unsurlarına "Gelir Yaratıcı Değerler" demek mümkündür. Sabit kıymetler diğer bir ifade ile yatırım sermayesi ile elde edilmiş değerler, kendileri için yapılan yatırımları, uzun vâdede iade ederler. Yani, gerek amortisman, gerekse yenileme fonları ile, sabit kıymetlerin itfa edilmesi uzun senelere mütevakıftır. Ve keza yatırım sermayesi, tatbikat bakımından, uzun vâdede kullanılmak icabeder. Nitekim, kuruluş safhası bittikten sonra, yatırım sermayesinin kullanılması, uzun bir vâdede ve yavaş bir tempo içinde olacaktır. Bu bakımdan yatırım sermayesi, uzun vâdeli ticari kredilerden ayrılmış olmaktadır. Filhakika, faizinin ödenebilmesi için uzun vâdeli kredinin derhal yatırımda kullanılması lâzımdır. Aksi halde, işletme, tahakkuk edecek faizleri kendi bünyesinden, yani mevcut işletme sermayesinden ödemek mecburiyetinde kalır. Bu bakımdan ticarî krediler, velevki uzun vâdeli de olsalar, mevsimlik veya kısa vâdeli işletme sermayesi ihtiyacında kullanılmalıdırlar. Sabit kıymetlerin tamamen temin edildiği ve şartların normal olduğu devrelerde

dahi, işletmeler müstakbel yatırımlarında kullanılmak üzere yatırım sermayesi imkânlarını arayacaklardır. Keza, muayyen ve mukannen bir işletme sermayesi ihtiyacı veya ticarî kredilerin muayyen bir devrede ödemesi zarureti de, müteşebbisleri sermaye teminine sevkedecektir.

İşletmelerde sermaye talebini körükleyen faktörleri ekonomik şartlarda aramak yerinde olur. Meselâ yeni bir sanayi kolunun açılması, yeni keşifler ve gelişmeler, sermaye ile işçilik arasındaki mütevazın bağlantı, devletle sanayi arasındaki münasebetler, bu talebin, bazen çok kuvvetli olarak belirmesine âmil olurlar.

Bir işletmenin faaliyet gösterdiği sahada yeni bir sanayiın açılması o işletmeyi rekâbet şartlarına uymak bakımından tahrik edecektir. Rekâbet şartlarına uyabilmek herşeyden evvel yeni yatırımlar yapmakla mümkündür. Yeni keşifler ve gelişmeler, mevcut işletmelerin, daha rantabl çalışmak gayesile, bu keşif ve gelişmelerden istifadelerini ve dolayısıyla, yeni yatırımda bulunmalarını mucip olur.

Sermaye ile işçilik arasında daima normal bir muvazene bulunmak ıktiza eder. Satış fiatlarında bir değişiklik olmamasına rağmen, işçiliklerdeki artış, işletmelerin kâr imkânlarını azaltacağından, maliyeti düşürecek bir kapasite yaratmak gayesile yeni yatırımlara gitmek zaruri olacaktır.

Devlet tarafından sanayi ile ilgili olarak alınacak kararlar, işletmelerin çalışmalarını kuvvetle etkilemektedir. Hangi şekilde olursa olsun, bir ithal tahdidi veya müsaadesi, ithali tahdit veya müsaade edilen maddenin imalcisini tahrik edecektir. İmal ettiği malın ithaline müsaade verilmesi, o mamûlün ya talebe cevap vermediğini veya maliyetinin çok yüksek olduğunu ifade eder. Her iki halde de yeni yatırımlarla aksaklığın izalesi lâzımdır. Keza ithal tahdidi de, eğer işletmenin iptidaî maddelerinden biri ile ilgili ise, o iptidaî maddenin temini zımmında bir yatırımı teşvik edecektir.

Bunlar dışında, işletmenin devamı sırasında, konjonktürde vâki olacak değişmeler, para değerindeki anormal değişiklikler, iş anlaşmazlıklarındaki uzama veya uzatmalar, hükûmetlerin politikalarındaki istikrarsızlıklar, beynelmîl ticarî anlaşmalar, kredi müesseseleri ve yatırım bankalarının kredilerindeki kısıtlamalar ve nihayet devletin finansman bakımından alacağı yeni kararlar, sermaye talebinin sür'atle artmasını mucip olacaktır.

Sınâî işletmelerin, hemen umumiyetle sermayelerini, işletme ve yatırım sermayesi diye tefriğe tâbi tutmadıkları bir realitedir. Hiç olmazsa işletme için lüzumlu hakiki işletme sermayesinden sonraki öz sermaye bakiyesinin yatırım sermayesi şeklinde mütaleası ve yatırımların sadece bu bakiyeden yapılması temin edilmiş olsa, sınâî teşebbüslerde görülen işletme sermayesi kifayetsizliği kendiliğinden ortadan kalkacak ve işletmeler, yatırım sermayesi ihtiyaçlarını giderme çarelerini arayacaklardır.

İşletmelerin sermaye temininde evveliminde başvurmak zorunda oldukları yol, küçük tasarruf erbabının elinde bulunan nakdi, kendi bünyelerine aktarmaktır. Memleketin, tasarrufların değerlendirilmesi ile alakalı kanun ve nizamlarına bağlı olmakla beraber, muayyen bir strüktürü kabul eden memleketlerde, iyi eğitilmiş tasarruf erbabının bu tasarruflarını sınâî ve ticarî teşebbüslere yatırımları tabiidir.

Bankaların bu tasarrufları elde etmek için, diğer bir ifade ile ellerindeki mevduatı çoğaltmak için giriştikleri faaliyetler, tasarruf erbabını tesir altında bulundurabilir.

Ancak, para değerindeki değişikliklerin Bankalara yatırılan tasarruflara olan müesseriyeti iyi izah edildiği takdirde, bankalara kayan küçük tasarrufların sanayie veya ticarete aktarılması mümkün olabilir. Bu, bankaların tasarruf mevduatında bir azalma yaratırsa da, dolayısıyla ticarî mevduattaki artış ile bu azalmanın karşılanması her zaman kabildir.

İktisaden tam gelişmemiş bir ortamda fertlerin tasarruflarını işler hale getirmek hayli müşkildir. Herşeyden evvel işletmelerin tam manâsiyle itimat edilir kimseler elinde bulunması ve kendilerine yatırılan paraları en kısa zamanda değerlendirme imkânına malik olması lâzımdır. Çünkü geniş bir kazanma şansına malik olmayan, kimselerin tasarrufları, psikolojikman devamlı yatırım imkânına malik bulunanların tasarruflarından daha kıymetlidir.

Bu durumda küçük tasarruf erbabının ellerinde bulunan değerleri işletmelere yatırımlarında, herşeyden evvel bir mutavassıta ihtiyaçları vardır.

Bu mutavassıt teşebbüsler umumiyetle yatırım bankalarıdır.

Yatırım bankaları ya resen veya tasarruf sahiplerini inisiye etmek suretile işletmelerin muhtaç olduğu sermayeyi temin edebilirler. Bu iki yolu şöylece açıklamak mümkündür:

1) Yatırım bankalarının bizzatıhi sermaye temini; burada bilhassa üzerinde durulacak nokta, yatırım bankasının sermaye temin edeceği işletmeyi dikkatli bir tetkikten sonra seçmesidir. Banka böyle bir seçimi yaptıktan sonra, sermayeye muhtaç durumda bulunan işletmenin yeni çıkaracağı hisselerini veya hisselerinin bir kısmını satın alacak ve sonra şirket gelişip kendi imkânlarıyla ilerlemeye başlayınca, bu hisseleri küçük tasarruf erbabına devretme imkânını arayacaktır. Burada yatırım bankasının fonksiyonu, ilk anda inisiye edemediği küçük tasarruf erbabı adına mutavassıt rolü oynamaktır.

2) Yatırım bankasının küçük tasarruf erbabını inisiye etmesiyle işletmelerin sermaye ihtiyacını karşılaması ise; yatırım bankasının bir nevi promotorluk yapması suretile sermaye ihtiyacında olan şirketlerin hisselerini küçük tasarruf erbabına intikal ettirmesidir.

Burada yatırım bankası adeta bir garantör olarak kendini göstermekte ve kendi varlığı ile küçük tasarruf erbabını teşvik, takviye ve inisiye etmektedir.

Tasarruf erbabının itimadını kazanmış böyle bir yatırım bankasının, gerek 1. ve gerekse 2. şekildeki faaliyetleri müsbet bir netice verebilmektedir. Nitekim memleketimizde Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının bilhassa 1. şekilde gösterdiği faaliyet, bunun en büyük misalini teşkil etmektedir.

Banka, 1966 sonu itibarile 38 firmaya 125.423.500.— TL. lık iştirâk taahhüdünde bulunmuş ve bu iştirâklerinden kendi kendine yeter hale gelenlerin hisselerini peyderpey elden çıkarıp, tasarruf erbabına intikal ettirmek suretile, bu 38 firmanın sermaye talebine tasarruf erbabının iştirâkini sağlamıştır.

Bu arada şunu da belirtmek lâzımdır ki, bu faaliyetin devamı bir sermaye piyasasının gelişmesine ve bu sermaye piyasasının gelişmesi de tam organize edilmiş bir menkûl kıymet borsasının mevcudiyetine bağlıdır.

Banka, sermaye piyasasını geliştireek gayesile, bir taraftan menkûl kıymet borsasını, bir taraftan da hisse senedi alım satımının memleket içinde lâyük olduğu seviyeye çıkarılmasını temine çalışmaktadır.

Bankanın iştirâk şartlarından biri olan hisse senetlerinin borsada kote edilmesi keyfiyeti, borsa kotasyonunda bariz bir artış kaydına sebep olmuştur.

Halen Türkiye'de mevcut anonim şirket adedi 1026'dır. Bunlardan 805'i sınai teşebbüslere aittir. 1026 adet anonim şirketten 1966 sonu itiba-

riile sadece 121'i borsada kotedir. 121 şirketten 52'si ticaret ve 69'u sanayi ile iştigâl eden teşebbüslerdir. Ticarî şirketlerin 34'ü banka, 10'u sigorta şirketi, ve 8'i muhtelif ticarî müesseselerdir. 69 sanaiî teşebbüsün ise 12'si devlet iştirâki bulunan çimento fabrikaları, 1'i gene devlet iştirâki bulunan demir-çelik tesisleri ve biri de Devlet Demir Yolları'dır.

Şu hale göre, özel sektöre ait sanaiî teşebbüslerden sadece 55 adedi borsada kote edilmiş bulunmaktadır.

Bu 55 anonim şirket içinde, Türkiye Smaî Kalkınma Bankasının iştirâki bulunanların adedi 18, yani % 32,7'dir.

31.12.1966 tarihi itibarile 121 kote şirket adedi 1960'dan evvel 86'nın üstüne çıkamamıştı. 1962'de ise ancak 109'a kadar yükselebilmmişti.

**1962 - 1966 İtibariyle
Banka ve Şirketlerin Kotasyon Durumları**

	1962		1963		1964		1965		1966	
	Adet	Sermaye	Adet	Sermaye	Adet	Sermaye	Adet	Sermaye	Adet	Sermaye
Bankalar	41	885.908.000	40	904.808.000	37	878.808.000	36	878.308.000	34	1.468.808.000
Sigorta Şir.	9	12.050.000	9	12.050.000	9	12.050.000	10	13.050.000	10	13.050.000
Maden Şir.	15	757.583.000	15	814.583.000	15	934.583.000	17	954.083.000	19	1.010.083.000
Demiryolu Şir.	1	27.555.700	1	27.555.700	1	27.555.700	1	27.555.700	1	27.555.700
Muhtelif Şir.	43	349.389.000	46	428.589.000	50	515.914.000	53	713.489.000	57	837.539.000
	109	2.032.485.700	111	2.187.585.700	112	2.368.910.700	117	2.586.485.700	121	3.357.045.700

Bu tabloda görüleceği üzere, kotasyondaki artış daha ziyade hususi teşebbüs elinde olan ticaret ve sanayi şirketleri bakımından olmuştur. Nitekim 1962'de 51 adet olan banka, sigorta ve demiryolu şirketleri, 1966 sonunda 45'e düşmüş, buna mukabil 58 adet olan diğer şirketler 76'ya yükselmiştir. Devreler itibarile faaliyetini tatil eden ve kotasyondan düşen şirketler nazarı itibare alındığı takdirde, diğer şirketlerdeki bu 18 adetlik artışın küçümsenmemesi icabeder.

Bankaca hisse senedi alım satım faaliyetlerinin geliştirilmesi, borsada da tesirini göstermiş ve evvelce hemen sadece tahvilât üzerine iş yapan borsada büyük meblâğlar halinde hisse senedi satışları da görülmeye başlamıştır.

1962 1966 İtibarile
Tahvil ve Hisse Senetlerinin Satış Yekûnları

Tahvil Satışları :	1962	1963	1964	1965	1966
Devlet Tahvilleri	23.775.339	16.447.850	19.419.259	33.095.024	52.614.812
Şirket Tahvilleri	4.844.842	4.514.188	8.129.909	5.452.018	5.132.871
Tahvil Yekûnu	28.620.181	20.962.038	27.549.168	38.547.042	57.747.703
Hisse Senedi Satışları :					
Bankalar	4.100.543	4.535.511	4.046.964	2.183.589	1.221.002
Sigorta Şirketleri	211.405	40.025	7.925	83.536	988.675
Maden Şirketleri	623.895	2.030.575	1.355.097	1.536.365	1.573.887
Demiryolu Şirketleri	76.756	79.577	286.219	119.173	158.419
Muhtelif Şirketler	484.672	2.784.182	10.406.399	8.313.137	25.009.766
	5.497.271	9.469.870	16.102.604	12.235.800	28.951.749
	1962	1963	1964	1965	1966
Tahvil Yekûnu	28.620.181	20.962.038	27.549.168	38.547.042	57.747.703
Hisse Senedi Yek.	5.497.271	9.469.870	16.102.604	12.235.800	28.951.749
	34.117.352	30.431.908	43.651.772	50.782.842	86.699.452

Bu tabloda görüleceği üzere, 1962'de TL. 28.620.000.— olan tahvil satışları, 1966 sonunda 57.748.000.— TL na yükselmiş, yani % 103 nisbetinde 29.128.000.— TL. lık; buna mukabil hisse senedi satışları 5.497.000.— TL. dan 28.952.000.— TL na yükselmiş yani % 427 nisbetinde 23.455.000.— TL. lık satış kaydetmiştir.

Bilhassa 1964'den itibaren ticaret ve sanayi şirketleri hisse senetleri satışı bâriz bir yükselme göstermiş ve 1964'de 16.103.000.— TL. lık satış içinde 11.751.000.— TL., 1965 yılında 12.236.000.— TL. lık satış içinde 9.849.000.— TL. ve 1966 yılında 28.952.000.— TL. satış içinde 26.584.000.— TL. na çıkmıştır.

Burada Bankanın rolünün çok büyük olduğunu bilhassa belirtmek lâzımdır. Zira 1966 sonunda Banka tarafından satılan hisse senetlerinin satış tutarı 24.611.000.— TL. yani 26.584.000.— TL. lık ticaret ve sanayi şirketleri hisselerinin % 92,5'ini teşkil etmektedir.

Bankanın sermaye piyasasına direkt olarak bu şekilde vâki yardımlarını, satışa çıkardığı hisse senetlerinin muhtelif alıcı grupları arasında dağılışında da müşahade etmek mümkündür.

31.12.1966 Tarihine Kadar
Satılan Hisse Senetlerinin Tasarruf Erbabı Arasındaki
Dağılışı
(Nominal Değerle)

Meslek Grubu	1963		1964		1965		1966		Yekûn	
	Adet	TL.	Adet	TL.	Adet	TL.	Adet	TL.	Adet	TL.
Maaş ve Ücret Erbabı	—	—	26	496.000	33	520.000	166	3.450.250	225	4.466.250
İrad Sahibi	7	950.000	22	1.831.000	15	211.000	83	3.190.500	127	6.182.500
Ev Kadını	—	—	39	1.245.000	19	790.500	55	1.389.000	113	3.424.500
Tüccar	—	—	24	828.000	9	162.000	59	2.455.000	92	3.445.000
Serbest Meslek Erbabı	—	—	24	950.500	9	201.500	34	809.000	67	1.961.000
Sanayici	—	—	4	230.000	14	1.725.000	8	3.720.000	26	5.675.000
Muhtelif Şirket	—	—	4	890.000	3	610.000	10	2.710.000	17	4.210.000
Özel Emekli San.	1	2.000.000	1	2.000.000	6	2.870.000	6	1.360.000	14	8.230.000
Okul	1	100.000	1	158.000	1	100.000	1	17.000	4	375.000
	9	3.050.000	145	8.628.500	109	7.190.000	422	19.100.750	685	37.969.250

Bu tabloda görüleceği üzere, 1963 yılında sadece 7'si irad sahibi olan 9 alıcıya satış yapıldığı halde, 1966 yılında 166'sı maaş ve ücret erbabı, 55'i ev kadını olmak üzere 422 alıcıya satış yapılmıştır. 1963'den 1966 sonuna kadar kendilerine satış yapılan 685 alıcının hemen yarısı küçük tasarruf erbabıdır. Bu mukayese meblâğ itibarile yapıldığı takdirde, küçük tasarruf erbabı saydığımız memur ve ev kadını gurubundaki alıcıların aldıkları hisselerin nominal değeri 7.890.750.— TL, yani umumî yekûnun % 21'idir.

Bilhassa bu son ifadelerden anlaşılacağı üzere, tasarrufların yavaş ta olsa işletmelere kayma yoluna girdiğini kabul etmek lâzımdır.

Tasarrufların yatırım bankalarının tavassutu dışında doğrudan doğruya işletmelere intikalinde bazı önleyici müesseselerin bulunduğunu da kabul etmek lâzımdır. Bunlardan birincisini en basit şekli ile mülk edinme temayülü olarak isimlendirebiliriz.

Filhakika, bilhassa az gelişmiş memleketlerde yapılan bir tasarrufun neticesinde ilk akla gelen şey mülk sahibi olmaktır.

Ancak, şunu da kabul etmek lâzımdır ki irad getirici bir mülk temin etmek sadece psikolojik bir tatmin doğurmakta, maddî bakımdan yetersiz kalmaktadır. Zira bir taraftan emlâk, bir taraftan gelir vergileri muvacehesinde, gayri menkûlün getirdiği net gelir yılda en fazla % 3,5'ü aşmamaktadır.

Halbuki iyi bir işletmeye intikal ettirilmiş aynı tasarruf bugünkü şardar altında (ve tabii memleketimiz bakımından) asgarî % 10 bir gelir temin etmektedir.

Tasarrufun işletmelere intikalini önleyen ikinci bir müessese de iddihar yani küplemedir. Tasarruf sahiplerinin tasarruflarını daima yanlarında görme arzusu böyle bir temayüle sebep olmaktadır. Modern iktisat ilmi muvacehesinde böyle bir temayülü bir hastalık olarak nitelemek mümkündür.

Tasarruflarını işletmelere intikal ettirmek isteyen kimselerin herşeyden evvel o hisselerinin sür'atle nakde çevrilebilir nitelikte olup olmadığını araştırmaları tabiidir. Bazı memleketlerde, ezcümle A.B.D., İngiltere, Fransa ve hattâ Japonya'da çok gelişmiş borsa mekanizmaları tasarruf erbabının bu husustaki tereddütlerini giderici her türlü imkâna maliktirler. Memleketimizde ise böyle bir durumdan bahsetmeye bugün için imkân yoktur.

Ancak memleketimiz zaviyesinden düşünülecek tek husus, piyasaya intikal eden hisse senetleri için geri alma garantisi verebilecek bir teşekkülün kurulabilmesidir. Yani tasarruf erbabı bilmelidir ki herhangi bir anda paraya ihtiyacı olursa, hisse senedini o günkü rayici ile alabilecek bir müessese mevcuttur. Nitekim Devlet Tahvilâtının satışında hisse senetlerine nazaran bir fazlalık bulunması, bu tahvilâtın bilhassa Merkez Bankası kanalı ile sür'atle nakde tahvilinin mümkün olmasındandır.

Diğer taraftan, tasarruflarını işletmelere yatırmak isteyen kimselerin bu işletmeleri seçebilmeleri de ayrı bir problemdir.

Hakiik mânâsı ile bir sermaye piyasasının mevcut olmadığı yerlerde hiç olmazsa bu hususa yardımcı müesseselerin kurulması bir zarurettir.

Sermaye ihtiyacının giderilmesi veya diğer bir ifade ile sermaye talebinin karşılanması, birinci plânda, teşebbüslerin kendi varlıkları ile mümkün olmaktadır. Teşebbüslerin kendi varlıkları şeklinde ifadelendiğimiz değerler, öz sermaye kalemleridir. Öz sermaye, malûm bulunduğu üzere ödenmiş sermaye + Kanunî İhtiyatlar + Fevklâde İhtiyatlar + yenileme ve sair namlarla karşılık olarak tefrik edilmiş fonlar + devre kârları şeklinde teşekkül eder. Ödenmiş sermayeye ek kalemler, eğer yeni yatırımlara masruf değilse nakit olarak elde bulunmak iktiza eder. Ancak, hiçbir işletme statik bir durumda kalamıyacağına ve devamlı surette yatırım yapmadan yürüyemeyeceğine göre, böyle bir nakit imkânından bahsetmek abes olur. İşletmelerin öz sermayelerini tamamen

kullanmış olmaları halinde, yeni sermaye aramaları icap eder. Bu yeni sermaye, ya yapılacak sermaye arttırımı ile mevcut ortaklardan veya yeni hisse senetleri çıkarmak suretiyle piyasadan temin edilecektir.

Burada memleketimizin bir realitesine temas etmek faydeli olacaktır. Bugün memleketimizde anonim şirket formundaki sınaî müesseselerin adedi 1026'yı aşmamaktadır. Bunların da % 90'ı aile şirketi vasfında kapalı şirketlerdir. Bakiye % 10'u ise yeni yeni gelişmeye başlamış ve hakiki anonim şirket olma yoluna girmiş teşebbüslerdir. Birinci grup, sermaye arttırımında — araya yabancı sokmamak gayesile — mevcut ortaklarına müracaat etmekte, eğer onların imkânları müsaitse, lüzumlu sermayeyi temin etmekte aksi halde ise — ki ekseriyetle böyledir — uzun veya kısa vâdeli banka kredisine teveccüh göstermektedir.

İkinci grup ise, Ticaret Kanununun müsaadesi nisbetinde piyasadan sermaye toplamaktadır. Ticaret Kanununun 394. maddesine göre, sermaye arttırımında, fevkalâde umumî hey'ette aksine karar alınmadığı takdirde, mevcut ortakların opsiyon sahibi oldukları derpiş edilmiştir. Eğer umumî hey'ette muayyen bir kısmın piyasaya tahsis edileceği kararı alınırsa bu muteber olmaktadır. Böylece de, bu grup yeni sermaye bulma imkânını kazanmaktadır. Piyasaya yapılan hisse senedi satışlarında, öz sermaye ve şirketin durumuna göre prim almak ta mümkün olabilir, ki bu halde arttırılan muayyen kısmın fevkinde bir öz sermayeye tesahüp edilebilir.

Şu halde sermaye temininde finansmandan sonra ilk adım sermaye arttırımı olmaktadır. Sermaye arttırımında da, bilhassa piyasaya yapılan satışlarda prim almak suretile ihtiyacı fazlası ile temin etmek mümkündür. Piyasaya satılacak hisse senetlerinin priminin hesabında muhtelif yollar mevcut ise de en basiti defter kıymeti esasına gitmektir. Hisse senetlerinin defter kıymeti, öz sermayenin hisse adedine bölünmesi ile bulunur. Bu bölünmede çıkacak değer nominal değerden fazla ise fark, ortakların ödenmiş sermaye dışındaki öz sermaye kalemlerine iştirâk payını gösterir. Meselâ, eğer bu pay % 10 ise, arttırılan sermayenin tamamının piyasadan temin edilmesi halinde prim, % 10 olacaktır. Eğer piyasaya sürülecek kısım arttırılan sermayenin tamamı değil de faraza yarısı ise prim hesabının da ona göre yapılması icap eder. Ödenmiş sermayesi 10.000.000.— TL. ve öz sermayesi 11.500.000.— TL. olan bir şirkette ortakların ödenmiş sermaye dışında öz sermaye kalemlerine iştirâk nispetleri % 15'tir. Bu şirket sermayesini % 100 arttırıyor, yani 20.000.000.— TL. na çıkarıyor. Arttırılan 10.000.000.— TL. nin 5.000.000.— TL. nı ortaklar

primsiz olarak ödeyecekler, 5.000.000.— TL. ise primli olarak piyasaya satılacak. Bu durumda, mevcut ortakların prime baz olan öz sermaye kısmındaki hisseleri

$$\frac{1.500.000.—}{10.000.000.— + 5.000.000.—} = \% 10 \text{ ve dolayısıyla}$$

piyasada talep edilecek prim de % 10 olacaktır. Böylece öz sermaye de aynen ödenmiş sermaye gibi % 100 artmış olacaktır.

Sermaye temininde küçük ve tanınmamış teşebbüslerin isim yapmış teşebbüslere nazaran daha az şanslı olduklarını belirtmek lâzımdır.

Ancak küçük işletmelerin sermaye ihtiyacında küçük olacağına göre bunun temini daha ziyade iç kaynaklardan olmak veya iç bünyeden yapılmak icap eder. Fakat çoğu defa küçük teşebbüslerin müteşebbisleri de malî kudret bakımından yetersiz olduklarından, kredi imkânları üzerinde durmakta ve dolayısıyla sermaye arttırımından ziyade uzun vâdeli kredi temin etme yollarına başvurumaktadırlar.

Burada bazı gelişmiş memleketlerde sık sık görülen bir hususa temas etmekte fayda mülâhaza olunmaktadır. Şöyle ki:

Küçük fakat çok iyi iş yapan veya yapması muhtemel olan fakat buna rağmen sermaye noksanı dolayısıyla gereği kadar gelişemiyen işletmelerin, çıkardıkları yeni hisseler tasarruf sahipleri tarafından, gayet tabii iyi bir teklif neticesinde, sür'atle kapışılmakta ve işletmenin bir taraftan sermaye ihtiyacı giderilirken diğer taraftan yeni iş güçleri ile takviyesi sağlanmaktadır. Bunu şöyle bir misalle belirtmek mümkündür:

1.000.000.— sermayeli bir sanayi şirketi artan iş hacmi muvacehesinde yeni sermaye bulma yoluna gitmekte ve meselâ sermayesini 3.000.000.— TL. na çıkarmaktadır. Mevcut ortaklar arttırılacak bu sermayeyi karşılayacak malî imkâna sahip değildir. Bu duruma göre bir veya birkaç tasarruf sahibi arttırılan sermaye ile alâkalı hisseleri toplamakta ve dolayısıyla teşebbüsün 2/3 ekseriyetine sahip olmaktadır. Amerikan kanunlarında, bu tip hisse senedi mübayaalarında müteşebbisleri koruyucu hükümler vaz'edilmiş ve hangi şartlar altında olursa olsun, küçük teşebbüslerde % 51 ekseriyetin ilk müteşebbisler elinde kalması temin edilmiştir. Fakat bu tip hükümlere İngiltere hariç başka memleketlerde tesadüf edilmemektedir. Memleketimizde ise böyle bir gelişmeyi önleyici hiçbir hüküm mevcut değildir.

Sermaye arttırımı dışında, sermaye temini ancak kredi yoluyla mümkün olabilmektedir. Kredi ya uzun veya kısa vâdeli olmaktadır. Ban-

kalar hemen umumiyetle kısa vâdeli kredi vermektedirler. Bu kredilerin yatırımda kullanılması, tesis maliyetini çok fazla yükselteceği ve devamlı temdit zarureti doğuracağı için şayanı tavsiye değildir. Bu tip krediler daha ziyade mevsimlik, aylık acil ihtiyaçları karşılamak için kullanılmalı, faizleri yüksek olduğu için de sür'atle kapatılmalıdır.

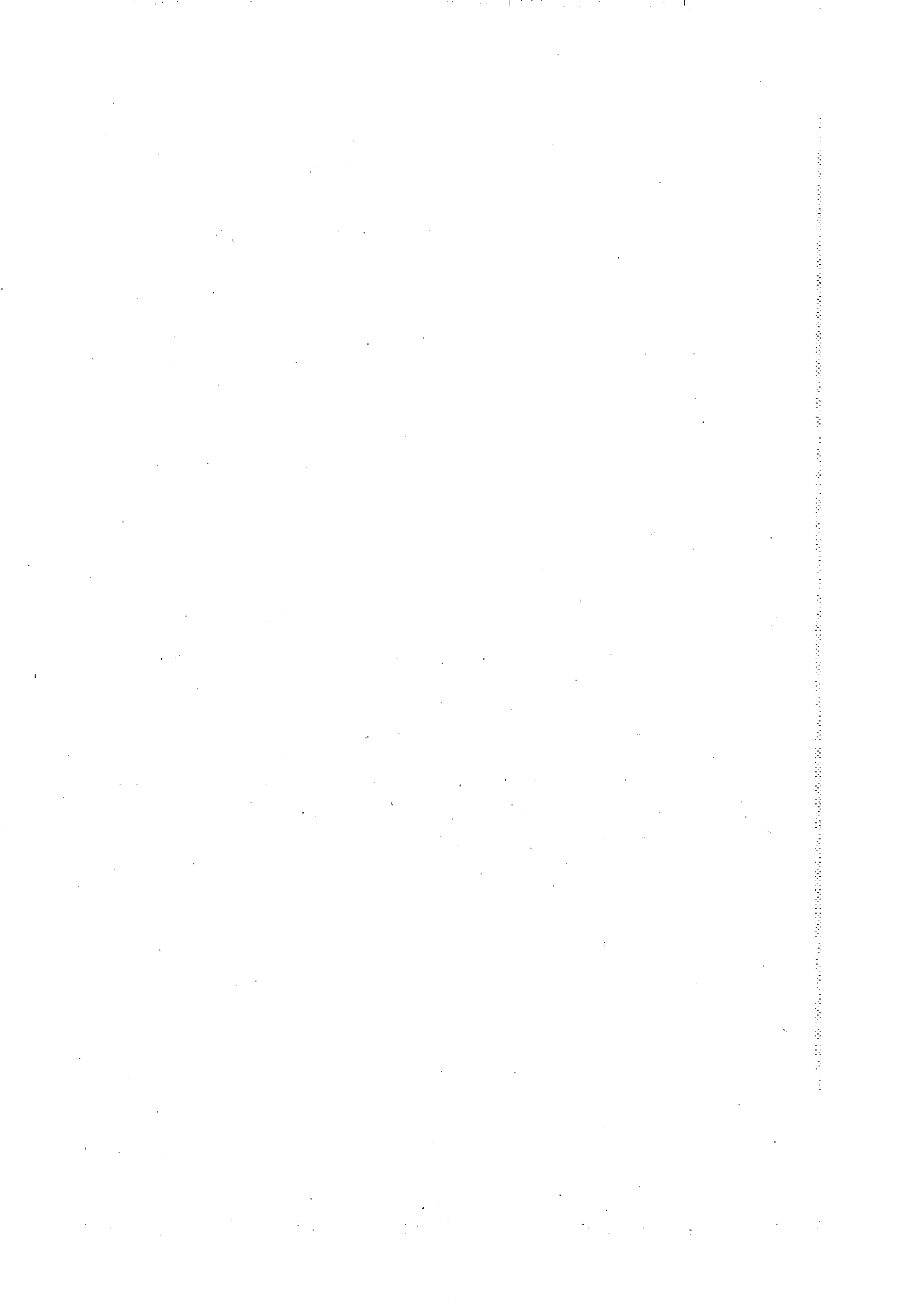
Uzun vâdeli krediler, yatırım bankalarınınca verilmektedir. Memleketimizde yalnız iki yatırım bankası mevcuttur. Biri İktisadî Devlet Teşekküllerinin, diğeri Özel Sınâî Teşebbüslerin yatırım sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştur.

Memleketimiz çok büyük sermaye yatırımlarına gidecek, sermaye akümülyasyonundan henüz mahrumdur. Ancak bir taraftan mevcut özel teşebbüs yatırım bankasının ve diğeri taraftan bir kısım büyük ticarî bankalarımızın iştirâk politikaları, bu nakiseyi ortadan kaldırmakta ve sermaye akümülyasyonunda büyük rol oynamaktadır.

Nitekim memleketimizin yegâne özel yatırım bankası olan Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası, 17. yılını idrak ettiği 1966 yılı sonuna kadar 777 firmaya 1.198.457.000.— TL. uzun vâdeli kredi vermekle özel teşebbüsün yatırım bakımından vâki zaafını gidermiş ve bugün memlekette pek çok yeni ve gelişmiş teşebbüslerin yerleşmesine vesile olmuştur.

Sermaye temininde, bilhassa küçük teşebbüsler için tavsiye edilen bir yol da birleşmedir. Aynı mevzuda çalışan iki küçük sınâî teşebbüs birleştiği takdirde, hem birbirleri ile rekâbetten kurtulmakta, hem de daha büyük teşebbüslerle rekâbet imkânı kazanmaktadırlar.

Memleketimizde mevcut sermaye ihtiyaç ve talebini karşılamak için her şeyden önce atıl sermayeyi harekete geçirmek, iddihara son vermek ve tasarrufların sanayie akımını sağlamak lâzımdır. Bunun için de yegâne çare halka açık anonim şirketlerin kurulması ve sermaye piyasasının yaratılmasıdır.

DIE FINANZVERFASSUNG UND STEUERSYSTEM DER REPUBLIK ÖSTERREICH

von

Dr. Richard KERSCHAGL
o. Professor in Wien

I.

Bei einer Darstellung des österreichischen Steuersystems ist es notwendig, zunächst eine Reihe von grundsätzlichen Bemerkungen zum Teil auch historischer Natur zu machen. Die Finanzverfassung und das Steuersystem Österreichs sind durch den föderalistischen Charakter des Landes bestimmt. Es findet dementsprechend eine Teilung der Kompetenzen auf den verschiedensten Gebieten statt. Hierbei ist diese Teilung vielleicht gerade auf dem Gebiete des Steuersystems am stärksten ausgeprägt. Im Gegensatz zu anderen Staaten föderalistischer Konstruktion, wie etwa den USA oder der Schweiz liegt der überwiegende Teil des Erziehungssystems mit Ausnahme der Pflichtschulen, welche in die Kompetenz der Länder fallen, also das ganze Hochschulwesen, das ganze Mittelschulwesen und das ganze Berufsschulwesen der Kompetenz des Bundes. Desgleichen ist das gesamte Justiz - und Gerichtswesen ausschliesslich in der Kompetenz des Bundes gelegen, zwei Gebiete also, in denen sich die staatliche Konstruktion Österreichs etwa von der Vereinigten Staaten oder der Schweiz grundsätzlich unterscheidet. Am stärksten ausgeprägt ist die Kompetenzteilung im Sinne einer föderalistischen Verfassung, jedoch wird dem Gebiete der Steuern, woollen drei in der Verfassung vorgesehenen Gebietskörperschaften, nämlich dem Bund, den Ländern und den Gemeinden bestimmte Kompetenzen zufallen.

Diese Kompetenzen haben allerdings seit der Schaffung der Republik Österreich im Jahre 1918 erhebliche Veränderungen und Verlagerungen erfahren. Während bis zur deutschen Besetzung Österreichs in den Jahren 1938 bis 1945 eine ziemlich gleichmässige Verteilung der Steuerkompetenzen zwischen Bund, Ländern und Gemeinden stattfand,

hat das deutsche Regime in der Zeit von 1938 bis 1945 praktisch die Länder aufgelöst. An ihre Stelle traten die sogenannten Gaue, welche nicht nur die historischen Grenzen der österreichischen Bundesländer umfassten sondern in einer Reihe von Fällen mehrere Bundesländer zu einem Gau zusammenlegten, die Grenzen dieser Gaue gegenüber ihren ursprünglichen Grenzen veränderten und sogar ein Bundesland, nämlich das Bürgerland auf zwei weitere Bundesländer aufteilten. Im übrigen wurden 1945, nach der Befreiung Österreichs, alle diese Änderungen zur Gänze aufgehoben und der Zustand von 1938 wieder hergestellt. Diese Gaue hatten aber überhaupt keine steuerliche Kompetenz sondern lebten ausschliesslich von Schlüsselzuweisungen und Bedarfszuweisungen des Reiches, also der Zentralregierung. Die den früheren Bundesländern zustehenden Steuerrechte wurden vorübergehend an die Gemeinden übertragen, welche dadurch eine um ein Vielfaches erhöhte Kompetenz in bezug auf die Erlassung von Steuern erhielten. Auch nach der Befreiung Österreichs im Jahre 1945 wurden die Steuerrechte der Bundesländer nicht wieder hergestellt, und sie behielten nur einige ganz unwesentliche, ausschliesslich in ihre Kompetenz fallende Abgaben, wie etwa Jagdabgaben, Fischereiabgaben und dergleichen. Sie wurden aber dadurch entschädigt, dass sie einen erhöhten Anteil aus der Abgabenteilung, das heisst aus jenen gemeinschaftlichen Abgaben erhielten, welche zwar vom Bund eingehoben, deren Erlös aber zwischen Bund, Ländern und Gemeinden geteilt wurde. Diese sogenannten geteilten Abgaben, welche den überwiegenden Teil in den österreichischen Steuern und Abgaben ausmachen, sind heute der weitaus wichtigste Faktor für die Einnahmen der drei Gebietskörperschaften, nämlich des Bundes, der Länder und der Gemeinden.

Die sogenannte Abgabenteilung, welche eine äusserst glückliche Mischung von zentralistischer Verwaltung und föderalistischer Verteilung der Steuern darstellt, war lange Zeit ein alleiniges typisches Merkmal der österreichischen Finanzverfassung. Die guten Erfahrungen, die man aber damit machte, haben dazu geführt, dass eine Reihe von Ländern, vor allem aber die deutsche Bundesrepublik inzwischen diesem Beispiel gefolgt ist und auch des Prinzip der Abgabenteilung bei einigen besonders wichtigen Steuern zum Durchbruch verholfen hat.

Diese Abgabenteilung ist aber durch den sogenannten Finanzgleich weitgehend modifiziert worden, indem jeweils für eine Periode von fünf Jahren Modifizierungen dieses Verteilungsschlüssels eingetreten sind, welche ihre Ursache zum Beispiel darin haben, dass in vielen Fällen die

Wohngemeinden nicht mit den Betriebsgemeinden zusammenfielen, wobei dann die Betriebsgemeinden die Einnahmen, die Wohngemeinden aber einen grossen Teil der Ausgaben zu übernehmen hätten, wobei die zufällige Lage des Betriebes gegenüber den Wohngemeinden zu Ungerechtigkeiten geführt hätte. Einer der weiteren Gründe für den Finanzausgleich war unter anderem der Umstand, dass die Bundeshauptstadt Wien gleichzeitig Land und Gemeinde ist und daher Doppeleinnahmen zu verzeichnen hatte. Schliesslich spielte noch der Umstand eine grosse Rolle, dass der Sitz der Firmen nicht mit dem Sitz der Betriebe zusammenfiel und sich vielmehr des Sitz der Firmen vor allem in Wien und in einigen Landeshauptstädten sammelte, wodurch wieder die Betriebsgemeinden gegenüber den sogenannten Sitzgemeinden, also dem Ort der Leitung und Verwaltung und Registrierung, benachteiligt worden wären. Schliesslich wurden im Finanzausgleichsgesetz auch die Frage der Finanzzuweisungen und -zuschüsse des Bundes an die Bundesländer und die Gemeinden sowie die Entschädigung für vom Bund an Länder oder Gemeinden übertragene Verwaltungsaufgaben, also die sogenannte mittelbare Bundesverwaltung geregelt. Diese Modifikationen gingen soweit, dass nicht nur im Finanzausgleichsgesetz die Abgabenteilung als solche neuerlich wiederholt sondern soweit modifiziert wurde, dass man fast sagen könnte, dass die wirkliche Abgabenteilung — nicht die formelle — zumindest ebenso durch den Finanzausgleich bestimmt wird wie durch das Finanzverfassungsgesetz selbst.

Abschliessend sei noch gesagt, dass in Österreich der Bund die sogenannte Kompetenz - Kompetenz besitzt, was praktisch bedeutet, dass alle Steuern, die nicht in der Finanzverfassung ausdrücklich ganz oder teilweise an die Bundesländer oder die Gemeinden übertragen sind — sei es hinsichtlich der Zuständigkeit, sei es hinsichtlich des Zufließens des Ertrages — in den Bestimmungsbereich der Bundesregierung fallen, daher können zum Beispiel neue Steuern in irgendeiner Form ohne Beschluss des Parlamentes nicht eingeführt werden. Der Bund hat sich ausserdem bei gewissen Steuern wie der Grundsteuer, der Lohnsummensteuer und der Gewerbesteuer die Festsetzung der Höchsthebesätze, also der Höchstsätze, die als Steuern eingehoben werden dürfen, vorbehalten. Dies geschah einerseits, um die Einheit des Wirtschafts - und Währungsgebietes zu wahren, andererseits um eine steuernmässige Überbelastung durch die Gemeinden zu verhindern. Hierzu trugen vielfach jene Erfahrungen bei, welche zum Beispiel in der benachbarten Schweiz auf Grund der kantonalen Steuermöglichkeiten gemacht wurden.

II.

Die österreichische Finanzverfassung unterscheidet grundsätzlich vier Gruppen von Abgaben. Die erste Gruppe umfasst eigene Einnahmen des Bundes, der Ländern und Gemeinden, welche nur einer dieser drei Gebietskörperschaften zustehen :

Bund	Länder	Gemeinden
Körperschaftssteuer	Jagd - und Fischerei-	Grundsteuer
Vermögenssteuer	abgaben	Gemeindegewerbe-
Aufsichtsratsabgaben	Fremdenverkehrsab-	steuer
div. Konsumsteuern	gaben	Lohnsummensteuer
(Tabak, Salz, Zünd-	Inseratenabgabe	Lustbarkeitsabgaben
waren, Stempel - und	Mauten	Hundesteuer
Rechtsgebühren)	Feuerschutzsteuer	Anzeigenabgaben
Bundesgewerbsteuer	u. a.	(für Annoncen und
Einnahmen aus Bundes-		Plakate)
monopolen und - be-		Luftsteuer
trieben		u. a.
Ein- und Ausfuhrzölle		
Gewinne aus Zahlen-		
lotto		
u.a.		

Die zweite Gruppe umfasst die sogenannten geteilten Abgaben. Sie bieten etwa folgendes Bild :

	(in %)		
	Bund	Länder	Gemeinden
Veranlagte Einkommensteuer	40	30	30
Lohnsteuer	55	25	20
Kapitalertragssteuer	50	15	35
Umsatzsteuer			
in den Jahren 1967 bis 1969	40	37	23
in den Jahren 1970 bis 1972	39,5	37,5	23
Biersteuer	17	57	26
Weinsteuer	40	30	30
Erbschaft-und Schenkungssteuer			
Grunderwerbsteuer	20	—	80
Kraftfahrzeugsteuer			
im Jahre 1967	57	40	3
im Jahre 1968	50	47	3
im Jahre 1969	38	59	3
im Jahre 1970	26	74	—
im Jahre 1971	14	86	—

	(in %)		
	Bund	Länder	Gemeinden
Mineralölsteuer			
in den Jahren 1967 bis 1969	6	74	20
in den Jahren 1970 bis 1972	2	74	24
Spielbankabgabe			
bei ganzjährig geführten Spielbankbetrieben	84	8	8
bei saisonmässig geführten Spielbankbetrieben	70	15	15

Die dritte Gruppe umfasst die Möglichkeiten einer sogenannten Parallelbesteuerung, wie wir sie in den USA weitgehend haben, zum Beispiel hinsichtlich der Einkommensteuer und der Erbschafts- und Schenkungssteuer, die dort selbst einerseits als Bundessteuer, andererseits als Steuer der einzelnen Bundesstaaten eingehoben werden. Von dieser Möglichkeit der Parallelbesteuerung ist bisher nur in geringem Ausmass Gebrauch gemacht worden, und zwar vor allem bei der Gewerbesteuer, wo es sowohl eine Bundesgewerbesteuer als eine Gewerbesteuer der Gemeinde gibt, wobei aber die Sätze beider Steuern bundeseinheitlich geregelt sind.

Als vierte Gruppe seien angeführt die Steuerzuschläge und Zuschlagssteuern, sei es zu Bundessteuern, sei es zu Länder- oder Gemeindesteuern, wovon jedoch ebenfalls nur in einigen wenigen Fällen wie zum Beispiel bei der Biersteuer und der Fremdenverkehrsabgabe Gebrauch gemacht worden ist.

III.

Was die reinen Bundessteuern anbelangt, so wäre folgendes zu sagen :

Die *Körperschaftsteuer* geht zurück auf das deutsche Körperschaftsteuergesetz vom 16. Oktober 1934. Es wurde durch eine Reihe von Gesetzen ergänzt und abgeändert, zuletzt durch das Körperschaftsteuergesetz 1966.

Die Körperschaftsteuer entspricht ihrem Wesen nach der Einkommensbesteuerung. Im Gegensatz zur Einkommensteuer trifft sie jedoch nicht natürliche Personen, sondern in erster Linie juristische Personen, daneben aber auch Rechtsgebilde ohne eigene Rechtspersönlichkeit. Der

Körperschaftsteuer unterliegen daher insbesondere Kapitalgesellschaften (Aktiengesellschaften, Kommanditgesellschaften auf Aktien, Gesellschaften mit beschränkter Haftung); Erwerbs- und Wirtschafts-genossenschaften; Versicherungsvereine auf Gegenseitigkeit; sonstige juristische Personen des privaten Rechts; nichtrechtsfähige Vereine, Anstalten, Stiftungen und andere Zweckvermögen, vorausgesetzt, dass ihr Einkommen weder nach dem Körperschaftsteuergesetz noch nach dem Einkommensteuergesetz unmittelbar bei einem anderen Steuerpflichtigen zu versteuern ist; Betriebe gewerblicher Art von Körperschaften des öffentlichen Rechts; inländische Kartelle und Syndikate ohne Rücksicht auf die Rechtsform.

Wie das Einkommensteuergesetz unterscheidet auch das Körperschaftsteuergesetz zwischen unbeschränkter und beschränkter Steuerpflicht. Unbeschränkt steuerpflichtig sind Körperschaften, Personenvereinigungen und Vermögensmassen, die ihren Sitz oder ihre Geschäftsleitung im Inland haben. Sie unterliegen mit ihren inländischen und ausländischen Einkünften der Besteuerung. Beschränkt steuerpflichtig sind Körperschaften, Personenvereinigungen und Vermögensmassen, die weder ihren Sitz noch ihre Geschäftsleitung im Inland haben. Beschränkt Steuerpflichtige werden nur mit ihrem inländischen Einkommen der Besteuerung unterworfen. Als Sitz gilt der Ort, der durch den Gesellschaftsvertrag oder durch die Satzung bestimmt ist.

Die Körperschaftsteuer bemisst sich nach dem Einkommen, das der Steuerpflichtige innerhalb eines Kalenderjahres bezogen hat. Was als Einkommen anzusehen ist, und wie es zu ermitteln ist, bestimmt sich nach den Vorschriften des Einkommensteuergesetzes.

Der Tarif der Körperschaftsteuer beträgt bei einem Einkommen

von S 100.100 bis S 113.600	24 % des Einkommens zuzüglich 50 % des 100.000 S übersteigenden Einkommensbetrages,
von S 113.700 bis S 200.00 von S 200.100 bis S 250.000	30 % des Einkommens, 50 % des S 200.000 übersteigenden Einkommensbetrages,
von S 1.000.100 bis S 1.111.100	40 % des Einkommens zuzüglich 40 % des S 1.000.000 übersteigenden Einkommensbetrages,
über S 1.111.100	44 % des Einkommens.

Die Körperschaftsteuer ermässigt sich auf die Hälfte des Tarifes, soweit unbeschränkt steuerpflichtige Kapitalgesellschaften offene Ausschüttungen auf Grund eines den handelsrechtlichen Vorschriften entsprechenden Gewinnverteilungsbeschlusses vornehmen.

Dabei sind Ausschüttungen dem Wirtschaftsjahr zuzurechnen, für das sie gewährt worden sind.

Die Körperschaftsteuer beläuft sich auf die Hälfte des Tarifes bei den Landeshypothekenanstalten einschliesslich der Pfandbriefstelle der Österreichischen Hypothekenanstalten für Einkünfte aus dem Kommunalkredit, Realkredit - und Meliorationskreditgeschäft, wenn diese Kredite nicht binnen vier Jahren rückzahlbar sind; bei gemischten Hypothekenbanken für die Einkünfte aus im § 5 des Hypothekenbankgesetzes genannten Geschäften. In gewissen Fällen, (zum Beispiel bei Einkünften von Kreditgenossenschaften, bäuerlichen Brandschadenversicherungsvereinen) beträgt die Körperschaftsteuer unter gewissen Bedingungen nur ein Drittel des Normaltarifes.

Die Erklärung, Veranlagung und Entrichtung erfolgen bei der Körperschaftsteuer in ähnlicher Weise wie bei der Einkommensteuer.

Eine weitere ausschliessliche Bundesabgabe ist die *Vermögensteuer*, welche eine laufende Besteuerung darstellt und aus dem Ertrag und nicht aus der Substanz des Vermögens zu zahlen ist. Sie trifft physische und juristische Personen.

Unbeschränkt steuerpflichtig sind natürliche Personen, die im Inland einen Wohnsitz oder ihren gewöhnlichen Aufenthalt haben, ferner die folgenden Körperschaften, Personenvereinigungen und *Vermögensmassen*, die ihre Geschäftsleitung oder ihren Sitz im Inland haben: Kapitalgesellschaften, Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, Versicherungsvereine auf Gegenseitigkeit, sonstige juristische Personen des privaten Rechts, Kreditanstalten des öffentlichen Rechts.

Beschränkt steuerpflichtig sind natürliche Personen, die im Inland weder einen Wohnsitz noch ihren gewöhnlichen Aufenthalt haben, sowie Körperschaften, Personenvereinigungen und Vermögensmassen, die weder ihre Geschäftsleitung noch ihren Sitz im Inland haben.

Von der Vermögensteuer befreit sind vor allem die Österreichische Nationalbank, die Postsparkasse, Unternehmen, deren Anteile ausschliesslich dem Bund, einer Gemeinde oder dem Land gehören und deren Er-

träge ausschliesslich den Körperschaften zufließen, Sparkassen hinsichtlich des Sparverkehrs, Agrargemeinschaften, bestimmte Genossenschaften, Körperschaften, Personenvereinigungen und Vermögensmassen, die ausschliesslich und unmittelbar kirchlichen, gemeinnützigen oder mildtätigen Zwecken dienen, schliesslich Unterstützungskassen und kleine Versicherungsvereine, deren Beitragseinnahmen im Durchschnitt der letzten drei Jahre nicht mehr als S 60.000 betragen haben. Eine Befreiung für beschränkt steuerpflichtige Personen und Anstalten gibt es nicht. Für natürliche Personen sind Freibeträge von S 60.000 für den Steuerpflichtigen selbst und S 60.000 für die Ehefrau, sowie je S 60.000 für jedes minderjährige Kind vorgesehen. Weitere S 60.000 sind steuerfrei, wenn der Steuerpflichtige über 60 Jahre alt und mindestens für drei Jahre erwerbsunfähig ist. Sein letztes Jahreseinkommen darf dabei nicht mehr als S 18.000 betragen haben, sein Gesamtvermögen darf nicht grösser als S 200.000 sein.

Für juristische Personen ist ein steuerpflichtiges Mindestvermögen vorgesehen : für Aktiengesellschaften, Kommanditgesellschaften auf Aktien und bergrechtliche Gewerkschaften ein Betrag von 1 Million Schilling, bei Gesellschaften mit beschränkter Haftung ein Betrag von S 100.000. Von den übrigen Gesellschaften wird die Vermögensteuer nur eingehoben, wenn das Gesamtvermögen S 40.000 übersteigt. Die Vermögensteuer beträgt derzeit 0,75% p.a. des steuerpflichtigen Vermögens. Bei Auslandsbeziehungen kann eine Pauschalierung festgesetzt werden. Genauso wie bei der Einkommensteuer findet auch bei der Vermögensbesteuerung eine Haushaltsbesteuerung statt, durch Zusammenlegung der Vermögen der Ehegatten, wenn beide unbeschränkt steuerpflichtig sind und nicht dauernd getrennt leben.

Der Ordnung halber seien hier noch drei Steuerarten erwähnt, die heute nicht mehr direkte Aktualität besitzen. Hierher gehören zunächst die auf ein Gesetz vom Jahre 1948 rückgehende *Vermögensabgabe* und die Vermögenszuwachsabgabe. Beide trafen sowohl physische als auch juristische Personen, beide anerkannten Freibeträge und wurden in Raten gezahlt, die heute noch laufen. Beide sind progressive Staffelsteuern. Die Staffelung war dadurch gegeben, dass der Prozentsatz von 1 1/2 Prozent für physische Personen zwar immer gleich blieb, dass sich die Dauer der für die einzelnen Staffeln des Vermögens zu zahlenden Jahresraten aber über 8 bis maximal 22 Jahre erstreckte.

Die *Vermögenszuwachsabgabe* traf den physischen Vermögenszuwachs, der von der Zeit der nationalsozialistischen Besetzung Österreichs

im März 1938 an bis 1. Jänner 1948 entstanden war. In verhältnismässig komplizierten Bestimmungen, sowohl in bezug auf die Staffelung als auch in bezug auf die Freibeträge und das Jahr, in dem dieser Vermögenszuwachs entstanden war, wurde eine progressive Staffelsteuer geschaffen, die von 5% bis 50% stieg. Sie war in sechs gleichen Halbjahresraten zu entrichten, sodass die Raten — im Gegensatz zur Vermögensabgabe — bereits längst entrichtet sind.

Der Vollständigkeit halber sei noch erwähnt, dass Gemeinden beziehungsweise Länder einige Jahre hindurch Wertzuwachsabgaben nicht auf physischen Vermögenszuwachs, sondern auf eingetretenen Wertauftrieb auf Grundstücken und Häusern eingehoben haben, wobei der Abgabe die Differenz zwischen dem Erwerbspreis und dem nunmehr erzielten Verkaufspreis zugrundegelegt wurde. Anstelle dieser sehr umstrittenen Steuer ist nunmehr ein Zuschlag zur Grundverkehrssteuer getreten.

Zu den ausschliesslichen Bundesabgaben gehören ferner die *Aufsichtsratsabgabe*, die auf ein altes österreichisches Gesetz zurückgeht die *Tabaksteuer* und der *Aufbauzuschlag zur Mineralölsteuer*, die *Zündmittelsteuer*, die *Spielkartensteuer*, die *Essigsäuresteuer*, die *Leuchtmittelsteuer* sowie der *Bundeszuschlag zur Umsatzsteuer*. Ferner wären noch die *Stempel- und Rechtsgebühren* mit Ausnahme der Gebühren von Wetten anlässlich sportlicher Veranstaltungen innerhalb eines Bundeslandes beziehungsweise einer Gemeinde, die *konsulargebühren*, die *Punzierungsgebühren*, die *Gerichts- und Justizverwaltungsgebühren* sowie alle sonstigen Gebühren und gebührenartigen Einnahmen der einzelnen Zweige der unmittelbaren Bundesverwaltung, die *Kapitalverkehrssteuern*, die *Versicherungssteuer* sowie die *Beförderungssteuer*, soweit nicht für Beförderungsleistungen im Strassenverkehr gleichartige Abgaben erhoben werden. Auch die *Ein- und Ausfuhrzölle* einschliesslich etwaiger Nebengebühren, die *Ausfuhrabgaben* und die *Monopolabgaben* - exklusive der Bundesmonopolabgabe der Spielbanken - sind ausschliessliche Bundesabgaben.

Eine ausschliessliche Bundesabgabe ist auch die seit dem Jahre 1959 bestehende *Bundesgewerbsteuer*. Sie wird im Ausmass von 120 v. H. des einheitlichen Steuermessbetrages eingehoben.

Wenden wir uns nunmehr den sogenannten geteilten Abgaben zu. Die österreichische *Einkommensbesteuerung*, die im wesentlichen auf

der Basis der deutschen Einkommensteuer, die 1938 eingeführt worden war, besteht, zerfällt eigentlich in zwei Teile, deren Unterschiede jedoch sehr gering sind, nämlich in die eigentliche Einkommensteuer und in die Lohnsteuer. Beide Steuern haben das gleiche Steuersubjekt, nämlich nur natürliche, physische Personen und nicht juristische Personen, und beide Steuern haben nunmehr die gleichen Steuersätze. Der Unterschied liegt im wesentlichen eigentlich nur mehr in zwei Dingen; einerseits darin, dass die Einkommensteuer eine Fassionssteuer ist, über die ein jährliches schriftliches Bekenntnis abzulegen ist. Die Nichtablegung oder nicht rechtzeitige Ablegung dieses Bekenntnisses hat für den Steuerträger sehr böse Folgen, da an die Stelle der Fassion die Schätzung durch die Steuerbehörde tritt, was praktisch einer Umkehrung der Beweislast gegenüber dem normalen Verfahren sehr in die Nähe kommt, da es dann Sache des Steuerträgers wird zu beweisen, dass die Schätzung unrichtig ist und das diesbezügliche Einkommen nicht erzielt wurde. Die Lohnsteuer ist eine Abzugsteuer und wird vom Unternehmer aus Anlass der Lohn- und Gehaltszahlungen einbehalten und an das Steueramt abgeführt. Sie ist zuletzt durch das Einkommensteuergesetz von 1967 geregelt worden und trifft nur physische nicht auch juristische Personen.

Vor allem durch diese verschiedene Technik der Einhebung ergeben sich, zweitens, bei der Lohnsteuer gegenüber der Einkommensteuer technische Unterschiede dadurch, dass bei der Einkommensteuer die sogenannten Werbungskosten nach § 9, das sind nur demonstrativ aufgezählte Aufwendungen, welche für die Erhaltung und Erzielung des Einkommens gemacht werden, (zum Beispiel Fahrkosten zum Arbeitsort und zurück), jederzeit vom Einkommen abgezogen werden können. Das gleiche gilt für die im § 10 des Einkommensteuergesetzes taxativ angeführten Sonderausgaben, die sich insbesondere auf Schuldzinsen und Versicherungen, letztere bis zu einem bestimmten Höchstbetrag, beziehen, und schliesslich die im § 33 angeführten ausser ordentliche Belastungen, beziehungsweise die über die zumutbare Belastung hinausgehenden Beträge, die ebenfalls jederzeit abgezogen werden können. Derartige Abzüge sind bei der Lohnsteuer nur insoweit möglich, als sie auf der Lohnsteuerkarte, die beim Arbeitgeber liegt, ausdrücklich eingetragen werden. Es sei noch bemerkt, dass gewisse Sonderabzüge für Invalide, für Kriegsoffer, für politisch Geschädigte usw. zulässig sind. Bei gewissen Gruppen der Künstler kann ein besonderes Werbungskostenpauschale festgesetzt werden; bei anderen, wie zum Beispiel bei Hochschullehrern, erfahren Teile des Einkommens, wie zum Beispiel die Kollegiangelder und Prüfungstaxen eine Steuerbegünstigung.

Die österreichische Einkommensteuer ist eine synthetische Steuer, das heisst, sie erfasst das gesamte Einkommen abzüglich der erwähnten Absetzungsposten. Von der Einkommensteuer befreit sind gewisse Gruppen extraterritorialer Personen, ferner Regierungsmitglieder und Abgeordnete zum Nationalrat, zum Bundesrat und der Landtage und schliesslich gewisse Teile der Einkommen, die unter besonderem Titel steuerfrei sind, wie zum Beispiel Gefahrenzulagen, Stockwerkszulagen und gewisse Bezüge von Geschädigten. Insbesondere die Gefahren- und Stockwerkszulagen haben einen solchen Umfang angenommen, dass sie das Steueraufkommen einzelner Branchen von Schlüsselbedeutung, wie zum Beispiel der Bauindustrie, sehr wesentlich beeinträchtigen; zumal eingetretene Erhöhungen der Bezüge immer wieder nicht für das steuerpflichtige Einkommen, sondern für diese steuerfreien Bezüge gefordert wurden.

Die österreichische Einkommensteuer ist eine progressive Staffelsteuer. Die Steuer wird bei zwei Steuergruppen, nämlich bei der Gruppe A, den Unverheirateten, und bei der Gruppe B, den Verheirateten, in verschiedener Höhe eingehoben. Die Einkommensteuer der Steuergruppe B geht von 8 bis 47%. Die Einkommensteuer der Steuergruppe A beträgt bis zu einem Einkommen von S 38.800.— das 1,45 Fache der Steuer der Steuergruppe B. Für Mehrbeträge über S 38.800.— sind die um 7 von Hundert vermehrten Steuersätze der Steuergruppe B anzuwenden. Die Einkommensteuer der Steuergruppe A darf 52 von Hundert des Einkommens nicht übersteigen.

Die Einkommensteuer kennt keine besondere Klasse für Kinder, aber Kinderfreibeträge, deren Höhe für das erste je nach der Kinderzahl progressiv ist, jedoch ab dem dritten Kind gleich bleibt. In den Steuertabellen sind die Stufensätze der einzelnen Staffeln einheitlich auf neue globale, natürlich verminderte Progressivsätze umgerechnet, sodass sie für den Steuerzahler leichter verständlich sind.

Die *Kapitalertragsteuer* (die frühere österreichische Rentensteuer) kommt dem Charakter einer Einkommensteuer sehr nahe. Sie wird von Gewinnanteilen, Zinsen, Beteiligungen an Stillen Gesellschaften, mit Ausnahme von Zinsen aus Spareinlagen und Einkünften aus Verpachtungen, eingehoben und vom Schuldner in der Höhe von 15% (einschliesslich Zuschläge 17,7%) für den Gläubiger abgeführt.

Die österreichische *Umsatzsteuer* ist durch verschiedene Modifikationen wieder von der reichsdeutschen Umsatzsteuer etwas entfernt.

worden, jedoch nicht zum alten österreichischen Gesetz von 1934 zurückgekehrt. Bei ihr wird ein 50 prozentiger Zuschlag eingehoben, der ebenso wie bei der Einkommensteuer zuerst Kriegszuschlag hiess und als Aufbauschlag erhalten blieb. Die Umsatzsteuer besteuert Warenumsätze und Leistungen. Sie ist eine Mehrphasensteuer mit grundsätzlich gleichen Sätzen von 5,25%, wobei gegenüber diesem Satz Ermässigungen bei der Landwirtschaft auf 1,7% und beim steuerbegünstigten Grosshandel auf 1,8% eintreten. Umsatzsteuerfrei ist die Einfuhr von Roh- und Hilfsstoffen sowie die erste Lieferung gewisser Rohstoffe und Halbfabrikate im Grosshandel, alle Lieferungen an den Bund und die Körperschaften des öffentlichen Rechts; weiters sind steuerfrei der Verkauf im Zwangsvollstreckungsverfahren, die Umsätze im Post- und Fernmeldeverkehr, die grundsteuerpflichtigen Umsätze, ferner Umsätze, welche dem Wett- und Lotteriegesezt, dem Versicherungssteuergesezt, dem Kapitalsteuergesezt, dem Aufsichtsratssteuergesezt unterliegen, Umsätze aus Vermietungen und Verpachtungen von Grundstücken, die Beiträge zur Sozialversicherung, ferner die Umsätze aus der Tätigkeit als Privatgelehrter, Künstler, Schriftsteller usw., soferne sie im Kalenderjahr S 48.000,— nicht übersteigen, die Umsätze aus der Tätigkeit als Makler, soweit sie S 18.000,— im Kalenderjahr nicht übersteigen, die Umsätze der Alters-, Blinden- und Siechenheime und die Umsätze der privaten Schulen, soweit die Einnahmen vorwiegend zur Deckung der Kosten verwendet werden. Bei Exporten erfolgt eine *Umsatzsteuerrückvergütung*, bei Importen eine Ausgleichsbesteuerung, die sogenannte *Umsatzausgleichsteuer*, welche zur Zeit zwischen 0 und 8,25% liegt.

Der sogenannte *Rednungsstempel* ist mit der Umsatzsteuer gekoppelt und beträgt 20% des Umsatzsteuersatzes. Die Umsatzsteuer wird — soferne es sich um Warenumsätze handelt — vom Verkäufer entrichtet und auf den Käufer überwälzt. Bei der Ausfuhr sind bestimmte Sätze der Rückvergütung vorgesehen.

Gegenwärtig steht die Frage der Schaffung einer *Mehrwertumsatzsteuer* anstelle der bisherigen alten Umsatzsteuer zur Diskussion. Hierdurch soll nicht nur eine Angleichung an dieses in einer Reihe von grossen kontinentaleuropäischen Staaten wie Frankreich und der Bundesrepublik eingeführte System erzielt werden, sondern es soll auch durch das Prinzip der Mehrwertumsatzbesteuerung, das heisst des Abzuges bereits bei der Besteuerung der Vorprodukte, also vor allem der Rohstoffe und Halbfabrikate bezahlten Umsatzsteuer, die bisher bestehende Ungerechtigkeit vermieden werden, dass gerade jene Grossbetriebe, welche vom

Rohstoff bis zum Endprodukt alles im eigenen Betrieb herstellten gegenüber den kleineren Betrieben, bei denen das nicht der Fall war, begünstigt waren, was sonst bei einer Mehrphasensteuer unmöglich gewesen wäre (*).

Eine gänzlich neue Rechtslage gegenüber der Zeit vor dem Zweiten Weltkrieg wurde durch das *Erbschafts- und Schenkungssteuergesetz* von 1955 und die Novelle von 1967 geschaffen. Der Steuer unterliegen nicht nur der Erwerb von Todes wegen, und zwar jeglicher Art; also nicht nur der Anteil an Erbschaften, Fideikommissen, Schenkung von Todes wegen, sondern auch Schenkungen unter Lebenden sowie jede Art von Zweckzuwendungen. Eine Nachlassbesteuerung, also eine objektive Erbschaftsbesteuerung, kennt das Erbschaftssteuergesetz nicht - im Gegensatz zur Besteuerung natürliche Personen, da ja bekanntlich juristische Personen nicht dem Tode unterliegen. Hier tritt an Stelle der Erbschaftsbesteuerung das noch später zu erwähnende Erbschaftsteueräquivalent. Die Besteuerung geht in fünf Steuerklassen vor sich, wobei die Steuerklasse I den Ehegatten, die Steuerklasse II die Kinder und Kindeskinde sowie deren Abkömmlinge, die Steuerklasse III die Eltern, Grosseltern und weitere Voreltern, die Steuerklasse IV die Schwiegerkinder und Schwiegereltern und die Steuerklasse V alle anderen Erwerber und die Zweckzuwendungen betrifft. Die Steuer steigt in der Steuerklasse V von 14 bis 60%. Bemerkenswert ist, dass diese Steuerklassen sowohl für Erbschaften als auch für Schenkungen gelten, obgleich der Grad der Verwandtschaft bei Schenkungen zweifellos nicht die gleiche Bedeutung besitzt wie im Fall der Erbschaft - schon wegen der Pflichtteilrechtes, dem auch andere Staaten vielfach Rechnung getragen haben. Steuerfrei bleibt für Personen der Steuerklassen I und II ein Betrag von S 30.000,— bei III und IV S 6.000,— und bei Steuerklasse V S 1.500,—. Steuerfrei bleibt ausserdem bei Personen der Steuerklasse I und II Hausrat ohne Rücksicht auf den Wert, bei Personen der Steuerklasse III und IV soweit der Wert S 20.000,— nicht übersteigt; schliesslich andere bewegliche Gegenstände, die nicht schon durch andere Bestimmungen befreit sind, bei Erwerb durch Personen der Steuerklasse I und II bis zu einem Wert von S 20.000,— der Steuerklasse III und IV bis zu einem Wert von S 8.000,—. Schenkungen unter Lebenden zwischen Ehegatten bleiben bis S 100.000,—

(*) Die neue Mehrwertumsatzsteuer, die weitgehend mit der französischen und der deutschen Steuer übereinstimmen wird, liegt noch nicht als Gesetzentwurf vor, sondern bildet noch den Gegenstand interministerieller Beratungen. Mit ihrer Einführung ist etwa mit 1. April 1969 zu rechnen.

steuerfrei. Das Gesetz enthält auch Begünstigungen für die Zahlung insbesondere in bezug auf forstwirtschaftliches Vermögen, wobei der um 20% erhöhte Gesamtbetrag in zehn gleichen Jahresraten abgestattet werden kann(*).

Das *Erbschaftsteueräquivalent* wird von juristischen Personen, die nach dem Vermögensteuergesetz unbeschränkt, oder beschränkt vermögensteuerpflichtig sind, eingehoben. Auch die Befreiungen erfolgen in erster Linie nach den Grundsätzen des Vermögensteuergesetzes. Die Abgabe wird nur eingehoben von dem S 40.000,— übersteigenden Betrag des Gesamtvermögens, die gleichzeitig Freibetrag und Freigrenze darstellen, und zwar in der Höhe von 5 Promille. Bei der Ermittlung der Körperschaftsteuer und Gewerbesteuer nach dem Gewerbeertrag bildet das Erbschaftsteueräquivalent keine abzugsfähige Ausgabe. Die finanzielle Bedeutung der Erbschaftsteuer wie des Erbschaftsteueräquivalents ist in Österreich eine geringe.

Schliesslich wären noch die Grundwerbssteuer, die Kraftfahrzeugsteuer, die Mineralölsteuer, die Biersteuer sowie die Wiensteuer, der nicht nur Weine im engeren Sinn, sondern auch andere alkoholische Getränke unterliegen, zu erwähnen.

Ausschliessliche Landesabgaben sind : die *Feuerschutzsteuer*, die *Fremdenverkehrsabgaben*, *Jagd - und Fischereiabgaben* (Abgaben auf Besitz und Pachtung von Jagd und Fischereirechten) sowie *Jagd - und Fischereikartenabgaben*, *Mauten für die Benützung von Höhenstrassen* von besonderer Bedeutung, die nicht vorwiegend der Verbindung von ganzjährig bewohnten Siedlungen mit dem übrigen Verkehrsnetz, sondern unter Überwindung grösserer Höhenunterschiede der Zugänglichmachung von Naturschönheiten dienen, *Abgaben von Anzeigen in Zeitungen oder sonstigen Druckwerken*; weiters *Interessentenbeiträge von Grundstückseigentümern und Anrainern* sowie die *Landesverwaltungsabgaben*. Diese eigenen Landesabgaben sind nicht sehr bedeutend. Die Einnahmen der Länder bestehen fast zur Gänze aus den Erträgen der Abgabenteilung und aus 20 Prozent der Anteile der Gemeinden aus der Abgabenteilung, auf welche diese Anspruch erheben können. Von

(*) Die Bestimmungen über die **Schenkungssteuer** fallen mit denen über die Erbschaftbesteuerung zusammen. Das Gesetz regelt weiters **Zweckzuwendungen** von Todes wegen - Stiftungen. Es wird ergänzt durch das sogenannte Erbschaftsteueräquivalent.

dieser Bestimmung, die keine Muss-Bestimmung, sondern nur eine Kann-Bestimmung ist, haben jedoch alle Bundesländer Gebrauch gemacht.

Die *Gemeinden* verfügen über eine Reihe eigener Abgaben, von denen ertragsmässig jedoch nur einige von Bedeutung sind.

Von erheblicher Bedeutung ist die *Gewerbsteuer* der Gemeinden. Bis zum 31. Dezember 1958 gab es nur eine Gewerbesteuer nach dem Gewerbeertrag und dem Gewerbekapital, die zur Gänze den Gemeinden zustand. Durch das Finanzausgleichsgesetz 1959 trat insoferne bei der Gewerbesteuer eine Neuregelung ein, als ab 1. Jänner 1959 neben der Gewerbesteuer nach dem Gewerbeertrag und dem Gewerbekapital für die Gemeinden auch eine sogenannte Bundesgewerbsteuer als ausschliessliche Bundesabgabe eingehoben wird. Sowohl die Gewerbesteuer der Gemeinden als auch die Bundesgewerbsteuer werden vom Bund eingehoben, wobei die Gewerbesteuer der Gemeinden mit einem Hebesatz von 180 v.H. des einheitlichen Steuermessbetrages, die Bundesgewerbsteuer jedoch im Ausmass von 120 v.H. des einheitlichen Steuermessbetrages erhoben wird. Verrechnungstechnisch werden beide Abgaben nach wie vor als eine Abgabe behandelt. Die Einnahmen der Bundesgewerbsteuer und der Gemeindegewerbsteuer sind dadurch geregelt, dass der Bund einen Hebesatz von 120 v.H., die Gemeinden jedoch einen Hebesatz von 180 v.H. vorgeschrieben haben. Es handelt sich also um keine geteilte Abgabe im juristischen Sinne, sondern um eine Parallelbesteuerung mit verschiedenen Hebesätzen.

Der Gewerbesteuer unterliegt jeder Gewerbebetrieb im Inland. Unbedingt steuerpflichtig sind die offenen Handelsgesellschaften, Kommanditgesellschaften und andere Gesellschaften, bei denen die Gesellschafter als Unternehmer der Gewerbebetriebe anzusehen sind, Kapitalgesellschaften, Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften und Versicherungsvereine auf Gegenseitigkeit, Unternehmen von Körperschaften des öffentlichen Rechtes sind gewerbesteuerpflichtig, wenn sie als stehende Gewerbebetriebe anzusehen sind. Als Gewerbebetrieb gilt auch die Tätigkeit der sonstigen juristischen Personen des privaten Rechtes, soweit sie einen wirtschaftlichen Geschäftsbetrieb unterhalten, sowie Wandergewerbe, die im Inland betrieben werden.

Von der Gewerbesteuer sind befreit : die Österreichischen Bundesbahnen, die staatlichen Monopolbetriebe mit Ausnahme des Tabakmonopols, die Geschäftsstellen der Klassenlotterie und die Lottokollekturen, die Österreichische Nationalbank, die Postsparkasse, Sparkassen, die der

Pflege des Sparverkehrs dienen, Agrargemeinschaften, Unternehmen, die ausschliesslich gemeinnützigen, mildtätigen oder kirchlichen Zwecken dienen, Krankenanstalten des Bundes, Pensionskassen, kleine Viehverversicherungsvereine usw.

Steuerschuldner ist der Unternehmer. Die Besteuerungsgrundlage bildet der Gewerbeertrag und das Gewerbekapital. Als Gewerbeertrag gilt der Gewinn des Gewerbebetriebes zuzüglich Hinzurechnungen wie: Zinsen für Schulden, die wirtschaftlich mit dem Erwerb des Betriebes oder der Erweiterung bzw. Verbesserung des Betriebes zusammenhängen, Renten und dauernde Lasten, die wirtschaftlich mit dem Erwerb oder der Gründung des Betriebes verbunden sind, die Hälfte der Miet- und Pachtzinsen für die Benutzung der nicht in Grundbesitz bestehenden Wirtschaftsgüter des Anlagevermögens, die im Eigentum eines anderen stehen, Anteile am Verlust einer offenen Handelsgesellschaft, einer Kommanditgesellschaft oder einer anderen Gesellschaft, bei der die Gesellschafter als Unternehmer (Mitunternehmer) des Gewerbebetriebes anzusehen sind.

Die Summe des Gewinnes und der Hinzurechnungen wird gekürzt um: 3% des Einheitswertes des zum Betriebsvermögen gehörenden Grundbesitzes, Anteile am Gewinn einer offenen Handelsgesellschaft, Kommanditgesellschaft oder einer anderen Gesellschaft, bei der die Gesellschafter als Unternehmer (Mitunternehmer) anzusehen sind sowie der Teil des Gewerbeertrages eines inländischen Unternehmens, der auf eine nicht im Inland gelegene Betriebsstätte entfällt.

Ausgangspunkt für die Errechnung ist der Steuermessbetrag. Dieser wird errechnet unter Anwendung eines Hundertsatzes, also der Steuermesszahl, auf den Gewerbeertrag. Die Steuermesszahl beträgt bei natürlichen Personen für

die ersten S 18.000	0	v. H.
für die weiteren S 72.000	6	v. H.
für alle weiteren Beträge	5	v. H.
des Gewerbeertrages, bei allen anderen unternehmen	5	v. H.

Die Besteuerung des Gewerbekapitals geht ebenfalls vom Einheitswert aus. Dem Einheitswert werden folgende Beträge wieder hinzuge-rechnet: die Verbindlichkeiten, die den Schuldzinsen, Renten und dauernden Lasten entsprechen, die Werte der nicht in Grundbesitz be-

stehenden Wirtschaftsgüter, die dem Betrieb dienen, aber im Eigentum eines Mitunternehmers oder eines Dritten stehen, es sei denn, dass sie zum Gewerbekapital des Überlassenden gehören.

Die Summe des Einheitswertes und der Hinzurechnung wird gekürzt um die Summe der Einheitswerte, mit denen die Betriebsgrundstücke in dem Einheitswert des gewerblichen Betriebes enthalten sind, um den Wert einer zum Gewerbekapital gehörenden Beteiligung an anderen Gesellschaften; massgebend ist der Einheitswert, der auf den letzten Feststellungszeitpunkt vor dem Ende des Kalenderjahres lautet.

Ausgegangen wird wieder von einem Steuermessbetrag. Dieser wird durch Anwendung eines Tausendsatzes auf das Gewerbekapital ermittelt.

Die Steuermesszahlen für das Gewerbekapital betragen für die ersten 250.000 S des Gewerbekapitals 0 v. T., für alle weiteren Beträge des Gewerbekapitals 1 v. T.

Durch Zusammenrechnung der Messbeträge vom Gewerbeertrag und vom Gewerbekapital wird ein einheitlicher Steuermessbetrag gebildet. Auf Grund dieses einheitlichen Steuermessbetrages wird die Steuer mittels eines Hebesatzes, der für alle in einer Gemeinde liegenden Gewerbebetriebe gleich hoch sein muss, festgesetzt.

Der Steuerschuldner hat auf die Gewerbebesteuer Vorauszahlungen zu je einem Viertel am 10. II., 10. V., 10. VIII. und 10. XI. zu leisten: Die Vorauszahlungen für ein Kalenderjahr ist gleich der Gewerbebesteerschuld, die letztvorangegangene veranlagte Kalenderjahr ergibt.

Wichtig ist ebenfalls die *Lohnsummensteuer*. Besteuerungsgrundlage der Lohnsummensteuer ist die Summe der Löhne und Gehälter, die in jedem Kalendermonat an die Arbeitnehmer der in der Gemeinde gelegenen Betriebsstätte gezahlt worden ist. Die Lohnsummensteuer kann von der Gemeinde nur erhoben werden, wenn sie beschlossen hat, auch die Gewerbebesteuer nach dem Gewerbeertrag und dem Gewerbekapital zu erheben; sie ist eigentlich keine gesonderte Steuer, sondern nur eine besondere Erhebungsform der Gewerbebesteuer.

Zur Lohnsumme gehören nicht : Beträge, die gezahlt worden sind an Lehrlinge, die auf Grund eines schriftlichen Lehrvertrages eine ordnungsgemässe Ausbildung erfahren, an Arbeitnehmer, die nach dem Invalideneinstellungsgesetz beschäftigt werden, ferner Kurzarbeiter-

unterstützungen, Beträge die Hinzurechnungsposten zum Gewerbeertrag bilden usw.

Bei der Berechnung der Lohnsummensteuer ist ebenfalls von einem Steuermessbetrag auszugehen. Dieser wird durch Anwendung eines Tausendsatzes (Steuermesszahl) auf die Lohnsumme ermittelt. Wenn die Lohnsumme im Kalendermonat S 5000 nicht übersteigt, so können jeweils S 1500 in Abzug gebracht werden. Die Steuermesszahl beträgt einheitlich für alle Gewerbebetriebe 2 v.T.

Der Hebesatz für die Lohnsummensteuer muss für alle in der Gemeinde gelegenen Unternehmen der gleiche sein, kann aber vom Hebesatz der Gewbesteuer abweichen.

Eine weitere wichtige Gemeindeabgabe ist die *Grundsteuer*. Der Bemessung der Grundsteuer liegen ebenso die Einheitswerte zugrunde wie der Gewbesteuer. Dieser Einheitswert ist in den Gesetzen von 1955 und 1963 sehr wesentlich erhöht worden, doch sind durch die Novelle von 1965 in einigen Sparten Ermässigungen eingetreten. Sowohl bei der Grundsteuer wie bei der Gewbesteuer ist die Erhöhung der Steuer in den letzten Jahren seit 1955 nicht durch eine Erhöhung der Steuersätze, sondern durch die höhere Neubemessung der Einheitswerte vorgenommen worden. Immerhin liegen die Einheitswerte insbesondere bei den Grundstücken noch erheblich unter dem tatsächlichen Verkehrswert. Bei der Berechnung der Grundsteuer ist ebenso wie bei der Gewbesteuer von einem Steuermessbetrag auszugehen. Dieser wird durch Anwendung einer Steuermesszahl, also eines Tausendsatzes, auf den Einheitswert ermittelt. Dieser Tausendsatz liegt gegenwärtig je nach der besteuerten Kategorie zwischen 0,5 und 1,5 von Tausend, wobei die ersten 50.000 S gegenüber dem Höchstsatz eine Ermässigung erfahren. Der Jahresbetrag der Steuer wird nach einem allgemeinen Hunderstsatz, dem sogenannten Hebesatz des Steuermessbetrages errechnet. Der Hebesatz ist also ein Multiplikator. Der Hebesatz muss für alle in einer Gemeinde gelegenen land- und forstwirtschaftlichen Betriebe einheitlich sein; er kann jedoch von dem Hebesatz für Grundstücke abweichen. Der Hebesatz der Grundsteuer ist gegenwärtig mit 400 Prozent maximiert.

Der Grundsteuer unterliegt der inländische Grundbesitz. Er umfasst das land- und forstwirtschaftliche Vermögen, das sogenannte Grundvermögen, seine städtische Nutzung, vor allem die Nutzung durch Bauten und dergleichen und das Betriebsvermögen, soweit es in Betriebsgrundstücken besteht. Befreit von der Steuer ist der Grundbesitz der Gebiets-

körperschaften, wenn der Grundbesitz für einen öffentlichen Dienst oder Gebrauch zur Verfügung steht, der Grundbesitz der Bundesbahn (hier jedoch nur zur Hälfte befreit), der Grundbesitz des Roten Kreuzes und seiner Verbände, jeder Grundbesitz von Sportvereinen, jedoch nicht, soweit er dem Berufssport oder irgendwie dem Erwerb dient, weiters der Grundbesitz der gesetzlich anerkannten Kirchen und Religionsgemeinschaften, soweit er der Ausübung der Seelsorge oder der religiösen Unterweisung dient, Grundbesitz einer Gebietskörperschaft oder einer anderen Körperschaft für Zwecke des öffentlichen Rechts, für Zwecke der Wissenschaft, des Unterrichts oder der Erziehung, Grundbesitz für Zwecke einer Heil- und Pfllegeanstalt, schliesslich Grundbesitz, der dem öffentlichen Verkehr, dem Flugwesen, dem Strassenbau usw. dient, fließende Gewässer, die im Besitz einer öffentlichen Körperschaft stehenden Seen und Teiche und schliesslich gewisse Wassergenossenschaften und ähnliche Verbände und die Bestattungsplätze. Ausgenommen sind schliesslich die im Besitz exterritorialer Personen befindlichen und für die Ausübung ihrer Tätigkeit benützten Grundstücke.

Keine Grundsteuer ist weiters zu entrichten für die Räume des Roten Kreuzes, für Wohnräume hilfsbedürftiger Personen, Gemeinschaftsräume für Schüler, Zöglinge, Lehrlinge, für Bereitschaftsräume, Grundbesitz fremder Staaten, der zu Wohnzwecken für Beamte und Angestellte ausländischer Vertretungen dient, Gemeinsame Speiseräume oder Aufenthaltsräume, die den genannten Zwecken dienen, sind ebenfalls grundsteuerfrei. Diese Befreiungen treten nur dann ein, wenn der Steuergegenstand für die bezeichneten Zwecke unmittelbar und ausschliesslich benutzt wird. Sonst erfolgt nur eine teilweise Befreiung. Setuerschuldner ist der Eigentümer beziehungsweise der Berechtigte. Für die Steuer samt Nebengebühren haftet auf dem Steuergegenstand ein gesetzliches Pfandrecht.

Von den zahlreichen eigenen Abgaben der Gemeinden sollen hier nur jene erwähnt werden, welche eine gewisse finanzielle Bedeutung haben. In erster Linie wäre die Vergnügungssteuer, früher Lustbarkeitsabgabe genannt, zu erwähnen. Ihr unterliegen: Vorführungen von Filmen, Theatervorstellungen, Konzerte und sonstige musikalische Darbietungen, gewerbsmässige Gesang- und Musikvorträge im Umherziehen, Zirkusvorstellungen, Kunstlaufvorführungen auf Eisbahnen oder Rollbahnen, Tanzbelustigungen, Maskenfeste, sportliche Veranstaltungen aller Art, ohne Rücksicht darauf, ob das Vergnügen im Zuschauen oder in der eigenen Betätigung liegt, Billard- und Schachkämpfe usw. Der

Steuer unterliegen nicht : Veranstaltungen, die lediglich dem Unterricht an öffentlichen oder erlaubten privaten Unterrichtsanstalten dienen, Veranstaltungen, deren Ertrag ausschliesslich und unmittelbar mildtätigen Zwecken zufließt. Die Steuer wird in verschiedenen Formen eingehoben, und zwar vorwiegend in der Form der Kartensteuer. Sie beträgt beim Ausgabe von Eintrittskarten in nur einer Preisstufe 10 Prozent, bei mehreren Preisstufen für die erste Stufe 10 Prozent und für jede nächsthöhere Preisstufe 15 Prozent. Die Steuer kann auch pauschaliert werden.

Weiters wäre zu erwähnen die Anzeigenabgabe von dem für Anzeigen in Zeitungen und Zeitschriften geleisteten Entgelt, die Ankündigungsabgabe und die Getränkesteuer. Hinzu kommt ausser einigen kleinen Steuern, wie etwa der Hundeabgabe, der Gefrorenessteuer, der Ausgleichsabgabe auf frisches Fleisch und der Ausgleichsabgabe auf Lebendvieh, eine grössere Anzahl von Gebühren, wie zum Beispiel Gebrauchsgebühren, die Wassergebühr, der Wettgebührensatz, die Hauskehrichtabfuhrgebühren, die Kanaleinmündungsgebühren und die Kanalräumungsgebühren.

AVUSTURYA CUMHURİYETİNİN MALİ ANAYASASI VE VERGİ SİSTEMİ

Prof. Dr. Richard KERSCHAGL
Viyana Üniversitesi

I

Avusturya vergi sisteminin takdiminde, önce kısmen tarihi mahiyeti de haiz olan bazı ana açıklamalar yapmak zaruridir. Avusturya'nın mali anayasası ve vergi sistemi, memleketin federal karakteri tarafından tayin edilmektedir. Muhtelif sahalardaki salâhiyetlerin taksimi, buna göre vuku bulmaktadır. Böyle bir yetki dağılımı, belki de bilhassa vergi sistemi sahasında en belirli bir şekilde göze çarpmaktadır. Ü.S.A. veya İsviçre gibi federal bünyeye sahip diğer Devletlerin aksine, federe Devletlerin salâhiyet sahasına giren ilkokullar müstesna, eğitim sisteminin büyük bir kısmı, yani yüksek, orta ve meslek okullarının tamamı federal Devletin yetkisi altındadır. Keza, adli işlerin mecmuu, münhasıran merkezi Devletin (Bund) salâhiyeti sahasına girmektedir. O halde, Avusturya'nın Devlet bünyesi, iki sahada Amerika Birleşik Devletleri veya İsviçre'ninkinden esas itibariyle ayrılmaktadır. Mamafih, federatif mânâdaki salâhiyet taksimi, en belirli bir şekilde vergiler sahasında mevcuttur; zira, bu sahada anayasada derpiş edilen üç kamu şahsına, yani federal Devlete, federe Devletlere ve Komünlere muayyen yetkiler düşmektedir.

Ancak, bu salâhiyetler Avusturya Cumhuriyeti'nin tesis edildiği 1918 yılındanberi esash değişikliklere mâruz kalmıştır. Avusturya'nın Alman işgaline kadar federal Devlet, federe Devletler ve komünler arasında vergi salâhiyetleri eşit bir şekilde paylaşıyordu; buna mukabil, 1938-1945 yılları arasında Alman rejimi federe Devletleri kaldırdı. Bunların yerine, Alman mülki teşkilâtına esas teşkil eden bölgeler (Gaue) ikame edildi. "Gau" denilen bu bölgeler, yalnız Avusturya federe Devletlerinin tarihi hudutlarını ihata etmekle kalmayıp, aksine bazı hallerde pek çok federe Devletleri birleştirmekte, bunların hudutlarını değiştirmekte ve hattâ bir federe Dev-

leti yekdiğerinden ayrı iki federe Devlet haline getirmekte idiler. Avusturya'nın 1945 yılında istiklâline kavuşmasından sonra, bütün bu değişiklikler kaldırıldı ve tekrar 1938 öncesi duruma avdet edildi. Fakat, bu "Gau" ların esasen hiçbir vergi yetkileri olmayıp, münhasıran Reich'in, yani mrekezi Devlet'in malî yardımları ile yaşıyorlardı. Evvelki federe Devletlerin sahip oldukları vergi hakları, geçici olarak komünlere verildi. Bu suretle, komünlerin vergi tarhı hususundaki yetkileri artmış oldu. Avusturya'nın 1945 yılında istiklâline kavuşmasından sonra da, federe Devletlerin vergi hakları eski haline iade edilmedi ve onlar, sadece salâhiyetleri sahasına düşen resimleri, meselâ avcılık'tan, balıkçılık'tan ve benzeri işlerden alınan resimleri almakla iktifa ettiler. Mamafih, esasen merkezi Devlet (Bund) tarafından tahsil edilen ve fakat hâsılatı merkezi Devlet, federe Devletler ve komünler arasında paylaşılan vergilerden daha fazla hisse verilmek suretiyle telâfi ediliyorlardı. Tevzie tâbi olan ve Avusturya vergi ve resimler manzumesinin ağırlık kısmını teşkil eden bu vergiler, bugün merkezi Devlet, federe Devletler ve komünlerin en önemli gelir kaynağını teşkil etmektedirler.

Vergilerin federatif tevzii ile merkezi idâresinin en iyi kısmını arz eden "Abgabenteilung" denilen vergiler taksimi, uzun zaman yalnız Avusturya malî anayasasının tipik bir karakteristiğı idi. Fakat, bu sahada elde edilen iyi tecrübeler, pek çok memleketleri, bu arada bilhassa Federal Almanya Cumhuriyet'ini bu misali takibe ve ayrıca bir kaç mühim vergide taksim prensibini tatbika sevkettiştir.

Ancak, bu vergi taksimi, malî tevzin tarafından geniş ölçüde tâdil edildi. Her beş senelik devrede, tevzi anahtarında tadilât yapılması öngörüldü. Bu tadilâtın sebebi ise, bir çok hallerde ikamet edilen komünlerle (Wohngemeinden), işletmelerin bulunduğu komünlerin (Betriebsgemeinden) aynı olmaması neticesinde, işletmelerin bulunduğu komünlerin gelirler elde etmesine mukabil, ikamet edilen komünlerin giderlerin büyük bir kısmını deruhte etmek mecburiyetinde olmalarında ve böylece işletme yerindeki tesadüfilğin ikamet edilen komünler bakımından âdâletsizliklere sevk etmesi hâdisesinde mündemiçtir. Malî tevzinin (Finanzausgleich) diğer sebeplerinden biri de, federal başşehir Viyana'nın federe Devlet ve aynı zamanda komün olması ve bu yüzden çift gelire sahip olması durumundan doğmaktadır. Nihayet, firmaların yeri (Sitz der Firmen) ile işletmelerin yerinin (Sitz der Betriebe) aynı olmaması ve aksine, firmaların yerinin bilhassa Viyana ve bir kaç federal Devlet başşehirinde toplanması hali de büyük bir rol oynamakta idi. Zira, bu suretle, işletmelerin bulunduğu komünler (Betriebsgemeinden), işletmelerin bil-

fiil idare ve tescil edildiği komünler (Sitzgemeinden) muvacehesinde mu-tazarır oluyorlardı. Bütün bunların dışında, malî tevzin kanununda, mer-kezî Devletin federe Devletlere, komünlere yapmış olduğu malî yardım-lar meselesi ve keza federal Devlet tarafından federe Devletlere ve ko-münlere idarî vazifelerin devri dolayısıyla onların tazmini hususu da tanzim edildi. Bu tadilât sonunda, gerçek vergi taksiminin (şekli değil), malî anayasa kanunu kadar malî tevzin tarafından da tayin edilmekte olduğu söylenebilir.

Son olarak, Avusturya'da merkezî Devletin salâhiyet hususunda rüç-han hakkını (Die sogenante Kompetenz-Kompetenz) haiz olduğunu ilâ-ve edelim. Bunun tatbikat bakımından ifade ettiği manâ, malî anayasada kesin bir şekilde federe Devletlere veya komünlere tam veya kısmen dev-redilmeyen bütün vergiler, merkezî Devletin tasarrufu sahasına girer; me-selâ bu yüzden, meclisin kararı olmaksızın hiç bir şekilde yeni vergiler konamaz. Bundan maada, federal Devlet, bina vergisi, ticarî kazançlar vergisi gibi bazı vergilerin nisbetlerini tesbiti, kendisi için mahfuz tut-maktadır. Bununla, bir taraftan iktisadî ve nakdî sahadaki birliği temin, diğer taraftan komünler vasıtasıyla aşırı vergilendirmeye mâni olmak amacı güdülmektedir. Bu hususta, meselâ komşu İsviçre'de kantonlarla ilgili vergi salâhiyetlerine istinaden elde edilen iyi tecrübelerden çok faz-la istifade edilmiştir.

II

Avusturya malî anayasası, esas itibariyle dört grup vergi tefrik et-mektedir. Birinci grup, merkezî Devlet, federe Devletler ve komünler gi-bi üç kamu şahsından yalnız birinin tasarruf edebileceği öz gelirlerini kapsamaktadır :

Merkezî Devlet	Federe Devletler	Komünler
Kurumlar vergisi	Avcılık ve balıkçılık - tan alınan resimler	Arazi vergisi
Servet vergisi		Komün sinâî - ticarî kazanç vergisi
İdare meclisi azalarına yapılan ödemelerden alınan vergi	Turizimden alınan re- simler	
(Aufsichtsratsab - gaben)	İlanlardan alınan re - sim	"Lohnsummensteuer"

İstihlak vergileri	Gümrük resimler (Mauten)	Meşrubat vergisi
(Tütün, tuz, kiprit ve çakmaktan alınan vergiler ile damga resmi ve hukukî muamelelerden alınan harçlar)	Yangından korunma vergisi (Feuerschutzsteuer) Diğer gelirler	Eğlence resimleri Köpek vergisi İlan resimleri (Anons ve afişler için)
Sinai-ticari kazançlar vergisi (Bundesgewerbesteuer)		Hava vergisi (Luftsteuer)
Merkezi Devlet monopol ve işletmelerinden sağlanan gelirler		Diğer gelirler
İthalat ve ihracat gümrükleri		
"Zahlenlotto" kazançları		
Diğer gelirler		

İkinci grup, paylaşılan vergileri ihtiva etmektedir. Bunlar, aşağıdaki şekli arz etmektedir :

	Merkezi Devlet	(% olarak) Federe Devletler	Komünler
Beyanname esasına göre tarh edilen gelir vergisi	40	30	30
Ücret vergisi	55	25	20
Kapital irat vergisi	50	15	35
Muamele vergisi			
1967 - 1969 yıllarında	40	37	23
1970 - 1972 yıllarında	39,5	37,5	23
Bira vergisi	17	57	26
Şarap vergisi	40	30	30
Veraset ve intikal vergisi			
Gayri menkulleri iktisap vergisi	20	-	80
Motorlül nakil vasıtaları vergisi			
1967 yılında	57	40	3
1968 yılında	50	47	3

1969 yılında	38	59	3
1970 yılında	26	74	-
1971 yılında	14	86	-
Petrol vergisi			
1967 - 1969 yıllarında	6	74	20
1970 - 1972 yıllarında	2	74	24
Kumarhane resmi			
Bütün sene faaliyette olan kumarhanelerde	84	8	8
Yılın bazı zamanlarında faaliyette olan kumarhaneler	70	15	15

Üçüncü grup, paralel vergilendirme "Parallelbesteuerung" diye isimlendirilen vergilendirme imkânlarını ihtiva etmektedir. Bu nevi vergilendirme şeklini geniş ölçüde U.S.A.'da görmekteyiz; meselâ, orada gelir, veraset ve intikal vergileri bir taraftan merkezî Devlet vergisi, diğer taraftan münferit âza Devletler vergisi olarak tahsil edilmektedirler. Avusturya'da ise, böyle bir paralel vergilendirme imkânından şimdiye kadar az istifade edildi. Gerek merkezî Devlet, gerekse komünler tarafından tahsil edilen ve fakat nisbetleri itibariyle her iki halde de aynı olan sınaî-ticarî kazançlar vergisi (Gewerbsteuer) buna misal teşkil eder.

Dördüncü grup olarak, merkezî Devlet, federe Devletler veya komün vergilerini tamamlayıcı mahiyette olan munzam vergilere (Zuschlagssteuern) işaret edelim. Mamafih, bunlardan istifade —meselâ bira vergisi ve turizm resminde olduğu üzere— yalnız bir kaç hale inhisar etmektedir.

III.

Merkezî Devletin öz vergileri hakkında şunları söyleyebiliriz :

Kurumlar vergisi, 16 Ekim 1964 tarihli Alman kurumlar vergisi kanununa istinat etmektedir. O, pek çok kanunlar, bu arada, son olarak 1966 tarihli kurumlar vergisi kanunu ile tamamlandı ve değiştirildi.

Kurumlar vergisi, mahiyeti itibariyle gelir vergisine benzer. Ancak, gelir vergisinin aksine hakikî şahısları değil, bilâkis birinci derecede hükmi şahıslara, fakat bunun yanısıra hükmi şahsiyeti olmayan hukukî teşekküllere de yönelmektedir. Bu yüzden, kurumlar vergisine bilhassa sermaye şirketleri (anonim şirketler, eshamlı komandit şirketler, limited

şirketler) tâbidirler. Saniyen, kooperatif şirketler, sigorta şirketleri, özel hukukun diğer hükmi şahısları, hukuken müstakil olmayan dernek, tesis ve vakıflar, kamu iktisadi teşekkülleri, kartel sendikaları (hukukî şekil nazarı itibare alınmaksızın) bu mükellefiyetin şümulüne girmektedirler.

Kurumlar vergisi kanununda da tıpkı gelir vergisi kanununda olduğu gibi, mahdut ve gayri mahdut olmak üzere iki veçheli bir vergi mükellefiyeti kabul edilmiştir. Ticarî muamelelerinin tedvir olduğu mahal veya ikametgâhları ("Sitz") memleket dahilinde olan kurumlar, şahsî teşekküller ve tesisler, *mahdut surette*, yani münhasıran *dahilî kazançları* itibariyle mükellefiyete tâbidirler. Vergiye tâbi kurumun mukavelenamesinde ("Gesellschaftsvertrag") veya esas nizamnamesinde ("Satzung") gösterilen yer, ikametgâh ("Sitz") addedilmektedir.

Kurumlar vergisi, mükellef şirketin bir takvim yılı içinde elde ettiği gelir üzerinden alınır. Esas itibariyle, vergiye tâbi gelir mefhumunun izahı ile bu gelirin tespit edilmesinde gelir vergisi kanunun hükümleri uygulanır.

Kurumlar Vergisinin tarifesine gelince :

Gelir tranşı (Şilin olarak)	Vergi nisbeti (%)
100.100-113.600	24 (Buna ilâveten 100.000 şilini aşan gelir meblâğından % 50)
113.700-200.000	30 (Buna ilâveten 200.000 şilini aşan gelir meblâğından % 50)
1.000.100-1.111.100	40 (Buna ilâveten 1.000.000 şilini aşan gelir meblâğından % 40)
1.111.100 den fazla	40

Kurumlar vergisi, federe Devletler hipotek teşekküllerinin (Avusturya hipotek tesislerine bağlı hipotekli tahvil müessesesi dahil) komün kredisi, aynı ve ziraî kredi muamelelerinden elde ettikleri kazançlardan —bu krediler dört yıl içinde geri ödendiği takdirde— tarifinin yarısı itibariyle alınır. Keza, karma hipotek bankalarının hipotek bankası kanununda (§ 5) gösterilen muamelelerden elde ettikleri kazançlar hakkında da aynı şey vârittir. Bazı hallerde ise (meselâ, kredi kooperatiflerinin, köy yangın sigorta birliklerinin kazançları için) kurumlar vergisi, muayyen şartların tahakkuku ile sadece normal tarifinin üçte biri nisbetindedir.

Kurumlar vergisinin beyanname tarh ve tahakkukuna taallük eden muameleleri gelir vergisindeki benzer bir surette vuku bulmaktadır.

Münhasıran merkezî Devlete ait diğer bir vergi, *servet vergisidir*. Daimî bir mahiyet arzeden ve servetin kendisinden değil, temin ettiği irattan ödenen bu vergi, hakikî ve hükmi şahısları mükellef kılmaktadır.

Kanunî veya mutâd ikametgâhı memleket dahilinde olan hakikî şahısları, saniyen iş merkezî ("Geschaefstleitung") veya ikametgâhı ("Sitz") memleket dahilinde olan aşağıdaki kurum, şahsî teşekkül ve tesisler, gayri mahdut surette mükellefiyete tâbidirler: Sermaye şirketleri, kâr dağıtan kooperatifler, karşılıklı esasa dayanan sigorta şirketleri, hususî hukukun diğer hükmi şahısları, kamu hukukunun kredi tesisleri.

Mahdut surette mükellefiyete tâbi olanlar, ikâmetgâhı memleket içinde olmayan ve mütâden memleket içinde oturmayan hakikî şahıslar, keza, ikâmetgâhı ve iş merkezi memleket içinde olmayan kurumlar, şahsî teşekküller v.s. dir.

Servet vergisinden muafiyete gelince, bu hususta şunları söyleyebiliriz: Bir kere, Avusturya Millî Bankası, Posta Tasarruf Sandığı, hisseleri itibarıyla münhasıran merkezî Devlet, bir komün veya federe Devlete ait olan teşebbüsler, tasarruf sandıkları (tasarruf muameleleri dolayısıyla), ziraî cemiyetler, muayyen kooperatifler, münhasıran ve vasıtasız bir şekilde dinî, toplumsal ve yardım gayelerine hizmet eden kurum, şahsî teşekkül ve tesisler servet vergisinden muafırlar. Saniyen, son üç yıllık ortaklama aidat gelirleri, 60.000 şilini geçmeyen yardım sandıkları ve büyük sigorta birlikleri bu mükellefiyete tâbi değildir. Gayri mahdut surette mükellefiyete tâbi şahıs ve tesisler için muafiyet yoktur. Hakikî şahıslar bakımından muaf tutulacak meblâğlar ("Freibeträge") bizzat vergi mükellefi için 60.000 şilin, karısı için 60.000 şilin, keza her reşit olmayan çocuk için de 60.000 şilin olarak öngörülmüştür. Vergi mükellefinin 60 yaşından fazla ve asgarî üç sene çalışmayacak vaziyette olması halinde, ayrıca 60.000 şilin vergiden muafırlar. Fakat bunun için gerekli şart, son seneye ait gelirinin 18.000, bütün servetinin ise 200.000 şilinden fazla olmamasıdır.

Hükmi şahıslar için vergiye tâbi asgarî bir servet öngörülmüştür: Bu meblâğ, anonim —irketler, eshamlı komandit şirketler ve madencilikle iştigâl eden teşebbüsler ("Bergrechtliche Gewerkschaften") için 1 milyon şilin, limited şirketler için 200.000 şilindir. Diğer şirketlerden servet vergisi alınması, bütün servetin 40.000 şilini geçmesi halinde vu-

ku bulur. Servet vergisi hâlen vergiye tâbi servetin % 0.75 dir. Yabancı memleketlerle olan münâsebetlerde, vergi götürü olarak tespit edilmektedir. Gelir vergisinde olduğu gibi, servet vergisinde de matrah olarak, "aile geliri" ele alınmaktadır ("Haushaltbesteuerung"). Karı kocanın servetini bir arada matrah olarak alan bu vergilendirme nevi, karı kocadan her ikisinin gayri mahdud surette vergiye tâbi olmaları ve devamlı ayrı yaşamaları kaydına bağlıdır.

Burada, bugün pek aktüel olmayan üç vergi nevini daha zikrederim. Bir kerre, 1948 tarihli bir kanuna istinat eden "reel servet vergisi" ("Vermögensabgabe") ve "servet artışı resmi" ("Vermögenszuwachsabgabe") buraya dahildir. Her iki vergi de hukukî ve hükmi şartları mükellef kılmakta, "vergiden muaf meblâğlar" ("Freibetraege") tanımakta ve bugün hâlen devam eden taksitler halinde ödenmekte idiler. Heriki vergi de, müterakki bir tarifeye sahiptir. Müterakkilik, % 1,5 yüksekliğindeki vergi nisbeti daima aynı kalmakla beraber, servetin münferit basamakları için ödenmesi gerekli yıllık taksitlerin süresi 8 ile azamî 22 yıla kadar teşmil edilmek suretile gerçekleşiyordu.

"Servet artışı vergisi" ("Vermögenszuwachsabgabe"), Avusturya'nın nasiyonel-sosyalistler tarafından Mart 1938'de işgalinden 1 Ocak 1948 tarihine kadar, servette vuku bulan artışı teklif ediyordu.

Oldukça muğlak hükümlere dayanan ve nispetleri itibariyle % 5 den % 50 ye kadar artan müterakki bir vergi idi. Bu vergi, her altı ayda bir olmak üzere 6 eşit taksit halinde tahsil edildiğinden, taksitlerin tamamı —"reel servet vergisinin aksine— çoktan ödenmiş durumdadır.

Tamamiyet mulâhazası ile bir noktaya daha işaret edelim. Komünler ve federe devletler, bir süre servetteki artış yerine arsa ve evlerde vuku bulan değer artışları üzerinden "Wertzuwachsabgaben" denilen vergiler almaktaydılar. İktisap fiyatı ile satış fiyatı arasındaki fark, bu vergiye esas teşkil ediyordu. Çok münâkaşalı olan bu verginin yerine, artık, "gayri menkullerin iktisabı ve el değiştirmesini istihdaf eden vergiye" ("Grundverkehrssteuer") yapılan bir "zam" ("Zuschlag") geçmiştir.

Münhasıran federal Devlete ait vergiler manzumesine dahil diğer vergilere gelince: Bir kere, eski bir Avusturya kanuna, istinat eden "idare meclisi âzalarına yapılan ödemelerden alınan vergi" ("Aufsichtsratsabgabe"), bütün vergisi ve petrol vergisine yapılan "yol inşaat zammı" ("Aufbauzuschlag"), kibrit ve benzeri maddelerden alınan

vergi ("Züdmittelsteuer") "oyun kâğıdından alınan vergi" ("Spiel kantensteuer") "asid vergisi" ("Essigsüuresteuer") "ışık vasıtaları vergisi" ("Leuchtmittelsteuer") ve muamele vergisine merkezî Devlet için yapılan "zam" ("Bundeszuschlag zur Umsatzsteuer") buraya dahildir. Saniyen, bir federe Devlet veya komün dahilindeki spor müsabakaları dolayısıyla yapılan bahsi müşterek ile ilgili harçlar hariç olmak üzere "damga resmi ve hukukî muamelelerden alınan harçlar" ("Stempel- und Rechtsgebühren") "konsolosluk harçları" ("Konsulargebühren"), "mahkeme ve adli idare harçları" ("Gerichts- und Justizverwaltungsggebühren") "gayri menkul ve menkul kıymetlere müteallik muameleleri teklif eden vergiler" ("Kapitalverkehrssteuern"), "sigorta vergisi" ve "nakliye vergisi" buna inzimam eder. Üçüncü olarak, ithalât ve ihracat gümrükleri (muayyen tali harçlar dahil), ihracat resimleri ve monopol resimleri de —kumarhaneler ile ilgili monopol resmi hariç— merkezî Devletin öz vergilerindedir. Nihayet, 1959 yılından beri mevcut olan "federal ticarî - sınaî kazançlar vergisi" de ("Bundesgewerbesteuer") buraya dahildir.

Şimdi, ("geteilte Abgaben") denilen tevzie tâbi vergilerinin tetkikine geçelim. Esas itibariyle, 1938'de konulan Alman gelir vergisine dayanan Avusturya gelir vergisi, yekdiğerinden pek farklı olmayan iki kısma, yani "esas geli vergisi" ("eigentliche Einkommensteuer") ve "ücret vergisi"ne ("Lohnsteuer") ayrılmaktadır. Her iki verginin süje ve nisbetleri ayrıdır; şöyle ki: Hükmi şahıslar bu vergilere tâbi olmayıp münhasıran hakikî şahıslar mükellef kılınmaktadır. Aralarındaki fark ise, esas itibariyle iki hususta belirlemektedir: Bir kere, gelir vergisi yıllık beyan esasına dayanır. Yıllık beyannamenin verilmemesi veya zamanında verilmemesi vergi mükellefi için çok kötü neticeleri doğurur; zira, bu uakdirde beyanname yerine vergi dairesinin takdiri ikame edilmektedir. Bunun pratik neticesi ise, normal usulün aksine, takdirin doğru olmadığını ve buna müteallik gelirin elde edilmediğini ispat etmek vergi mükellefine düşer. "ücret vergisi", gelir vergisinin ücretler hakkında kabul edilmiş bulunan tevkif usulünden başka bir şey değildir. "ücret vergisi, işveren tarafından ödenen ücret üzerinden tevkif edilip hazineye ödenir. O, son olarak 1967 tarihli gelir vergisi kanunu ile tanzim edilmiş olup, hükmi şahısları değil, sadece hakikî şahısları teklif etmektedir.

Saniyen, bilhassa tarh tekniğindeki böyle bir farklılık dolayısıyla "ücret vergisi" ile gelir vergisi arasında teknik farklar doğmaktadır. Şöyle ki: gelir vergisinde § 9 a göre "Werbungskosten" denilen varidatın iktisabı, temin ve idamesi için gerekli olan "masraflar" (meselâ, iş yerine olan gi-

diş ve dönüş nakil masrafları), her zaman için gelirden tenzil edilebilirler. Borç faizleri ve mutlak olarak tespit edilen azamî bir hadde kadar sigorta masraflarına taallük eden "Sonderausgaben" denilen "hususî masraflar" (Gelir Vergisi kanunu, § 20) ve nihayet, "fevkalâde masraflar" (§ 33 de) aynı veçhile vergiden indirilirler. Bu nevi indirimlerin "ücret vergisine" uygulanması, iş veren nezdinde mevcut olan "vergi karneleri" ne ("Steuerkarte") kaydedildikleri nisbette mümkündür. Sakat ve harp malûlleri v.s. için muayyen hususî indirimlerin mevcudiyetine de ayrıca işaret edelim. Bazı sanatkâr grupları için ise, varidatın iktisap, temin ve idamesine müteallik masraflar için hususî bir götürü miktar tespit edilebilir (Werbungskostenpauschale).

Avusturya gelir vergisi, sentetik bir vergi olup, yukarıda söz konusu olan indirimler hariç, gelirin tamamını kapsamaktadır. Haricez memleket hakkına sahip bazı şahıs grupları, hükümet âzaları, "Nationalrat", "Bundesrat" ve "Landtag" milletvekilleri ve nihayet hususî bir isim altında toplanan gelir kısımları, meselâ "tehlike ve kat zamları" ve zarara sokulan kimselerin aldıkları iratlar, gelir vergisinden muafır. Bilhassa "tehlike ve kat zamları"nın ("Gefahren-und Stockwerkszuschlagen") yüksek bir seviyeye ulaşmaları — varidat artışlarının vergiye tâbi gelir için değil, bilâkis vergiden muaf kısımlar için talep edilmesi de buna inzımam edince — anahtar ehemmiyetindeki münferit branşlardan, mese-lâ inşaat endüstrisinden sağlanan vergi gelirini çok önemli miktarda azaltmıştır.

Avusturya Gelir Vergisi müterakki bir vergidir. Zira, vergi, iki ayrı vergi grubundan, yani evli olmayan kimseleri teşkil eden A grubu ile evli bulunan kimselerden müteşekkil B grubundan farklı nisbette tarhedilir. B grubunun gelir vergisi, % 8 ile 47 arasındadır. A grubuna dahil mükelleflerin gelir vergisi, 38.800 şilin gelire kadar B grubu vergisinin 1,45 katına balığ olmaktadır. 38.000 şilini aşan gelire ise, B grubunun % 7 artırılan vergi nisbetleri tatbik edilmektedir. A vergi grubuna dahil mükelleflerin gelir vergisi, gelirin % 52 sini aşamaz.

Gelir vergisinde çocuklar için hususî bir grup bulunmamakla beraber, "çocuk için tenzilât" mevcuttur.; bunun yüksekliği, çocuk sayısına göre değişen bir şekilde birinci çocuk için müterakki, fakat üçüncü çocuktan itibaren aynı kalmaktadır. Münferit gelir kademelerinin vergi nisbetleri, vergi cetvellerinde gerekli hesaplamalar yapıldıktan sonra, global olarak gösterilmek suretiyle, vergi mükellefleri için kolayca anlaşılır bir hale getirilmektedir.

"*Kapital irada vergisi*" ("*Kapitalertragsteuer*") ise, bir gelir vergisi niteliğindedir. Her nevi faizler; dividendların tâbi olduğu bu vergi, % 15 (% 17,7 zamlar dahil) nisbetinde tevkif usulü ile tahsil edilip maliyeye ödenir. Kira mukavelesi neticesi doğan iratlar ve tasarruf bonusu faizleri buraya dahil değildir.

Avusturya *muamele vergisine* gelince; çeşitli Reich alman muamele vergisinden biraz uzaklaşmakla beraber, 1943 tarihli eski Avusturya kanununa da dönüş bahis konusu değildir. Gelir vergisinde olduğu üzere, muamele vergisinde de, önce harp zammı ismini taşıyan ve inşaat zammı olarak idame ettirilen % 50 nisbetinde bir zam alınmaktadır. Muamele vergi emtea muamelelerini ve hizmetleri vergilendirmektedir. Vergi nisbetleri, esas itibariyle, müsavi ve % 5,5 yüksekliğinde olan yayılı bir vergidir. Ancak, ziraata % 1,7 ve toptan ticarete % 1,8 yüksekliğindeki indirimli nisbetler tatbik edilmektedir. Muamele vergisinden muaf muameleler şunlardır: Bir kerre, ham ve yardımcı maddelerin ithali, bazı ham ve yarı mamûl maddelerin toptan ticaret safhasındaki ilk teslimi, merkezî Devlet (Bund) ve kamû hukuku kurumlarına yapılan teslimler vergiden muafırlar. İkinci olarak, cebri icradaki satış, posta ve telgraf muameleleri, vergiye tâbi arazi ile ilgili muameleler vergiye tâbi değildir. Üçüncü olarak, bahsi müşterek ve piyango, kanununa, sigorta vergisi kanununa, sermaye vergisi kanununa, idare meclisi üyeliği vergi kanununa tâbi muameleler, gayrimenkullere taallûk eden kira ve ortaklık mukavelesi neticesinden doğan muameleler, sosyal sigortaya yapılan aidat, muamele vergisinden muaf tutulmaktadır. Dördüncü olarak, bir takvim yılında 48.000 şilinden fazla olmamak şartıyla hususi öğretmen, sanatkâr, muharrir v.s. olarak icra edilen faaliyetten doğan muameleler, bir takvim yılında 18.000 şilini aşmamak şartıyla komisyoncu olarak icra edilen faaliyetten doğan muameleler, ihtiyarlar, körler yurdu ve darülacezelerine taallûk eden muameleler ve nihayet, gelirleri esas itibariyle masraflarını karşılamak için kullanılmak şartıyla özel okulların muameleleri vergiden muafırlar. İhracattan alınan vergi iade edilmekte ("*Umsattsteuerrückvergütung*"), ithalattan ise, nisbeti itibariyle % 0 ile 8,5 arasında olan ve "*Umsatzausgleichsteuer*" denilen bir vergi alınmaktadır.

"*Fatura damga resmi*" ("*Rechnungsstempel*") muamele vergisi ile birleştirilmiştir ve muamele vergisi nisbetinin % 20 sine baliğ olmaktadır. Muamele vergisi — emtea muameleleri bahis konusu olduğu takdirde —, satıcı tarafından ödenmekte ve alıcıya inikâs ettirilmektedir.

Bugün, şimdiye kadarki eski muamele vergisinin yerine bir "*eklenen değer vergisi*" ("*Mehrwertumsatzsteuer*") ihdası meselesi tartışılmakta-

dır. Bu suretle, sadece, meselâ Fransa ve Federal Almanya Cumhuriyeti gibi bir çok kıt'a Avrupası Devletleri tarafından kabul edilen muamele vergisi sistemine yaklaşmak hedefi güdülmekte, bilâkis eklenen değerin vergilendirilmesi, prensibi, yani ilk maddelerin (bilhassa ham ve yarı mamûl maddelerin) vergilendirilmesinde ödenen verginin indirilmesi prensibi vasıtasıyla, ham maddeden mamûl maddeye kadar her şeyi kendi işletmelerinde imâl eden büyük teşebbüslerin küçük teşebbüsler muvacehesinde haiz oldukları müsait durumdan doğan mevcut âdaletsizliğin bertaraf edilmesi düşünülmektedir. Geniş ölçüde Fransız ve Alman vergisine benzeyen yeni eklenen değer — muamele vergisi” “Mehrwertumsatzsteuer”), henüz kanun tasarısı halinde değil, bilâkis daha bakanlıklar arası müzakerelerin konusunu teşkil etmektedir. Takriben 1 Nisan 1969 dan itibaren kabulü düşünülebilir.

1955 tarihli *veraset ve intikal vergisi kanunu* ve 1967 tarihli ek kanun ile İkinci Cihan Harb'inden önceki zamana nazaran yepyeni hukukî bir durum ihdas edildi. Sadece ölüm dolayısıyla doğan her türlü iktisap, yani kanunî miras hisseleri ve ölüm dolayısıyla intikal değil, bilâkis hayatta olanlar arasında vuku bulan hertürlü mülkiyet intikalleri verginin konusunu teşkil etmektedir. Diğer bir çok memleketlerdeki vergilendirmenin aksine, Avusturya'da bir tereke vergisi mevcut değildir. Hükûmî şahıslar için ölüm bahis konusu olamayacağına göre vergi, münhasıran hakikî şahısları mükellef kılmaktadır. Vergiye tâbi mükellefler beş sınıfa ayrılmaktadırlar: Birinci vergi sınıfı eşi, ikinci vergi sınıfı çocukları ve torunları, üçüncü vergi sınıfı ana, baba, büyük ana ve büyük baba ve onların fûruunu, dördüncü vergi sınıfı kaynata ve kaynana ve onların çocuklarını, beşinci vergi sınıfı ise diğer mükellefleri ihtiva etmektedir. Vergi, beşinci vergi sınıfında % 14'den % 60'a yükselmektedir. Akrabalık derecesi, hibelerde miras durumuna nazaran — kanunî mahfuz hisse hakkı dolayısıyla — aynı önemi haiz olmamakla beraber, bu vergi sınıfları, hem miras, hem de hibe için muteberdir. Birinci ve ikinci vergi sınıfına dahil mükellefler için 30.000 şilinklik, üçüncü ve dördüncü gruba dahil olanlar için 6.000 şilinklik ve beşinci vergi sınıfına dahil olanlar için ise 1500 şilinklik bir meblâğ vergiden muaftır. Ayrıca, birinci ve ikinci vergi sınıfına dahil mükellefler için, kıymeti nazarı itibare alınmaksızın, üçüncü ve dördüncü sınıfa dahil olanlar için 20.000 şilini aşmadığı takdirde ev eşyası vergiden muaftır. Nihayet, diğer hükümlere göre muafiyetten istifade etmeyen ve birinci ve ikinci vergi sınıfına dahil mükellefler tarafından iktisap edilen menkuller 20.000 şiline kadar, üçüncü ve dördüncü vergi sınıfına dahil olanlar tarafından iktisap edilenler ise 8.000 şiline ka-

dar vergiye tâbi değillerdir. Hayatta olan eşler arasındaki hibeler ise, 200.000 şiline kadar vergice teklif edilmemektedirler. Kanun, bilhassa orman serveti hususunda, % 20 arttırılmış mecmu meblâğın ön eşit yıllık taksit halinde tediyesine müsaade etmek suretile ödeme kolaylıkları ihtiva etmektedir*.

“Erbschaftsteueraequivalent” denilen vergi, servet vergisi kanununa göre gayri mahdut veya mahdut surette vergiye tâbi hükmi şahıslardan tahsil olunur. Muafiyetler de, esas itibariyle servet vergisi kanununun esaslarına göre yuku bulmaktadır. % 05 nisbetindeki vergi sadece tüm servetin 40.000 şilini aşan kısmından — ki bu meblâğ aynı zamanda muafiyet hudutlarını teşkil etmektedir — alınır. Kurumlar Vergisi ile ticarî-sınai kazançlar vergisinin (“Gewerbesteuer”) tesbitinde, (“Erbschaftsteueraequivalent”) indirilebilir bir masraf olarak kabul edilmemektedir. Avusturya’da, gerek vreset vergisinin gerekse “Erbschaftsteueraequivalent”in (yani hükmi şahıslardan alınan veraset vergisinin) malî önemi çok azdır.

Nihayet, gayri menkullerin iktisabından doğan muamelelerle ilgili vergiyi (Grunderwerbsteuer), kara nakil vasıtaları vergisini, Petrol Vergisini, bira ve şarap vergisini (burada bahis konusu olan yalnız dar mânâda şarap değil, diğer alkollü içkilerdir) zikrederim.

Münhasıran federe Devlete ait vergiler şunlardır: Yangından korunma vergisi, turizm ile ilgili resimler, vacılık ve balıkçılıktan alınan resimler (av ve balıkçılık haklarının mülkiyet ve kiralanmasından alınan resimler), keza avcılık ve balıkçılık kartlarından alınan resimler, tabii güzelliklere sevk eden yolların istifadesinden alınan resimler, gazetelerdeki veya diğer basılmış eserlerdeki ilânlardan alınan resimler, gayri menkul mâliklerinin menfaat aidatı, keza federe Devlet idaresi resimleri. Federe devletin bu öz vergileri, pek önemli değildir. Federe Devletlerin varidatı, hemen hemen tamamen, vergiler taksiminden elde edilen hasıllattan ve komünlerin taksime tâbi vergilere olan hisselerinin % 20’sinden müteşekkildir. Federe Devletlerin komünlerin hisselerinin % 20 sini talep edebileceğine dair hüküm mecburî olmamakla beraber, hemen bütün federe Devletler bundan istifade etmektedirler.

*) “Hibe Vergisi” ne (“Schenkungssteuer”) dair hükümler Veraset Vergisi hükümleri ile bir arada bulunmaktadır. Ayrıca kanun, ölüm dolayısıyla vuku bulan “gayeli intikalleri” (“Zweckzuwendungen”) meselâ vakıflara dair ükümleri ihtiva etmektedir. O, “Erbschaftsteueraequivalent” denilen vergi ile tamamlanmaktadır.

Komünler de, bir çok öz vergilere sahiptirler. Mamafih, bunlardan yalnız bir kaç tanesi önemlidir.

Komünlerin ticarî kazançlar vergisi (Gewerbsteuer) oldukça ehemmiyetli olanlardandır. 31 Aralık 1958 e kadar, tamamı komünlerin olan, mevzuu ticarî-sınâî randıman ve sermaye olan yalnız bir tek ticarî kazançlar vergisi mevcut idi. 1959 tarihli malî tevzin kanunu ile bu vergide bir yenilik yapıldı. Şöyle ki: 1 Ocak 1959 dan itibaren komünlere ait olan ve ticarî kazanç ve sermayeyi vergilendiren verginin yanı sıra, münhasıran merkezi Devlete ait bir vergi olarak, "Bundesgewerbsteuer" denilen bir vergi alınmaktadır. Gerek komünlerin "Gewerbsteuer" i gerekse "Bundesgewerbsteuer" merkezi Devlet (Bund) tarafından tahsil edilmektedir. Komün "Gewerbsteuer" in vergi nisbeti (Hebesatz), matrahın "Steuermessbetrag) % 180 olmasına rağmen, "Bundesgewerbsteuer" in nisbeti (Hebesatz) matrahın % 120 sidir. Burada taksim edilen bir vergi değil, bilâkis nisbetleri itibariyle farklı bir paralel vergilendirme durumu bahis konusudur.

Memleket dahilindeki her ticarî-sınâî işletme, "Gewerbsteuer" e tâbidir. Kollektif Şirketler, komandit şirketler ve şerikleri işletmenin müteşebbisi addedilen diğer şirketler, sermaye şirketleri, kazanç dağıtan kooperatif şirketler (Erwerbs-und Wirtschaftsgenossenschaften) ve karşılık esasına dayanan sigorta birlikleri, kayıtsız şartsız vergi mükellefidirler. Kamu hukuku hükmü şahıslarına ait müesseseler ise, ticarî bir gaye takip ettikleri takdirde vergiyle teklif edilmektedirler. Hususî hukukun diğer hükmü şahıslarının faaliyeti de — iktisadî gayeli ticarî bir işletme sevk etmeleri kaydıyla — ticarî-sınâî bir işletme addedilmektedir. Kezalik, memleket dahilinde yapılan seyyar ticaret de buraya dahildir.

Ticarî-sınâî kazançlar vergisinden muafiyete gelince: Avusturya Devlet Demir Yolları, Devlet Monopol İşletmeleri (tütün monopolü hariç), millî piyango bayileri, Avusturya Millî Bankası, tasarruf muamelelerine hizmet eden "Postsparkasse" "Sparkassen", ziraî birlikler, münhasıran kamu yararlı veya dinî gayeleri olan müesseseler, federal Devlet hastahaneleri, emekli sandıkları v.s. Vergi borçlusu işletme sahibidir. Vergi matrahını ticarî-sınâî randıman ve sermaye teşkil etmektedir. Ticarî-sınâî randıman ise, işletme kârı ile şu ilâve hesaplardan müteşekkildir: İşletmenin iktisadî genişletilmesi veya ıslahı ile münâsebet halinde olan borç faizleri; işletmenin iktisap veya kuruluşu ile ekonomik yönden irtibat halinde olan daimi karakterdeki masraflar; sabit kıymetlerin başkalarına ait olup da emlak olmayan kısmından istifade için ödenen bedelin

yanısı; bir kolektif, komandit veya şerikleri ticarî-sınâî işletmenin müteşebbisi addedilen diğer bir şirketin zararındaki hisseler.

Kârın ve ilâve hesaplarının toplamı aşağıda zikredilecek kıymetlerin % 3'ü nisbetinde azaltılır. Bunlar şunlardan ibarettir: İşletme sermayesine dahil olan emlâkın tahrir değeri, bir kolektif komandit veya şeriklere müteşebbis olan diğer bir şirketin kârındaki hisseler, keza yerli bir müessesenin memleket içindeki işletmesinden elde etmediği kazanç kısmı.

Ticarî-sınâî kazançlar vergisinin hesaplanmasında hareket mebdeini "Steuermessbetrag" teşkil etmektedir. Bu ise, bir yüzde nisbetinin, yani "Steuermesszahl" ın ticarî-sınâî randımına tatbiki ile hesaplanır. "Steuermesszahl", hakiki şahıslar için şu şekli arzeder:

İlk	18.000 şilin için	% 0
Sonra gelen	72.000 şilin için	% 6
Sonra gelen bütün meblâğlar	çin	% 5
Diğer bütün müesseselerde		% 5

Ticarî-sınâî sermayenin vergilendirilmesi ("Besteuerung des Gewerbekapitals") de tahrir değerine dayanmaktadır. Tahrir değerine aşağıdaki meblâğlar ilâve edilir: Borç faizlerine ve daimî karakterdeki masraflara tekabül eden mükellefiyetler (Verbindlichkeiten), işletmenin tasarrufu altında olup da mülkiyeti bir üçüncü şahsa ait olan emlâk dışındaki iktisadî mallar (bu kıymetleri bırakan kimsenin ticarî-sınâî sermayesine dahil olmamak şartıyla).

Tahrir değeri ve ilâve değerlerin toplamından şu kısımlar indirilir: Ticarî-sınâî işletmenin tahrir değerinde mevcut olan işletme emlâkının tahrir değerleri toplamı, diğer şirketlerdeki bir iştirâkin değeri. Burada esas olan tahrir değeri, takvim yılının hitamından önce son olarak tespit edilen değerdir.

Bunun hesaplanmasında da hareket mebdeini "Steuermessbetrag" teşkil etmektedir. Bu, bir binde nisbetinin ticarî-sınâî sermayeye tatbiki ile tespit edilir.

"Vergi nispetleri" ("Steuermesszahlen") sermayenin ilk 250.000 şilini için binde sıfır, sonra gelen diğer meblâğlar için binde birdir.

Ticarî-sınâî randıman ve sermayenin bu şekilde bulunan "Steuermessbetrag" ları toplanmak suretiyle, bir tek vergi matrahı elde edilir. Vergi miktarı ise, böyle bir yeknasak vergi matrahına bir komün dahi-

lindeki bütün işletmeler için aynı yükseklikte olan bir "nisbeti" ("Hebesatz") tatbik etmek suretiyle tespit edilir.

Vergi borçlusu vergiyi dörtte birer peşin ödeme taksitleri halinde 10.II., 10.V., 10.VII "ve 10.XI. tarihlerinde ödemek zorundadır: Bir takvim yılının peşin ödeme taksitleri, son olarak tarh edilen ticarî-sınai kazançlar vergisine müsavidir

Önemli olan diğer bir vergi "Lohnsummensteuer" dir. Bu verginin matrahını, bir komün dışındaki işletmenin işçilerine her ay ödenen ücret ve maaşların toplamı teşkil etmektedir. Bir komünün "Lohnsummensteuer" tahsil edebilmesi, onun aynı zamanda ticarî-sınai randıman ve sermayeden vergi tahsil etmesine bağlıdır. Esasen, bu vergi, ayrı bir vergi olmayıp, ticarî-sınai kazançlar vergisinin hususî bir tahsil şeklidir.

"Lohnsummensteuer" in hesaplanması da bir "Steuermessbetrag" a dayanır. Bu ise, bir binde nisbetinin (Steuermesszahl) ücret toplamına tatbiki ile elde edilir. Bir ay içinde toplam ücret 5000 şilini aşmadığı takdirde, 1500 şilinelik bir meblâğ tenzil edilebilir. "Steuermesszahl" bütün işletmeler için % 02 dir.

Bu verginin nisbeti (Hebesatz) komün dahilindeki bütün işletmeler için aynı olmakla beraber, "Gewerbesteuer" in nisbetinden inhıraf edebilir.

Önemli olan diğer bir komün vergisi, *bina ve arazi vergisidir*. Bu verginin matrahına da tahrir değerleri esas teşkil etmektedir. Bu tahrir değeri, 1955 ve 1963 kanunları ile önemli ölçüde arttırılmakla beraber, 1965 ek kanunu ile tekrar bazı tenziller yapıldı. Gerek bina ve arazi vergisinde, gerekse ticarî-sınai kazançlar vergisinde 1955 yılından itibaren vuku bulan artma, vergi nispetlerini yükseltmek suretiyle değil, tahrir değerlerini yeniden tespit etmek suretiyle olmuştur. Buna rağmen, bilhassa arsaların tahrir kıymetleri rayiç değerlerinin oldukça aşağısındadır. Arazi vergisinin hesaplanması da "Steuermessbetrag" a dayanır. Bu ise, bir binde nisbetinin (Steuermesszahl) tahrir değerine tatbiki ile tesbit edilir. Böyle bir binde nisbeti, bugün, vergilendiren kategoriye göre değişmek üzere binde 0,5 ile binde 1,5 arasında bulunmaktadır. Verginin yıllık miktarı, genel bir yüzde nisbetini (Hebesatz) vergi matrahına (Steuermessbetrag) tatbik etmek suretiyle hesaplanır. O halde, "Hebesatz" çarpan durumundadır. O, bir komün dahilindeki ziraat ve ormancılıkla iştiğal eden bütün işletmeler için aynı olmak zorundadır; ancak, arsalar için muteber olan "Hebesatz" bundan inhıraf edebilir. Arazi vergisinin "Hebesatz" ı halen % 400 dür.

Arazi vergisinin mevzuunu memleket dahilindeki emlak ve arazi teşkil etmektedir. Vergiden muaf olan emlak ve araziye gelince : Kamu hizmetine ve yararına tahsis edilen kamu şahıslarının emlak ve arazisi; Kızılhaçın ve ona ait derneklerin emlak ve arazisi; spor birliklerine ait — profesyonel spor veya kazanca hizmet etmemek kaydıyla — her türlü emlak ve arazi; kanunca tanınan kilise ve dinî cemiyetlerin dinî gayeler için kullanılan emlak ve arazisi; bir kamu şahsının ilim, eğitim ve terbiye, insan sağlığını tedavi ve koruma gayeleri için kullandığı emlak ve arazi, kamu münakalesi, havacılık ve yol inşaaı için kullanılan emlak ve arazi; akar sular, bir kamu şahsına ait olan göl ve havuzlar; ve nihayet, yabancılarla ait olup da onların faaliyetlerini icrada kullandıkları emlak.

Bundan maada, yardıma muhtaç şahısların evleri, talebelere, çıraklara ait müşterek salonlar, bekleme salonları, yabancı devletlerin başka memleketlerde kendilerini temsil eden memur ve müstahdemlerinin ikamet ihtiyaçlarına hizmet eden emlak, bina ve arazi vergisinin istisnaları arasındadır. Bu istisnaların mevcudiyeti vergi mevzuunun yukarıda söz edilen gayeler için münhasıran ve dolaysız bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Aksi takdirde, yalnız kısmî bir istisna doğmaktadır. Vergi borçlusu, mülk sahibi veya intifa hakkı sahibidir. Vergi için (her türlü mütemminatı ile birlikte) vergi mevzuu üzerinde kanunî bir rehin hakkı mevcuttur.

Komünlerin sayısız öz vergilerinden, burada, sadece, bir dereceye kadar malî önemi olanları zikredelim. Bu arada bilhassa eğlence vergisinden bahsedilebilir. Bu verginin mevzuu: Sinema, tiyatro gösterileri, konser ve diğer müzikal gösteriler, sirk gösterileri, buz üzerinde kayak ile ilgili gösteriler, spor müsabakaları, bilardo ve satranç müsabakaları v.s. dir. Vergiye tâbi olmayan hususlara gelince: Münhasıran kamu veya müsaadeli özel okullardaki öğrenime hizmet eden gösteriler, hasılatı münhasıran kamu yararlı gayelere tahsis edilen gösteriler buraya dahildir. Vergi, çeşitli şekillerde, fakat genellikle kart vergisi şeklinde tahsil edilmektedir. Verginin nisbeti giriş kartlarının fiyatlarının bir kademeli olması halinde % 10, çok kademeli olması halinde, birinci kademe için % 10 ve diğer kademeler için % 15 dir. Vergi, götürü esasa göre de alınabilir.

Bundan maada, ilân resmi ve meşrubat vergisine zikredelim. Buna, meselâ süs köpeği resmi, hayvan alım, satım ve kesiminden alınan resim gibi bir kaç küçük vergiden başka, pek çok harçlar inzımam eder; meselâ, su ücreti, bahsi müşterek harcına olan hisse, çöp ve fener parası, lâğım inşa ve islah giderlerine iştirak payı, fennî vasıtalarla kanal temizleme ücreti buraya dahildir.

Tercüme Eden :
Dr. Salih TURHAN

.....

TÜRKİYEDE KÜÇÜK TİCARET VE SANAT ERBABININ VERGİ DURUMU

Ahmet HARMANCI

Gelir Vergisi Kanununda son yapılan değişiklikle küçük ticaret ve san'at erbabı dediğimiz zümrenin durumunda bazı değişmeler olmaktadır. Kazançları ve genel vergi hasılatına kattıkları gelir tutarı düşük bulunan bu zümrenin sayıca bir hayli kabarık olduğu bilinir. Yeni hükümlerin uygulanması ile bunlardan önemli bir kısmı şimdiye kadar tâbi oldukları vergileme usulünden çıkacak ve doğrudan doğruya gerçek usule geçeceklerdir. Bu usule geçen mükelleflere ise yepyeni ödevler ve zorunluklar düşmektedir.

Kanunda yapılan değişiklik ile, bunun kimlere ne gibi şeyler yükleyeceğini incelemeyi faydalı bulduk.

Mefhumlar üzerinde açıklamalar :

Ticaret ve san'at işiyle uğraşanlara, dilimizde çeşitli adlar verilmektedir. Bunların başında tüccar (tacir) ve esnaf deyimleri gelmektedir.

Bilindiği gibi, Ticaret Kanunu, bir ticarî işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kimseleri tacir saymıştır. Ticarî işletme ise, aynı kanunda, "Ticarethane veya fabrika yahut ticarî şekilde işletilen diğer müesseseler" şeklinde tarif olunmuştur.

Ticaret ve san'at işiyle uğraşmakla beraber, Ticaret Kanununun tacir saymadığı kişiler de vardır. Kanun bunlara esnaf adını vermiştir. İktisadî faaliyeti sermayeden ziyade bedeni çalışmaya dayanan ve kazancı geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan kimseler, bu deyimden kapsamına girmektedir.

Gelir vergisi sisteminde ne tüccar ve ne de esnaf tarif edilmiş değildir. Vergi Usul Kanununda tüccarlar, defter tutma bakımından sınıflara

ayrılmıştır. Birinci sınıfa giren tüccarlar bilânço; ikinci sınıfa girenler işletme hesabı esasına göre defter tutarlar. Bunların dışında kalan, yani defter tutmayan ticaret ve san'at sahipleri ya büsbütün vergiden muaf-tırlar, ya da kendi bünyelerine uygun bir vergileme usulüne bağlanmış-lardır. Bu usule "Götürü vergileme" denilir.

Vergi dilinde, büsbütün vergiden muaf olanlara genellikle esnaf adı verilmektedir, Muafliktan faydalanamayanları ise, küçük ticaret ve san'at erbabı şeklinide adlandırmak âdet olmuştur. Bunlardan birincilerin vergi-ye tâbi tutulacak bir kazancı olmadığı teknik bir deyişle kazançlarının en az geçim indirimi seviyesinde veya bu indirimin altında bulunduğu farzedilir. Bu sebeple bu gibilerden vergi alınmamaktadır. Zira, vergiden muaf-tırlar. Bunların dışında kalanların geçim indirimi hadlerini aşan miktarda kazanç sağladıkları tahmin olunur. Bu kazançların yıllık tutarı yetkili komisyonlarca takdir edilir ve takdir olunan miktarlar üzerinden mükellefler adına vergi tarh olunur.

Gerek esnaf muaflığından ve gerek götürü usulden faydalanma bir takım kayıt ve şartların varlığına bağlıdır. Bu kayıt ve şartlar, zaman içinde bir çok değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler, birbirinden farklı ve bazen çelişmeli olmalarına rağmen, belli bir amacın gerçekleş-mesine doğru atılmış birer adım olarak görülür. Bunlarla güdülen amaç esnafı yavaş yavaş muafliktan veya götürü usulden çıkartarak gerçek ver-gileme usulüne tâbi tutmaktır.

Bu hususun tesbitini önemli gördüğümüz için, sözünü ettiğimiz de-ğişiklikleri, devreler itibariyle kısaca ve topluca gözden geçirmek istiy-o-ruz.

Esnaf vergisi devresi :

Bu devrede ticaret ve san'at sahipleri Esnaf Vergisi Kanunu adı al-tında müstakil ve ayrı bir kanunun mevzuuna alınmışlardır. Bunlardan bir kısmı büsbütün vergiden muaf tutulmuş, diğer ve büyük bir kısmı, muayyen şartları haiz olmalarına göre, bazı ölçülere dayanılarak, esnaf vergisi ile teklif edilmişlerdir.

Esnafın gelir vergisi içine alınması :

1956 yılında, 6582 sayılı kanunla Esnaf Vergisi Kanunu kaldırılmış ve esnaf doğrudan doğruya Gelir Vergisi Kanununun bünyesine katıl-mıştır. Bu kanunda tanınan muaflik hadlerini haiz olanlar, tamamiyle

vergi dışı bırakılmış, haiz olmayanlar ise, doğrudan gerçek usule tâbi tutulmuştur. Ancak, gerçek usule geçmeyi veya geçmemeyi belirten hadler çok düşük tutulduğundan, tatbikatta büyük bir tepki meydana gelmiş; bunun üzerine mezkûr kanun, uygulanmaya başlanmadan, ikinci bir kanunla (6838 sayılı) değiştirilmiştir. Yeni kanun, muaflik hadlerini bir hayli genişlettiğinden, bu defa da, vergi dışı kalan esnafın sayısı olabildiği kadar genişlemiştir.

1961 yılında çıkarılan 193 sayılı kanunla esnaf muafliğından faydalananlar sınırlanmış; bunların dışında kalanlardan muayyen şartları haiz bulunanlar, götürü usulde vergilemeye tâbi tutulmuşlardır. Evvelki devrede esnaf muafliğından faydalananları tesbite yarayan şartlar, sözü geçen kanunun uygulanmasında götürülük sınırının tâyininde birer ölçü olarak kullanılmaya başlanmıştır.

193 sayılı kanun hükümleri de mükelleflerce tepki ile karşılandığından, bunların uygulanması 46 sayılı kanunla muayyen bir süre için, durdurulmuş; sonradan çıkarılan 202 sayılı kanunla sistemde gerekli bir değişiklik yapılmamış; yani esnaf muafliği ve götürü vergileme usulü muhafaza edilmiş; yalnız vergi yükünün şahısların ödeme kabiliyetlerine ayduruşması için yeni bazı hükümler kabul olunmuştur.

Son değişikliklere göre esnafın durumu :

1964 Temmuz ayında çıkarılan 484 sayılı kanun, götürü usule tâbi ticaret ve san'at erbabının götürülük şartlarında belli bir oran dahilinde indirmeler yapmıştır. Bu değişikliğe göre, sözü edilen usulde vergilendirilecek olanların belirtilmesinde, işaret ettiğimiz indirimli hadler nazara alınacak, bunların altında kalanlar, eskiden olduğu gibi, vergilendirilmeye devam edilecek, hadleri aşanlar ise, gerçek usule geçerek defter tutacak, belge saklayacak, yıllık beyanname verecek ve bu usulün gerektirdiği diğer ödevleri yerine getireceklerdir.

Değişikliği gerektiren sebepler :

484 sayılı kanunda yapıldığını değindiğimiz değişikliğin lüzumu ve sebebi, kanunun gerekçesinde açıklanmıştır. Esnafın vergilendirilmesine tutulan yolu ve güdülen amacı belirtmesi bakımından ilginç gördüğümüz mutalaâları, mezkûr gerçekten çıkararak aşağıya geçiriyoruz.

"... mer'i hükümlerde, özel şartların (iş hacmini gösteren ölçülerin) maksadı aşacak şekilde geniş tutulması, tatbikatta mükellefler arasında

gayriâdil vergilendirmeye yol açmış ve bizzat bu suretle vergilendirilenlerin de bazı hallerde mağduriyetlerine sebebiyet vermiştir.

Diğer taraftan bu usulün fazlaca geniş tutulması, bu zümre mükellefler ile muamele ve münasebette bulunan diğer mükelleflerin kazançlarını noksan beyan etmelerine veya masraflarını yüksek göstermelerine de sebebiyet verdiğinden bu sektörden umulan vergi hasılâtının tahakkuk etmememesinin de başlıca âmili olmaktadır.

Kaldı ki, gerçek usulde vergiye tâbi tutulmakta olanlardan büyük bir kısmı gayet basit bir kayıt (işletme hesabı esası) tutmakla iktifa etmektedir. Bu derecede basit bir kaydı esasen mükellefler, vergi kanunlarının mecburiyeti olmadan dahi tutagelmektedirler.

Bu sebep ve mülâhazalardır ki, Gelir Vergisi Kanununda götürü usule tâbi olmak için derpiş edilen özel şartlarda (iş hacmi ölçülerinde) % 25 nisbetinde bir indirme yapılması ve böylece bu usulün asıl maksada uygun düşen mükelleflere hasredilmesi yerinde mütalâa edilmiştir.”

Bu gerekçeye dayanılarak bahsini ettiğimiz ölçülerde daraltma yapılmış bulunmaktadır.

Değişikliğin mahiyeti :

26.6.1964 tarihinde kabul edilerek, 3 Temmuz 1964 tarihli ve 11748 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiş bulunan 484 sayılı kanunun konumuzla ilgili maddesi 4 üncü maddedir. Bu maddede aynen şöyle denilmektedir:

“Madde 4 — Aynı kanunun (193 sayılı kanun) 48 inci maddesinin 1. nci fıkrasının 1-9 numaralı bentlerinde yazılı hadler % 25 (yüzde yirmibeş) oranında indirilmiştir.”

193 sayılı knaunun 48 nci madesi, götürü usulde verigye tâbi ticaret ve san’at erbabının haiz olmaları gereken özel şartları tâyin etmektedir. Bu şartların tamamı 1-10 numaralı bentlerde toplanmıştır.

Yeni kanun, bu bentlerden 1-9 uncu bentlerde yazılı olanlarını yüzde yirmibeş oranında indirmiş, 10 numaarlı bentte yazılı hadlere dokunmamıştır.

48 nci maddenin 1 inci fıkrasının 1-9 uncu bentlerinde yazılı hadlerin kanundaki oran dahilinde indirilmesi sonucunda bulunan miktarlar, aşağıda, bent numarası sırasıyla, gösterilmiştir. (Eski hadlerle mukaye-

sesini sağlamak maksadiyle, 193 sayılı kanunda mevcut hadler, metinde parantez içine alınmıştır.)

1. Alım, satım işleri ile imâl, inşa, tamir ve küçük sanat işlerinde, bir takvim yılı içinde satın alınan veya ithal edilen emtianın, iptidai maddenin ve malzemenin mübayaa bedelleri tutarı 30.000 lirayı aşmamak; (eski had 40.000 lira).

2. Bir takvim yılı içinde satılan veya ihraç edilen emtianın, iptidai maddenin ve malzemenin satış bedelleri tutarı 36.000 lirayı aşmamak; (eski had 48.000 lira)

3. İptidai madde, yardımcı malzeme ve işçilik müşteriye ait olarak ücretli durumuna girmeksizin yapılan imalât, tamirat, basım, inşaat ve küçük sanat işleri karşılığında bir takvim yılı içinde alınan gayrisâfi ücret tutarı 6.000 lirayı aşmamak; (eski had 8.000 lira).

4. İptidai madde ve malzeme müşteriye, işçilik kendisine ait olarak yapılan imalât, tamirat, basım, inşaat ve küçük sanat işlerinde yıllık gayrisafi hasılât tutarı 22.500 lirayı aşmamak; (eski had 30.000 lira).

5. Bir ve üç numaralı bentlerde yazılı işlerin memzucen yapılması halinde, bir takvim yılı içinde alınan ücret veya hasılâtın altı katı ile mübayaa bedellerinin yıllık tutarı toplamı 33.750 lirayı aşmamak; (eski had 45.000 lira).

6. Bir ve dört numaralı bentlerde yazılı işlerin memzucen yapılması halinde, bir takvim yılında sağlanan gayrisâfi hasılâtın üçte bir fazlasıyla emtia, iptidai madde ve malzemenin mübayaa bedellerinin tutarı toplamı 30.000 lirayı aşmamak; (eski had 40.000 lira).

7. Üç ve dört numaralı bentlerde yazılı işlerin memzucen yapılması halinde alınan gayrisâfi ücretlerin tutarlarının dört katı ile sağlanan yıllık gayrisâfi hasılâtın toplamı 22.500 lirayı aşmamak; (eski had 30.000 lira).

8. Otel, sinema, plâj, dansing ve emsali eğlence ve istirahat yerleri işletenlerde, bu hizmetler karşılığında bir takvim yılı içinde sağlanan yıllık gayrisâfi hasılât tutarı 6.000 lirayı aşmamak; (eski had 8.000 lira).

9. Maden işletmeleri ile taş ve kireç ocaklarında, kum ve çakıl istih-sal yerlerinde, tuğla ve kiremit harmanlarında bir takvim yılı içindeki satışların mecmu bedeli 36.000 lirayı aşmamak; (eski had 48.000 lira).

İş hacimlerinde daraltma (indirme) yapılanların durumu :

484 sayılı kanunla, ticaret ve sanat erbabından götürü usule tâbi olanların iş hacimlerinde indirme yapılmıştır. Buna bakarak, durumları değişikliğe uğruyacak olanların, yalnız bu kimselerden ibaret olduğu düşünülebilir. Aslında bu düşünce, yanlış da değildir. Şu varki, bir kısım esnafın vergi muaflığı, Gelir Vergisi Kanununun 48 nci maddesinde yazılı iş hacmi ölçülerini haiz olmaları kaydına bağlanmıştır. Bu ölçüler yeni kanunda muayyen oran dahilinde indirilmiş olduğundan, esnafın muaflık durumu da indirimli miktara göre değişebilecek demektir. Bu bakımdan, konuyu her iki zümre yönünden ayrı ayrı gözden geçirmede fayda vardır.

Götürü usule tâbi olanların durumu :

484 sayılı kanunla yapıldığına işaret ettiğimiz indirim, Gelir Vergisi Kanununun 48 nci maddesinin 1-9 ncu bentlerinde yazılı iş nevelerine ait hadlere uygulanacaktır. Bu ameliyenin sonucunda elde edilen miktarlar, bundan evvelki yazıda gösterilmiş olduğundan, burada tekrarlanmamıştır.

Sözü geçen bentlerdeki iş neveleri ticaret, sanat, imâl, tamir, inşa, basım işleri ile istirahat ve eğlence yerleri ve maden ve benzeri işletmelerdir.

Bu işler ister tek başına ister bir kaç bir arada yapılmış olsun, bunlar için kanunun kabul ettiği ölçüler, indirimli olarak nazara alınacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, üzerinde indirim yapılan hadlerin içinde yer aldığı hükümlerde bir de değişikliğin yapılmış olmasıdır. Bu hükümler eskiden nasıl uygulanırsa o şekilde uygulanmağa devam olunacaktır. İlgililere bir kolaylık olmak ve durumlarını rahatça tâyin edebilmelerini sağlamak üzere, sözü edilen hükümlerin uygulama şekil ve suretlerini birer misalle açıklamak istiyoruz.

Misâl 1. Manifatura ticareti yapan bir küçük tacirin bir takvim yılı içinde satın aldığı malların yıllık alış bedeli tutarı 29.000, satış bedeli tutarı 35.000 lira olsa bu şahıs yeni hadleri (30.000 ve 36.000 lirayı) aşmamış olduğundan, götürü usulden çıkmış olmayacaktır.

Satış tutarını 35.000 lira değil de 38.000 lira olarak kabul edersek, kanundaki had aşılmış olacağından götrüülük şartı kaybedilmiş olur.

Misâl 2. Kundura imâlciliği yapan bir şahsın bu işte kullandığı iptidai madde ve malzemenin (deri, meşin, kösele, iplik, çivi, bez, tutkal...)

yıllık satış bedeli tutarını 36.000 lira farzedelim. Bu miktar kanunda konulan haddin tıpkısı olduğundan götürülük şartı bozulmuş sayılmaz.

Misâl 3. Terzilikle uğraşan bir kimsenin kullandığı iptidaî madde ve malzeme (kumaş, iplik, astar, düğme, telâ, pamuk..) müşteriler tarafından verilmiş olsun. Bu şahsın yaptığı iş karşılığında aldığı paraların yıllık tutarı kanunda belli edilen 22.500 lirayı aşmazsa, götürü usul kalkmış olmayacaktır. Alınan paranın gayrisafi tutarı kanundaki hadle karşılaştırılacak, bundan şu veya bu adla bir masraf indirimi yapılmıyacaktır.

Misâl 4. Bir marangozun dükkânında kendi nam ve hesabına doğrama işleri yaptığını düşünelim. Her türlü iptidaî madde ve malzeme kendisine ait olmak üzere iş yapmakta ve vücuda getirdiği mamûlleri satışa çıkarmaktadır. Bu maksatla satın aldığı mal, iptidaî madde ve malzemenin yıllık alım bedeli tutarı 15.000 lira olsun.

Aynı şahsın muayyen zaman ve mevsimlerde köy veya kasabalarda ev ve benzeri neviden özel inşaatlarda doğrama işleri de aldığını, kullandığı iptidaî madde ve malzemenin ve yanında çalıştırdığı işçilerin ücretlerinin inşaat sahibine ait bulunduğunu ve bu çalışması karşılığında bir yılda 3.000 lira almış bulunduğunu farzedelim.

Misâlimizdeki doğramacının durumunu şu şekilde tâyin ederiz: Dükkânında kendi nam ve hesabına yaptığı doğramacılık işlerinde kullandığı iptidaî madde ve malzeme (kereste, kontrplâk, çivi, tutkal..) nin mübayaâ bedeli olan 15.000 lira, özel inşattan aldığı ücretin 6 katı ile toplanır ve toplam 48 inci maddenin 5 numaralı bendindeki indirimli 33.750 ile karşılaştırılır.

$$\begin{array}{r} 3000 \times 6 = 18000 \\ 18000 + 15000 = 33000 \end{array}$$

33.000 lira kanunda yazılı haddin altında kaldığından, mükellef götürü usulden çıkmış olmaz.

Misâl 5. Bir manifaturacının dükkânında, dikiş işleri de yaptığının, bu işe ait iptidaî madde ve malzemenin müşteriler tarafından verildiğini düşünelim. Bu şahıs, dükkânı için bir yılda satın aldığı kumaş, iptidaî madde ve malzeme bedeli olarak 14.000 lira ödemiş, terzilik işinden de yılda 12.000 lira almış olsa, 48 inci maddenin 6 numaralı bendine göre durumu şöyle olacaktır:

$$12000 : 3 = 4000$$

$$12000 + 4000 = 16000$$

$$16000 + 14000 = 30000$$

Bulunan 30.000 lira, kanunda yazılı haddi (30.000 lirayı) aşmadığından, götürü usul devam edecektir.

Misâl 6. Bir inşaat ustası, iki şahsın evini inşa etmeyi üzerine almış olsun. Birinci inşaata ait her türlü madde ve malzeme ve işçilik ücretlerinin inşaat sahibi tarafından ödendiğini, ikinci inşaatta kullanılan madde ve malzemelerin bedelinin inşaat sahibine, işçiliğin ise inşaat ustasına ait bulunduğunu düşünelim.

Misâlimizdeki usta birinci inşaat sahibinden 5.000 lira, ikincisinden 12.000 lira almış olsa, 5.000 liranın 4 misli 12.000 lira ile toplanacak ve toplam 22500 lira ile karşılaştırılarak, şahsın durumu tâyin olunacaktır.

$$5000 \times 4 = 20.000$$

$$20000 + 12000 = 32000$$

Kanundahi 26500 liralık had aşılmadığından vergilemede bir değişiklik olmayacak, yâni mükellef götürü usulden çıkmıyacaktır.

— Sinema, otel, plâj ve benzeri eğlence ve istirahat yerleri işletenlerde götürülük şartı, yıllık 6000 lira ile kayıtlanmıştır. Bu miktarı aşmayanlar, götürü usulden faydalanabileceklerdir.

— Maden ve benzerlerinin işletilmesinde satış tutarı ölçüsüne bakılır. Bir yılda yapılan satışlar tutarı 36.000 lirayı geçmezse, götürülük şartı kalkmış sayılır.

Esnaf muafliğından faydalananların durumu :

Gelir Vergisi Kanununun 9 uncu maddesinde, esnaf muafliğından istifade suretilen vergi dışında kalacak olanlar gösterilmiştir.

Bunlardan bazılarını kanun bir bir saymış yahut muaflikten faydalanma şartını açık olarak belirtmiştir. Meselâ; maddenin bir numaralı bendine göre, gezici ve perakende olarak ticaret yapanlar, vergiden muafırlar. Bu esasa göre ticaret işini sabit bir mahalde yapanlar veya toptancılar, muaflikten faydalanamayacaklardır. Aynı maddenin 2 numaralı bendinde de, muafliğa girecek olan küçük sanat erbabı bir bir gösterilmiştir.

Bu kimselerden faaliyetlerini gezici olarak yapanlar, iş zarfında bir değişiklik olmadıkça, muaflıktan istifade ederler.

Sözü geçen 9 uncu maddenin bazı bentlerinde esnaf muaflığı, Gelir Vergisi Kanununun 47 ve 48 inci maddelerinde yazılı götürülük şartlarıyla kayıtlanmıştır. Bu maddelerde gösterilen şartları ve hadleri muhafaza edenler vergiden muaf olurlar. Hadleri ve şartları aşan veya bozanlar ise, doğrudan doğruya gerçek usule geçerler. Yâni defter tutar ve beyanname verirler. Bu gibiler hakkında götürü usulün uygulanması bahis konusu değildir.

9 uncu maddenin 3, 6 ve 8 numaralı bentlerinde yazılı kimselerin muafıkları bu şekilde yâni götürülük şartlarını haiz olmalarına bakılarak tâyin olunur. Götürülük şartlarından 48 inci maddenin 1-9 numaralı bentlerinde yazılı olanları 84 sayılı kanunla değiştirildiğinden bu kimselerin esnaf muaflığı yeni hadler dahilinde belli edilecektir: Hadler aşılmış olursa, muaflık kalkar ve şahıs doğruca gerçek usulde mükellefiyete girer.

Misâl : Bir nahiye merkezinde (belediye teşkilâtı olmayan) açtığı bir dükkânda bakkallık yapan bir şahsın satın aldığı maddelerin yıllık alım bedelleri tutarı 25.000 lira, satışları tutarı, 35.000 lira ise, bu miktarlar, yeni kanunun koyduğu 30.000 ve 36.000 liralık hadlerin altında kaldığından, bu şahıs esnaf muaflığından faydalanmakta devam edecektir.

Evlerinde ev sanatları ile uğraşanların muafıkları da aynı şekilde, götürülük şartlarının var olmasına bağlıdır.

Meselâ; evinde, bir tüccarın verdiği tezgâhı kullanarak ve yine tüccarın verdiği iptidâî madde ve malzemeyi işliyerek halı dokuyan bir kimse düşünelim. Bu şahsın tüccardan bir takvim yılı içinde aldığı paranın tutarı 6.000 lira veya daha az ise, eskiden olduğu gibi, vergiden muaftır. Bu had aşılsa, doğruca gerçek usule geçilmiş olur.

9 uncu maddenin 60 yaşını doldurmuş olanlara mahsus 8 numaralı bendindeki yaş muaflığının uygulanmasında da yine aynı yol bir usul bulur.

60 yaşını doldurmuş olup da, meselâ ticaret işinde indirimli satış ölçüsü (36.000 lirayı) aşanlar, muaflıktan çıktıkları gibi, götürü usulden de faydalanmıyarak, gerçek usule (defter tutma, beyanname verme) geçmiş olurlar.

Götürülük şartlarında değişiklik olmayan ticaret ve san'at erbabı :

Götürü usulde vergilendirilen ticaret ve san'at erbabının haiz olmaları gereken özel şartlarda (İş hacmi ölçülerinde) 484 sayılı kanunla yapılan değişikliği ve bu değişikliğe göre sözü edilen şartların aldığı şekli belirtmiştik.

Bu defa, yeni kanunla değişikliğe uğramıyan diğer götürülük şartlarını ve bunların uygulanmasında gözetilmesi icap eden önemli noktaları incelemek istiyoruz.

Taşıma işleriyle uğraşanlar :

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 48 inci maddesinin 10 numaralı bendinde taşıma işleriyle uğraşanlarda aranılacak ölçüler tâyin olunmuştur. Bu bent, 484 sayılı kanunun şumulü dışında bırakılmış, burada yazılı hadlerde herhangi bir indirme yapılmamıştır.

Anılan bent hükmüne göre karada: Birden fazla motorlu, 5 den fazla araba; su üzerinde: 18 rüsum tonilâtodan fazla makineli, 90 rüsum tonilâtodan fazla makinesiz nakil vasıtası işletmeyenler, götürü usulden faydalanırlar. Kanunda, bu gibi mükellefler için, belirtilen şartlardan başka bir de ücret (Hasılât) tutarı ölçüsü kabul edilmiştir: Bir takvim yılı içinde taşıdıkları insan ve yük karşılığında alınan ücret tutarının da 15 bin lirayı geçmemesi lâzımdır.

Taşıma işleriyle uğraşanların götürü usulde kalabilmeleri, bütün bu şart ve ölçüleri hep birlikte haiz olmalarına bağlıdır. Birisi eksik veya aşılmış olursa, götürü usulden çıkılarak gerçek usule geçilir.

Araba ve motorlu vasıta nev'inden olmayan diğer vasıtaları işletenlerde sadece alınan ücret (15 bin lira) ölçüsüne bakılır.

Sözü edilen kara ve su taşıma araçlarını aile birliğine dahil eş ve küçük çocuklar birlikte işletirlerse, gerek sayı ve gerek ücret şartları birleştirilir ve toplamının kanunda yazılı miktarları aşip aşmadığı araştırılır.

Aile birliğinde ister karı, ister koca nakil vasıtası işletsin, her ikisi de eş deyiminin kavramına girer. Bu bakımdan, meselâ karının ve kocanın kendi nam ve hesabına işlettikleri motorlu vasıtalar birer tane ise, bunların toplamı birden fazla olduğu için gerek karı ve koca götürü usulden faydalanamazlar.

Ailede 18 yaşından küçük çocuğun işlettiği vasıta da ana veya babasının işlettikleri ile birleştirilir: Meselâ; baba bir kamyon, oğlu da bir otomobil (Taksi) işletiyorsa, âilede iki motorlu vasıta mevcut olduğundan, hem çocuk ve hem de baba götürü usulden çıkarlar. Kanunda geçen "Eşler" le Medenî Kanun hükümlerine göre evlenmiş karı ve koca kastedilir. Aralarında böyle bir bağ bulunmayanlar, kanunun gözönünde evlenmiş sayılmıyacakları ve dolayısıyla eşlerden bahsolunamayacağı için bu gibilerin işlettikleri vasıtalar birleştirilmez, ayrı ayrı nazara alınır. Aralarında evlilik bağı bulunmak beraber, şu veya bu sebeple ayrı yaşayan eşlere âit vasıtaların da yine toplanmaması icap eder.

Kanun, sadece velâyet altındaki çocuklardan bahsedilmiş; bunların öz veya üvey evlât edinilmiş çocuk olup olmamaları bakımından bir ayırım yapılmamıştır. Bu bakımdan, her üç ihtimale uyan çocuğun işlettiği vasıtanın ana veya babaları tarafından işletilen vasıta ile birleştirilmesi gerekmektedir.

Nakil vasıtalarını ortaklık halinde çalıştıranlar için de aynı esasa uyulur. Bu halde, tek mükellef hakkında aranılan şartlar, ortaklık hakkında da aranır: Ortaklığın işlettiği kara nakil vasıtalarının 1 den fazla motorlu, 10 dan fazla araba olmaması ve bunların çalıştırılmasından elde edilen ücretin yıllık tutarının 15 bin lirayı geçmemesi gibi. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur: Ortaklığın işlettiği vasıtalar, bir araya getirilerek toplamının götürülük şartına uyup uymadığına bakılır.

Kâr haddi düşük emtia ticaretiyle uğraşanlar :

48 inci maddenin sonuncu fıkrasında, tekele tâbi maddelerle damga pulu, millî piyango bileti, akaryakıt, şeker ve bunlar gibi kâr hadleri emsallerine nazaran bâriz şekilde düşük olarak tesbit edilmiş bulunan emtia ticaretiyle uğraşanlarda, anılan maddenin 1, 2, 5 ve 6 numaralı bentlerinde yazılı alım satım hadlerinin, ilgili Bakanlıkların mütalâası alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca tâyin olunacağı yazılıdır.

48 inci maddenin sözü geçen 1, 2, 5 ve 6 numaralı bentlerinde yer alan alım ve satım hadlerinin ne olduğunu evvelce görmüştük. Bu hadler, 484 sayılı kanunla % 25 oranında indirilmiş bulunmaktadır.

Maliye Bakanlığı, kâr haddi düşük emtiaya ait ölçülerin ne olması lâzım geldiğini, esnaf muaflığının uygulandığı eski hükümler (6838 sayılı kanun hükümleri) zamanında tesbit ve bir genel tebliğ ile (35 numaralı genel tebliğ) ilân eylemiştir. Anılan Bakanlık, bu suretle tesbit ettiği had-

lerin götürü usulde vergilendirilen ticaret ve san'at erbabı için de kullanılacağı kabul ve 41 numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile tamim edilmiştir.

484 sayılı kanunda, kâr haddi düşük emtiaya âit ölçülerde de indirim yapılacağına dair bir kayıt ve açıklama yoktur. 193 sayılı kanunda Bakanlığa yetki tanıyan hükmün olduğu gibi bırakılmış; öte yandan bu yetki, işaret ettiğimiz gibi, Bakanlıkça daha evvel usulüne uygun şekilde kullanılmıştır. Buna göre, kâr haddi düşük madde ve malların alım satımına ait hadlerde yeni kanuna dayanılarak değişiklik yapılmasını, bunların da % 25 oranında indirilmesini gerektiren kanunî bir zaruret ve zorunluk yoktur demektir. Eskiden tâyin ve tesbit edilmiş olan hadlerin uygulanmasına devam olunması lâzım gelmektedir.

35 numaralı genel tebliğ yıllarca önce (1957 de) yayımlanmış; bunu doğrulayan 41 numaralı genelgede de söz konusu emtia ve maddeler için kabul olunan hadler gösterilmeyip evvelki genelgeye atıf yapılmakla yetinilmiştir. Aradaki zamanın uzunluğu sebebiyle ilgililerce, ve özellikle sonradan götürü usule girmiş olanlar için, işbu hadlerin miktar ve oranlarının bilinmesi ve izlenmesi oldukça zorlaşmıştır. Bu hususu gözönünde tutarak, kâr haddi düşük emtiaya nelerin girdiği ve bunlara ait alım satım miktarlarını, toplu bir şekilde belirtmekte fayda gördük.

Kâr haddi düşük emtia ve bunlar için tâyin olunan alım, satım ölçüleri :

Gelir Vergisi Kanununun 48 nci maddesinin sonuncu fıkrasında, yukarıda değindiğimiz gibi, kâr haddi düşük emtiaya nelerin gireceği bir tesbit edilmemiş bazı örneklerin verilmesiyle yetinilmiştir

Kanunda yazılı örneklere Maliye Bakanlığının bunlara eklediği mal ve madde çeşitleri ve bunlar için kabul edilmiş bulunan alım satım hadleri aşağıda gösterilmiştir:

Mükelleflerden yalnız bu sayılan madde ve malların ticaretiyle uğraşanlar, cedvelde iş nevinin hizasında gösterilen alım veya satım hadlerini aşmadıkları sürece götürü usulden faydalanırlar.

Sayılan mal ve maddelerden birini veya bir kaçını yahut hepsini aynı zamanda ve bir arada yapanlarda bunlardan her biri için cedvelde gösterilen hadler ayrı ayrı nazara alınır. Biri ötekisiyle birleştirilmediği gibi aralarında, belli bir oran dahilinde toplama yoluna da gidilmez.

Buna karşılık, sözü geçen madde ve mallar, bunların dışında kalan ve normal kâr haddine tâbi bulunan mallarla bir arada alınıp satılırsa

götürü usulün uygulanmasında, düşük kârla satılanlar belli bir oran dahilinde ötekilerle birleştirilir. Kâr haddi düşük malların alım ve satımı yanında ayrıca imâl, inşa, tamir ve küçük san'at işlerini yapanlar hakkında da aynı şekle ve usule uyulur.

Bu esasa göre damga pulu ve kıymetli kâğıtta: yıllık alım bedelinin $\frac{2}{5}$ si; millî piyango bileti, içkiler, ispirto ve perakende akaryakıt satışlarında: Yıllık alım bedelinin $\frac{1}{2}$ si; tütün ve çayda: Yıllık alım bedelinin $\frac{1}{3}$ ü; akaryakıt acentelerinde: Akaryakıtın yıllık alım bedelinin $\frac{1}{6}$ sı nazara alınır; bulunan miktarlarla bunlar dışında kalan malların alım bedelleri toplanır; çıkan miktar mübayaalarda alım bedeli ölçüsü olan 50000 veya 52.000; satışlarda satış bedeli ölçüsü olan 57.500 lira ile karşılaştırılır; bu hadler aşılmamış ise, götürü usulün uygulanmasına devam olunur.

(Not : Alım ölçüsü olarak alınan 50.000, 52.500 lira ile satış ölçüsü olarak alınan 57.500 lira, 6838 sayılı kanunla esnaf muafliğının tâyininde kullanılmak üzere konulmuş olan hadlerdir. Bu hadler, 193 sayılı kanunla 40.000, 48.000 lira olarak değiştirilmiş, 484 sayılı kanun ise, öteki hadlerle birlikte bunları da % 25 oranında indirimde tâbi tutmuştur. Şu var ki kâr haddi düşük malların ticaretiyle uğraşanlarda yeni hadlere değil. esnaf muaflığı için evvelce konulmuş olan hadlere bakılması gerekmektedir.)

Emtia Çeşitleri	Yıllık Alım Ölçüsü	Yıllık Satım Ölçüsü
Damga pulu ve kıymetli kâğıtlar.	125.000	130.000
Şeker	100.000	105.000
Millî piyango bileti	100.000	105.000
İçkiler	100.000	105.000
İspirto	100.000	105.000
Akaryakıt (Perakendeci)	100.000	105.000
Akaryakıt (Acenteler)	300.000	305.000
Tütün	150.000	155.000
Çay	150.000	155.000

Götürülük şartlarından genel şartlar:

Götürü usule tâbi olmanın şartlarından genel şartlar 484 sayılı kanunla bir değişikliğe uğramamıştır. Bilindiği gibi, anılan şartlar, 193 sayılı kanunun 47 nci maddesinde gösterilmiş olup kısaca şunlardan ibarettir:

- I. Kendi işinde bilfiil çalışmak veya bulunmak:

2. İş yerlerinin yıllık gayrisafi iratlarının toplamı 180 lirayı aşmamak;

3. Ayrıca ticarî, ziraî veya meslekî faaliyetleri dolayısıyla gerçek usulde gelir vergisine tâbi olmamak;

Ötedenberi uygulanmakta oldukları için, bu şartlar hakkında ayrıca açıklamalarda bulunulmasına lüzum görülmemiştir.

Esnaf muaflığı şartlarının kaybedilmesi :

Esnaf muaflığından faydalananlar, kanunda bu makstala tanınan şartları kaybederlerse, muaflıktan çıkarlar. Muaflıktan bu şekilde çıkmış olanların vergi durumu, kaybedilen şartların mahiyetine ve niteliğine göre değişir.

Esnaf muaflığını tayin eden şartları iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincileri, götürücülük şartları ile kayıtlı olanlardır. Gelir Vergisi Kanununun 9 uncu maddesinin 3, 6 ve 8 numaralı bentlerinde yazılı muaflık şartları bu nevidendir. Sözü geçen bentlerde ifade olunduğu gibi, esnafın vergiden muaf olabilmesi için, kanunun 47-48 inci maddelerinde yazılı şartları da haiz olması lâzımdır. Bu şartların götürü usulle ilgili bulunduğunu biliyoruz. Esnaf, bu usulün sınıri içinde kaldıkça vergiden muaf kalmaktadır. Sınırı aştığı takdirde, hem muaflıktan hem de götürü usulden kurtulmakta ve doğruca gerçek usule girmektedir. Yani defter tutmağa ve beyanname vermeğe zorunludur.

Görüldüğü üzere, esnaf muaflığının uygulanması götürülük şartlarının varlığına bağı tutulduğu hallerde muaflıktan çıkanlar için yalnız ve tek bir vergilendirme usulüyle karşılaşılmaktadır. Bu da gerçek usuldür. Bu gibiler için götürü usule geçme ve bu usulde vergilendirme bahis konusu değildir.

Misâl : Köyde, 160 lira gayrisafi iratlı bir dükkânda bakkallık yapan bir şahıs düşünelim. Bu şahsın dükkânını genişletmiş ve böylece irat tutarı 200 liraya yükselmiş olsun. Bu misâlde muaflık, götürülük şartları ile ve bu arada işyerinin gayrisafi irat ölçüsünün aşılması ile kayıtlıdır. Had aşmış olduğuna göre ilgili, mükellef durumuna girer ve götürülük şartını kaybetmiş bulunduğundan doğrudan doğruya gerçek mükellefiyete tâbi olur.

Esnaf muaflığının sınırı, her zaman götürülük şartları ile sınırlanmış değildir. Bunlar dışında kalan bazı kayıt ve şartlarla muaflığın tanın-

diği haller de vardır. Nitekim, 9 uncu maddenin 1, 2, 4 ve 5 inci bentlerinde yazılı şartlar bu şekildedir. Bu şartları kaybetmiş olanlar, bundan evvelki olayda olduğu gibi, gerçek usule geçmezler; ikinci bir vergilendirme basamağına atlarlar ve buradan gerçek usule girerler. Bu ikinci basamak, götürü usuldür. Fikrimizi daha açık izah için bir misâl verelim:

Misâl : Motorlu nakil vasıtası kullanmamak şartıyla gezici olarak ve perakende ticaret işiyle uğraşanlar, esnaf muaflığından faydalanırlar. Buna göre, bir at arabası ile mahalle ve sokak aralarında, yahut köylerde çerçilik yapan bir kimse vergiden muaftır. Bu kimsenin at arabasını bırakarak, kamyon satın aldığı ve bu vasıta ile ticaret işini devam ettirdiğini düşünelim. Bu halde muaflık kalkmış olur. Yalnız şahıs, doğrudan doğruya gerçek usule girmez; evvelâ götürü usule geçer. Bu usulün şartlarını haiz olduğu sürece, götürü vergi verir. Şartları kaybederse ve ancak bu halde gerçek mükellefiyete tâbi tutulur.

Misâlimizdeki şahsın, bir takvim yılında satın aldığı malların alış bedelinin 28 bin lira, satış bedelinin 30 bin lira olduğunu farzederek, götürü mükellefiyette bir değişiklik olmaz. Bu hadler de aşılr ve diyelim alış bedeli 32 bin liraya çıkarsa, götürü mükellefiyet kalmış, gerçek usule geçilmiş olur.

Götürülük şartlarının kaybedilmesi :

Götürü usule tabi olmanın genel ve özel şartlarından birini veya ötekisini kaybedenler, gerçek usule geçerler: defter tutarlar, yıllık beyanname verirler.

Götürü usulden bu şekilde çıkmış olanlarla, esnaf muaflığından faydalanmaları götürülük şartları ile sınırlanmış olanların gerçek usule geçmeleri arasında vergilendirme bakımından bir ayırım yoktur. Her ikisi de gerçek usulün mükellefidirler.

Yalnız, bir halde iki zümre mükellef, birbirinden farklı muamele görür: Muaflıktan gerçek usulde mükellefiyete geçmiş olanlar, muaflığın şartlarını kazanırlarsa mükellefiyetten kurtularak, tekrar muaflığa dönebilirler.

Misâl : işyerinin gayrisafi iradı 180 lirayı aştığı için defter tutmaya başlıyan bir köylü, iradı düşük başka bir yerde faaliyetine devam ederse, yahut dükkâm bölerek iradı düşürmek suretiyle aynı işyerinde faaliyette bulunursa, muaflık şartını yeniden kazanmış sayılır. Bu gibilerin,

tekrar muafliktan faydalanmalarını ve gerçek mükellefiyet usulünü bırakmalarını önleyen bir hüküm kanunda yer almamaktadır.

Buna karşılık; götürü usulde vergi vermekte iken bu usulün şartlarını kaybederek gerçek usule geçmiş olanlar, aynı işe devam ettikleri sürece, bir daha götürü usule dönemezler. Bunların gerçek usulden kurtulmaları işlerinde değişiklik yapmalarına, ya da memleketi terk veya sair suretlerle mükellefiyetten çıkmış olmalarına bağlıdır.

Misâl : Taksi işleten birisinin bir yılda taşıma işinden 16 bin lira aldığını düşünelim. Bu şahıs, böylece, götürü usulün şartlarını kaybetmiş olur ve gerçek usule girer. Gerçek mükellefiyete girdiği yılda hasılatı, diyelim 10 bin liraya düşmüş olsa, durumunda bir değişiklik olmayacaktır.

Misâlimizdeki mükellef, otomobilini satmış ve işini bırakmış olduğunu vergi dairesine bildirdikten sonra aynı yılda veya ertesi yılda yine nakliyecilik işine başlasa, bu halde eski mükellefiyeti devam edecek; yani işe başladığı tarihten itibaren defter tutacak ve kazancını yıllık beyanname ile bildirecektir.

Kendi rıza ve muvafakatları ile götürüldükten gerçek usule geçmiş olanların durumu da yukarıdakilerin aynıdır. Bu kimseler de gerçek usule girmelerini gerektiren faaliyetlerine devam ederlerse, bu usulden dönemezler. Yalnız, bir noktada bu mükellef zümresi lehine fark gözetmek doğru olur: Götürülükten gerçek usule geçmeyi isteyenler, yılı sonuna kadarki süre içinde bu istemlerinden caydıklarını bildirirlerse, bu bildirim nazara alınması lâzım gelir. Zira, istemin yapıldığı yıl henüz bitmemiş ve ertesi takvim yılına geçilmemiş olduğundan da gerçek mükellefiyetin icapları yerine getirilmemiştir.

Böyle bir halde, mükellefin ilk kararından dönmesi mümkün ve kanaatimizce kanunun maksadına da uygundur.

Küçük ticaret ve sanat erbabının ödevleri :

Küçük ticaret ve sanat erbabı vergiden muaf olduğuna, yahut götürü usulde vergiye tabi bulunduğu göre, çeşitli ödevlerle karşı karşıyadır.

Vergiden muaf esnafın ödevleri :

Gelir Vergisinden muaf esnaf için vergi ödevi bir kaç taneden ibarettir ve önemli şeyler değildir.

Esnaf, vergiden muaf bulunduğu sürece vergi karnesi almak zorunda değildir.

Ortada vergiye tabi bir faaliyet veya kazanç mevcut olmadığından, işe başlamayı ve bırakmayı bildirmelerine de mahal yoktur.

Yalnız, muaflıktan mükellefiyete (Götürü veya gerçek usule), mükellefiyetten muaflığa geçenlerin bu durumları bildirmeleri lâzım gelir.

Gelir Vergisine girdikten sonra yeniden muaflığa geçenlerin de bu hususu bildirmeleri gerekir.

Vergiden muaf esnaf için önemli sayılabilen ödev, vergiye tabi olanların kazancının tesbitinde yararlanmak üzere belge almaları ve bunları saklamalarıdır.

Bu zaruretin bir sonucu olarak, muaflıktan faydalanan esnaf, deftere tabi tüccarlarla çiftçilerden satın aldığı mal ve eşya yahut bunlar tarafından yapılan işler dolayısıyla fatura istemeğe ve almağa zorunludur.

Aynı muaflıktan faydalanan esnaf, defter tutan tüccarlara, çiftçilere ve serbest meslek erbabına mal sattığı yahut iş yaptığı takdirde onların kendisine verdiği gider pusulalarını almak ve saklamak zorundadır

Götürü usule tabi esnafın ödevleri :

Götürü usule tabi olmanın şartlarını haiz olanlara düşen ödevlerin başında vergi karnesi alınması gelir. Vergi karnesi bu gibi mükellefler için, işe başlamayı, bırakmayı ve işteki değişikliklerin bildirilmesine yarayan bir belgedir. Bundan başka, mükelleflerin götürü kazançları bu belgeye geçirilir. Ödeyecekleri vergiler de yine bu belgede gösterilir. Vergi karnesi aynı zamanda en az geçim indiriminden faydalanmayı sağlar. Karne almayanların idarece tarh olunan vergilerine indirim uygulanmaz ve bu sebeple de verginin tutarı mükellef aleyhine yükselmiş olur.

Götürü usule tabi ticaret ve sanat erbabı, muaflıktan faydalanan esnaf gibi, defter tutan tüccardan ve çiftçilerden fatura istemeğe, almağa ve saklamağa zorunludur.

Deftere tabi tüccara, çiftçilere ve serbest meslek erbabına yaptığı işler ve sattığı mal ve eşya için gider pusulası ister ve alır.

Söz konusu kimselerden götürülük şartını kaybedenler, bu yılı izleyen takvim yılının birinci gününde gerçek usule girerler. Bu usulden

faydalanmak istemediklerini işe başlama tarihinde bildirenlerin gerçek usuldeki mükellefiyeti işe başladığı tarihte tesis olunur.

Bu esasa göre, işe başlıyan, bir ay içinde tutmağa zorunlu olduğu defteri tasdik ettirerek işlemeğe başlar.

Götürülükten gerçeğe geçmiş olanlar da bu (Mükellefiyete geçtikleri), tarihten itibaren bir ay içinde defterlerini tasdik ettirerek tutmağa başlarlar.

MOTIVATION OF FOREIGN INVESTORS AND TAX INCENTIVES OFFERED BY THE HOST COUNTRIES*

Vladimir N. BANDERA

Fulbright Professor, Pavia University (ITALY)

Associate Professor, Boston College

I. The Background and the Purpose of This Paper :

Private international capital movements during the last two decades can be characterized by two outstanding features. On the one hand, there has occurred a massive flow of investment capital from the USA to Western Europe — and that current is still very strong today. On the other hand, only insignificant amounts of private capital has trickled into the less developed countries — and the prospect that private foreign investments could contribute significantly to the economic progress of the low-income countries is very dim¹.

The question arises to what extent can these capital flows be discouraged or encouraged by appropriate tax measures. A government might wish to know whether and how could taxes be used to attract foreign capital. Alternatively, the level of foreign borrowing could be accepted as “given”, and the government might wish to control the quality of foreign investments, that is, to encourage certain types of investments for purposes of economic development.

Since the main objective of this paper is to evaluate the effectiveness of taxes in guiding foreign capital, it was thought desirable to begin with a discussion of the main economic factors behind recent foreign private investments.

*) This paper was written in the Institute of Finance at Pavia University, and the author wishes to thank Professor Emilio Gerelli, the director of the Institute, for allowing him to use the facilities during his Fulbright appointment.

1) See for example A. Basch, **Financing Economic Development**, London: Macmillan, 1964.

From the standpoint of taxation, it is especially important to know what role is played by the rate of current earnings as an inducement; after all, earnings are directly affected by the taxes. Consequently, the first part of this paper attempts to evaluate the empirical evidence concerning the importance of current earnings (as compared to other variables) as a determinant of private capital movements. Against that background, the second part of the paper presents the essential facts about the tax policies of several countries and inquires how effective were these tax measures in controlling the flow of foreign capital.

It is hoped that the arguments of this paper are relevant for the less developed countries, but the author must apologize for basing his conclusions primarily on the experience of the European countries. The reason for this is that it is mainly these countries which have been receiving substantial amounts of private foreign capital (primarily but certainly non exclusively from the USA). Moreover, the relevant statistics and tax information are readily available for the European but not the less developed countries².

II. *Motivation of Private Foreign Investments :*

a) *Earlier descriptive studies and our quantitative approach :*

Several recent studies attempt to identify the economic reasons behind U.S. private investments abroad³. These surveys, usually based on

2) The reader's attention is called to the following studies which bear directly and indirectly on the problem of taxation of foreign investments in underdeveloped countries:

W. A. Brown, "Treaty, Guaranty and Tax Inducements for Foreign Investments", **American Economic Review, Proceedings**, May 1950;

G.D.A. Mac Dougall, "The Benefits and Costs of Private Investment from Abroad: A Theoretical Approach," **Economic Record**, March 1960;

W. J. GIBBONS, **Tax Factors in Basing International Business Abroad**, Cambridge: Harvard University Press, 1957;

U.N. Economic and Social Council, **International Tax Problems: Taxation in Capital-exporting and Capital-importing Countries of Private Foreign Investment** (1956);

P. G. Richman, **Taxation of Foreign Investment Income**, Baltimore: Johns Hopkins Press, 1963.

3) See for example R. F. Mikesell, **U. S. Private and Government Investment Abroad**, Eugene, Oregon: Univ. of Oregon Books, 1962;

questionnaires answered by business firms, identify many allegedly different motives such as : the search for higher profits, expanding foreign demand, foreign trade restrictions, lower costs abroad, the need to maintain supplier relationship with the customers, poor performance of local distributors, and the need to adapt products to foreign demand. Taxes are either regarded to be of secondary importance, or are not mentioned at all. The most important and the most frequently mentioned reasons behind the investment decisions can be summarized into one : the desire to increase business profits by penetrating the foreign market. In the next section, I shall offer statistical evidence regarding the importance of the market size as compared to annual earnings and the debtor's balance of payments as determinants of foreign investments.

It should be pointed out that private foreign investments in recent years have been predominately *direct* rather than portfolio type. This is especially true of U.S. investments in Europe and of foreign investments in the less developed countries. However, unlike foreign investments in the underdeveloped countries, U.S. direct investments are *demand-oriented* in the sense that the output produced by foreign capital is sold primarily in the local markets of the host countries. Foreign investments in the underdeveloped countries are typically *supply-oriented* in the sense that foreign capital employs local resources in order to sell the output outside of the host country.

Thus, our investigation of the motivation and taxation of U.S. investments in Europe pertains to a special category of direct demand-oriented investments. In contrast to the existing surveys of investment motivation, an attempt is made to make certain conclusions on the basis of a statistical study. Next, we shall try to evaluate quantitatively the relative significance of national income (which determines the size of the domestic market), current earnings, and the size of international reserves as determinants of foreign direct investment.

b) *Statistical techniques used*⁴ :

Regression and correlation analysis is employed here to test the significance of earnings (G), national income (Y), and external liquidity

H. J. Robinson, **The Motivation and Flow of Private Foreign Investment**, Stanford Research Institute, 1961;

E. R. Barlow and I. T. Wender, **Foreign Investment and Taxation**, Harvard, Law School International Program in Taxation, 1955.

4) The author wishes to thank Dr. J. T. White for his permission to use

(L), as possible variables explaining the level of U.S. direct investments (D) in the European countries between 1953 and 1962. We seek a confirmation of the functional relationship.

$$D = f(Y, G, L)$$

The reason for considering G as a potential explainer of D is self-evident. Since national income is a potent determinant of demand, Y is regarded here an index of the size of the domestic market. The index of external liquidity, L, is in our context a proxy variable for governmental policies with respect to foreign capital and the transferability of earnings; the convertibility of foreign currency is sometimes a major consideration in foreign investment decisions.

The following three equations are computed for the manufacturing trade, and petroleum sectors :

- I. $D = A_0 + A_1Y$
- II. $D = A_0 + A_1Y + A_2G$
- II. $D = A_0 + A_1Y + A_2G + A_3L$

The coefficients of the independent variables are tested for statistical significance by the t-test at .025 level.

Appended to each regression equation are the coefficients of determination, R^2 (R is of course the coefficient of correlation). Equation I involves two variables, Y and D, and therefore the simple R^2 is computed. Multiple R^2 's are computed in connection with the other equations. Comparisons of the simple with the multiple coefficients of determination offer additional evidence about the extent to which D is explained by Y as opposed to G and L.

c) Statistical results :

As summarized in Table I, regression and correlation results show consistent and statistically significant interdependence between D and Y but fail to produce any evidence that either G or L influence D. Let us interpret in some detail the results for the manufacturing sector which

certain statistical results contained in his "U.S. Direct Foreign Investment and Host Nation Income", unpublished Ph. D. dissertation, Boston College, 1966.

REGRI

EQUAT

MANUFACTURING	A ₀	A ₁ (Y)
Italy	-.281	.0000 t=18
Belgium-Lux.	-.325	.0007 t=6.1
France	-.395	.0030 t=4.1
Netherlands	-.132	.0052 t=8.1
West Germany	-.773	.0052 t=9.1
U. K.	-4.6	.264 t=15
Sweden	.102	-.00 t=2.0

PETROLEUM

Italy	-.207	.0000 t=17
Belgium-Lux.	-.054	.0001 t=5.1
France	-.300	.0019 t=6.0
Netherlands	-.094	.0057 t=9.0
West Germany	-.276	.00196 t=12
U. K.	-1.734	.0938 t=18
Sweden	-.133	.0033 t=9.4

TRADE SECTOR

Italy	-.068	.0000 t=21
Belgium-Lux.	-.053	.0001 t=5.9
France	-.189	.0009 t=6.1
Netherlands	-.047	.0021 t=6.1
West Germany	-.062	.0005 t=16
Sweden	-.098	.0020 t=6.6

*) Critical values for t .025
 Equation I (8 degrees of f
 Equation II (7 degrees of f
 Equation III (6 degrees of

B. GROSS NATIONAL PRODUCTS OF EUROPEAN COUNTRIES
(in national currency units, at constant prices)²

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
BELGIUM-LUX										
(Billions of Francs)	473	488	518	542	560	551	566	596	619	612
FRANCE										
(Billions of Francs)	181.2	194.2	205.4	221.5	242.0	239.6	245.2	260.2	271.1	297.0
GERMANY (F. R.)										
(Billions of D. M.)	158.2	170.0	189.7	204.6	217.9	228.5	245.4	276.8	295.2	308.9
ITALY										
(Billions of Lire)	13444	13864	14846	15505	16487	17114	18290	19646	21069	22650
NETHERLANDS										
(Billions of Guilders)	28.5	30.3	33.3	35.4	36.1	35.9	38.0	41.5	43.5	44.9
SWEDEN										
(Billions of Kronor)	47.1	49.1	51.6	54.1	55.7	55.7	57.9	60.8	65.1	67.2
U. K.										
(Billions of Pd. Sterling)	19.7	20.3	21.1	22.1	22.6	22.9	23.7	23.2	26.1	25.8

has been favored by U.S. direct investments. Simple R^2 's are very high for most countries. The exceptionally low R^2 and the statistically insignificant A_1 for Sweden can be attributed to the sharp decline in the value of U.S. manufacturing investment in 1959 and 1960 when the assets of an established company in Sweden were sold out.

The coefficients of the Y variable in all three equations are significant at the .025 level, with the exception of Sweden as noted. When L is added in equation II and G in Equation II and III, multiple R^2 's remain high and the coefficients of Y statistically significant⁵. However, the coefficients of G and L are not statistically significant even though they are usually positive as expected. Thus we can generalize that Y is consistently related to D, while G and L are not.

d) Some generalizations :

The various motives identified by U.S. enterprises as important in their decisions to invest in Europe could be adequately summarized as the desire to penetrate the growing markets in the host countries. External liquidity and annual earnings seem to play a secondary role. In the advanced countries, the bright prospects created by income expansion are not being dimmed by "accidental" balance - of - payments difficulties and, consequently, variations in external reserves are not noticed. This is certainly not the case with the underdeveloped countries where chronic balance - of - payments deficits constitute a major obstacle to foreign capital inflow.

As for the rate of return on capital, certainly, its adequacy must be regarded as a precondition for the movement of capital. However, fluctuations in annual earnings are apparently of secondary importance when a good growth record sets the mood of foreign investors.

Since the relationship between foreign investments and the rate of earnings thereon is especially important from the standpoint of taxation, we shall explore this aspect still further in the next section.

5) The exceptionally high R^2 values are partly due to autocorrelation among the variables which all show an upward trend. Significantly, the positive results for demand-oriented investments contrast with the absence of any evidence that supply-oriented foreign investments in Latin America depend on the national income of the host countries. These two types of investments are contrasted by J.T. White, *op. cit.*

Our empirical findings are suggestive with regard to the question of why demand-oriented foreign investments stay away from the backward economies. There, foreign capital has been traditionally supply-oriented, that is, the output produced by foreign-owned firms is benignly marketed in the industrialized half of the world⁶. And yet, demand-oriented investments could be very stimulating to economic development because they can help to create new skills, encourage entrepreneurship, and introduce advanced technology to the countries struggling with poverty. Unfortunately, unlike in Europe, the absence of local markets and a dim prospect for "sustained growth" of consumer incomes in underdeveloped countries discourage private capital from becoming a partner and a catalyst in economic development.

III. The Effects of Taxes on Foreign Capital :

In this part of the paper, we shall assess the role of taxes in controlling the flow of foreign capital. The tax structure is important because it can directly affect the profits earned by foreign enterprises and because it affects the "general climate" in which foreigners must perform.

a) Earnings need not be excessive :

The lack of evidence that annual earnings are associated with the level of foreign investment suggests that the marginal impact of taxes on earnings plays a secondary role in attracting or discouraging foreign capital. Surprised by the results of our statistical tests, we sought additional evidence concerning the role of earnings.

It is useful to compare the rates of return on capital in the capital-providing and the capital-receiving countries. As the chart for the comparable economic sectors suggests, the differences in the rates of return on both sides of the Atlantic did not exert the dominant influence on the pattern of foreign investments. It is true that in the mid 1950's the rate of return on U.S. direct investments in Europe was about 5 percentage points higher than the returns in U.S. domestic manufacturing. However, that gap began to narrow since 1959, and appears to be absent since 1962. Thus, the rising trend in U.S. investments in Europe during the

6) In recent years, however, the poor but huge market of India has attracted foreign capital. The role of India's tax policies is discussed in M. Kidron, **Foreign Investment in India**, Oxford University Press, 1965.

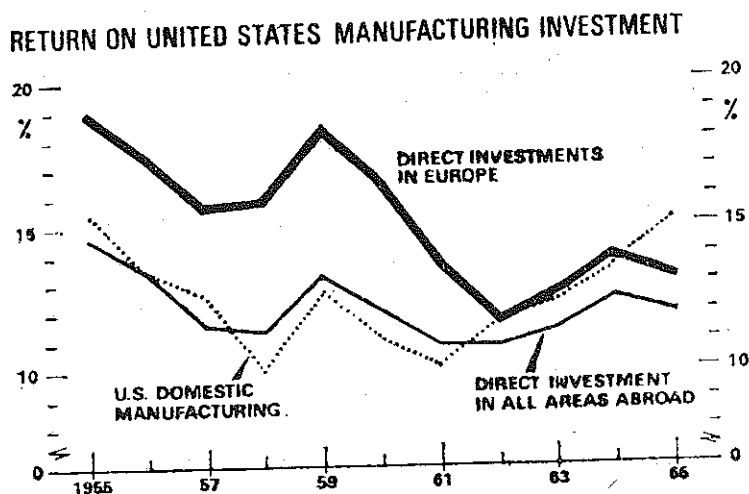
1960's cannot be adequately explained by the differentials in earnings. Thus, at least in Europe, it was not the high earnings but the growth of the markets which determined the investment climate. The growing markets can constitute the main inducement when they promise "adequate" (and not necessarily excessive) long-run (rather than temporary) returns on investments.

It is generally believed that the earnings on private investments in the less developed countries have been very high. This is indeed the case in particular instances, for example, in the petroleum industry. However, the apparent "excessive earnings" often constitute a premium for risk and uncertainty. When expropriations, uncertainties due to inflations, and actual business failures are accounted for, the return on foreign capital as an aggregate would no longer appear "excessive".

In short, taxes undoubtedly affect the climate for foreign investments, however, when that climate is favorable, the incidence of taxation on earnings probably does not significantly affect capital movements.

b) An evaluation of European tax provisions :

At this point, we must consider directly the tax provisions of the European Countries and try to assess their role in attracting and guiding foreign capital. We start with depreciation rules which are especially important in the first few years of investment. As can be seen from Table III, depreciation provision are least advantageous in West Germany, about the same in France, Holland, and the USA, and most attractive in Belgium and Italy. However, the differences among the countries are rather small.

RESOURCE: The Economist (London), Dec. 17, 1966, p. 1255.

Also taxation of undistributed profits does not show great variation from country to country. Only Belgium has distinctly low tax rates on undistributed profits, a policy which promotes self-financing or "reinvestments" by young firms.

The potential discrepancy between European and U.S. income tax rates is reduced by the fact that personal incomes from foreign investments received by U.S. citizens usually become subject to U.S. income taxes (making appropriate adjustment for taxes paid abroad). Thus, the less progressive tax rates on dividend income in Europe do not benefit U.S. investors as much as they favor the acquisition of foreign stocks by the natives.

With the exception of Belgium, then, there is at best only a small tax advantage for an American firm to invest its funds in Europe rather than in the U.S. The existing tax differentials were certainly reduced in the U.S. The existing tax differentials were certainly reduced in the early 1960's when U.S. firms were granted tax incentives to invest at home; nevertheless, the rate of U.S. investments in Europe kept on increasing during the 1960's.

TABLE III

A. POSSIBLE DEPRECIATION IN EUROPEAN COUNTRIES AND THE U.S.A.*

Country	Average tax life in years	Depreciation as percentage of capital values		
		1st year	2nd year	3rd year
Belgium	8	25%	50%	75%
France	10	25	43.7	51.8
Holland	10	26.6	46.6	51
Italy	10	25	50	70
W. Germany	10	20	36	48.8
U. S. A.	12	29.5	42.4	51.4

TABLE III

B. TAX BURDEN WITH RESPECT TO UNDISTRIBUTED AND DISTRIBUTED PROFITS ATTRIBUTABLE TO FOREIGN FIRMS*

Country	Undistributed profits tax rates	Distributed profits tax rates :	
		Paid by firms incurring the profits	Dividend tax paid by share holders (or a comparable income tax)
Belgium	28.6%	45.3%	None
France	50	50	22%
Holland	47	47	15
Italy	43.6	43.6	20
W. Germany	53.2	26.9	25
U. S. A.	52	52	30

*) Source : K. H. Standke, *Amerikanische Investitionspolitik in der EWG*. Berlin: Beuth-Vertrieb; 1965.

The Belgian case is of special interest to us. The statistics shows that Belgium has been rather neglected by foreign investors. Evidently, her liberal tax incentives did not provide a sufficient inducement to foreign investors. Only during the last three years (1964-67) new U.S. investments seem to be placed in Belgium in preference to France and other countries. At this time, however the lagging Belgian growth rate no longer discourages foreign investors because the dominant inducement now is the growth of the European Common Market which may now be supplied from the Belgian base.

We can conclude that tax differences among the capital receiving countries and the tax differential between the U.S. and the European countries did not play a significant role in direct investments, perhaps less significant than labor cost differentials and the desire to avoid trans-Atlantic transportation costs. This conclusion is in accord with the studies of taxation in the less developed countries which indicate that foreign capital is not responsive to tax inducements⁷.

7) A similar conclusion has been reached by K. M. Kaufman on the basis of the experiences of Puerto Rico, Mexico, and the Philippines. See his excellent article "Income Tax Exemption and Economic Development" which discusses domestic as well as foreign investments. *National Tax Journal*, June, September 1960.

c) Taxes can guide the allocation of foreign capital :

Although it can not be demonstrated that European taxes significantly modified the *level* of capital inflows, it appears that taxes have been playing an important role in controlling the *quality* of foreign investments, especially in guiding them into areas where capital is most needed. Thus, Germany offers special tax advantages to investors in Berlin, Belgium encourages investment expenditures on new industrial buildings and permanent structures, Italy offers special tax concessions to investments in non-urban communities, and so on. In my judgement, when the climate or the preconditions for foreign investment in a country are adequate, taxes could then be used — and should be used — to guide the allocation of capital so as to achieve certain desirable economic objectives.

d) Taxes can help to create a favorable investment climate :

But we must not conclude that tax policies are irrelevant for foreign investments. As I survey the tax policies of the European countries, certain important features stand out:

1. The tax codes and concrete investment guarantees were adopted in the early 1950's. Thus foreign investors were notified that their capital and knowhow was needed, and that their rights will be protected.

2. Tax regulations are stable and have not changed with political winds.

3. Tax regulations are uncomplicated and quite similar among the industrial countries.

Such carefully formulated taxes make it possible for the foreigners to make reliable calculations of future returns on capital during the long life of investments. In these respects, equitable and favorable tax provisions should be regarded as a necessary but not a sufficient condition for foreign investments.

IV. Implications for the Developing Countries :

In conclusion, let us briefly restate the relevance of our arguments for the problem of foreign investment in the less developed countries.

As stated earlier, the results of the statistical study are suggestive with regard to the question of why demand-oriented foreign capital is avoiding the underdeveloped countries. Ragnar Nurkse understood the dilemma properly when he wrote:

"The direction of private investment is naturally swayed by the pull of the market. The big markets in the past were in the industrial countries. Foreign capital in the underdeveloped areas found it profitable to work for these markets rather than for the domestic consumers whose purchasing economy of a low-income country the inducement to invest is weak because the size of the domestic market is small"⁸.

Where the domestic markets are absent and, moreover, the climate for foreign investments is chilled by political and economic instability and uncertainty, the preferential tax treatment of foreign capital is not likely to be an effective policy instrument. It is doubtful whether modest tax encouragements — the kind we find in Europe — could provide sufficient incentives in the less developed countries. On the other hand, historical evidence suggests that it might be dangerous to offer excessive encouragement to foreign capital, that is, to pursue a policy permitting foreign capital to "exploit" the country without restrictions. Well known are the dangers that foreign investors might establish monopolies, that the development of domestic firms might be impeded, and that the debtor's balance of payments might be overburdened by service payments on foreign loans⁹. Yet, in spite of these economic sacrifices, there is no guarantee that the debtor country will be able to attain a faster rate of economic growth or the magic status of "self-sustained" growth.

Perhaps I should conclude my paper on a more optimistic note. Since private foreign capital cannot be easily induced into the less developed countries, alternative sources of capital must be found. Fortunately, some opportunities already exist for promoting economic development by international public loans and grants¹⁰. Hopefully, the role of the

8) R. Nurkse, **Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries**, Oxford: Blackwell, 1957, ch. II.

9) Such was the experience of European debtor countries between the World Wars. See my study **Foreign Capital as an Investment of National Economic Policy**, The Hague: M. Nijhoff, 1964.

10) See R. F. Mikesell, **Public Foreign Capital for Private Enterprise in Developing Countries**, Princeton University, "Essays in International Finance", No. 52, April 1966.

I.B.R.D. and related "supranational" institutions will substantially increase. In that way, the economic and humanistic objectives could take precedence over politics in solving the great problem of our times: The problem of economic development of the deprived areas of the world. Since private foreign capital cannot be attracted, "internationalized" capital must be made available for the task at hand.

YARDIM ALAN ÜLKELER TARAFINDAN SAĞLANAN VERGİ KOLAYLIKLARI VE DIŞ YATIRIMCILARIN UYARILMASI

Vladimir N. BANDERA

Fulbright Profesörü, Pavia Üniversitesi (İtalya)
Boston College Profesörü

I — Bu Raporun Dayandığı Hususlar ve Gayesi

Son yirmi yıl zarfındaki Uluslararası özel Sermaye hareketleri iki olağanüstü hususiyet taşımaktadır. Bir taraftan, ABD'den Batı Avrupa'ya, bugün dahi kuvvetini muhafaza eden, yoğun bir yatırım sermayesi akımı mevcutken, diğer taraftan, az gelişmiş ülkelere ancak önemsiz miktarlarda özel sermaye girebilmiştir. Dolayısıyla, özel yabancı yatırımların aşağı gelir seviyesindeki ülkelerin iktisaden gelişmesine önemli bir katkıda bulunacağı zayıf bir ihtimaldir¹.

Bu sermaye akımlarının, uygun vergi tedbirleri ile ne dereceye kadar teşvik edileceği veya insiyatiflerinin kırılacağı suali akla gelmektedir. Bu hükümet, yabancı sermayenin cezbedilmesi için vergi yolunun kullanılıp kullanılmıyacağını; şayet kullanılabilirse vergilerin bu yolda nasıl tatbik edilmesi gerektiğini bilmek isteyebilir. Diğer bir alternatif olarak, dış borçlanma seviyesi "belirli bir miktar" olarak kabul edilebilir ve devlet yabancı yatırımların vasıflarını kontrol etmek yani, iktisadî gelişme gayelerine matuf belirli yatırım çeşitlerini teşvik etmek isteyebilir.

Bu raporun ana gayesi yabancı sermayeye yol göstermede vergilerin tesir derecelerini değerlendirmek olduğuna göre, yakın zamanlardaki özel yabancı yatırımların arkasındaki temel iktisadî faktörlerin tartışılması ile konuya girmenin uygun olacağı düşünülmüştür.

Vergileme yönünden uyarma faktörü olarak, halihazır kazanç seviyesinin ne rol oynadığının bilinmesi çok önemlidir. Herkesçe bilindiği gibi, vergiler kazançları doğrudan doğruya etkiler.

1) Bakınız: A. Bash, **Financing Economic Development**, London : Macmillan, 1964.

Böylece, bu raporun ilk kısmı özel sermaye hareketlerini tayin eden bir unsur olarak cari kazançların diğer değişkenlere kıyasla, taşıdığı önemle ilgili olan ampirik delilleri değerlendirmeye teşebbüs etmektedir. Bu esasa dayanarak, raporun ikinci kısmı birkaç ülkenin vergi politikaları hakkındaki temel bilgileri ortaya koymakta ve yabancı sermaye akımı kontrolünde bu vergi tedbirlerinin ne derece etkili olduğunu araştırmaktadır.

Bu raporda ileri sürülen tezlerin az gelişmiş ülkelere de teşmil olunabileceği ümit edilir, fakat yazar vardığı sonuçları sadece Avrupa ülkelerindeki tecrübelerle dayandırmıştır ve bunun için de özür dilemektedir. Sadece Avrupa ülkelerindeki tecrübelerin esas olarak alınmasına sebep, ekseriyetle bu memleketlerin büyük miktarlarda özel dış sermaye almış olmalarından doğmaktadır. Bu yardımların temin edildiği başlıca ülke ise, ABD dir. Başka bir sebep de, ilgili istatistiklerin ve vergiler hakkındaki bilgilerin Avrupa ülkelerinde, az gelişmiş ülkelere nisbetle daha kolaylıkla elde edilebilmesi keyfiyetidir².

II — Yabancı Özel Yatırımların Teşvik Edilmesi

a) Daha Önceki Tasvirî Çalışmalar ve Kullandığımız Kantitatif Yaklaşım.

Son zamanlarda yapılan bazı çalışmalar, harice yapılan Amerikan özel yatırımlarının arkasındaki iktisadî sebepleri belirlemeye çalışmıştır. Ekseriyetle işletmelerin cevaplandığı anketlere dayanan bu incelemeler çok çeşitli sebeplerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Şöyle ki: —Daha yüksek kâr için araştırmalar,— Dış talebi genişletme, —Dış ticaret yasak-

2) Az gelişmiş ülkelerde yabancı yatırımlar vergilendirilmesi problemi ile doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgili aşağıdaki incelemelere okuyucunun dikkatini çekmek isteriz:

W. A. Brown, "Treaty, Guaranty, and Tax Inducements for Foreign Investments", American Economic Review, Proceedings, May 1950;

G.D.A. Mac Oorgamm. "The Benefits and Costs of Private Investment from Abroad: A Theoretical Approach", Economic ecoud, March 1960;

W. J. Gibbons; **Tax Factors in Basing International Business Abroad**, Cambridge: Harvard Univeristy Press, 1957;

U.N. Economic and Social Council, **International Tax Problems: Taxation of Capital — exporting and Capital — importing Countries of Private Foreign Investment** (1956);

P.G. Richman, **Taxation of Foreign Investment Income**, Baltimore: John Hopkins Press 1963.

lamaları,— Arz edenle müşteri arasındaki ilişkiyi devam ettirme ihtiyacı,— Mahalli dağıtıcıların yetersiz faaliyeti — Ürünleri dış talebe uygun kılabilme zorunluluğu gibi hususlar bu sebeplere dahildir. Vergiler ya ikinci derecede önemli telâkki edilmekte veya hiç gözönüne alınmamaktadır. Yatırım kararlarının arkasındaki en önemli ve en sık bahsi geçen sebepleri bir noktada toplayabiliriz: Yabancı piyasalara sızarak ticarî kârları arttırma isteği. Gelecek kısımda, yabancı yatırımları tayin edici unsur olarak piyasa hacminin yıllık kazançlara kıyaslanmasının ve borç alan ülkenin ödemeler dengesinin önemiyle ilgili istatistikî delilleri sunacağım.

Son yıllardaki yabancı özel yatırımlar büyük çoğunlukla gizli olmaktan ziyade doğrudan doğruya yapılmıştır. Bu husus bilhassa Avrupa'daki Amerikan yatırımları ve az gelişmiş ülkelerdeki yabancı yatırımlar için geçerlidir. Buna rağmen A.B.D.'nin direkt yatırımları az gelişmiş memleketlerdeki yabancı yatırımların tersine talebe göre ayarlanmıştır. Buna sebep yabancı sermayenin, ürettiği mamulleri borç alan ülkelerin başlıca mahalli piyasalarında satabilmesidir. Az gelişmiş ülkelerdeki yabancı yatırımlar, dış sermayenin, mahalli kaynakları kullanarak ürettiği mamulleri borçlu *ülkenin dışına* (diğer memleketlere) satmak istediği için, arza göre ayarlanmış olmaktadır. Böylece, Avrupa'daki Amerikan yatırımlarının teşviki ve vergilenmesi hakkındaki inçelememiz, "doğrudan doğruya talebe göre ayarlanan yatırımlar" adı altında özel bir kategori teşkil etmektedir.

Yatırımın teşvik hakkındaki mevcut araştırmaların aksine, istatistikî çalışmaya dayanan belirli sonuçlar alınmasını sağlayacak bir teşebbüsde yapılmıştır.

Daha sonra, yerli piyasasının hacmini tayin eden M. 6.'in (iç) nisbi önemini (X) cari kazançları, ve uluslararası rezervleri, direkt yabancı yatırımın belirleyici unsurları olarak kantitatif yönden değerlendirmeye çalışacağız.

b) Kullanılan İstatistik Teknikleri.

1953 ile 1962 yılları arasında Avrupa Memleketlerindeki ABD. direkt yatırımlarının (D) seviyesini izah eden değişkenler olarak kazançla (G), Millî Gelir (Y) ve dış likiditelerin (L) önemini ölçebilmek için burada Reğresyon ve Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Aşağıdaki fonksiyonel bağıntıyı teyid etmeye çalışmaktayız:

$$D = f (Y, G, L)$$

G'yi D'nin potansiyel izah edici unsuru olarak kabul etmemizin sebebi aşıkardır. Millî Gelir, talebin kuvvetli bir tayin edici faktörü olduğuna göre burada Y iç pazarın büyüklüğünü gösteren bir endeks olarak kabul edilmektedir. Dış likidite endeksi, L, Raporumuzun muhteviyatında yabancı sermaye ve kazançların bir elden diğerine transfer edilebilmesi bakımından hükümet politikalarının ikame bir değişkeni olarak kullanılacaktır. Bazen, dövizin değiştirilebilirliği (konvertibilitesi) dış yatırım kararlarında önemli bir yer işgal eder.

Aşağıdaki üç denklemin imalât, ticaret ve petrol sektörleri için hesaplanmıştır:

$$\begin{aligned} \text{I} - D &= A_0 \div A_1 Y \\ \text{II} - D &= A_0 \div A_1 Y \div A_2 G \\ \text{III} - D &= A_0 \div A_1 Y \div A_2 G \div A_3 L \end{aligned}$$

Bağımsız değişkenlerin emsal rakamları, .025 seviyesinde t deneyi ile istatistikî önemi bakımından kontrol edilmiştir.

Her regresyon denkleminde tayin edici unsur olarak emsal rakamları, R^2 , eklenmiştir. (Tabii ki, Korelasyon emsal rakamıdır). Birinci denklem iki değişken, Y ve D ihtiva etmektedir ve dolayısı ile basit R^2 hesaplanabilmektedir. Birden R^2 'ler diğer denklemlerin de kullanılması ile hesaplanabilir. Basit tayin edici unsur emsal sayılarının, birden fazla tayin edici unsur emsal sayıları ile mukayesesi G ve L'ye mukabil D'nin Y ile izah edilmesine bir dereceye kadar munzam delil sevkettmektedir.

c) İstatistikî Sonuçlar.

Tablo I'de özetlendiği gibi, regresyon ve korelasyon sonuçları D ile Y arasında istikrarlı ve istatistikî yönden önemli dayanışmalar göstermekte fakat G veya L'nin D'yi etkilediklerine dair herhangi bir delili ortaya koymaya muvaffak olamamaktadırlar. A.B.D. direkt yatırımlar tarafından, tercih edilmiş olan imalat sektöründeki neticeleri biraz teferruatlı olarak yorumlamaya çalışalım. Pek çok ülke için basit R^2 'ler çok yüksektir. İsveç'te görülen istisnai derecedeki düşük R^2 ve istatistik yönünden önemsiz A_1 , bu memlekette iyice tutunmuş bir şirketin aktiflerinin satılmış olduğu zamana rastlayan 1959 ve 1960 yıllarındaki A.B.D. imalât yatırımlarının değerinde bariz bir azalmaya atfedilebilir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi İsveç hariç, her üç denklemden Y değişkeninin emsal sayıları .025 seviyesinde önemlidir. II inci denkleme L ve II inci

REGRE

DENKLEM

İMALAT	A ₀	A ₁ (Y)
İtalya	—281	.000022 t=18.0
Belçika-Lüks.	—325	.00078 t=6.91
Fransa	—395	.0030 t=4.8
Hollanda	—132	.0052 t=8.2
Batı Almanya	—773	.0052 t=9.96
İngiltere	—4.6	.264 t=15.6
İsveç	.102	—0011 t=2.0
PETROL		
İtalya	—207	.000019 t=17.7
Belçika-Lüks.	—054	.00018 t=5.8
Fransa	—300	.00198 t=6.6
Hollanda	—094	.0057 t=9.6
Batı Almanya	—276	.00196 t=12.7
İngiltere	—1.734	.0938 t=18.1
İsveç	—133	.0033 t=9.4
TİCARET SEKTÖRÜ		
İtalya	—068	.000004 t=21.4
Belçika-Lüks.	—053	.00019 t=5.9
Fransa	—189	.00099 t=6.1
Hollanda	—047	.00212 t=6.1
Batı Almanya	—062	.00052 t=16.8
İsveç	—098	.00203 t=6.6

*) t. 025'in kritik değerleri

Denklem I (8 derecelik bağ)

Denklem II (7 derecelik bağ)

Denklem III (6 derecelik bağ)

TABLÖ II
HESAPLAMALARDA KULLANILAN İSTATİSTİK VERİLERİ
A --- İMALAT SANAYİ; PETROL VE TİCARET SEKTÖRÜNDEKİ DİREKT AMERİKAN YATIRIMLARI
DEĞERİ (Milyardolar olarak) 1

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
BELÇİKA - LÜKS										
İmalat	.063	.071	.078	0.88	.089	.089	.129	.146	.169	.174
Petrol	.029	.027	.032	.039	.043	.047	.053	.052	.050	.058
Ticaret	.014	.015	.020	.021	.021	.024	.022	.029	.032	.041
FRANSA										
İmalat	.173	.189	.210	.232	.243	.270	.334	.402	.460	.582
Petrol	.090	.016	.113	.136	.147	.179	.201	.223	.244	.257
Ticaret	.011	.012	.017	.019	.022	.026	.061	.076	.092	.122
BATI ALMANYA										
İmalat	.115	.167	.191	.239	.268	.315	.489	.638	.747	.956
Petrol	.067	.069	.074	.111	.151	.164	.201	.248	.292	.376
Ticaret	.023	.025	.033	0.42	.048	.064	.074	.085	.093	.094
İTALYA										
İmalat	0.33	.041	.047	.057	.072	.091	.126	.170	.187	.232
Petrol	.049	.064	.089	.108	.108	.110	.142	.160	.215	.229
Ticaret	.002	.003	.004	.008	.010	.014	.023	.028	.038	.047
HOLLANDA										
İmalat	.028	.034	.038	.043	.045	.048	.058	.080	.095	.119
Petrol	.072	.078	.087	.102	.119	.126	.135	.143	.144	.163
Ticaret	.018	.020	.025	0.25	0.24	.025	.029	.036	.044	.059
İSVEÇ										
İmalat	.033	.040	.045	.048	.051	.054	.038	.018	0.21	.024
Petrol	.031	.032	.036	.050	.049	.045	.055	.064	.077	.103
Ticaret	.005	.006	.007	.007	.007	.007	.026	.029	.036	.041
İNGİLTERE										
İmalat	.745	.835	.946	1.052	1.201	1.313	1.607	2.164	2.305	2.512
Petrol	.170	.184	.217	.279	.394	.400	.402	.600	.761	.790
Ticaret	.119	.132	.133	1.40	.149	.176	.240	.288	.316	.348

B. AVRUPA ÜLKELERİNDE GAYRISAFİ MİLLİ HASILA
(Sabit Fiyatlarla Milli Para Ünitesi İtibariyle) 2

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
BELÇİKA-LÜKS. (Milyar frank ol.)	473	488	518	542	560	551	566	596	619	612
FRANSA (Milyar frank ol.)	181.2	194.2	205.4	221.5	242.0	239.6	245.2	260.2	271.1	297.0
BATI ALMANYA (Milyar D.M. ol.)	158.2	170.0	189.7	204.6	217.9	228.5	245.4	276.8	295.6	308.9
İTALYA. (Milyar Lire ol.)	13444	13864	14846	15505	16487	17114	18290	19546	21069	22650
HOLLANDA (Milyar Gulden ol.)	28.5	30.3	33.3	35.4	36.1	35.9	38.0	41.5	43.5	44.9
İSVEÇ (Milyar Kron) ol.)	47.1	49.1	51.6	54.1	55.7	55.7	57.9	60.8	65.1	67.2
İNGİLTERE (Milyar Sterlin ol.)	19.7	20.3	21.1	22.1	22.6	22.9	23.7	23.2	26.1	25.8

C. İMALAT SANAYİİ; PETROL VE TİCARET SEKTÖRÜNDE DİREKT AMERİKAN YATIRIMLARININ
HALİHAZIR KAZANÇLARI
(Sabit Fiyatlarla, Milyar Dolar Olarak) 3

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
BELÇİKA-LÜKS.										
İmalat	.012	.012	.013	.012	.012	.010	.013	.028	.036	.033
Petrol	.002	.003	.005	.005	.005	.002	.004	.001	.001	.002
FRANSA										
İmalat	.026	.029	.033	.032	.023	.026	.025	.030	.028	.027
Petrol	.007	.012	.017	.018	.018	.016	.008	.025	.017	.015
BATI ALMANYA										
İmalat	.015	.019	.038	.035	.037	.068	.112	.118	.147	.139
Petrol	.007	.004	.004	.010	.008	.002	.001	.007	.009	.026
İTALYA										
İmalat	.001	.004	.005	.011	.010	.007	.006	.008	.010	.012
Petrol	.002	.003	.001	.009	.001	.007	.007	.007	.003	.003
HOLLANDA										
İmalat	.002	.004	.004	.002	.004	.004	.006	.005	.005	.008
Petrol	.008	.005	.005	.010	.013	.000	.000	.002	.012	.013
İSVEÇ										
İmalat	.007	.009	.004	.005	.007	.007	.002	.002	.002	.003
Petrol	.001	.001	.001	.000	.001	.002	.001	.002	.003	.003
İNGİLTERE										
İmalat	.125	.161	.175	.148	.170	.160	.246	.246	.245	.217
Petrol	.048	.037	.081	.092	.114	.103	.111	.052	.056	.019

D. AVRUPA ÜLKELERİNİN DİŞ LİKİDİTE DURUMU
(Sabit Değerlemelerle Milyar Dolar Olarak) 4

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Belçika-Lüks.	1.036	1.031	1.136	1.118	1.067	1.497	1.247	1.450	1.657	1.672
Fransa	813	1.249	1.912	1.135	.565	1.050	1.849	2.134	3.127	3.800
Batı Almanya	1.654	2.400	2.767	3.815	4.692	5.732	4.722	7.018	6.814	6.646
İtalya	.711	.900	1.111	1.144	1.188	2.082	3.312	3.373	3.842	3.823
Hollanda	1.174	1.246	1.247	1.027	.052	1.470	1.380	1.796	1.715	1.761
İsveç	.538	.529	.502	.495	.449	.491	.449	.495	.673	.745
İngiltere	2.496	2.771	2.073	2.147	2.198	3.105	2.777	3.239	3.392	2.896

KAYNAKLARI : A.B.D. Ticaret Bakanlığının Survey of Current Business adlı bültenin muhtelif sayıları;

Milletlerarası Para Fonu (IMF) nun International Financial Statistics adlı bültenin muhtelif sayıları.

1. Bu, denklemlerdeki D bağımsız değişkenidir ve firmalarca bildirilen, sene sonu itibarıyla sermaye stokunun muhasebe kıymetini temsil eder.
2. Denklemlerdeki Y değişkeni; deflasyon saikleri International Financial Statistics. Aralık 1963.
3. 6 değişken yıllık kazançları temsil etmektedir. Sabit dolar değerlerine erişebilmek için verilen, A.B.D. için alımın yaşama endeksi ile düşünülmüştür.
4. 1 değişkeni alım ve dövizî temsil etmektedir. Veriler, ilgili ülkelerin ithal fiyatları endeksleri ile düşünülmüştür.

Ampirik bulgularımız, talebe göre ayarlanan yabancı yatırımların neden az gelişmiş ekonomilerden uzak durdukları sualine bazı karşılıklar vermektedir. Bu ülkelerde yabancı sermaye, geleneksel olarak, arza göre ayarlanmıştır. Yani, yabancıların sahip olduğu firmalar tarafından yapılan üretimler dünyanın sanayileşmiş olan diğer yarısında pazarlanmaktadır⁶. Bununla beraber, talebe göre ayarlanmış yatırımlar ekonomik kalkınmayı tahrik etmede çok tesirli olabilir; çünkü bu sayede, fakirlikle mücadele eden ülkelerde yeni hünerler keşfetmek, ortay akoymak teşebbüsleri kamçulamak ve ekonomiye ileri tekniği getirmeye yardım ederler. Maalesef, Avrupadakinin aksine, az gelişmiş ülkelerdeki yoğunlaştırıcı gelirlerinin devamlı büyümesi hakkındaki zayıf tahmin ve mahalli piyasaların yokluğu özel sermayenin iktisadî gelişmenin hızlandırıcısı ve ortağı olma insiyatifinden yoksun kılar.

III — Vergilerin Yabancı Sermaye Üzerindeki Tesirleri

Raporun bu kısmında, yabancı sermaye akımının kontrol edilmesi hususunda vergilerin rolünü tayin edeceğiz. Vergilerin bünyesi, yabancı teşebbüsler tarafından kazanılan kârları doğrudan doğruya etkilemesi ve yabancıların içinde çalışacakları "Genel hava" ya tesir etmesi bakımından önemlidir.

a) Kazançların Aşırı Olmasına İhtiyaç Yok.

Yıllık kazançların yabancı sermaye seviyesi ile bağlantılı olduğuna dair delil bulunmaması yabancı sermayeyi cezbetme veya uzaklaştırma hususunda kazançlar üzerinde vergilerin marjinal tesirinin tali bir rol oynadığı fikrini vermektedir. İstatistik denemelerimizin sonuçları bizde bir sürpriz tesiri yarattığı için kazançların rolü ile ilgili munzam deliller araştırdık.

Sermayeyi temin eden ve sermaye alan ülkelerde sermayenin verim oranını kıyas etmek faydalıdır. Aynı iktisadî sektörlerdeki kıyaslamaları gösteren bir tablonun da belirttiği gibi Atlantığın iki kıyasındaki verim oranları arasındaki farklar yabancı yatırımlar sırasında hakim bir tesir icra etmemektedir. 1950'ler ortalarında ABD'nin Avrupada doğrudan doğruya yapmış olduğu yatırımlar üzerindeki verim ora-

6) Buna rağmen, son yıllarda Hindistan'ın fakir, fakat büyük piyasası yabancı sermayeyi cezbetmiştir. Hindistan vergi politikalarının rolü M. Kidron'un, **Foreign Investment in India**, Oxford University Press, 1965, adlı kitabında tartışılmıştır.

nının ABD dahili imalatındaki verim nisbetlerinden takriben yüzde beş daha yüksek olduğu bir vakiadır. Mamafih, bu fark 1959 dan beri gittikçe azalmış olup 1962 den bu yana hiç fark görülmemektedir. Dolayısıyla, 1960'larda Avrupada gittikçe artan ABD yatırımlarının nedeni (mahiyeti) kazançlardaki küçük farklar vasıtasıyla lâyıkiyle izah edilememektedir. Bu sebeple, hiç olmazsa Avrupada, yatırım havasını tayin eden, yüksek kazançlar olmayıp pazarların büyümesi keyfiyettir.

Büyüyen pazarlar, yatırımlar üzerinde, (aşırı derecede olmasına) uzun devrede uygun kâr nisbetlerini temin edilebileceği kanaati uyandırdıkları takdirde başlıca teşvik unsuru olabilirler.

Genel olarak, daha az gelişmiş ülkelerde özel yatırımlar üzerindeki kazançların daha çok olağelmış bulunduğuna inanılır. Muayyen misallerde örneğin Petrol sanayisinde, bunun hakikaten böyle olduğu bir gerçektir. Mamafih göze batan "aşırı kazançlar" çok kere kati olmayan bir gelecek ve göze alınan riskler karşılığı olan bir primi teşkil ederler. İstimlâk, enflasyon dolayısı ile husule gelebilecek beklenmedik gelişmeler ve iş hayatında normal olarak rastlanan başarısızlıklar gibi hususlar göz önüne alındığı takdirde tüm olarak yabancı sermaye kâr "aşırı" olarak göze batmayacaktır.

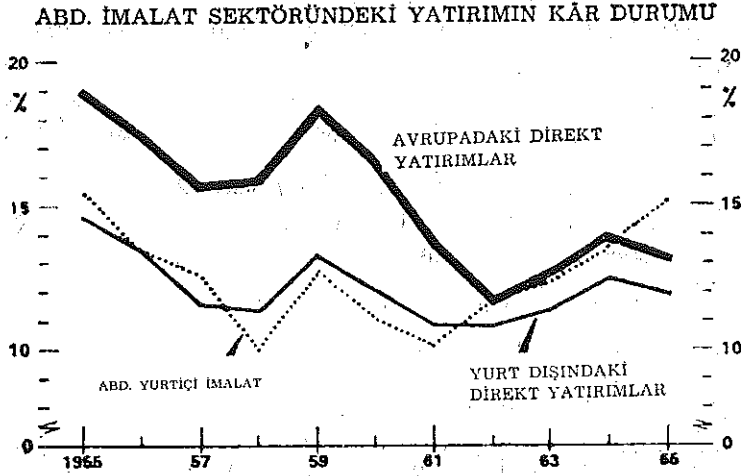
Kısaca, vergiler hiç şüphesiz ki yabancı yatırım atmosferine tesir eserler; fakat, bu atmosfer lehte olduğu zaman kazançlar üzerindeki vergileme şumulünün sermaye hareketlerine muhtemelen mühim bir tesiri olmayacaktır.

b) Avrupa Memleketlerindeki Vergi Tedbirlerinin Bir Değerlendirmesi.

Bu noktada, Avrupa memleketlerinin vergi tedbirlerini doğrudan doğruya göz önüne alarak, bu tedbirlerin yabancı sermayeyi cezbetme ve güdümlenmedeki rollerini tayin etmeye çalışmalıyız. Bilhassa yatırımın ilk birkaç yılında, önemli olan aşınım nazariyeleri ile başlıyoruz. Tablo III de de görüleceği gibi aşınım şartları en az müsait olan ülke, Batı Almanya olup Fransa, Hollanda ve ABD'de de durum aşağı yukarı aynıdır.

7) Puerto Rico, Mexico, ve Filipinler'in tecrübelerine dayanan K. M. Konfman benzer bir sonuca varmıştır. Kendisinin "Income Tax Exemption and Economic Development" adlı gerek yerli, gerek yabancı yatırımları tartışan mükemmel makalesine bakınız. **National Tax Journal**, June September 1960.

Bu şartların en cazip olduğu ülkeler ise Belçika ve İtalyadır. Mamafih, memleketler arasında bu mevzudaki farklar nisbeten küçüktür.

KAYNAK : *The Economist* (London), Dec. 17, 1966, p. 1255.

Dağıtılmamış kârların vergilenmesi de ülkeden ülkeye büyük bir fark göstermemektedir. Yalnız Belçika, genç firmalar tarafından kendi kendini finanse etme veya "tekrar yatırım yapma"yı teşvik edici bir prensip olan, dağıtılmamış kârlar üzerinde açıkça görülen düşük vergi oranları sahiptir.

Avrupa ülkeleri ile ABD gelir vergisi oranları arasında var olan fark ABD vatandaşlarının dış yatırımlardan elde ettikleri şahsi gelirleri çoğu zaman dış ülkelerde ödenmiş olan vergiler için yapılan uygun bir ayarlamadan sonra A.B. Devletlerinde gelir vergisine tabi olmaları suretiyle azalmaktadır. Böylece, Avrupada kâr hisselerinden elde edilen gelir üzerindeki ABD'ye kıyasla daha düşük olan vergi oranları, mahalli halkın yabancı sermaye hisselerini satın alma hususunda ilgisine sebep olmakta fakat ABD uyruklu yatırımcılara o oranda bir fayda sağlamamaktadır.

O halde bir Amerikan firmasının kendi memleketi yerine, Belçika Haricinde diğer Avrupa memleketlerinden birine para yatırmasında, en iyi bir ihtimalle, vergi yönünden pek az bir avantajı vardır. 1960'ların

8) R. Nurkse. *Problems of Capital Formation in Under developed Countries*, Oxford: Blackwell, 1957, ch. II.

başlarında ABD firmalarına, kendi memleketlerine yatırım yaptıkları takdirde tanınan vergi kolaylıkları ile arada mevcut vergi farkları muhakkak ki çok azalmıştır. Buna rağmen, 1960'larda Avrupaya yapılan ABD yatırımlarının nispeti artmaya devam etmiştir.

Belçika'nın durumu bizim için bilhassa caziptir. İstatistikler Belçika'nın yabancı yatırımcılar tarafından nisbeten ihmale uğramış olduğunu göstermektedir.

Nitekim Belçika'nın teşvik edici liberal vergi tedbirleri yabancı yatırım sahiplerine yeterli uyardıyı sağlamamıştır. Sadece 1964-1967 ara-

TABLO III

A. AVRUPA ÜLKELERİ VE A.B.D.'DE MUHTEMEL AŞINIM

ÜLKE	Yıl olarak ortalama vergi hayatı	Sermaye Değerlerinin Yüzdesi Olarak Aşınım		
		1 inci Yıl	2 nci Yıl	3 üncü Yıl
Belçika	8	25 %	50 %	75 %
Fransa	10	25	43.7	51.8
Hollanda	10	26.6	46.6	51
İtalya	10	25	50	70
Batı Almanya	10	20	36	48.8
A.B.D.	12	29.5	42.4	51.4

TABLO III

B. YABANCI FİRMALARA ATTEDİLEN DAĞITILMAMIŞ VE DAĞITILMIŞ KÂRLARLA İLGİLİ VERGİ YÜKÜ*

Ülke	Dağıtılmamış Kârlar Vergi Hadleri	Dağıtılmış Kârlar Vergi Hadleri :	
		Kârlar İsalet Edip Firmalar Tarafından Ödenen	Pay Sahipleri Tarafından Ödenen Temettü Vergisi (veya Mukayeseli Gelir Vergisi)
Belgium	28.6%	45.3%	None
Fransa	50	50	22 %
Hollanda	47	47	15
İtalya	43.6	43.6	20
Batı Almanya	53.2	26.9	25
A.B.D.	52	52	30

*) KAYNAK : K. H. Standke, *Amerikanische Investitionspolitik in der EWG*. Berlin: Beuth — Vertrieb, 1965.

şındaki son üç yılda Amerikan yatırımlarının Fransa ve diğer ülkeler yerine tercihan Belçika'ya yapıldığı görülmektedir. Halbuki, bu devrede, Belçika'nın büyüme hızı yabancı sermayedarların artık insiyatiflerini kırmayacak bir duruma getirilmiştir. Çünkü o anda hakim uyarıyı, Avrupa müşterek pazarının Belçika tarafından destelenebilecek büyüme hızı teşkil etmektedir.

Sermaye kabul eden ülkeler arasındaki vergi farkları ve ABD ile Avrupa ülkeleri arasındaki vergi farkları doğrudan doğruya yapılan yatırımlar üzerinde önemli bir rol oynamamış, olduğundan, emek maliyeti farkları ve Atlantik aşırı ulaştırma maliyetlerinden kaçınma arzusundan belki de daha az önem taşıdığı sonucuna varabiliriz. Bu sonuç, yabancı sermayenin vergi uyarım tedbirlerine karşı hassas olmadığını gösteren, az gelişmiş ülkelerde vergileme üzerinde yapılan incelemelere uygundur.

c) *Vergiler Yabancı Sermaye Tahsisine Yol Gösterebilir.*

Avrupa ülkelerindeki vergilerin sermaye akımları seviyesini önemli derecede etkilediği isbat edilememesine rağmen vergilerin, yabancı yatırımların kalitesini bilhassa onların sermayenin en fazla ihtiyaç duyulduğu sahalara yöneltilmesi bakımından kontrol etme vetiresinde önemli bir yol oynadıkları görülmektedir. Bu sebeple, Almanya Berlinde yatırım yapanlara vergi kolaylıkları tanımakta; Belçika yeni sanayi binaları ve gayrimenkul tesislere yapılacak yatırımları teşvik etmekte; İtalya şehirleşmemiş bölgelerdeki yatırımlara özel vergi indirimleri tanımakta, v.s.... Kanaatime göre, bir ülkede yabancı yatırım için ön şartların veya atmosferin müsait olduğu zaman, arzu edilen muayyen iktisadî emelleri elde edebilmek için sermaye tahsisinin yöneltilmesinde vergiler kullanılabilir ve kullanılmalıdır.

d) *Vergiler olumlu bir yatırım havası yaratılmasına yardım eder.*

Vergi politikasının yabancı yatırımlarla ilgili olmadığı neticesine de varmamalıyız. Avrupa ülkelerinin vergi politikalarını incelediğim zaman bazı önemli hususlar müşahede ettim:

1) Vergi kanunları ve somut yatırım garantileri 1950 lerin başlarında kabul edilmiştir. Böylece, yabancı yatırım sahipleri kendi sermayeleri-

9) İki Dünya Savaşı arasında Avrupalı borçlu ülkelerin tecrübesi böyle idi. **Foreign Capital as an Investment of National Economic Policy**, adlı inceleme bakınız. The Hague: M. Nijhoff, 1964.

ne ve bilgilerine ihtiyaç olduğundan haklarının korunacağından haberdar edilmişlerdir.

2) Vergi hükümleri istikrarlı olup, siyasi havaya göre değişmemektedir.

3) Vergi hükümleri karışık değildir ve sanayi ülkeleri arasında oldukça benzerlik arz etmektedir.

Bu gibi dikkatle düzenlenmiş vergiler yabancıların, yatırımların uzun süresi zarfından sermayenin gelecekteki kârları hakkında güvenilir hesaplamalar yapmalarını imkân dahiline sokmuştur. Bu bakımdan eşit ve arzu edilen vergi tedbirleri yabancı yatırımlar için gerekli fakat yeterli olmayan bir durum olarak gözönüne alınmalıdır.

IV — Gelişen Ülkeler İçin Taşındığı Anlam

Sonuç olarak, az gelişmiş ülkelerdeki yabancı yatırım meselesi hakkındaki ilgili tezlerimizin uygunluk derecesini tekrar kısaca belirtelim.

Daha evvelce de belirttiğimiz gibi, istatistiki incelemenin sonuçları talep tarafından yönetilen yabancı sermayenin az gelişmiş ülkelere neden kaçındığı sorusuna yol gösterecek mahiyettedir. Ragman Nurske aşağıdaki hususları yaydığı vakit bu durumu anlamıştı:

“Özel yatırımın yönü, tabiatıyla, piyasanın hareketlerine tabiidir. Geçmişte, büyük piyasalar sanayi ülkelerinde bulunmakta idi. Az gelişmiş bölgelerdeki yabancı sermaye, bu piyasalar için çalışmayı, iç piyasası küçük olduğundan dolayı, aşağı gelir seviyesindeki ülkelerin yatırım uyarıması zayıf olan pazarlarında çalışmaya tercih etmiş çünkü daha kârlı bulmuştur.”

Mahallî pazarların bulunmadığı ve buna ilâveten siyasi ve iktisadi dengesizlik ve belirsizlik sebepleri ile yabancı yatırımlar için havanın daha da bozulduğu yerlerde yabancı sermayeyi gözetici bir vergi sistemi tatbik etmenin tesirli bir tutum olacağı uzak bir ihtimaldir. Avrupada olduğu şekilde vergi yönünden mütevazî teşviklerin daha az gelişmiş ülkelerde kâfi inisiyatif yaratabileceği şüphelidir. Diğer tarafta, tarihi deliller yabancı sermayeye aşırı teşvikte bulunmanın, yani, hiçbir sınırlama

10) Bakınız:

R. F. Mikesell, **Public Foreign Capital for Private Enterprise in Developing Countries**, Princeton University, “Essays in International Finance,” No., 52, April 1966.

koymadan yabancı sermayenin ülkeyi istila etmesine göz yuman bir politika kullanmanın tehlikeli olabileceğini göstermektedir. İyi bilinen örnekler arasında yabancı sermaye sahiplerinin tekel kurabilmeleri, mahalli firmaların gelişmesinin gecikmesi, ve borçlu ülkenin ödeme dengesinin, yabancı borçlar üzerine bizzat maliyetlerinin de binmesi ile daha da bozulabileceği tehlikeleri varittir. Fakat bütün bu iktisadî fedakârlıklara, rağmen, borç veren ülkenin daha hızlı ekonomik bir gelişme veya kendi kendine idame ettirilen mucizevî bir büyümeyi sağlayacağına dair bir garanti yoktur.

Belki de raporumu daha iyimser bir nota ile bitirmem gerekirdi. Özel yabancı sermayenin az gelişmiş ülkelere akını kolayca uyarılamadığına göre, değişik diğer sermaye kaynaklarının bulunması gerekir. Şurası sevindiricidir ki, iktisadî gelişmeyi uluslararası kamu borçları ve yardımları (tanefer) ile teşvik etmek için bazı imkânlar hâlâ mevcuttur. I.B.R.D. ve ilgili "supranational" (Milletlerüstü) kurumların sayıca artacağı ümit edilir. Böylece iktisadî ve insancıl gayeler, zamanımızın büyük meselesinin —yani dünyanın geri kalmış bölgelerinin iktisadî gelişmesi problemini— çözmede siyasîtin yerini alır.

Böylece özel yabancı sermaye cezbedilemediğine göre, "Uluslararası" sermaye eldeki iş için kullanılabilir hale getirilmiştir.

Tercüme Eden : Asis. Dr. Önder ARI

MALİ ARACI MÜESSESELER, MALİ PİYASALAR VE BÜYÜME

Doç. Dr. Nuri KARACAN
İktisat Fakültesi

Az gelişmiş ülkelerde malî ortamın gelişmesi de büyüme yaratacak kuvvetleri harekete geçirebilir. Yazımızın amacı, az gelişmiş ülkelerde malî ortamın düzenlenmesini gerektiren sebepleri, malî aracı müesseseler ve malî piyasaların iktisadî büyümedeki rollerini ve büyüme sağlanması imkânlarını araştırmaktır.

Önce, az gelişmiş ülkelerde ayrı tipte bir banka sistemini, ve sermaye piyasasını gerektiren sebepler üzerinde duracağız. Bu özelliklerin başında, ekonominin önemli bir kısmının kapalı ekonomi karakteri taşıması, büyük kısmı itibariyle tarımsal istihsalın piyasaya çıkmadan istihlâk edilmesi, veya aynı mübadeleye konu teşkil etmesidir. Bunun sonucu olarak, para politikası ekonominin ancak sınırlı bir kısmını etkileyebilir. Yine, böyle bir mübadele şekli verimli ihtisaslaşmanın yayılmasını önler.

Yine, tasarruf eden ve yatırım yapanlar genellikle ayrı kimselerdir. Tasarruf edenler ekseriya yatırım fırsatlarını göremezler, ve yatırım fırsatlarını yakalayanlar ekseriya planlarını gerçekleştirecek yeterli fonlardan mahrumdurlar. İşte yatırım planlarının gerçekleşmesi, yatırılabılır fonları tasarruf edenlerden alıp yatırımda bulunacaklara verecek malî aracı müesseselerin (ticaret bankaları, sigorta şirketleri, tasarruf ve ikraz ortaklıkları, tasarruf bankaları vs.), malî piyasaların (para ve sermaye piyasaları) varlığını gerektirir. Halbuki az gelişmiş ülkelerde bankacılık yaygın değildir (nitekim, genellikle para arzının aşağı yukarı yüzde ellisini bilfiil tedavüldeki para teşkil eder); para ve sermaye piyasaları ise gelişmemiştir. Bunun bir sonucu yatırımların gecikmesi veya yatırım fırsatlarının kullanılamamasıdır. Teşkilâtî bir para piyasanın, hatta çoğu zaman, iskonto edilecek ticarî senetlerin bulunmayışından çıkan diğer bir sonuç da Merkez Bankasının açık piyasa muameleleri, ve bir dereceye kadar da iskonto politikasının tesirsiz kalmasıdır.

Az gelişmiş ülkelerde faiz haddi strüktürü mütecanis değildir. Teşkilâtlı ve teşkilâtsiz para piyasalarındaki faiz haddi arasında büyük fark vardır: küçük bir teşkilâtlı sermaye piyasası dışında faiz haddi reel amiller tarafından tayin edilir, ve bunun sonucu olarak da ekonominin büyük bir kısmında faiz haddi para politikasından pek az etkilenir.

Çoğu az gelişmiş ülkede, ticaret bankaları kredilerinin dağılımında belirli bir dengesizlik hâkimdir. Bu bankaların kredi hizmetleri genellikle şehirlerde toplanır, ve yüksek bir likidite oranı sağlamak amacıyla kısa vadeli ticaret kredilerine tahsis edilir. Bunun sonucu olarak, büyümeyi asıl destekliyecek uzun vadeli tarım ve sanayi finansman ihtiyacı, ya hiç karşılanmaz, ya da teşkilâtsiz sermaye piyasasından yüksek faiz haddinde karşılanabilir. Az gelişmiş ülkelerde, ticaret bankalarını genellikle yüksek bir likidite oranı tutturmayı sevmeden şey, tabî ihtiyat vazifesi görebilecek yeterli kısa-vadeli likit varlıkların yokluğu, ve vadesiz mevduatın ani olarak büyük miktarlarda geri çekilme ihtimalinin büyüklüğüdür. Yüksek bir likidite oranı tutturmak arzusu, kredi strüktürü içinde kısa-vadeli ticaret kredilerini hakim hale getirdiği gibi, ticaret bankalarını aşırı karşılıklar tutmaya da zorlayabilir. Ticaret bankalarının likidite arzusuyla bu tedbirlere başvurması, bu bankaların Merkez Bankası kredilerine olan ihtiyacını, ve Merkez Bankasının iskonto politikasının etkinliğini azaltır¹.

Yine, bu ülkelerde, arzulanan yatırım haddine nispetle özel ve devlet tasarruflarının, vergileme kapasitesinin küçük olması, devlet tahvilleri piyasasının yetersizliği, Merkez Bankası ve ticaret bankaları kredisine karşı talebi artırır; bu baskıya düşük arz elastikliği de eklenince sonuç çok defa enflasyondur. Bu ülkelerde para otoriteleri genellikle, enflasyonist temayülün şiddetlenmesini önliyecek tedbirlerle, hükümetin bütçe açığını finanse etmek, aşırı kredi talebini karxılamak şıkları arasında bocalarlar.

Az gelişmiş ülkelerde para arzının kontrolunu güçleştiren bir şey de, bu ülkelerin dış ticaret gelirindeki dalgalanmaların, milletlerarası ihtiyatları ve bankalar sisteminin karşılıklarını fazlasıyla değiştirmesidir. Para arzı, elde edilen dövizin artması, veya bütçe açıklarının geniş çapta Merkez Bankası finansmanıya karşılanması sonucunda artıyorsa, Merkez Bankasının para arzındaki bu artış karşısında yapabileceği en fazla şey,

1) Arthur I. Bloomfield, "Some Problems of Central Banking in Underdeveloped Countries," *Journal of Finance*, XII (May 1957), s. 192-3.

ticaret bankalarını, elde ettikleri bu munzam karşılıklar mukabilinde kredilerini daha da arttırmaktan alıkoymak tedbirler almaktır.

Yukarda sıraladığımız engeller az gelişmiş ülkelerde para politikasının etkin şekilde yönetimini, tasarrufun artmasını, tasarrufun ve finansman imkânlarının optimal şekilde dağılımını önler. İşte, özellikle II. Dünya Harbinden sonra, az gelişmiş ülkeler bu engelleri küçültmek amacıyla malî organizasyonu düzeltme yolları aradılar, bu arada Merkez Bankası kurdular, ticaret bankaları ve bunlar dışındaki malî aracı müesseselerin teşkilâtını genişlettiler, malî piyasaları geliştirme yollarını aradılar. Aşağıda sırasıyla bu gelişimin büyüme sağlama imkânları tartışılacaktır.

Az gelişmiş ülkelerde Merkez Bankasının fonksiyonlarıyla ilgili iki görüş hâkimdir. Gelenekçi birinci görüşe göre, bu ülkelerde Merkez Bankasının görevi para arzının idaresi, ekonominin istikrarı amacıyla ticaret bankaları sisteminin kontrolü, ticaret bankalarının gelirdeki temevvüçleri şiddetlendirme temayülünün önlenmesi², dış ticaret ödemelerindeki dalgalanmaların parasal tesirlerinin karşılık nispetinin, iskonto haddinin değiştirilmesi gibi tekniklerle telâfisidir^{3,4}. Genellikle kabul edilen ikinci görüşe göre, az gelişmiş ülkelerde yaygın bir kredi sistemi bulunmadığına göre, Merkez Bankasının görevi, gelişmiş ülkelerdekilerden farklı olarak, pür parasal tesirler yaratmak değil, ekonominin başlıca sektörlerinde uzun süreli büyümeyi, mahallî para ve sermaye piyasalarının gelişmesini, mevcut kredinin büyümeyi en fazla destekliyecek istihsal kollarına tahsisini teşvik etmek,⁵ dış ticaret konusunda hükûmete, ticaret bankalarına gerekli tavsiye ve teknik hizmetlerde bulunmak, zaman içinde ekonomiye en fazla uyacak para kontrolü tekniğini uygulamak⁶ olmalıdır. "Gelişmiş ülkelerde ilk amaç enflasyon ve deflasyondan kaçınmaktır. Halbuki az gelişmiş ülkelerde iktisadî büyümeyi teşvik, diğer bütün iktisadî politikanın üstündedir."⁷

2) R. S. Sayers, "Central Banking in Underdeveloped Countries," *Central Banking After Bagehot*, Oxford University Press, London 1957, s. 131.

3) S. N. Sen, *Central Banking in Underdeveloped Money Markets*, Bookland Ltd., Calcutta 1952, s. 67-8.

4) Geleneksel merkez bankası fonksiyonlarının ve tekniklerinin iyi bir münakaşası için: M. H. de Kock, *Central Banking*, London 1954, s. 22 ve devamı.

5) Lester V. Chandler, *Central Banking and Economic Development*, University of Bombay 1962, s. 5.

6) Edward Nevin, *Capital Funds in Underdeveloped Countries*, London 1961, s. 25 ve devamı.

7) Arthur I. Bloomfield, *op. cit.*, s. 195.

Az gelişmiş ülkelerde merkez bankalarının geleneksel fonksiyonlarıyla yetinmeleri doğru olmadığı gibi, bazı geleneksel fonksiyonları görmelerine de imkân yoktur. Meselâ gelişmiş ülkelerde merkez bankasının fonksiyonlarından biri nihaî ikraz mercii olmasıdır. Halbuki çoğu az gelişmiş ülkede büyük milletlerarası bankalar, likit fonlara ihtiyacı olduğu zaman, bunu ekonominin dışından sağlamakta, bu yüzden de merkez bankası için likiditenin kontrolü güçleşmektedir⁸. Bu halde nihaî ikrazların kontrolü, milletlerarası bankaların fonlarını yabancı ülkelere yatırmasının yasaklanması, veya fonlarının belli bir kısmını merkez bankasında tutmaya zorlanmasıyla sağlanabilir. Fakat özellikle koloni bankacılığında bu imtiyazları elde etmek zor olabilir.

Yine yukarda da kısaca belirttiğimiz gibi az gelişmiş ülkelerin çoğunun dış ticaret geliri bir kaç tarımsal ürünün ihracatına bağlıdır, bunun sonucu olarak da bu maddelerin arzında veya talebindeki bir değişme, paranın dış kıymetini idameyi güçleştirir. Bir kaç iyi mahsul yılı sonunda, bu ülkelerin kısa vadeli ihracat kredileri artabilir. Bu hal uzun süre devam ederse yabancı sermayenin bu ülkeye akımına, ve millî paranın yabancı paralara nispetle kıymetlenmesine yol açabilir. Eğer bu temayül şiddetliyse yurt içinde fiyat ve maliyetleri şişirebilir, bu ülkelerin ihracat piyasalarında rekabet etme gücünü azaltabilir. Bir kaç kötü mahsul yılı (veya dış talebin devamlı düşmesi) sonunda doğacak tesirler yukardakilerin tam aksi olur; bankalar sisteminin karşılıkları küçülür. Konvansiyonel merkez bankası fonksiyonlarından biri, millî paranın dış kıymetini korumak amacıyla, paranın dış kıymeti artarken millî para satmak, yabancı para satın almak, paranın dış kıymeti düşerken yabancı parasatmak, millî para satın almak olmalıdır. Fakat genellikle para piyasalarının çok sınırlı olduğu az gelişmiş ülkelerde merkez bankasının sadece esham - tahvilât alıp satmak suretiyle bu geleneksel görevi tek taraflı olarak yerine getirmesi bile güçtür. Hatta çok defa az gelişmiş ülkelerde dış ticaretle ilgili strüktürel tahditler, merkez bankasını fonksiyonel görevinin tam tersini yapmaya zorlar. Nitekim çoğu az gelişmiş ülkede kambiyo kontrol nizamnameleri, dış ticaretten elde edilen yabancı dövizlerin ticaret bankaları kanalıyla merkez bankasına satılmasını gerektirir. Bunun sonucu olarak, merkez bankası dış ticaret gelirinin arttığı bir devrede de, yabancı para satın alıp, mukabilinde millî para satmak zorunda kahr⁹.

8) E. Nevin, *op. cit.*, s. 28-9.

9) Stephan Enke, "Banking Requirements of Backward Countries," S. Enke ed., *Economies for Development*, London 1963, s. 268.

Az gelişmiş ülkelerde merkez bankalarının hareket sahasını sınırlayan, çok defa başvurulacak parasal tedbirlerin gerçekleşmesini önleyen bir âmil de, hükümetin merkez bankasına müdahalesinden doğmaktadır. Hemen bütün ülkelerde merkez bankası yarı devlet teşekkülüdür; fakat az gelişmiş ülkelerde merkez bankasına devlet müdahalesini arttıran şey, siyasî yapının iyi gelişmemiş olması yüzünden merkez bankası politikasını siyasî amaçlarla engelleme, veya kısa süreli istifadeler sağlama yönünde geliştirme temayülü, ve reel kaynakların küçüklüğü yüzünden hükümetin merkez bankasına sonuncu bir bütçe kaynağı olarak başvurmak zorunda kalmasıdır. Halbuki merkez bankası politikasının etkin olması, çok defa kısa vadeli istifadelerle çatışan uzun süreli bir para politikasının tatbikini, merkez bankasının hareket serbestisini gerektirir. Bu ülkelerde hükümet için yapılacak şey, bütçe kaynağı olarak maliye politikasına başvurmak, merkez bankasına mümkün olduğu kadar geniş bir hareket sahası bırakmak olmalıdır.

Az gelişmiş ülkelerde merkez bankasının gelişmiş ülkelerdekinden farklı fonksiyonlar görmesini gerektiren bir sebep de içinde işledikleri ortamın, ve büyümeye yapabilecekleri yardımın farklı olmasıdır; bu, bu ülkelerde merkez bankası faaliyetlerini değerlendirirken gelişmiş ülkelere uygulananadan farklı bir kriter kullanılması için yeterli bir sebeptir. Bu ülkelerde merkez bankası, selektif kredi kontrolleri vasıtasıyla banka kredisi akımını ve tasarrufu büyüme amacına yöneltmek tedbirleri alabilir. Yine, özel kredi müesseseleri kurmak veya kurulmalarını desteklemek, bu müesseselerin ikraz politikasını etkilemek suretiyle fonların sektörlere akımını düzenleyebilir. Halbuki gelişmiş ülkelerde yeterli bir malî ortamın varlığı, merkez bankasının bu faaliyetlerini lüzumsuz hale getirebilir.

Bu ülkelerde merkez bankası ticaret bankalarının tarımsal bölgelere yayılmasını desteklemek, ve böylece nüfusun daha büyük kısmının banka hizmetlerinden faydalanmasını sağlamak suretiyle büyümeye vasıtalı bir şekilde de yardım edebilir. Meselâ Hindistanda banka hizmetlerinin yurtiçi dağılımını genişletmek amacıyla, ticaret bankalarının şube açması lisansa tâbi tutulmuş, banka hizmetlerinin belli merkezlerde temerküzü önlenmiştir¹⁰. Yine, merkez bankası ekonominin aynı mübadele sektöründe para kullanımını teşvik edebilir, para politikasının bütün ülkeye etkin şekilde yayılmasını sağlamak amacıyla, teşkilâtlı ve teş-

10) F. J. J. Pinto, "Central Banking in Underdeveloped Countries - Discussion," *Journal of Finance*, XII (May 1957), s. 210.

kilâtsiz para piyasaları arasındaki koordinasyonu arttıracak tedbirlere başvurabilir, bankaların likiditesini ve ödeme gücünü arttıracak daha sağlam banka ameliyelerini destekleyebilir, küçük tasarrufların miktarını ve seyyaliyetini arttırmak için bir sermaye piyasasının gelişmesine yardım edebilir, hükümeti malî konularda aydınlatabilir, bir araştırma merkezi vasıtasıyla özel istatistik yayınları yapabilir¹¹.

Bazan da, az gelişmiş ülkelerde, yeni kurulmuş merkez bankalarının, memurların bankacılığın inceliklerini kavraması, bankanın iktisadî hayatın durumu hakkında ilk elden bilgi edinmesi için, normal fonksiyonları yanında bazı alelade ticaret bankası görevlerini yüklenmesi istenir¹². Yine, ticarî senetlerin ve bununla ilgili bir piyasanın gelişmesi, bunları doğrudan doğruya iskonto edecek müesseseleri gerektirir; bu da en iyi şekilde ancak merkez bankası olabilir; ticaret bankaları, daha kârlı olduğu için, fonlarını kısa vadeli dış ticaretin finansmanına ayırıyorsa, ve bu yüzden yurtiçi istihsal (özellikle sanayi ve tarım) kredisi yetersizse, merkez bankası ticaret bankasının kredi dağıtma fonksiyonunu yüklenerek, bu kredi dengesizliğini düzeltebilir. Merkez bankalarının alelade ticaret bankası fonksiyonlarını yüklenmesinin bu üstünlüklerine karşı, bazı mahzurları da vardır. Merkez bankasının ve ticaret bankalarının amaçları ayırdır; merkez bankasının her iki banka fonksiyonlarını da yüklenmesi amaçları bakımından bir çatışma doğurabilir. Merkez bankası para arzının kısılması gereken bir anda, kendini kredilerini geri çekemeyecek bir durumda bulabilir. Yine, kredi dağıtımında merkez bankasının faydalanabileceği en büyük kaynak, ticaret bankalarının merkez bankasında tutmak zorunda oldukları karşılıklarıdır; merkez bankasının ticaret bankalarından hiç bir faiz ödemediği bu fonlarla ticaret bankalarıyla rekabet etmesi itirazla karşılanabilir. Yine, merkez bankasının ticarî amaçlar gütmesi, yeni kurulan merkez bankasının ticaret bankaları nezdindeki itibarını tehlikeye sokabilir. Fakat pek çok merkez bankası, sağlam ve kârlı ikraz imkânları karşısında, ticaret bankasının kredi tevzi fonksiyonunu yüklenmiştir¹³.

Merkez bankası konusunda, üzerinde durulması gereken bir mesele de bu bankaların faiz politikasıdır. Az gelişmiş ülkelerde genellikle merkez bankasının faiz haddini yeterli derecede düşük bir seviyede tutacak

11) Arthur I. Bloomfield, *op. cit.*, s. 198.

12) R. S. Sayers, *op. cit.*, s. 118.

13) R. Good and S. R. Thorn, "Variable Reserve Requirements against Commercial Bank Deposits," *IMF Staff Papers*, VII (April 1959), s. 28.

bir para politikası götürmesi gerektiği fikri hakîmdir. Düşük faiz haddi, istihdam ve büyüme sağlama amacı yanında, devlet borçlarının faiz yükünü düşük tutmak amacıyla hükümet tarafından da istenmektedir; düşük faiz haddine karşı duyulan bu sempatinin bir sebebi de, bir sınıf olarak mukrizlere, ve bir gelir nevi olarak faize karşı beslenen hüsumettir: genellikle mukrizin varlığı, borçlunun fakir olduğu düşünülür, faiz haddindeki bir yükselişin geliri yüksek gelirli lehine yeniden dağıttığı kabul edilir. Faiz haddinin düşük tutulması fikri ekseriya, enflasyonu önlemek, tasarrufu arttırmak, veya ödemeler bilançosunu düzeltmek amacıyla faiz haddini yükseltmek fikrinden daha baskındır. Halbuki, düşük faiz haddi kit olan sermayenin müsrif şekilde kullanımını teşvik edebilir; yüksek faiz haddi, geliri yüksek gelirli lehine yeniden dağıtsa bile, yüksek gelirden yapılacak tasarrufların büyük olması bu kaybı örtebilir¹⁴. Fakat evvelce de söylediğimiz gibi, çok defa merkez bankaları, enflasyoncu şartlar altında, faiz haddini istenilen seviyeye düşürmek gücüne sahip değillerdir.

Merkez Bankasının faydalanabileceği kontrol aracı ve tekniği hakkında eskiden söylediklerimize pek az şey eklenebilir. Bu ülkelerde merkez bankasının açık piyasa muamelelerinden ve iskonto politikasından fazla şey beklenmemelidir. Devlet tahvilleri piyasası gelişmemiş olduğuna göre, açık piyasa muamelelerinin, özellikle kredi hacmini daraltmaktaki, etkiniği sınırlıdır. Para arzını azaltmak amacıyla önemli miktarda devlet tahvili satma teşebbüsü devlet tahvili fiyatlarının büyük ölçüde düşmesiyle sonuçlanır¹⁵. Genellikle, açık piyasa muamelelerine tek taraflı olarak, sadece devlet tahvili satınalmı için başvurulur; çok defa da bunun asıl amacı, kredinin maliyetini veya varlığını etkilemek değil, devlet tahvili fiyatlarını desteklemek, veya bir devlet tahvilleri piyasasının gelişmesine yardımcı olmaktır.

Merkez bankasının iskonto politikasının da tesirli olacağı söylenebilir. Çoğu halde ticaret bankalarının ihtiyat saikiyle aşırı karşılıklar tutması, reeskont için merkez bankasına başvurma geleneğinin yerleşmiş olması iskonto politikasının etkinliğini azaltır. Bu yüzden de genellikle bu ülkelerde reeskont haddinin değiştirilmesi politikasına seyrek başvurulur. Meselâ Türkiyede 1932 yılından günümüze kadar, merkez bankasının reeskont haddi sadece dokuz defa değiştirilmiştir. Az gelişmiş ülkelerde reeskont haddinden, daha çok, bir selektif kredi kontrolü şekli olarak faydalanma temayülü hâkimdir.

14) Fazla bilgi için: L. V. Chandler, *op. cit.*, s. 41-51.

15) *Ibid.*, s. 15.

Şimdiye kadar, az gelişmiş ülkelerde merkez bankasının özellikleri ve imkânları üzerinde durduk. Şimdi gelişmeye ne şekilde yardım edebileceği meselesi üzerinde durabiliriz. Az gelişmiş ülkelerde merkez bankası (1) gelişmeyi vasıtasız şekilde finanse edebilir, (2) vasıtalı şekilde finanse edebilir, (3) gelişmenin malî enfastrüktürünü kurabilir.

Merkez bankasının gelişmeyi vasıtasız şekilde finanse ederken yararlanabileceği fonlar, bankanın öz sermayesi (varsa özel sektörden ıstikraz edilmiş sermaye), dağıtılmamış kârlar, tedavüldeki para karşılıklarının yatırılabılır kısmı, ticaret bankaları karşılıklarının merkez bankasında tutulması gereken kısmıdır. Bu kaynakların uzun vadeli gelişme projelerinin finansmanında kullanılması beklenmelidir. Fakat, geçici bütçe açıkları için devlete kısa vadeli avanslar verme zorunluğu, merkez bankasının nihaî ikraz mercii olma fonksiyonu ve merkez bankası, malî piyasaların gelişmesini desteklemek görevini üzerine almışsa, tahvil fiyatlarındaki büyük dalgalanmaların önlenmesi, uzun vadeli amaçlarla kullanılabilir fonların bir kısmının likit olarak saklanması gerektirir.

Fakat merkez bankasının elindeki bu kaynakların hepsinin ikraz edilebilir fonlar arzına *net* bir ilâve olduğu düşünülmemelidir. Merkez bankasına bütçeden yapılan tahsisler, tedavüldeki banknotların karşılıkları, ticaret bankalarının merkez bankasında tutmak zorunda oldukları mevduat karşılıklarının bir kısmı, merkez bankasında toplanmasalar da, para otoritelerince kullanılabilirdi. Fakat bu kaynakların merkez bankasına akması, resmî sermaye fonlarının tek ve teşkilâtli bir müessese tarafından çeşitli sektörlerle rasyonel şekilde tahsisine imkân verdiği için faydalı sayılmalıdır.

Önemli bir mesele de merkez bankalarının gelişmeye vasıtasız şekilde nasıl yardım edeceğidir. Genellikle merkez bankası kadrosu, sanayi ve tarım kredilerini idare edecek yeterlikte değildir; merkez bankasının bu alanda ticaret bankalarıyla rekabete girişmesi hoş karşılanmaz. Böyle bir rekabetin gerektirdiği aktifler, merkez bankasının girmek zorunda olduğu mükellefiyetlere ve aktiflerine aykırı düşebilir. Genellikle kabul edilen bir yardım şekli, merkez bankasının, ihtisaslaşmış resmî ikraz bankalarının (bizde Sınâî ve Gelişme Bankası, Devlet Yatırım Bankası v.s.) çıkaracağı hisse senetlerini satın almak, veya bu müesseselere avansta bulunmaktır.

Merkez bankası büyümeye *vasıtalı* şekilde, ya ticaret bankalarına selektif kredi kontrollerini uyguluyarak, ya da gelişmeyi finanse edecek müesseselerin dışardan borçlanma yoluyla sermaye elde etmelerini ko-

İyileştirecek garantiler vermekle yardım edebilir. Merkez bankasının ikraz müesseselerinin finansmanına bu şekildeki vasıtalı yardımı, ikraz edilebilir fonların daha düşük maliyetle elde edilmelerini de sağlayabilir ki, bu halde yatırımların teşviki de söz konusudur.

Merkez bankaları, nihayet, gelişmenin malî enfastrüktürünü kurabilir. Bu amaçla, para ve sermaye piyasalarının teşkilatlanmasına yardım edebilir, ticaret bankacılığının sağlam temellere dayanmasını sağlayacak tedbirler alabilir, ödemeler bilançosundaki dalgalanmaların kredi hacminde yol açacağı daralma ve genişlemeleri telâfi edecek bir para politikası izliyebilir, ekonomide belirliliği arttıracak verilerin elde edilmesi ve yayınlanması amacıyla bir uzmanlar kadrosu kurabilir.

Az gelişmiş ülkelerde merkez bankalarının büyüme yardım imkânları ve fonksiyonlarını inceledikten sonra, bu ülkelerde ticaret bankalarının özelliklerine geçebiliriz. Az gelişmiş ülkelerde, ticaret bankalarının gelişmeye yardım imkânlarını sınırlayan çeşitli özellikleri vardır. Bunun başında, bu bankaların harekete geçirebileceği tasarruf miktarının sınırlı olması gelir. Bu ülkelerde fert başına gelir düşüktür, bunun sonucu olarak, gelirin tasarruf edilen kısmı da küçüktür. Bu küçük tasarrufun da ancak sınırlı bir kısmı bankalara akar: çoğu az gelişmiş ülkede mübadelelerinde para kullanmayan aynı sektörün büyüklüğü, para iddiharı temayülü, ücret ve senetlerin çekle ödenmesi alışkanlığının yerleşmemiş olması, bankalara olan güvensizlik, teşkilatsız para piyasalarında faiz hadlerinin aşırı yüksekliği tasarrufların bankalara akmasını önleyen sebepler arasında sayılabilir. Ticaret bankaları, tasarruf sahibinin faydalanabileceği bankacılık hizmetlerini arttırmak suretiyle daha fazla tasarruf edilmesini, ve tasarrufun daha büyük bir kısmının bankalara akmasını teşvik edebilir. Fakat tasarrufu arttıracak asıl kaynak ticaret bankalarının tesir sahası dışındadır: tasarrufu arttıracak asıl şey gelirdir, ve gelirdeki artışlar büyümenin bir sonucudur¹⁶.

Halkın, banka mevduatı yerine nakidi tercih etmesinin bir sonucu, bu ülkelerde ticaret bankalarının kredi hacmini genişletme kapasitesinin sınırlı olmasıdır. Halkın banka mevduatı yerine nakit tercihi kuvvetliyse, bu ülkelerde bankalar sisteminin yeniden mevduat yaratma oranı düşük olmak gerekir, yani belli miktarda bir ticaret bankası kredisinin ancak çok küçük bir kısmı tekrar bankalar sistemine döner. Buna mukabil, ti-

16) A. K. Cairncross, "Banking in Developing Countries," **Factors in Economic Development** (London 1962), s. 158.

caret bankaları için ikraz edilebilir fonları tasarruf eden guruplardan yatırım yapan guruplara nakletmenin maliyeti büyüktür. Borç müracaatlerini incelemek, ikraz şartlarını görüşmek, vadesi gelmiş ikrazlara bakmak, faiz yükünü ve ana borcu tahsil etmek, v.s. hep zaman ve insan gücünü gerektiren işlerdir. Az gelişmiş ülkelerde irrasyonel çalışma şeklinin maliyetini de buna eklemek gerekir. Bu maliyetlerin büyüklüğü, çok defa, mevduat sahiplerine ödenen faiz haddi ile bankadan fon ikraz edenlerden istenen faiz haddi arasında büyük bir farkın bulunmasını gerektirir. Halbuki bu fark ne kadar küçük olursa, tasarruf ve yatırımın artma ihtimali o kadar artar. Mevduat sahiplerine verilen faiz haddindeki bir düşüş yatırımları teşvik edebilir.

Az gelişmiş ülkelerde bankalar sisteminin yeniden mevduat yaratma oranının düşük, ikrazların idare maliyetinin büyük olmasının, ticaret bankalarının mevduat sahiplerine ödediği faiz haddi ile ikrazları mukabilinde istediği faiz hadleri arasında büyük bir farkı gerektirdiği basit bir matematik model içinde gösterilebilir¹⁷. Karşılık nispetleri bir yana bırakılırsa, bir ticaret bankası X birim mevduata sahipse, ve mevduat birimi başına yüzde i faiz ödüyorsa, banka için X birim mevduatın maliyeti i X dir. Bankanın ikraz ettiği para birimi başına idare maliyeti e, ikrazlarından elde ettiği faiz haddi r ise, banka için sızıntı nispetinin ($d = 1 -$ banka için mevduatın geri dönme oranı) birim olduğu faraziyesi altında, banka varidatının maliyetine eşit olması $i X = X (r-e)$ eşitliğinin gerçekleşmesini gerektirir. Fakat $d < 1$ ise, banka, borçlandığı X mukabilinde X/d kadar ikrazda bulunabilir. Bu halde eşitlik $i X = (X/d) (r-e)$ halini alır. Bu eşitliğin her iki tarafı d/X ile çarpılır ve her iki tarafa e eklenirse, bankanın ikrazlarına uygulayabileceği minimum faiz haddini (r) gösteren denklem

$$r = i \cdot d + e$$

şeklini alır. Görüldüğü gibi, az gelişmiş ülkelerde banka için ikrazın idare maliyeti (e) ne kadar büyükse, sızıntı nispeti (d) ne kadar büyükse (geriye dönme oranı ne kadar küçükse) bankanın ikrazları mukabilinde istemek zorunda olduğu minimum faiz haddi (r), mevduata ödediği faiz haddinden o kadar büyük olacaktır. Bundan çıkan bir sonuç da şudur: az gelişmiş ülkelerde, bankaların ikrazlarına uyguladıkları faiz haddinin yüksek olmasını gerektiren şey, az gelişmiş ülkelere has bazı müessesesevî

17) Stephen Enke, "Banking Requirements of Backward Countries," S. Enke ed., **Economics for Development** (London 1963) içinde s. 266.

özelliklerse, bu müesseseleri amiller değişmedikçe, faiz haddi sadece para arzını arttırarak düşürülemez.

Az gelişmiş ülkelerde ticaret bankalarının gelişmeye yardımlarını sınırlıyan tek amil krediyi genişletme imkânlarının darlığı değil, çok defa kredi talebinin de düşük olmasıdır. Nitekim, Dünya Bankası inceleme gurubunun ifadesiyle, bu ülkelerde "ekseriya, yatırılabilir sermaye miktarı, talebine nispetle şaşılacak ve izah edilemeyecek derecede büyüktür.¹⁸ Az gelişmiş ülkelerde, sermayenin dışarıya kaçma temayülü de kısmen bununla açıklanabilir.

Fakat, az gelişmiş ülkelerde banka kredisi talebinin istikrar ve enflasyon devrelerindeki davranış şekilleri arasında bir ayrım yapmak gerekir. İstikrar devrelerinde banka kredisi talebinin düşük olması makul karşılanabilir; çünkü genel olarak produktivite ve efektif talep düşüktür, bunun sonucu olarak da uyarılmış yatırımların sahası küçüktür. Halbuki enflasyon devresinde, ilerde enflasyonun daha an artacağı korkusuyla istihlâk malları talebi artmakta, spekülasyon kârları yükselmekte, buna mukabil reel faiz hadleri düşmektedir; bu durum firmaları oto-finansmandan banka kredileri yoluyla finansman da kaydırılabilir. Az gelişmiş ülkelerde genel temayülün istikrar değil, enflasyon olduğu göz önüne alınırsa, bu ülkelerde genel bir banka kredisi talebi düşüklüğünün söz konusu olmayacağı açıktır.

Bu ülkelerde ticaret bankalarının bir özelliği de enflasyon şiddetini arttırıcı bir rol oynamalarıdır. Hükûmetin aynı anda çok şey yapma isteği, buna mukabil gelirinin sınırlı olması çok defa bütçe açıklarıyla sonuçlanır. Sermaye piyasası gelişmemiş olduğuna göre, devlet, uzun vadeli borçlanma imkânlarından da yoksundur. Bütçe açıkları ister istemez merkez bankasından borçlanmak suretiyle finanse edilir; devlet, merkez bankasından ne kadar fazla borçlanıyorsa, bankaların, üzerine daha geniş bir kredi strüktürü kurabilecekleri likit varlıklar temeli de o kadar genişlemektedir. Bu halde, genel temayül enflasyon olduğuna göre, kredi talebi yetersizliği de söz konusu değildir. Demek ki, devletin bütçe açığına başvurduğu hallerde, enflasyonist baskının, açık harcamaların net tesirinden çok daha büyük olması beklenmelidir.

Devletin aşırı harcamalardan kaçındığı hallerde de, rezervlerini arttırma imkânları mevcutsa, ticaret bankalarının kredi strüktürünün enflasyona yol açacak kadar genişletmeleri mümkündür. Meselâ ihracat

18) W. Diamond, **Development Banks (IBRD 1957)**, s. 10 dan naklen.

gelirleri artıyorsa, bu hem banka rezervlerini, hem de efektif talep artışına göre, daha yüksek bir gelir seviyesinin gerektirdiği fon ihtiyacını ve kredi talebini arttırır. Bu durumda, ticaret bankalarının kredilerindeki genişleme malî istikrarı bozacak, enflasyona yol açacak kadar büyük olabilir.

Az gelişmiş ülkelerde ticaret bankalarının enflasyonu şiddetlendirme temayülü, bankacılığın sağlam esaslara bağlanmamış olması, ve mevduat sahiplerinin haklarını koruma arzusu, bankaların özellikle kontrolünü gerektirir. Buna mukabil, bankaların nakit rezervlerini kontrol etmek için açık piyasa muamelelerine girişmek, reeskont haddini değiştirmek gibi konvansiyonel kontrol araçları yukarıda saydığımız sebepler yüzünden, bu ülkelerde etkin şekilde kullanılamaz. Bu, az gelişmiş ülkelerin bünyesine uygun yeni kontrol araçlarının uygulanmasını gerektirir.

Açık piyasa muamelelerinin amacı ticaret bankalarının merkez bankasında tuttuğu mevduatın hacmini değiştirmektir. Aynı sonuç, hükümetin mevduatını ticaret bankaları ve merkez bankasında tutması, gerek yaptığı ödemeleri, gerekse kendine yapılan ödemeleri, ticaret bankası rezervlerini istediği yönde değiştirecek şekilde, bu iki hesap arasında bölmesi suretiyle de elde edilebilir. Ticaret bankalarının nakit rezervleri azaltılmak isteniyorsa, cari devlet harcamaları ticaret bankalarında tutulan mevduattan finanse edilir, devlet gelirleri merkez bankasında tutulan mevduat hesabına yatırılabilir. Ticaret bankalarının nakit rezervleri azaltılmak isteniyorsa aksi işleme başvurulabilir. Bu kontrol metodu, devletin, ticaret bankalarında, bankaların ikraz politikasını etkileyebilecek kadar büyük hacimde mevduat tutmasını gerektirdiği için pratik bir çözüm yolu olmayabilir. Fakat devletin gelir ve giderleri önemli olduğu sürece, tutulan mevduat hacmi büyük olmasa da, devlet gelir ve giderlerinin yukarıda gösterilen şekilde ticaret bankaları ve merkez bankası mevduatı arasında bölünüşü, ticaret bankalarının ikraz gücünü yeterli derecede değiştirebilir¹⁹.

Az gelişmiş ülkelerde çok kullanılan ikinci bir kontrol metodu, ticaret bankalarını, aktiflerinin belli bir yüzdesini kanunî karşılık nispeti olarak merkez bankasında tutmaya zorlamak, banka kredileri kısılmak isteniyorsa bu nispeti yükseltmek, aksi halde düşürmektir. Genellikle, ticaret bankalarını uyum güçlüklerinden korumak amacıyla değişiklik ancak belli sınırlar içinde yapılır, ve değişiklik bildirildikten belli bir süre sonra

19) Peter G. Fousek, **Foreign Central Banking: the Instruments of Monetary Policy**, Federal Reserve Bank of New York 1957, s. 28.

uygulanmaya başlanır. Bu kontrol metodu ile konvansiyonel, karşılık nispetlerinin değiştirilmesi metodu arasındaki esas fark, birincisinin vasatasız olması ve ticaret bankaları sisteminden belli miktarda para depolarının çekilmesi amacının güdülmesi, ikinci metodun ise vasıtalı olması ve bankalar arası çoğaltanın tali tesirlerinden faydalanmasıdır²⁰.

Yukarda, az gelişmiş ülkelerde ticaret bankacılığının gelişememe sebeplerinden birinin, halkın para iddihar etme meylinin yüksekliği, fonlarını banka mevduatı şeklinde tutma meylinin düşüklüğü olduğunu söylemiştik. İşte halkın banka itiyadını geliştirmek için de bazı tedbirler alınabilir, meselâ devlet, ticaret bankalarındaki bütün özel mevduatı, mevduat sahibi başına belli bir maksimum meblâğa kadar garanti edebilir; hazine, önemli mal ve hizmet mübayaası mukabilinde nakit veya çekle ödemede bulunmayı reddedebilir, devletle ticarî muamelede bulunanları bankalarda bir hesap tutmaya zorlamak için, ödemeyi ancak alacaklarının bir ticaret bankasındaki hesabına yapabilir. Söz konusu ülkede sermaye vergileri varsa, banka mevduatı vergilemeden muaf tutulabilir; devlet, ticaret bankalarına, açılan her özel mevduat hesabı başına küçük bir sübvansiyon ödiyebilir; banka muamelelerinin harç ve damga resminden muaf tutulması gibi bazı kolaylıklar sağlanabilir²¹. Fakat bütün bunlar, arzulanan amacın gerçekleşmesi için yetersiz kalabilir.

Nihayet, merkez bankaları da ticaret bankalarına bazı kolaylıklar sağlayabilir. Bunlardan birisi merkez bankasının klîring hizmetini üzerine almasıdır. Yine, merkez bankası az gelişmiş ülkelerde yeterli bir para piyasasının bulunmamasının mahzurlarını telâfi edebilir. Bunun sonucunda, ticaret bankalarının hayli likit ve kâr getiren malî varlıklar tutması, hem bankaların gelişmesine, hem de kısa vadeli ticarî finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım edebilir²². Merkez bankası bankaların likidite durumunu, ve sağlam bankacılık prensiplerine uygun hareket edip etmediklerini resmen kontrol ederek bir kredi buhranına girilmesini de önleyebilir; bankalar sisteminin herhangi bir yerindeki buhran, sistem içindeki bütün bankaları, sağlam bankacılık prensiplerine uysalar da, zarara sokar. Öyleyse merkez bankasının bu kontrolleri, ihtiyatlı bankalar için ihtiyatlı olmanın riskini azaltır. Merkez bankasının uzun va-

20) Bu kontrol metodunun iyi bir tahlili için: J. Aschheim, "Open Market Operations versus Reserve-requirement Variation," *Economic Journal*, LXIX (Dec. 1959), s. 697-704; J. M. Henderson, "Monetary Reserves and Credit Control", *American Economic Review*, L (June 1960), s. 348-70.

21) S. Enke, *op. cit.*, s. 269.

22) R. S. Sayers, *Modern Banking*, Oxford 1960, s. 267.

deli politikası da bankalar için daha iyi bir ortam yaratabilir: aşırı enflasyon, bir çok zararlı tesirleri yanında, tasarruf mevduatının gelişmesini de önler, kredinin riskini artırır; merkez bankası uzun vadeli bir istikrar politikası gütmekle ticaret bankalarının gelişmesine yardım edebilir. Yine, bankaların gelişmesini sağlayacak en büyük şey, ortodoks bankacılık kurallarından ziyade, ekonominin gelişmesidir. Merkez bankası ekonomiyi geliştirecek parasal ortamı yaratıyorsa, ve kendinde toplanan fonları, gelişmeyi en fazla destekliyecek şekilde kullanıyorsa, ticaret bankacılığına da en büyük iyiliği etmiş olur.

Az gelişmiş ülkelerde, bankaları *vasıtalı* şekilde kontrol güçlüğü ve özel bankalar için ikrazlarının geriye dönme oranının küçüklüğü, devletin, banka monopoli kurması fikrini geliştirmiştir. Sade bir tek devlet bankası ve bunun şubeleri varsa, hayli karışık bir vasıtalı kontrol sistemi kurmaya ihtiyaç kalmıyacaktır; bu devlet bankası, banknot çıkaran tek banka olduğuna göre, geriye dönme oranının düşük olmasından da korkmıyacaktır. Az gelişmiş ülkelerde ticaret bankalarına yöneltilen ithamlar, bu bankaların spekülâtif envanter tutumunu finanse ederek enflasyona yol açmaları, sanayi ve tarımdan çok ticaret kesimine ikrazda bulunmaları, iktisadî gelişme orta ve uzun vadeli ikrazları gerektirdiği halde kısa vadeli kredileri tercih etmeleridir. Tek bir devlet bankası, kredilerin öncelik tanınan alanlara akmasını da vasıtasız şekilde sağlayabilir. Fakat tek bir millî bankanın kuruluşu ve etkin şekilde işleyişi büyük bir uzmanlar kadrosunu gerektirir, bürokrasi güçlükleri çıkarabilir. Bunun sonucu olarak da pek az ülke dışında bankaların devletleştirilmesi fikri uygulama sahası bulmamıştır.

Ticaret bankalarının iktisadî gelişmenin finansmanındaki yetersizliğini telâfi etmek için genellikle tutulan yol, yatırılabilir fonları çeşitli kaynaklardan toplamak, ya da yatırılabilir fonları çeşitli yatırım imkânları arasında dağıtmak işinde ihtisaslaşacak malî müesseselerin kurulmasıdır. Bu şekilde kurulmuş tasarruf müesseseleri, aksi halde tek başına, bir yatırım için yetersiz kalacak şahsî tasarrufları geniş bir alandan topluyarak yatırılabilir fonlar arzını arttırabilirler. Yine, tasarruflarını bir yatırım tröstüne yatıran tasarruf sahibinin riski geniş ölçüde azalmaktadır; çünkü bu müesseselerin kredileri çeşitli sektörler arasında dağılmakta, sermaye kaybı riski, yatırımların tek sektöre yapılması haline nispetle küçülmektedir²³.

23) Javier Marquez, "Financial Institutions and Economic Development," Howard S. Ellis and Henry C. Wallich eds., **Economic Development for Latin America** içinde s. 187.

Yatırım bakımından da, sermayenin, çeşitli kesimler arasında belli tipte kredide ihtisaslaşmış müesseseler tarafından dağıtılması faydalıdır. İmalat, mesken, tarım kredilerinin kendine has özellikleri vardır, bunun sonucu olarak da bu kesimlere kredi sağlayacak müesseselerin dar bir alanda ihtisaslaşması gerekir. Demek ki hem tasarrufların toplanışı, hem yatırılabilir fonların çeşitli mahreçler arasında bölünüşü ihtisaslaşmadan doğan tasarruflarla sonuçlanır.

Gelişmiş ülkelerin çoğunda, bu müesseseler piyasa kuvvetlerinin tesiriyle gelişmiştir. Fakat az gelişmiş ülkelerde, asıl gelişme sağlayacak sektörlerin, riski, veya ikrazın idare maliyeti yüksek olduğu için, ticaret bankalarınca finanse edilmemesi, ve bu ülkelerin uzun süreli tabii bir evrimin sonuçlarını beklemeye tahammülü olmaması, bu müesseselerin devlet tarafından kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Az gelişmiş ülkelerde bu mali müesseselerin vazifeleri küçük tasarrufları bir araya getirmek, böyle bir ortam içinde yatırımların riski büyük olduğuna göre, tasarrufların devlet garantisi ile desteklenmesini sağlamak, kredi optimal büyüme sağlayacak alanlara dağıtıldıktan sonra da, gerekiyorsa özel teşebbüse tavsiyelerde bulunmak, yol göstermek, teknik bilgi vermek, münasip muhasebe metodlarının, istihsal tekniğinin, pazarlama usullerinin uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek, yabancı ülkelere sermaye teminine çalışmaktır. Bu resmi mali müesseselerin en fazla tenkit edildikleri yön, finansmanın teksif edildiği alanların ve kredi verilecek kişilerin seçiminde siyasî tesirlerin rol oynamasıdır.

Az gelişmiş ülkelerde ferdi küçük tasarrufların mobilize edilmesi ve yatırım alanlarına akması, gelişme bankaları yanında, para ve sermaye piyasalarının kurulmasını gerektirir. Yine, bu ülkelerde bu piyasaların teşkilâtli ve yaygın şekilde kurulmamış olması, geleneksel şekilde bağlanılan toprağı likit hale getirmekte, gayri menkul projeleri tasarrufların büyük kısmını massetmektedir. Demek ki hem mevcut tasarruf israfının önlenmesi, hem de bu tasarrufların verimli yatırım alanlarına akması para ve sermaye piyasalarının varlığına bağlıdır.

Para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesinde asıl rolü, devlet veya merkez bankası üzerine almalıdır, çünkü böyle bir piyasayı kuracak kaynaklara, ve yatırımın likiditesini arttırmanın riskini karşılayacak imkânlarla ancak bir devlet müessesesi sahip olabilir. Böyle bir piyasanın geliştirilmesi sırasında emniyeti arttıracak hareketlerden biri, hangi tip malî varlıklara alışılmışsa, bunlara kolaylıklar tanımak, bu senetleri ikraz mukabilinde teminat olarak kabul etmek, düşük faiz haddinden is-

konto etmek olabilir. Tedavül etmekte olan kıymetli evrak hacmi önemsizse, meselâ kısa vadeli hazine bonoları ihracı düşünülebilir. Yine, uzun vadeli devlet tahvilleri piyasasının geliştirilmesi, devlet ihtiyaçlarından bağımsız olarak, ve bütçede faiz masraflarının kabarması pahasına, piyasadaki devlet tahvilleri hacminin belli ve yeterli bir seviyede tutulmasını gerektirir²⁴.

Etkin bir devlet tahvilleri piyasasının kurulmasında merkez bankasının da bazı fonksiyonları vardır. Merkez bankası hükûmete, devlet tahvili ihtiyacının münasip zamanı ve faiz haddi, süresi, şartları hakkında tavsiyelerde bulunabilir; devlet tahvilleri piyasasını genişletmek amacıyla, halkın bu konuda bilgisini, ve satış kampanyasının etkinliğini arttıracak tedbirlere başvurabilir; tahvil fiyatlarındaki büyük dalgalanmaları önlemek için, sırasına göre alıcı veya satıcı durumuna geçebilir. Nihayet, ticaret bankalarının devlet tahvili talebini arttırmak amacıyla, ticaret bankalarının kanunî karşılıklarının belli kısmını devlet tahvilleri şeklinde tutmaları sağlanabilir²⁵.

Fakat, teşkilatlı malî piyasalar ile teşkilatsız para piyasaları arasında yakın bir münasebet vardır; teşkilatsız para piyasalarında faiz haddinin çok yüksek olduğu bir ekonomide, fonların hemen devlet tahvilleri piyasasına akması umulamaz. Öyleyse, devlet tahvilleri piyasasını geliştirecek tedbirler yanında, teşkilatsız para piyasalarında faiz haddini düşürme çarelerinin aranması gerekir. Bu arada, (a) tarım sektöründe özel kişilerin ve bankaların alabileceği maksimum faiz haddi kanun tarafından tespit edilebilir, (b) mukrizlerin vasıtalı şekilde faiz haddini yükseltmelerini önleyecek bir kontrol sistemi kurulabilir, (c) kooperatif şirketleri, gayrimenkul rehin bankaları gibi özel tarımsal kredi müesseselerinin gelişmesine yardım edilebilir, bu müesseselere ikrazda bulunulabilir, (d) tarım sektörüne vasıtasız şekilde krediler sağlanabilir²⁶. Fakat bu tedbirlerden büyük sonuçlar beklemek doğru olmaz.

Özet olarak şu sonuca varılabilir: malî aracı müesseselerin ve malî piyasaların gelişmesi, iktisadî büyümeye daha müsait bir ortam yaratabilir; fakat az gelişmiş ülkelerde, bunların, batı ülkesindekiler seviyesine gelmesini engelliyen reel amiller olduğu gibi, bu müesseselerin gelişme-

24) E. Nevin, *op. cit.*, s. 96.

25) A. I. Bloomfield, *op. cit.*, s. 199.

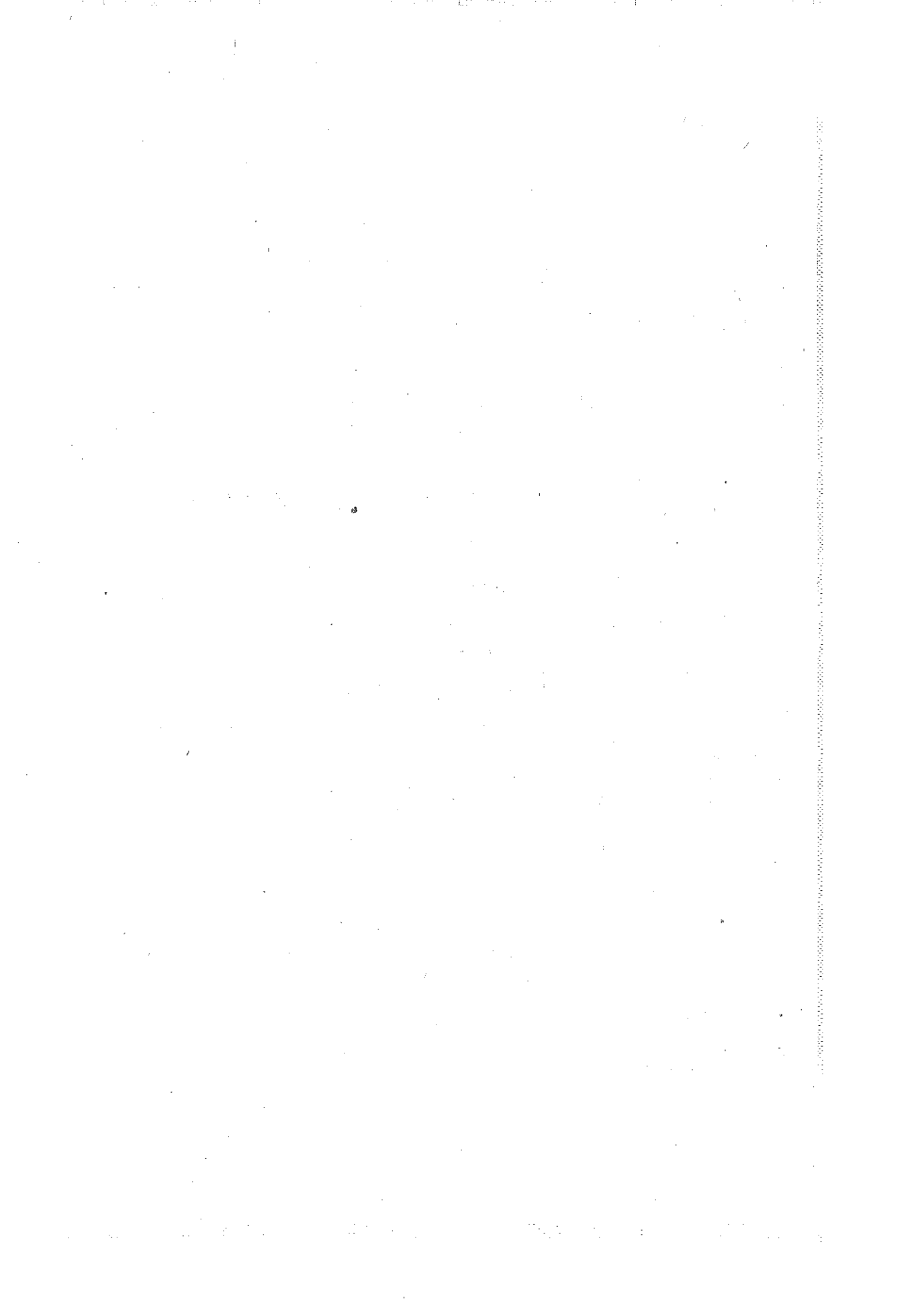
26) U. Tun-Wai, "Interest Rates outside the Organized Money Markets of Underdeveloped Countries," *IMF Staff papers*, VI (Nov. 1957), s. 114-17.

sinin az gelişmiş ülkelerde iktisadi büyüme meselesini halledeceğini ummak yersiz olur. Sebep - sonuç münasebeti daha çok tersinedir. İktisadi büyüme bu müesseselerin varlığını ihtiyaç haline getirir²⁷.

27) Mali aracı müesseseler ve mali piyasalardaki gelişmenin iktisadi büyüme üzerindeki net tesirini istatistik metodlarıyla ölçmek imkânsızdır. Türkiyede banka, ve sermaye piyasalarının durumuyla ilgili incelemeler için bakılabilir: Zeyyat Hatipoğlu, "Türkiyede Bankacılık," **İstanbul Ticaret Odası Mecmuası** LXXX (May 1964), s. 22-37; İbrahim Öngüt, "Türkiyede bir Sermaye Piyasasının Gelişmesi," **Sanayide Yatırım ve Sermaye Terakümü**, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1963, s. 153-66; Oktay Yenil, "Türkiyede Sermaye Piyasasının Gelişmesi Meselesinin İktisadi Mahiyeti ve Önemi," **Sermaye Piyasası Etüdü** (Ankara 1964), s. 7-38.

Maliye Enstitüsü Konferansları

- 1) UMUMİ FİHRİST
- 2) MÜELLİFLER İNDEKSİ
- 3) MEVZU İNDEKSİ
- 4) ENSTİTÜ YAYINLARI

UMUMİ FİHRİST

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
1	Aydın Yalçın	Bütçe ve İktisat Politikamız	I	1 — 8
2	Memduh Yaşa	Türk Gelir Vergisine Mütcellik Bazı Meseleler	I	9 — 21
3	M. O. Dikmen	Liberal, Bitaraf ve Müdahaleci Vergi Politikaları	I	23 — 39
4	B. N. Feyzioğlu ...	Muamele Vergisi, Gelir Vergisi- nin Yerini Tutabilir mi?	I	41 — 57
5	Suat Başar	Vergi Kazasının Mahiyeti	I	59 — 72
6	Ekrem Özelmas	İktisadî Devlet Teşekküllerinin Mürakabesi	I	73 — 82
7	Besim Üstünel	Gelir ve Servet Vergilerinin İkti- sadî Tesirleri	I	83 — 91
8	Rasim Saydar	Vergi Hukukumuzda Mali İştirak- ler	I	93 — 102
9	Mübin Başar	Vergi Hukukunda Tefsir	I	103 — 112
10	Basri Bora	Kıymet Esasına İstinad Eden Ye- ni Gümrük Tarifemiz	I	113 — 125
11	Recep Turgay	Türkiye'de Gelir Vergisi Tatbikatı	I	127 — 153
12	Esat Tekeli	Bizde Vergi Hukuku ve Vergi Kazası	I	154 — 161
13	Tahsin Yıldırım	Türk Gümrük Vergisinin Matrahi	II	1 — 12
14	Recep Turgay	Gelir Vergisinde Esnaf Muaflığı- nın Genel ve Özel Şartları ...	II	13 — 39
15	M. O. Dikmen	Asgari Geçim Haddi Üzerinde Düşünceler	II	41 — 64
16	A. Memduh Yaşa ...	Muamele Vergilerinde Teklif Saf- hası	II	65 — 80
17	Talip Güran	5815 sayılı Kanunun 2 nci mad- desinin B Bendinin Tahlil ve Tenkidi	II	81 — 100
18	B. N. Feyzioğlu	Bütçe Birliği ve Konsolide Büt- çe Hesapları	II	101 — 116
19	Mübin Başar	Vergi Hukuku Bakımından Za- rarların Mahiyeti	II	117 — 128
20	Esat Tekeli	Vergi Hukuku İle İlgili İki Mesele	II	129 — 142

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	ÇİT	Sahife
21	Suat Keskinoğlu ...	İşletme Ekonomisinde Bütçe Mefhumu Hakkında	II	143 — 158
22	M. N. Anıl	Mâtekâmil Bir Gümrük Sistemine Olan İhtiyacımız	II	159 — 186
23	Hikmet Sağcı	Modern Bütçe ve Muhasebe Te-lâkkileri Muvacehesinde Türk Devlet Muhasebesinin Durumu	II	187 — 202
24	Mehmet Akmansu ...	Gümrük Tarifelerinde İndirim Sağlama Konusunda Milletler-arası Çalışmalar ve 1956 Tarife Müzakereleri	II	203 — 213
25	Selâhaddin Tuncer ...	İktisadî Kalkınma ve Masraf Po-litikası	III	1 — 24
26	Sabahaddin Teoman	1957 Mali Yılında Yürürlüğe Gi-ren Vergi ve Mükellefiyetlerin Prensip ve Mahiyetleri Hak-kında Açıklamalar	III	25 — 49
27	Sahir Erman	Hileli Vergi Suçları Hakkında Bazı Düşünceler	III	51 — 71
28	M. O. Dikmen	Mütehavvil Gelirler ve Yıllık Ver-gileme Devresi	III	73 — 102
29	B. N. Feyzioğlu ...	Bütçe ve İktisadî Plân	III	103 — 126
30	Talip Güran	5815 Sayılı Kanunun 2 nci Mad-desi C. Bendinin Tahlil ve Ten-kidi	III	127 — 140
31	A. Memduh Yaşa ...	Müşterek Piyasa ve Doğurduğu Malî Meseleler	III	141 — 152
32	Gıyas Akdeniz	Türk Gelir Vergisine Göre Ticarî Kazanç Kavramı	III	153 — 165
33	Muhlis Ete	Türkiye'de Devlet Bütçesi Dışında Kalan Devlet İşletmelerinin Tâ-bi Oldukları Murakabe Şekil-leri	III	167 — 190
34	Kenan Bulutoğlu ...	Fransız Plânlamasında Yatırım-ların Finansman Yolları	III	191 — 205
35	Esat Tekeli	Türkiye'de İlk Bütçe	III	207 — 211
36	Selçuk Egemen	Blokaj ve Deblokaj Mekanizması	III	212 — 218
37	Esat Tekeli	Vergi Politikaları ve Türkiye'de Vergi Politikası	IV	1 — 11
38	Selâhattin Tuncer ...	İktisadî Kalkınmada Âmme Kre-disinin Rolü ve Ehemmiyeti ...	IV	13 — 58

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
39	Ahmet Kılıçbay	İktisat İliminin Gelişmesi Karşı- sında Maliye Politikasının Aldı- ğı İstikamet	IV	59 — 64
40	M. C. Kutadgu	Türk Gelir Vergisi Sisteminde Menkul Sermaye İratları Sto- pağı ve Tatbikatı	IV	65 — 85
41	Ralph Turvey	İktisatçı Görüşü İle Vergileme ...	IV	87 — 91
41a	Ralph Turvey	The Economist's Approach To Taxation Some Introductory Notes	IV	93 — 98
42	H. Eichler	İktisat İlmî Öğrenimi Çerçevesi İçinde Hususî Hukuk Sistemi	IV	99 — 108
42a	H. Eichler	Das System Des Privatrechts im Rahmen Des Wirtschaftswissen- schaftlichen Studiums	IV	109 — 119
43	O. N. Torun	Devletlerarası Borçlar	IV	121 — 146
44	İ. Küçükömer	Para Politikası Gâyelerini Ger- çekleştirmekte Neden Muvaf- fak Olmayabilir?	IV	147 — 156
45	B. Keyder	Zirai Sektörde Vergilendirme ...	IV	157 — 171
46	K. Bulutoğlu	Vergiye Karşı Tipik Bir Reaksi- yon : Poujade Hareketi	IV	173 — 197
47	Süleyman Barda ...	Enflasyon ve Vergi Politikası ...	IV	199 — 226
48	Kemal Tosun	Mevzuatımızda Maliyet Rejimi	IV	227 — 248
49	M. O. Dikmen	Zirai Kazançların Vergilendiril- mesi, Sâbit Ortalama ve Zarar Nakli	V	1 — 21
50	Memduh Yaşa	Devlet Faaliyetinin ve Âmme Masraflarının Optimal Seviyesi	V	23 — 34
51	Tahsin Yıldırım	Gümrük Kanununun Tâdili Me- selesi	V	35 — 53
52	Mübin Başar	Veraset ve İntikal Vergisi Hak- kında Düşünceler	V	55 — 86
53	Recep Turgay	Türkiye'de Zirai Kazançlar Nasıl Vergilendirilmelidir?	V	87 — 114
54	Sadun Aren	Devlet Borçlarının Sınırları Me- selesi	V	115 — 121
55	Âkif Erginay	Vergi Hukukunun Mevzu ve Muhtariyeti	V	123 — 131
56	B. N. Feyzioğlu	Millî Muhasebenin Vazife ve Fonksiyonları	V	133 — 150
57	Rudolf Strucken ...	Der Wandel in der Haushaltslage und Haushalts Politik Der Bun- desrepublik	V	151 — 162

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
57a	Rudolf Strucken ...	Federal Almanya Cumhuriyetinin Bütçe ve Bütçe Politikasında Değişiklik	V	163 — 173
58	S. Tuncer	İktisadî Kalkınma ve Âmme Va- ridatı	V	175 — 204
59	Sahir Erman	Vergi Usul Kanununda Yer Alan Ceza Hukuku Kaideleri	V	205 — 226
60	Gıyas Akdeniz	Türkiye'de Bina İratlarının Ver- gilendirilme Şekilleri	V	227 — 232
61	M. Orhan Dikmen	Müşterek Pazar ve Türkiye	VI	1 — 22
62	Mesut Erez	Devlet Yatırımları ve Fevkalâde Kazançların Vergilendirilmesi	VI	23 — 32
63	Kenan Bulutoğlu ...	Ağustos Devaluation'u, Dış Tica- ret Açığı ve Bütçe Politikası ...	VI	33 — 66
64	Gülten Kazgan	Geri Kalmış Memleketlerde Ka- pital Birikimi ve Vergi Politi- kası	VI	67 — 82
65	Ahmet Züktü İşil ...	Mali Politika İmkânlarının Ger- çekleşebilme Hudutları	VI	83 — 98
66	Gıyas Akdeniz	Türkiye'de Yatırımlar ve Vergi Politikası	VI	99 — 108
67	Hakkı Musaballı ...	Gelir Vergisinde Servet Beyanı	VI	109 — 118
68	Sadun Aren	Yatırım İndirimi ve İktisadî Po- litika	VI	119 — 123
69	Haydar Kazgan	İtalyan Vergi Sisteminde Yatırım İndirimi	VI	125 — 138
70	Selâhaddin Tuncer ...	Türkiye'de Âmme Varidatının Durumu ve Meseleleri	VI	139 — 168
71	M. Zeki Kuruca	Yatırım İndirimi ve Maliye Poli- tikası	VI	169 — 188
72	Mükerrem Hiç	Reevalüasyon Kavramı ve Ree- valüasyonun Vergi Adaleti Üze- rindeki Akisleri	VI	189 — 200
73	Mesut Erez	Vergi Hukukumuzda Mücbir Se- bepler, Ağır Hastalık Hali ...	VII	1 — 7
74	Mübin Başar	Gelir Vergisi	VII	9 — 20
75	Haydar Kazgan	Devlet Hizmetlerinin Finansmanı ve Devlet Sektöründe Fiyat Politikası	VII	21 — 45
76	H. Van Dyke	A New Dimension in Foreign As- sistance	VII	47 — 56
76a	H. Van Dyke	Dış Yardımda Yeni Ölçü	VII	57 — 66

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
77	Kenan Bulutoğlu ...	Türk Vergi Sisteminde Reform Meselesi	VII	67 — 101
78	Nasuhi Bursal	Amortisman ve Vergi Arasındaki Münasebetler	VII	103 — 118
79	P. Dertilis	L'Association De La Grèce Au Marché Commun	VII	119 — 123
79a	P. Dertilis	Yunanistan'ın Müşterek Pazara Katılması	VII	124 — 128
80	Halil Nadaroğlu	Teoride ve Pratikte Parafiskalite	VII	129 — 156
81	Selâhattin Tuncer ...	Servet Vergileri	VII	157 — 178
82	Salih Tuğ	İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı	VII	179 — 196
83	Nuri Karacan	Monopol Halinde Verginin İn'ikâsı	VII	197 — 219
84	A. Başer Kafaoğlu ...	Kalkınmanın Sosyal Açısı ve Vergi Reformu Komisyonu Raporu	VII	221 — 236
85	Ali Şakir Aġanoġlu	Vakıflar Genel Müdürlüğü Çalışmaları	VIII	1 — 13
86	M. N. Kodamanoġlu	Nüfus Yapımız Açısından Eğitim Sistemimiz ve Malî Meseleleri	VIII	15 — 32
87	Haydar Kazgan	Plânlı Devrede Devlet İşletmeciliğinin Çalışma İlkeleri	VIII	33 — 49
88	Tayfur Tarhan	Türkiye'de Devlet Muhasebesi ve Muzaaf Usul	VIII	51 — 61
89	İsmail Türk	Türkiye'de Bütçe Reformuna Niçin İhtiyaç Vardır? Türkiye'de Bütçe Reformu Nasıl Olmalıdır?	VIII	63 — 90
90	M. Orhan Dikmen ...	Kalkınma Plânında Yatırımların Finansmanı	VIII	91 — 107
91	Selâhattin Tuncer ...	Türkiye'de Varidat Bütçesi Tahminleri İle Millî Gelir Arasındaki Münasebetler	VIII	109 — 128
92	Kenan Bulutoġlu ...	Kalkınma Plânımız ve Finansmanı	VIII	129 — 141
93	Nuri Karacan	Vasıtalı - Vasıtasız Vergiler ve Fiyatlar Genel Seviyesi	VIII	143 — 160
94	Sevim Görgün	Tarım Sektörünün Vergilendirilmesi ve Arazi Vergileri	VIII	161 — 168
95	Recep Turgay	Türkiye'de Malî Kazanın Bugünkü Durumu	VIII	169 — 198
96	Kemal Tosun	Devlet Maliyesinde Reorganizasyon ve Rasyonalizasyon Problemi	VIII	199 — 219

Sıra No. su	Konferansı	M e v z u	Cilt	Sahife
97	Gıyas Akdeniz	Türkiye'de Devlet Fonksiyonları- nın Gelişme Seyri ve Devlet Faaliyetlerinin Finansmanında Bazı Problemler	IX	1 — 18
98	Âkif Erginay	Anayasamızın Mali Hükümleri ...	IX	19 — 28
99	O Fikret Arkun	Vergi Kanunlarına Göre İktisadî Kıymetlerin Değerlendirilmesi	IX	29 — 43
100	Mübin Başar	"Yatırımlar Finansman Fonu Teş- kil ve Tasarruf Bonoları İhracı Hakında Kanun" Üzerinde Dü- şünceler	IX	45 — 54
101	Selâhattin Tuncer ...	Yaşayan Servet Vergilerinden Örnekler	IX	55 — 84
102	Nezih H. Neyzi	Petrol Sanayiinde Vergi ve Fi- nansman Meseleleri	IX	85 — 110
103	N. Tanyolaç	İlmî ve Teknik Araştırmaların Finansmanı	IX	111 — 128
104	Memduh Yaşa	Türkiye Dış Borçlarının Takip Ettiği Gelişme	IX	129 — 144
105	Bedî N. Feyzioğlu ...	Bütçedeki Genellik (Umumiyet) Prensibi	IX	145 — 159
106	Haydar Kazgan	Ücret Artışları, Vergi Tesiri ve Servet Teşekkülü	IX	161 — 170
107	Halil Nadaroğlu	Mali Tevzin, Bazı Kamu Gelir- lerinin Paylaşılması	IX	171 — 184
108	Kenan Bulutoğlu ...	Bölge Kalkınması ve Devlet Hiz- metleri Arzı	IX	185 — 194
109	Mesut Erez	Plânlı Kalkınma ve Vergi Siste- mimizin İslahı Mevzuunda Sar- fedilen Gayretler	X	1 — 24
110	Orhan Güreli	Mahalli İdareler Maliyesinin İsla- hı hakkında Görüş ve Düşün- celer	X	25 — 48
111	Nuri Eren	Az Gelişmiş Memleketlerin Mil- letlerarası Finansmanı	X	49 — 58
112	Haydar Kazgan	Plânlı Ekonomilerde Devlet İşlet- melerinin En İyi Cesameti Me- selesi	X	59 — 73
113	Gıyas Akdeniz	1933 Türk Borcu Tahvillerinin İtfası	X	75 — 82
114	Nuri Karacan	İktisadî Gelişmeyi Gerçekleştirme Aracı Olarak Milletlerarası Ser- maye Hareketleri	X	83 — 100

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
115	Selâhattin Tuncer ...	Yeni Anayasaya Göre Bütçenin Tasdiki ve Bu Sistemin Tenkidi	X	101 — 118
116	Arif Nemli	Hızlandırılmış Amortisman ve Yatırım İndirimi	X	119 — 141
117	Sadullah Aygün	İhrasatta Vergi İadesinin Özellikleri	X	143 — 151
118	Sevim Görgün	Gelişen Bir Ekonomide İhtiyarî İç Devlet Borçlarının Rolü ve Borç İdaresi	X	153 — 162
119	B. N. Feyzioğlu	Muhasebei Umumiye Kanunu Tasarısı Üzerinde Düşünceler ...	X	163 — 175
120	Kemal Tosun	Devlet İdaresinde Koordinasyon Hakkında Bazı Mütalâalar ...	X	177 — 189
121	James Murray	Financing The United Nations	XI	1 — 9
121a	James Murray	Birleşmiş Milletlerin Finansmanı	XI	11 — 19
122	Beysan Keyder	Sabit Kıymetlerin Reevalüasyonu	XI	21 — 33
123	F. Ervardar	Memleketimizde Vergi Kaçakçılıkları ve Vergi Mürakabesi ...	XI	35 — 49
124	Özhan Eroğuz	Sermaye Kazançlarının Vergilendirilmesi	XI	51 — 59
125	Orhan Güreli	Vergi Reformları - Ortalama Kâr Haddi Müessesesi - Gider Bildirimi Esası - Uzlaşma - Ceza İndirimleri	XI	61 — 72
126	Halil Nadaroğlu	Vergi Kontrolünde Gider Esası Müessesesi	XI	73 — 81
127	Gaston Leduc	Quelques Aperçus Sur la Situation des Finances Publiques dans les Etats Africains D'expression Française	XI	83 — 93
127a	Gaston Leduc	Resmî Dili Fransızca Olan Afrika Devletlerinde Maliyenin Durumu Hakkında Bazı Mütalâalar	XI	95 — 104
128	Halil Şahin	İhracatta Vergi İadesi	XI	105 — 143
129	İ. Sadi Tınaztepe ...	Özel İdarelerin Fiskalitesi	XI	145 — 165
130	İlhan Özer	Türkiye'de Veraset ve İntikal Vergisi Tatbikatı	XI	167 — 181
131	Zeki Kuruca	Türk Vergi Sisteminde Asgarî Vergilendirme Usulleri, "Asgarî Mükellefiyet Sistemi" ...	XI	183 — 196
132	M. Ali Canoğlu	Muhasebede Normalizasyon	XI	197 — 223
133	Hakkı Musabalı	Çağdaş Gider Vergileri	XII	1 — 8

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
134	P.-L. Réynaud	Psychologie Economique et Finances Publiques	XII	9 — 17
134a	P.-L. Réynaud	İktisadî Psikoloji ve Maliye	XII	19 — 26
135	Erdoğan Alkin	Makro-Ekonomik Bir Büyüme Modelinde Vergi Fonksiyonları	XII	27 — 35
136	Gaston Leduc	Le Fiscalité Agricole dans les Pays en Voie de Développement ...	XII	37 — 48
136a	Gaston Leduc	Gelişme Yolundaki Memleketlerde Ziraî Vergileme	XII	48 — 56
137	Vural Ergun	Servet Bildirimi ve Türkiyedeki Uygulaması	XII	57 — 86
138	İlhan Onur	Gelir Vergisinde Müterakkiliğin Ölçülmesi	XII	87 — 100
139	Selâhattin Tuncer ...	Merkez Bankasının Hazineye Kısa Vâdeli Avansları	XII	101 — 116
140	Galip Dolun	Malî Kaza	XII	117 — 128
141	İlhan Özer	Devlet Alacaklarının Tahsili ...	XII	129 — 145
142	Haydar Kazgan	Türkiye'de Yaygın Küçük Firma Politikasının İktisadî ve Malî Neticeleri	XII	147 — 155
143	F. Ervardar	Vergi Tatbikatımıza Ait Bazı Problemler	XII	157 — 170
144	Yenal Öncel	Türkiye'nin 1966 ve Daha Önceki Yıllara Ait Bütçeleri ve Tatbikatı (Mukayeseli Analiz)	XII	171 — 182
145	Paul Senf	Probleme Einer "Fiscal Policy" In der Bundesrepublik Deutschland	XIII	1 — 17
145a	Paul Senf	Batı Almanya'da Maliye Politikasının Problemleri	XIII	19 — 32
146	Esat Çam	Milletlerarası Malî Meseleler ...	XIII	33 — 46
147	Beysan Keyder	Yatırım Birlikleri	XIII	47 — 58
148	M. Ali Canoğlu	Ekonomide Muhasebenin ve Hesap Uzmanının Rolü	XIII	59 — 80
149	Galip İdil	Gelir Vergisinde Beyan Esasının Tetkiki ve İlk Tarhiyat Esasının Teklifi	XIII	81 — 94
150	Zeki Kuruca	Kalkınmaya Uygun Vergi Politikası	XIII	95 — 134
151	Halil Şahin	İhracatta Vergi İadesi Rejimi Uygulaması ve Sonuçları	XIII	135 — 144
152	Mustafa Yuluğ	Sovyetler Birliği Vergi Sistemi	XIII	145 — 158
153	Hayri Öncel	Darphane ve Damga Matbaasının Reorganizasyonu	XIII	159 — 176

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
154	Erdoğan Alkin	Kamu Yatırımlarının Çeşitli Kamu Kesimleri Arasında Dağılımı	XIII	177 — 184
155	V. R. La Garrigue ...	L'evolution Generale de l'aide Française Au Developpement Economique Depuis 1964	XIII	185 — 212
155a	V. R. La Garrigue ...	Fransanın Ekonomik Gelişme Yardımlarının 1964 ten beri Gösterdiği İnkişaf	XIII	213 — 232
156	Arif Nemli	Anonim Şirketlerin Dağıtılmayan Kârları	XIII	233 — 261
157	C. A. Colliard	Aspects Jurudiques et Financiers de la Planification Française	XIV	1 — 20
157a	C. A. Colliard	Fransız Plânlamasının Hukukî ve Malî Yönleri	XIV	21 — 37
158	Hüsamettin Kılıç ...	Ortak Pazar	XIV	39 — 87
159	Paul Senf	Sind Budgetdefizite und Budgetüberschüsse Als Solche Instrumente der Finanzpolitik?	XIV	89 — 102
159a	Paul Senf	Bütçe Açık ve Fazlaları Maliye Politikasının Birer Aletleri midirler?	XIV	103 — 114
160	Özen Özoymak	Uzlaştırma Müessesesi	XIV	115 — 142
161	John Karsky	Western European Integration ...	XIV	143 — 152
161a	John Karsky	Batı Avrupa Entegrasyonu	XIV	153 — 162
162	Mustafa Yuluğ	Türkiyede Tarım Kesiminde Vergi Yüğü	XIV	163 — 174
163	İ. Al Shoureiki	La Politique Economique Libre en Moyen - Orient	XIV	175 — 180
163a	İ. A. Shoureiki	Orta Doğuda Serbest İktisat Politikası	XIV	181 — 185
164	Nail Çelenoğlu	Vergi Hukukunda Delil Sistemi	XIV	187 — 192
165	Mario Bandini	Agriculture and Community Development in Southern Italy in Comparison with the other Mediterranean Countries	XIV	193 — 197
165a	Mario Bandini	Güney İtalyada Ziraat ve Cemaat Kalkınması ve Diğer Akdeniz Memleketleriyle Mukayesesi ...	XIV	199 — 203
166	F. Ervardar	Vergi Uygulamasıyla İlgili Bazı Meseleler	XIV	205 — 269
167	M. Orhan Dikmen ...	Wirtschaftliche Entwicklung und Besteuerung	XIV	261 — 271
167a	M. Orhan Dikmen ...	İktisadî Gelişme ve Vergileme ...	XIV	273 — 282

Sıra No. su	Konferansı	M e v z u	Cilt	Sahife
168	Erdoğan Alkin	Kamu Yatırım Harcamalarının Çeşitli Bölgeler Arasında Dağı- lışı	XIV	283 — 307
169	G. Schmölders	Finanzpsychologie	XV	1 — 10
169a	G. Schmölders	Mali Psikoloji	XV	11 — 18
170	Gıyas Akdeniz	Vergi Kanunları ve Vergi Anket- leri	XV	19 — 32
171	Ugo Sorbi	Struttura e Imposizione Fiscale Nell'agricoltura in Italia: Qual- che Lineamento di Sintesi	XV	33 — 52
171a	Ugo Sorbi	İtalya'da Tarım Vergileri Sistemi	XV	53 — 70
172	Sahir Erman	Principi di Diritto Penale Nel Diritto Fiscale Turco	XV	71 — 72
172a	Sahir Erman	Türk Vergi Hukukunda yer alan Ceza Hukukuna ait Prensipler	XV	73 — 88
173	Ernest S. Griffith ...	The Budgeting Process in the Uni- ted States	XV	89 — 100
173a	Ernest S. Griffith ...	Amerika Birleşik Devletlerinde Bütçeleme Usulü	XV	101 — 112
174	Orhan Güreli	Tarım Kazançlarının Vergilendi- rilmesindeki Son Gelişmeler ...	XV	113 — 132
175	Süleyman Barda ...	Problemes de Financement dans Les Transports Modernes et Si- tuation en Turquie	XV	133 — 174
175a	Süleyman Barda ...	Modern Ulaştırımda Finansman Meselesi ve Türkiye'deki Du- rum	XV	175 — 212
176	Tacettin Güven	Vergi Yükünün Gerçek ve Tüzel Kişiler Bakımından Dağılışı	XV	213 — 236
177	André Armengaud ...	Les Difficultes Economiques du Marché Commun	XV	237 — 243
177a	André Armengaud ...	Ortak Pazarın İktisadi Zorlukları	XV	244 — 250
178	M. Ali Canoğlu	Muhasebe Sistemleri ve Usulleri	XV	251 — 276
179	Zeki Kuruca	Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığı Hesabı Üzerine bir Deneme ...	XV	277 — 294
180	Salih Turhan	Gelir Vergisinde Peşin Ödeme ...	XV	295 — 306
181	Tadao Yamaguchi ...	The Fiscal Policy in relation to Economic and Social Develop- ment after 1945 in Japan	XVI	1 — 22
181a	Tadao Yamaguchi ...	1945 den sonra Japonya'da İktisa- dî ve Sosyal Kalkınma ile İliş- kin Takip Edilen Maliye Politi- kası	XVI	23 — 42

	M e v z u	Cilt	Sahife
182	Orhan Güreli	Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi	XVI 43 — 70
183	Ugo Sorbi	Aspetti e Tendenze Della Riforma Tributaria in Italia	XVI 71 — 73
183a	Ugo Sorbi	Anahatlarıyla İtalya'da Vergi Reformu	XVI 79 — 86
184	Sevim Görgün	Devlet Borçlarının İdaresinde Faiz Problemi	XVI 87 — 94
185	C. Lowell Harris ...	The Use of Government Finances to Control Inflation	XVI 95 — 109
185a	C. Lowell Harris ...	Enflasyon Kontrolünde Ämme Maliyesinin Kullanılması	XVI 111 — 125
186	Recep Turgay	İkrazatçıların Gelir ve Gider Vergileri Açısından Durumları ...	XVI 127 — 142
187	Günter Schmölders ...	Zehn Jahre Sozialökonomische Verhaltensforschung in Köln ...	XVI 143 — 152
187a	Günter Schmölders ...	Köln'deki on yıllık İktisadi ve Sosyal Davranış Araştırması ...	XVI 153 — 161
188	Beysan Keyder	İşletmelerde Sermaye İhtiyacı ve Sermaye Temini	XVI 163 — 173
189a	Richard Kerschagl ...	Die Finanzverfassung und Steuersystem der Republik Österreich	XVI 175 — 194
189a	Richard Kerschagl ...	Avusturya Cumhuriyetinin Mali Anayasası ve Vergi Sistemi ...	XVI 195 — 211
190	Ahmet Harmancı	Türkiye'de Küçük Ticaret ve San'at Erbabının Vergi Durumu	XVI 213 — 230
191	V. N. Bandera	Motivation of Foreign Investors and Tax Incentives Offered by the host Countries	XVI 231 — 244
191a	V. N. Bandera	Yardım Alan Ülkeler Tarafından Sağlanan Vergi Kolaylıkları ve Dış Yatırımcıların Uyarılması	XVI 245 — 260
192	Nuri Karacan	Mali Aracı Müesseseler, Mali Piyasalar ve Büyüme	XVI 261 — 277

MÜELLİFLER İNDEKSİ*

M. Orhan Dikmen	I, II, III, V, VI, VIII, XIV
Memduh Yaşa	I, II, III, V, IX
Bedî Feyzioğlu	I, II, III, V, IX, X
Aydın Yalçın	I
Suat Başar	I
Ekrem Özelmas	I
Besim Üstünel	I
Rasim Saydar	I
Mübin Başar	I, II, V, VII, IX
Basri Bora	I
Recep Turgay	I, II, V, VIII, XVI
Esat Tekeli	I, II, III, IV
Tahsin Yıldırım	II, V
Talip Güran	II, III
Suat Keskinoglu	II
Mustafa Nuri Anıl	II
Hikmet Sağıcı	II
Mehmet Akmansu	II
Selâhattin Tuncer	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XII
Sabahaddin Teoman	III
Sahir Erman	III, V, XV
Gıyas Akdeniz	III, V, VI, IX, X, XV
Muhlis Ete	III
Kenan Bulutoğlu	III, IV, VI, VII, VIII, IX
Selçuk Egemen	III
Ahmet Kılıçbay	IV
M. Cevdet Kutadgu	IV
Ralph Turvey	IV
Hermann Eichler	IV
Osman N. Torun	IV
İdris Küçükömer	IV
Beysan Keyder	IV, XI, XIII, XVI
Süleyman Barda	IV, XV
Kemal Tosun	IV, VIII, X
Sadun Aren	V, VI
Akif Erginay	V, IX

*) Müellif isimleri karşısındaki rakkamlar, yazının bulunduğu ciltlerin seri numarasını göstermektedir.

Rudolf Stucken	V
Mesut Erez	VI, VII, X
Gülten Kazgan	VI
Ahmet Işıl	VI
Hakkı Musaballı	VI, XII
Zeki Kuruca	VI, XI, XIII, XV
Mükerrem Hiç	VI
Haydar Kazgan	VI, VII, VIII, IX, X, XII
H. V. Dyke	VII
Nasuhi Bursal	VII
P. Dertilis	VII
Halil Nadaroğlu	VII, IX, XI
Salih Tuğ	VII
Nuri Karacan	VII, VIII, X, XVI
Arslan Başer Kafaoğlu	VII
Nuri Kodamanoğlu	VIII
İsmail Türk	VIII
Tayfur Tarhan	VIII
Ali Şakir Ağanıoğlu	VIII
Sevim Görgün	VIII, X, XVI
O Fikret Arkun	IX
Necmi Tanyolaç	IX
Nezih H. Neyzi	IX
Nuri Eren	X
Orhan Güreli	X, XI, XV, XVI
Arif Nemli	X, XIII
Sadullah Aygün	X
James Murray	XI
Fehamettin Ervardar	XI, XII, XIV
Özhan Eroğuz	XI
Gaston Leduc	XI, XII
Halil Şahin	XI, XIII
İ. Sadi Tmaztepe	XI
İlhan Özer	XI, XII
M. Ali Canoğlu	XI, XIII, XV
P. L. Réynaud	XII
Erdoğan Alkin	XII, XIII, XIV
Vural Ergun	XII
İlban Onur	XII
Galip Dolun	XII
Yenal Öncel	XII
Paul Senf	XIII, XIV

Esat Çam	XIII
Galip İdil	XIII
Mustafa Yuluğ	XIII, XIV
Hayri Öncel	XIII
V. Rouguet La Garrigue	XIII
C. A. Colliard	XIV
Hüsamettin Kılıç	XIV
Özen Özoymak	XIV
John Karsky	XIV
İbrahim Al Shoureiki	XIV
Nail Çelenoğlu	XIV
Mario Bandini	XIV
Günter Schmolders	XV, XVI
Ugo Sorbi	XV, XVI
Ernest S. Griffith	XV
Tacettin Güven	XV
André Armengaud	XV
Salih Turhan	XV
Tadao Yamaguchi	XVI
C. Lowell Harriss	XVI
Richard Kerschagl	XVI
Ahmet Harmanca	XVI
Vladimir N. Bandera	XVI

MEVZU İNDEKSİ

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
I — Umumi Maliye Teorisi ve Tatbikatı				
31	A. Memduh Yaşa ...	Müşterek Piyasa ve Doğurduğu Mali Meseleler	II	141 — 152
39	Ahmet Kılıçbay ...	İktisat İlminin Gelişmesi Karşısında Maliye Politikasının Aldığı İstikamet	IV	59 — 64
65	Ahmet Zühtü Işıl ...	Mali Politika İmkânlarının Gerçekleşebilme Hudutları	VI	83 — 98
80	Halil Nadaroğlu	Teoride ve Pratikte Parafiskalite	VII	129 — 156
96	Kemal Tosun	Devlet Maliyesinde Reorganizasyon ve Rasyonalizasyon Problemi	VIII	199 — 219
97	Gıyas Akdeniz	Türkiye'de Devlet Fonksiyonlarının Gelişme Seyri ve Devlet Faaliyetlerinin Finansmanında Bazı Problemler	IX	1 — 18
127	Gaston Leduc	Resmî Dili Fransızca Olan Afrika Devletlerinde Maliyenin Durumu Hakkında Bazı Mütalâalar	XI	95 — 104
134a	P. L. Réynaud	İktisadî Psikoloji ve Maliye	XII	19 — 20
138	İlhan Onur	Gelir Vergisinde Müterakkiliğin Ölçülmesi	XII	87 — 100
145a	Paul Senf	Batı Almanya'da Maliye Politikasının Problemleri	XIII	19 — 32
169a	G. Schmölders	Mali Psikoloji	XV	11 — 18
II — Devlet Gelirleri, Vergi Politikası				
2	Memduh Yaşa	Türk Gelir Vergisine Müteallik Bazı Meseleler	I	9 — 21
3	M. O. Dikmen	Liberal, Bitaraf ve Müdahaleci Vergi Politikaları	I	23 — 39
4	B. N. Feyzioğlu	Muamele Vergisi, Gelir Vergisinin Yerini Tutabilir mi?	I	41 — 57
7	Besim Üstünel	Gelir ve servet vergilerinin iktisadî Tesirleri	I	83 — 91
10	Basri Bora	Kıymet Esasına İstinad Eden Yeni Gümrük Tarifemiz	I	113 — 125

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
11	Recep Turgay	Türkiye'de Gelir Vergisi Tatbikatı	I	127 — 153
15	M. O. Dikmen	Asgarî Geçim Haddi Üzerinde Düşünceler	II	41 — 64
16	A. Memduh Yaşa ...	Muamele Vergilerinde Teklif Saf- hası	II	65 — 80
22	M. N. Anıl	Mütakâmil Bir Gümrük Sistemine Olan İhtiyacımız	II	159 — 186
24	Mehmet Akmansu ...	Gümrük Tarifelerinde İndirim Sağlama Konusunda Milletler- arası Çalışmalar ve 1956 Tarife Müzakereleri	II	203 — 213
26	Sabahaddin Teoman	1957 Malî Yılında Yürürlüğe Gi- ren Vergi ve Mükellefiyetlerin Prensip ve Mahiyetleri Hakkın- da Açıklamalar	III	25 — 49
28	M. O. Dikmen	Mütehavvil Gelirler ve Yıllık Vergileme Devresi	III	73 — 102
37	Esat Tekeli	Vergi Politikaları ve Türkiye'de Vergi Politikası	IV	1 — 11
41a	Ralph Turvey	İktisatçı Görüşü İle Vergileme ...	IV	87 — 91
45	B. Keyder	Zirai Sektörde Vergilendirme ...	IV	157 — 171
46	K. Bulutoğlu	Vergiye Karşı Tipik Bir Reaksi- yon: Poujade Hareketi	IV	173 — 197
47	Süleyman Barda ...	Enflasyon ve Vergi Politikası ...	IV	199 — 226
49	M. O. Dikmen	Zirai Kazançların Vergilendiril- mesi, Sâbit Ortalama ve Zarar Nakli	V	1 — 21
53	Recep Turgay	Türkiye'de Zirai Kazançlar Nasıl Vergilendirilmelidir?	V	87 — 114
58	S. Tuncer	İktisadî Kalkınma ve Âmme Va- ridatı	V	175 — 204
62	Mesut Erez	Devlet Yatırımları ve Fevkalâde Kazançların Vergilendirilmesi	VI	23 — 32
64	Gülten Kazgan	Geri Kalmış Memleketlerde Ka- pital Birikimi ve Vergi Politi- kası	VI	67 — 82
66	Gıyas Akdeniz	Türkiye'de Yatırımlar ve Vergi Politikası	VI	99 — 108
69	Haydar Kazgan	İtalyan Vergi Sisteminde Yatırım İndirimi	VI	125 — 138
71	M. Zeki Kuruca	Yatırım İndirimi ve Maliye Politi- kası	VI	169 — 188
72	Mükerrem Hiç	Reevalüasyon Kavramı ve Reeva- lüasyonun Vergi Adaleti Üze- rindeki Akisleri	VI	189 — 200

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
74	Mübin Başar	Gelir Vergisi	VII	9 — 20
77	Kenan Bulutoğlu ...	Türk Vergi Sisteminde Reform Meselesi	VII	67 — 101
83	Nuri Karacan	Monopol Halinde Verginin İn'ikâsı	VII	197 — 219
84	A. Başer Kafaoglu ...	Kalkınmanın Sosyal Açısı ve Vergi Reformu Komisyonu Raporu	VII	221 — 236
93	Nuri Karacan	Vasıtalı - Vasıtasız Vergiler ve Fiyatlar Genel Seviyesi	VIII	143 — 160
94	Sevim Görgün	Tarım Sektörünün Vergilendirilmesi ve Arazi Vergileri	VIII	161 — 168
101	Selâhattin Tuncer ...	Yaşayan Servet Vergilerinden Örnekler	IX	55 — 84
102	Nezih H. Feyzi	Petrol Sanayiinde Vergi ve Finansman Meseleleri	IX	85 — 110
106	Haydar Kazgan	Ücret Artışları, Vergi Tesiri ve Servet Teşekkülü	IX	161 — 170
116	Arif Nemli	Hızlandırılmış Amortisman ve Yatırım İndirimi	X	119 — 141
117	Sadullah Aygün ...	İhracatta Vergi İadesinin Özellikleri	X	143 — 151
122	Beysan Keyder	Sabit Kıymetlerin Reevalüasyonu	XI	21 — 33
128	Halil Şahin	İhracatta Vergi İadesi	XI	105 — 143
131	Zeki Kuruca	Türk Vergi Sisteminde Asgari Vergilendirme Usulleri, "Asgari Mükellefiyet Sistemi"	XI	183 — 196
133	Hakkı Musaballı ...	Çağdaş Gider Vergileri	XII	1 — 8
136a	Gaston Leduc	Gelişme Yolundaki Memleketlerde Ziraî Vergileme	XII	49 — 56
137	Vural Ergun	Servet Bildirimi ve Türkiye'deki Uygulaması	XII	57 — 86
141	İlhan Özer	Devlet Alacaklarının Tahsili	XII	129 — 145
143	F. Ervardar	Vergi Tatbikatımıza Ait Bazı Problemler	XII	157 — 170
150	Zeki Kuruca	Kalkınmaya Uygun Vergi Politikası	XIII	95 — 134
151	Halil Şahin	İhracatta Vergi İadesi Rejimi Uygulaması ve Sonuçları	XIII	135 — 144
152	Mustafa Yuluğ	Sovyetler Birliği Vergi Sistemi ...	XIII	145 — 158
156	Arif Nemli	Anonim Şirketlerin Dağıtılmayan Kârları	XIII	233 — 261
157a	C. A. Colliard	Fransız Plânlanmasının Hukukî ve Malî Yönleri	XIV	21 — 37
162	Mustafa Yuluğ	Türkiyede Tarım Kesiminde Vergi Yükü	XIV	163 — 174

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
171a	Ugo Sorbi	İtalya'da Tarım Vergileri Sistemi	XV	53 — 70
174	Orhan Güreli	Tarım Kazançlarının Vergilendirilmesindeki Son Gelişmeler ...	XV	113 — 132
176	Tacettin Güven	Vergi Yükünün Gerçek ve Tüzel Kişiler Bakımından Dağılışı ...	XV	213 — 236
181a	Tadao Yamaguchi ...	1945 den Sonra Japonyada İktisadî ve Sosyal Kalkınma ile İlişkin Takip Edilen Vergi Politikası ...	XVI	23 — 42
183a	Ugo Sorbi	Anahatlarıyla İtalya'da Vergi Reformu	XVI	79 — 86
185a	C. Lowell Harriss ...	Enflasyon Kontrolünde Âmme Maliyesinin Kullanılması	XVI	111 — 125
189a	Richard Kerschagl ...	Avusturya Cumhuriyetinin Malî Anayasası ve Vergi Sistemi ...	XVI	195 — 211
191a	V. N. Bandera	Yardım Alan Ülkeler Tarafından Sağlanan Vergi Kolaylıkları ve Dış Yatırımcıların Uyarılması	XVI	245 — 260

III — Devlet Masrafları

25	Selâhattin Tuncer ...	İktisadî Kalkınma ve Masraf Politikası	III	1 — 24
50	Memduh Yaşa	Devlet Faaliyetinin ve Âmme Masraflarının Optimal Seviyesi	V	23 — 34
86	M. N. Kodamanoğlu	Nüfus Yapımız Açısından Eğitim Sistemimiz ve Malî Meseleleri	VIII	15 — 32
103	N. Tanyolaç	İlmî ve Teknik Araştırmaların Finansmanı	IX	111 — 128

IV — Bütçe ve Bütçe Politikası

1	Aydın Yalçın	Bütçe ve İktisat Politikamız	I	1 — 8
18	B. N. Feyzioğlu	Bütçe Birliği ve Konsolide Bütçe Hesapları	II	101 — 113
29	B. N. Feyzioğlu	Bütçe ve İktisadî Plân	III	103 — 126
35	Esat Tekeli	Türkiye'de İlk Bütçe	III	207 — 211
43	O. N. Torun	Devletlerarası Borçlar	IV	121 — 146
57a	Rudolf Strucken	Federal Almanya Cumhuriyetinin Bütçe ve Bütçe Politikasında Değişiklik	V	163 — 173
63	Kenan Bulutoğlu ...	Ağustos Devaluation'u, Dış Ticaret Açığı ve Bütçe Politikası ...	VI	33 — 66
89	İsmail Türk	Türkiye'de Bütçe Reformuna Nihçin İhtiyaç Vardır? Türkiye'de Bütçe Reformu Nasıl Olmalıdır?	VIII	63 — 90

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
91	Selâhattin Tuncer ...	Türkiye'de Varidat Bütçesi Tahminleri İle Millî Gelir Arasındaki Münasebetler	VIII	109 — 128
105	Bedî N. Feyzioğlu ...	Bütçedeki Genellik (Umumiyet) Prensibi	IX	145 — 159
115	Selâhattin Tuncer ...	Yeni Anayasaya Göre Bütçenin Tasdiki ve Bu Sistemin Tenkidi	X	101 — 118
119	B. N. Feyzioğlu	Muhasebei Umumiye Kanunu Tasarısı Üzerinde Düşünceler' ...	X	163 — 175
144	Yenal Öncel	Türkiye'nin 1966 ve Daha Önceki Yıllara Ait Bütçeleri ve Tatbikatı (Mukayeseli Analiz)	XII	171 — 182
159a	Paul Senf	Bütçe Açık ve Fazlaları Maliye Politikasının Birer Aletleri midirler?	XIV	103 — 114
173a	Ernest S. Griffith ...	Amerika Birleşik Devletlerinde Bütçeleme Usulü	XV	101 — 112

V — Devlet Borçları

38	Selâhattin Tuncer ...	İktisadî Kalkınmada Ämme Kredisinin Rolü ve Ehemmiyeti ...	IV	13 — 58
54	Sadun Aren	Devlet Borçlarının Sınırları Meseselesi	V	115 — 121
104	Memduh Yaşa	Türkiyede Dış Borçların Takip Ettiği Gelişme	IX	129 — 144
113	Gıyas Akdeniz	1933 Türk Borcu Tahvillerinin İtfası	X	75 — 82
118	Sevim Görgün	Gelişen Bir Ekonomide İhtiyari İç Devlet Borçlarının Rolü ve Borç İdaresi	X	153 — 162
139	Selâhattin Tuncer ...	Merkez Bankasının Hazineye Kısa Vâdeli Avansları	XII	101 — 116
184	Sevim Görgün	Devlet Borçlarının İdaresinde Faiz Problemi	XVI	87 — 94

VI — Vergi Hukuku

5	Suat Başar	Vergi Kazasının Mahiyeti	I	59 — 72
8	Rasim Saydar	Vergi Hukukumuzda Malî İştirakler	I	93 — 102
9	Mübin Başar	Vergi Hukukunda Tefsir	I	103 — 112
12	Esat Tekeli	Bizde Vergi Hukuku ve Vergi Kazası	I	154 — 161
13	Tahsin Yıldırım	Türk Gümrük Vergisinin Matrahı	II	1 — 12

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
14	Recep Turgay	Gelir Vergisinde Esnaf Muafliğinin Genel ve Özel Şartları	II	13 — 39
17	Talip Güran	5815 sayılı Kanununun 2 nci maddesinin B Bendinin Tahlil ve Tenkidi	II	81 — 100
19	Mübin Başar	Vergi Hukuku Bakımından Zararların Mahiyeti	II	117 — 128
20	Esat Tekeli	Vergi Hukuku İle İlgili İki Mesele	II	129 — 142
27	Sahir Erman	Hileli Vergi Suçları Hakkında Bazı Düşünceler	III	51 — 71
30	Talip Güran	5815 Sayılı Kanununun 2 nci Maddesi C. Bendinin Tahlil ve Tenkidi	III	127 — 140
32	Gıyas Akdeniz	Türk Gelir Vergisine Göre Ticarî Kazanç Kavramı	III	153 — 165
40	M. C. Kutadgu	Türk Gelir Vergisi Sisteminde Menkul Sermaye İratları Stopajı ve Tatbikatı	IV	65 — 85
51	Tahsin Yıldırım	Gümrük Kanunununun Tâdili Meselesi	V	35 — 53
52	Mübin Başar	Veraset ve İntikal Vergisi Hakkında Düşünceler	V	55 — 86
55	Âkif Erginay	Vergi Hukukununun Mevzu ve Muhtariyeti	V	123 — 131
59	Sahir Erman	Vergi Usul Kanununda Yer Alan Ceza Hukuku Kaideleri	V	205 — 226
60	Gıyas Akdeniz	Türkiye'de Bina İratlarının Vergilendirilme Şekilleri	V	227 — 232
67	Hakkı Musaballı	Gelir Vergisinde Servet Beyanı	VI	109 — 118
73	Mesut Erez	Vergi Hukukumuzda Mücbir Sebep, Ağır Hastalık Hali	VII	1 — 7
81	Selâhattin Tuncer	Servet Vergileri	VII	157 — 176
82	Salih Tuğ	İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı	VII	179 — 196
95	Recep Turgay	Türkiye'de Mali Kazanın Bugünkü Durumu	VIII	169 — 198
98	Âkif Erginay	Anayasamızın Malî Hükümleri ...	IX	19 — 28
99	O. Fikret Arkun	Vergi Kanunlarına Göre İktisadî Kıymetlerin Değerlendirilmesi	IX	29 — 43
109	Mesut Erez	Plânlı Kalkınma ve Vergi Sistemimizin İslahı Mevzuunda Sarfedilen Gayretler	X	1 — 24
123	F. Ervardar	Memleketimizde Vergi Kaçakçılıkları ve Vergi Mürakabesi ...	XI	35 — 49

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
124	Özhan Eroğuz	Sermaye Kazançlarının Vergilendirilmesi	XI	51 — 59
125	Orhan Güreli	Vergi Reformları - Ortalama Kâr Haddi Müessesesi - Gelir Bildirimi Esası - Uzlaşma - Ceza İndirimleri —	XI	61 — 72
126	Halil Nadaroğlu	Vergi Kontrolünde Gider Esası Müessesesi	XI	73 — 81
130	İlhan Özer	Türkiye'de Veraset ve İntikal Vergisi Tatbikatı	XI	167 — 181
140	Galip Dolun	Malî Kaza	XII	117 — 128
149	Galip İdil	Gelir Vergisinde Beyan Esasının Tetkiki ve İlk Tarhiyat Esasının Teklifi	XIII	81 — 94
160	Özen Özoymak	Uzlaşma Müessesesi	XIV	115 — 142
164	Nail Çelenoğlu	Vergi Hukukunda Delil Sistemi	XIV	187 — 192
166	F. Ervardar	Vergi Uygulamasıyla İlgili Bazı Meseleler	XIV	205 — 260
170	Gıyas Akdeniz	Vergi Kanunları ve Vergi Anketleri	XV	19 — 32
172a	Sahir Erman	Türk Vergi Hukukunda yer alan Ceza Hukukuna ait Prensipler	XV	73 — 88
179	Zeki Kuruca	Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığı Hesabı Üzerine bir Deneme ...	XV	277 — 294
180	Salih Turhan	Gelir Vergisinde Peşin Ödeme ...	XV	295 — 306
182	Orhan Güreli	Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi	XVI	43 — 70
186	Recep Turgay	İkrazatçıların Gelir ve Gider Vergileri Açısından Durumları ...	XVI	127 — 142
190	Ahmet Harmancı ...	Türkiye'de Küçük Ticaret ve San'at Erbabının Vergi Durumu	XVI	213 — 230

VII — Devlet Muhasebesi

23	Hikmet Sağcı	Modern Bütçe ve Muhasebe Te-lâkkileri Muvacehesinde Türk Devlet Muhasebesinin Durumu	II	187 — 202
56	B. N. Feyzioğlu	Millî Muhasebenin Vazife ve Fonksiyonları	V	133 — 150
88	Tayfur Tarhan	Türkiye'de Devlet Muhasebesi ve Muzaaf Usul	VIII	51 — 61

VIII — Mahallî İdareler Maliyesi

107	Halil Nadaroğlu	Malî Tevzin, Bazı Kamu Gelirlerinin Paylaşılması	IX	171 — 184
-----	-----------------------	--	----	-----------

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Silt	Sahife
108	Kenan Bulutoğlu ...	Bölge Kalkınması ve Devlet Hizmetleri Arzı	IX	185 — 194
110	Orhan Güreli	Mahallî İdareler Maliyesinin İslahı hakkında Görüş ve Düşünceler	X	25 — 48
129	İ. Sadi Tınaztepe ...	Özel İdarelerin Fiskalitesi	XI	145 — 165

IX — Devlet Teşebbüsleri

6	Ekrem Özelmas	İktisadî Devlet Teşekküllerinin Mürakabesi	I	73 — 82
33	Muhlis Ete	Türkiye'de Devlet Bütçesi Dışında Kalan Devlet İşletmelerinin Tâbi Oldukları Murakabe Şekilleri	III	187 — 190
85	Ali Şakir Aġanoġlu	Vakıflar Genel Müdürlüğü Çalışmaları	VIII	1 — 13
87	Haydar Kazgan	Plânlı Devrede Devlet İşletmeciliğinin Çalışma İlkeleri	VIII	33 — 49
112	Haydar Kazgan	Plânlı Ekonomilerde Devlet İşletmelerinin En İyi Cesameti Me-selesi	X	59 — 73
120	Kemal Tosun	Devlet İdaresinde Koordinasyon Hakkında Bazı Mütalâalar ...	X	177 — 189
153	Hayri Öncel	Darphane ve Damga Matbaasının Reorganizasyonu	XIII	159 — 176

X — İktisat Politikası

34	Kenan Bulutoġlu ...	Fransız Plânlamasında Yatırımların Finansman Yolları	III	191 — 205
36	Selçuk Egemen	Blokaj ve Deblokaj Mekanizması	III	212 — 218
44	İ. Küçükömer	Para Politikası Gâyelerini Gerçekleştirmekte Neden Muvaffak olmayabilir?	IV	147 — 156
61	M. Orhan Dikmen ...	Müşterek Pazar ve Türkiye	VI	1 — 22
68	Sadun Aren	Yatırım İndirimi ve İktisadî Politika	VI	119 — 123
75	Haydar Kazgan	Devlet Hizmetlerinin Finansmanı ve Devlet Sektöründe Fiyat Politikası	VII	21 — 45
76a	H. van Dyke	Dış Yardımda Yeni Ölçü	VII	57 — 66
79a	P. Dertilis	Yunanistan'ın Müşterek Pazara Katılması	VII	124 — 128

Sıra No. su	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
90	M. Orhan Dikmen ...	Kalkınma Plânında Yatırımların Finansmanı	VIII	91 — 107
92	Kenan Bulutoğlu ...	Kalkınma Plânımız ve Finansmanı	VIII	129 — 141
100	Mübin Başar	“Yatırımlar Finansman Fonu Teşkil ve Tasarruf Bonoları İhracı Hakkında Kanun” Üzerinde Düşünceler	IX	45 — 54
114	Nuri Karacan	Az Gelişmiş Memleketlerin Milletlerarası Finansmanı	X	49 — 58
111	Nuri Eren	İktisadî Gelişmeyi Gerçekleştirme Aracı Olarak Milletlerarası Sermaye Hareketleri	X	83 — 100
121a	James Murray	Birleşmiş Milletlerin Finansmanı	XI	11 — 19
135	Erdoğan Alkin	Makro-Ekonomik Bir Büyüme Modelinde Vergi Fonksiyonları	XII	27 — 35
146	Esat Çam	Milletlerarası Malî Meseleler ...	XIII	33 — 46
147	Beysan Keyder	Yatırım Birlikleri	XIII	47 — 58
154	Erdoğan Alkin	Kamu Yatırımlarının Çeşitli Kamu Kesimleri Arasında Dağılımı	XIII	177 — 184
155a	V. R. La Garrigue ...	Fransanın Ekonomik Gelişme Yardımlarının 1964 ten beri Gösterdiği İnkışaf	XIII	213 — 232
158	Hüsamettin Kılıç ...	Ortak Pazar	XIV	39 — 87
161a	John Karsky	Batı Avrupa Entegrasyonu	XIV	153 — 162
163a	İ. Al Shoureiki	Orta Doğuda Serbest İktisat Politikası	XIV	181 — 186
165a	Mario Bandini	Güney İtalyada Ziraat ve Cemaat Kalkınması ve Diğer Akdeniz Memleketleriyle Mukayesesi ...	XIV	199 — 203
167a	M. Orhan Dikmen ...	İktisadî Gelişme ve Vergileme ...	XIV	273 — 282
168	Erdoğan Alkin	Kamu Yatırım Harcamalarının Çeşitli Bölgeler Arasında Dağılışı	XIV	283 — 307
175a	Süleyman Barda ...	Modern Ulaştırımda Finansman Meselesi ve Türkiye'deki Durum	XV	175 — 212
177a	André Armengaud	Ortak Pazarın İktisadî Zorlukları	XV	244 — 250
187a	Günter Schmolders ...	Köln'deki on yıllık İktisadî ve Sosyal Davranış Araştırması ...	XVI	153 — 161
192	Nuri Karacan	Malî Aracı Müesseseler, Malî Piyasalar ve Büyüme	XVI	261 — 277

No. su Sıra	Konferansçı	M e v z u	Cilt	Sahife
XI — İşletme				
21	Suat Keskinoğlu ...	İşletme Ekonomisinde Bütçe Mef- humu Hakkında	II	143 — 153
48	Kemal Tosun	Mevzuatımızda Maliyet Rejimi ...	IV	227 — 248
78	Nasuhi Bursal	Amortisman ve Vergi Arasındaki Münasebetler	VII	103 — 118
132	M. Ali Canoğlu	Muhasebede Normalizasyon	XI	197 — 223
142	Haydar Kazgan ...	Türkiye'de Yaygın Küçük Firma Politikasının İktisadî ve Mali Neticeleri	XII	147 — 155
148	M. Ali Canoğlu	Ekonomide Muhaseblnin ve He- sap Uzmanının Rolü	XIII	59 — 80
178	M. Ali Canoğlu	Muhasebe Sistemleri ve Usulleri	XV	251 — 276
188	Beysan Keyder	İşletmelerde Sermaye İhtiyacı ve Sermaye Temini	XVI	163 — 173
XII — Hususî Hukuk				
42	H. Eihler	İktisat İlimi Öğrenimi Çerçevesi İçinde Hususî Hukuk Sistemi	IV	99 — 108

MALİYE ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

- 1 — Maliye Enstitüsü Konferansları, I. Seri, 1956.
- 2 — H. Laufenburger: Mukayeseli Maliye, 1956.
- 3 — M. Orhan Dikmen: Asgari Geçim İndirimi, 1956.
- 4 — Maliye Enstitüsü Konferansları, II. Seri, 1958.
- 5 — Maliye Enstitüsü Konferansları, III. Seri, 1958.
- 6 — Maliye Enstitüsü Konferansları, IV. Seri, 1959.
- 7 — A. Hansen: Para Teorisi ve Maliye Politikası, 1959 ve 1961.
- 8 — M. Yaşa: Âmme Masrafları, 1959.
- 9 — B. N. Feyzioglu: Millî Muhasebe — Devlet Muhasebesi, 1960.
- 10 — Maliye Enstitüsü Konferansları, V. Seri, 1961.
- 11 — K. Bulutoğlu: Vergi Politikası, 1962.
- 12 — Maliye Enstitüsü Konferansları, VI. Seri, 1962.
- 13 — Maliye Enstitüsü Konferansları, VII. Seri, 1963.
- 14 — Maliye Enstitüsü Konferansları, VIII. Seri, 1964.
- 15 — İ. H. Yeniay: Yeni Osmanlı Borçları Tarihi, 1964.
- 16 — G. Kazgan - H. Kazgan: Türkiye'de Maliye Politikası, 1964.
- 17 — Maliye Enstitüsü Konferansları, IX. Seri, 1964.
- 18 — Maliye Enstitüsü Tercümeleleri, I. Seri, 1965.
- 19 — Maliye Enstitüsü Konferansları, X. Seri, 1965.
- 20 — M. Orhan Dikmen: Türkiye'de Tasarruf Bonoları, 1965.
- 21 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XI. Seri, 1965.
- 22 — Maliye Enstitüsü Tercümeleleri, II. Seri, 1965.
- 23 — J. M. Buchanan: Maliye Teorisi ve Politik İktisat, 1966.
- 24 — Maliye Enstitüsü Haftaları I, Trabzon, 1966.
- 25 — Maliye Enstitüsü Haftaları II, Antalya, 1966.
- 26 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XII. Seri, 1966.
- 27 — J. F. Due : Maliye, 1967.
- 28 — İ. Özer : Vergi İdaresi, 1966.
- 29 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XIII. Seri, 1967.
- 30 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XIV. Seri, 1967.
- 31 — Maliye Enstitüsü Tercümeleleri, III. Seri, 1967.
- 32 — İ. Özer : Tekel, 1967.
- 33 — Ursula K. Hicks : Büyük Şehir İdaresinin Finansmanı, 1968.
- 34 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XV. Seri, 1968.
- 35 — Seymour S. Goodman: Dış Ticaret ve Gelişme Hakkında Denemeler, 1968.
- 36 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XVI. Seri, 1968.
- 37 — Maliye Enstitüsü Konferansları, XVII. Seri (Baskıda).

